

บทสร้างนิสสัย

โดย

พระเทพโมลี (โสมมธโร พิมพ์)

วัดพระศรีมหาธาตุ

พระนคร

ด.ท. คมุนต์

นิสสัยสุปัฏนาราม อุดรราชธานี

จัดพิมพ์เพื่อ

จดทะเบียน "อุบลมุนี" บำรุงการศึกษา

เล่ม ๑

ควนมาก

ที่ จ. ๔๔๗ / ๒๔๙๓

กรมโฆษณาการ

๒๒ มกราคม ๒๔๙๓

เรื่อง ส่งคำวิจารณ์หนังสือบทสร้างนิตย
นมัสการ พระศาสนดิลก

ลิขิตของพระคุณเจ้าดวงวันที่ ๑๔ มกราคม ศกนี้ นำ
ส่งหนังสือบทสร้างนิตย ของ พระเทพโมลี วัดพระศรี
มหาธาตุ ไปให้อธิบดีกรมโฆษณาการ และขอให้เขียน
คำนิยมหรือคำวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ เพื่อจัดพิมพ์จำหน่าย
เป็นมรดกนิธิบำรุงศาสนศึกษา

อธิบดีกรมโฆษณาการได้ส่งคำวิจารณ์มาพร้อมด้วย
หนังสือต้นตามความประสงค์แล้ว.

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

อิสสระ กาญจนคุหะ

(นายอิสสระ กาญจนคุหะ)

หัวหน้ากองเผยแพร่ความรู้ตงนามแทน
อธิบดีกรมโฆษณาการ

วิจารณ์หนังสือบทสร้างนิสัย

หนังสือเล่มนี้ท่านเจ้าคุณเทพโมลี วัดพระศรีมหาธาตุ ได้ประพันธ์ขึ้นตั้งแต่ครั้งท่านยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ เพื่อถวายแด่สมเด็จพระมหาจักรวงศ์ แจกเป็นของบรรณาการในการทำบุญประจำปีของท่าน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ บัดนี้ ท่านเจ้าของเรื่องได้มอบลิขสิทธิ์ให้แก่นักเรียนวัดสุทัศนาราม พระอารามหลวงจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งนักเรียนนั้นก็ได้ดำเนินการจัดพิมพ์จำหน่ายต่อไป เพื่อส่งเสริมการค้าก่อตั้งเป็นมูลนิธิบำรุงการศึกษาคึกษาของนักเรียนนี้ ในการนี้ ท่านเจ้าคุณศาสนคึกคึกใคร่จะได้ความคิดเห็นจากข้าพเจ้าบ้างตามควร เพื่อเป็นการส่งเสริมให้กิจการนี้เป็นไปด้วยดี ข้าพเจ้าจึงน้อมรับด้วยความเต็มใจ

เนื่องด้วยหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเล่มใหญ่ หนาถึง ๓๘ ยกเศษ และมีใช้หนังสือประเภทเรียงมัย ซึ่งสามารถจะน้อมใจผู้อ่านให้จับตาอ่านอยู่ได้เป็นเวลานาน แต่เป็น

หนังสือประเภทที่จะต้องอ่านด้วยความพิจารณา เมื่อ
 เฒ่าหน้างถึงขนาดนี้ ก็มักจะชวนให้เฒ่า ข้าพเจ้าจึงเห็น
 ตมควรที่จะสรุปเรื่องย่อ ๆ เฒ่ามือนหนึ่งสารบาญเรื่อง ไว้ให้
 ผู้อ่านได้พิจารณารวดเร็วได้ และเมื่อสนใจในเรื่องใด
 ท่านอาจจะเปิดคณะเพาะเรื่องนั้น ๆ ได้ทันที ด้วยวิธีนี้
 อาจจะอ่านหนังสือเล่มนั้นจนจบได้ แม้จะต้องใช้เวลาช้านาน ก็ยัง
 ดีกว่าท่านอ่านไม่จบเป็นแน่ จึงขอเชิญท่านพิจารณาตาม
 หัวข้อสรุปเรื่องดังต่อไปนี้ :-

บทที่ ๑ นิสสัยผู้ดี

๑. มีมรรยาทงาม

ก. มีกิริยาสุภาพเรียบร้อย

ข. ไม่ใช่เจ้าทิพย์ที่ไม่สุภาพ และดั่งเตี้ยอวด
 ครงเครง

ค. ไม่ใช่ตะพานและบาทวิกิเป็นทึ่มงอน ไม่นั่ง
 ไขว่ห้างและยกเท้าพาด

ง. ไม่ใช่กำลังเบียดเคียดขยอแย่งในการขึ้นรถโดย

- ก. ต้องปราศจากอคติ
 ข. ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
 ค. บำรุงตามคึก
 ง. วางตนให้เหมาะสม
 จ. รู้รักษาน้ำใจผู้อื่น

บทที่ ๒ นิสสัยสุภาพ

๑. กิริยาสุภาพ
 - ก. กิริยางาม
 - ข. กิริยาดี
 - ค. กิริยาอ่อนโยน
๒. วาจาสุภาพ
 - ก. วาจาดี
 - ข. วาจาสุภาพไมตรี
 - ค. วาจาไพเราะ
 - ง. วาจาประนีประนอม
๓. ใจสุภาพ

คำกริยาและชอบค

๑. คอรับปฏิณณคด้วยค
๒. มีใจค
๓. มีความคอดค
๔. มีความคจริค
 - ก. คจริคในหน้าค
 - ข. คจริคในการงาน
 - ค. คจริควาจา
๕. รกเกยรคยคชอเคียง
๖. รกคองบ
๗. มีคคฐาน
 - ก. มีบ้านอยู่
 - ข. มีครอบครว
 - ค. มีอาชัพ
 - ง. คคคนไคชอบ
๘. รกคปกคองคตนเอง
๙. รกคปกคองคคนอื่น

- ก. ใจสงบตั้งมั่น
- ข. ใจโอบอ้อมอารี
- ค. เห็นอกเห็นใจเรา
- ง. ใจหนักแน่น
- จ. ใจยุติธรรม

บทที่ ๓ นิสัยข้อดี

- ๑. ข้อดีของตนเอง
- ๒. ข้อดีของวาจา
 - ก. สำนวน
 - ข. ปฏิภาณ
 - ค. ติญา
- ๓. ข้อดีของการงาน
- ๔. ข้อดีของหน้าที่
 - ก. ข้อดีของมิตร
 - ข. ความรัก
- ๕. ข้อดีของบุคคล
 - ก. ข้อดีของมิตร
 - ข. ความรัก

- ค. กตัญญูกตเวที
๖. ซื่อสัตย์ต่อคณะ

บทที่ ๔ นิสัยสุจริต

๑. สุจริตในธรรมจริยา
๒. สุจริตในบุคคล
 - ก. ดำรงกับภรรยา
 - ข. พ่อแม่กับบุตร
 - ค. อาจารย์กับศิษย์
 - ง. มิตรกับมิตร
 - จ. นายกับบ่าว
๓. สุจริตในการอาชีพ
๔. สุจริตในการงาน
๕. สุจริตในหน้าที่

บทที่ ๕ นิสัยจงรักภักดี

๑. ต่อชาติ

ก. ประพฤติตนเป็นพลเมืองดี

ข. ประกอบดีมาอาชีพ

ค. ตั้งตนให้เป็นหลักฐาน

ง. ตั้งใจช่วยชาติ

จ. รู้จักรักษาสมบัติของชาติ

๒. คอคำสั่งนา

ก. มีความเต็มใจในพระพุทธศาสนา

ข. ตั้งใจศึกษาพระศาสนา

ค. ปฏิบัติตามพระศาสนาโดยเคารพ

ง. ชักจูงผู้อื่นให้เต็มใจให้เต็มใจ

จ. บำรุงส่งเสริมพระศาสนา

ฉ. รักษาพระศาสนา

ช. บอingkันมิให้พระศาสนาเศร้าหมอง

๓. คอพระมหากษัตริย์

ก. นบถอพระองค์พระมหากษัตริย์

ข. เคารพดักการะ

ค. คอยบอingkันและกำจัดภัยพิบัติ

๕. คอรัรัรรมณณญ

- ก. เคารพรักการปกครองตามบทบัญญัติรัฐ-
ธรรมณญ ไม่ฝืนมยินดการปกครองอย่างอื่น
- ข. บัซงกัน รักษา แดะด้นับดุนดงเดริมระบอบ
การปกครองนี้
- ค. ปฏิบัติตนให้ถูกด้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐ-
ธรรมณญ

บทที่ ๖ นิสสัยนับถ็อกัน

- ๑. มการิยาาจาสดภาพอฮนโยน
- ๒. ประพฤติดคนดมาเดมอ
- ๓. ยกย่องเชิดชูกัน
 - ก. มองกันแดในเงดัด
 - ข. ประพฤติดดั่งที่เป้นประโยชน์ต่อกัน
 - ค. ษวดยดงเดริมควดมดของกันแะกัน
- ๔. เชอเพื่อเชอพังกัน

บทที่ ๗ นิสสัยนับถอตนเอง

- ๑. รักรักปกครองตนเอง

๒. รู้จักฟังตนเอง

๓. รู้จักเช็ดตนเอง

ก. ปลดหนี้สงสัยเช็ดตนเองด้วยลักษณะการของ
ร่างกายให้อ่างอาบผึ่งผาย

ข. ด้วยเป็นผู้ตรงต่อเวลา

ค. ด้วยเป็นคนละเอียดถี่ถ้วน

ง. ด้วยการประพฤติดีมาอารี

จ. ด้วยการพูดตรงไปตรงมา

ฉ. ด้วยการเช็ดถูอวดกรรม

๔. รู้จักสำรวจตนเอง

๕. รู้จักเอาชนะตนเอง

เมื่อท่านได้พิจารณาหัวข้อต่าง ๆ เหล่านี้จบลงแล้ว
ท่านก็อาจจะบอกได้อย่างถูกต้องข้อหนึ่งว่า หนังสือสอน
ให้ประพฤติตนเป็นคนดี อันว่าคนดีนั้น ใครๆ ก็อยากเป็น
และเป็นไปได้ไม่ยาก แต่ความจริงนั้น คนในโลกนี้มีข้อไม่
น้อยเหมือนกัน และถ้าจะดีด้วยกันให้ละเอียดลงไปแล้ว
ดูเหมือนกันจะมากกว่าคนดีเสียด้วยซ้ำไป ทำไมจึงเป็นดังนี้

นั้นเล่า ? ปัญหาข้อนี้พอจะตอบได้ว่ามีอยู่ ๓ ประการ
 ประการแรกคือไม่รู้ว่าจะไร้ว เพราะไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน
 และเพราะขาดผู้อบรมสั่งสอน อีกประการหนึ่งรู้เหมือน
 กันว่าไร้ว แต่ไม่รู้ว่ามีผลของความช้วนนั้นจะบังเกิดมี
 ขึ้นแก่ตนเพียงไร คือเมื่อเห็นผลของความช้วนปรากฏชัดเจน
 จึงเชื่อว่าจริง อีกประการหนึ่งรู้จักความช้วนเหมือนกัน
 แต่เห็นว่าความช้วนบางอย่างสามารถจะส่งผลให้ตนมีความ
 สุขได้ทันตาเห็น ตนก็ยอมกระทำความช้วนนั้น ซึ่งหาได้คิด
 ไกลต่อไปอีกว่า ผลของความช้วนนั้น จะต้องกลับมาสนองให้
 ได้รับความทุกข์เวทนาอีกเป็นแน่โดยไม่ต้องสงสัย ดังนั้น
 จึงควรรู้หลักดำเนินชีวิตอีกหลักหนึ่งคือ ปริยัติ ปฏิบัติ และ
 ปฏิเวธ ซึ่งหมายถึงให้คนทุกคนได้ศึกษาเล่าเรียน (ปริยัติ)
 เมื่อได้เล่าเรียนมีความรู้แล้วก็นำความรู้นั้นไปประพฤติปฏิบัติ
 แต่ในสิ่งที่ดี (ปฏิบัติ) เมื่อปฏิบัติดีแล้วก็จะบังเกิดผลดี
 (ปฏิเวธ) แต่คนเราโดยมากมักก้าวไปไม่ถึงขั้นปฏิบัติ เมื่อ
 ไม่ปฏิบัติกัน จะเป็นคนดีมาได้อย่างไร ข้อนี้จึงเป็นข้อที่
 ผู้หลักผู้ใหญ่ควรระวังกันอยู่ในเวลานี้ เพราะฉะนั้นทั้งผู้

จะเป็นประโยชน์ก็ต่อเมื่ออ่านแล้วนำไปปฏิบัติ ปฏิบัติแล้ว
จึงจะเป็นคนดีได้ เมื่อผู้ใดอยากเป็นคนดี ก็จงปฏิบัติตาม
ต้องเป็นคนดีแน่ ๆ แนบยิ่งกว่าโหราพยากรณ์เสียอีก
ถ้าไม่เชื่อขอให้ท่านลองดู

คำสอนในหนังสือเล่มนี้ ถ้าปฏิบัติตามได้แล้ว ย่อม
ให้ประโยชน์กว้างขวางมาก เพราะประกอบด้วยหลักธรรม
ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นไปแต่ฝ่ายดีล้วนเดียว ไม่มี
โทษเจือปน เพราะเป็นการสอนให้ละชั่ว ทำดี และรักษา
จิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ผุดผ่อง เป็นประโยชน์แก่ทั้งคน
เองและผู้อื่น และเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมของชาติไทย
ด้วย เครื่องหมายของชาตินั้นหาใช่เพียงแต่ธงชาติเท่านั้น
ไม่ย่อมประกอบ ด้วยจารีต ประเพณี และขนบธรรมเนียม
ของชาติด้วย ถ้าชาติตั้งเหวี่ยงเสียแล้ว ก็เสมือนไม่มีชาติ
ไม่มีอะไรที่ยึดเหนี่ยวและดำรงคงอยู่ได้ ในที่สุดก็ไม่รักษชาติ
ถิ่นชาติ เห็นชาติไม่เป็นของไม่สำคัญ

จริงอยู่หนังสือเล่มนี้หาได้บอกวิธีที่จะเป็นคนดีไว้หมด
ทุกวิธีไม่ เพราะไม่สามารถจะสร้างหนังสือเช่นนั้นได้ แม้

จอกุหนากว่าเดิมอีก ๒๐ เท่า หนังสือเล่มนี้จึงเป็นเพียง
บรรทัดหนึ่งที่จะทอดให้ท่านก้าวไปสู่ความดีทั้งหลายอื่นอีก
ต่อไป ขอท่านจงเดินเถิด มีผู้สร้างบรรทัดให้ท่านก้าวไป
แล้ว ท่านจงก้าวไปสู่ความ เป็นอารยชนเทียมทันอารย
ประเทศทั้งหลาย อย่าได้ชักช้าเลย

ความดีของหนังสือนี้ แม้จะมีเพียงพอดสมควร ไม่
มากนัก ข้าพเจ้าก็มั่นใจว่าจะยังประโยชน์ให้แก่ผู้อ่านแล้ว
ปฏิบัติตามเป็นอนุเคราะห์ คงนุชาข้าพเจ้าจึงหวังว่าผลที่
ผู้อ่านได้รับนั้นจะเป็นพาหนะให้ท่านเจ้าคุณ พระเทพโมลี
ผู้ประพันธ์หนังสือนี้ ได้รับความสำเร็จสมปรารถนาของท่าน
ทุกประการ เทอญ.

พันโท หลวงรณสิทธิพิชัย

กรมโฆษณาการ

๒๕ มกราคม ๒๔๘๓

พระครูศรีทอง / ค.จ. 1900

สารบัญ

บทนำ

มนุษย์โดยสายสัมพันธ์และสายชาติ	หน้า ๑
มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ	„ ๑
นิตยคืออะไร	„ ๓
นิตยที่มาจากพันธุกรรม	„ ๕
นิตยที่มาจากสิ่งแวดล้อม	„ ๖
นิตยเป็นสิ่งที่แก้ไขได้	„ ๘
การรื้อนิตย	„ ๑๑

บทที่ ๑

นิตยเป็นผู้	หน้า ๑๒
ผู้มีความหมายทางงาน	„ ๒๒
ผู้มีความใจดี	„ ๒๕
ผู้มีความซื่อสัตย์	„ ๒๗
ผู้มีความดีใจ	„ ๒๘
ผู้มีความเกียรตินิยม	„ ๓๒
ผู้มีความดี	„ ๓๔

ผู้คุมหุดกฐาน

„ ๓๖

ผู้ตรวจปกครองตนเอง

„ ๔๐

ผู้ตรวจปกครองคนอื่น

„ ๔๒

บทที่ ๒

พินิจสุภาพ

หน้า ๔๗

กิริยาสุภาพ

„ ๔๘

กิริยางาม

„ ๕๓

กิริยาดี

„ ๕๕

กิริยาอ่อนโยน

„ ๕๘

วาจาสุภาพ

หน้า ๖๓

วาจาสุตย์

„ ๖๕

วาจาดีมานไมตรี

„ ๗๐

วาจาไพเราะ

„ ๗๔

วาจามีประโยชน์

„ ๘๐

ใจสุภาพ

„ ๘๔

ใจสงบเสงี่ยม

„ ๘๕

ใจโอบอ้อมอารี

„ ๘๗

ใจเห็นอกเขาอกเรา

„ ๘๘

ใจหนักแน่น

,, ๘๓

ใจยุติธรรม

,, ๘๓

บทที่ ๓

นิสัยซื่อสัตย์

หน้า ๑๐๔

ซื่อสัตย์ต่อตนเอง

,, ๑๑๒

ซื่อสัตย์ต่อวาทะ

,, ๑๑๔

ซื่อสัตย์ต่อการทำงาน

,, ๑๑๕

ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่

,, ๑๒๔

ซื่อสัตย์ต่อบุคคล

หน้า ๑๒๕

ซื่อสัตย์ต่อคณะ

,, ๑๓๖

บทที่ ๔

นิสัยสุจริต

หน้า ๑๔๖

สุจริตในธรรมจริยา

,, ๑๕๒

สุจริตในบุคคล

,, ๑๖๒

สุจริตในการอาชีพ

,, ๑๗๘

สุจริตในการทำงาน

,, ๑๘๘

สุจริตในหน้าที่

,, ๑๙๖

บทที่ ๕

นิตยัยจงรักภักดี	หน้า	๒๐๖
จงรักภักดีต่อชาติ	,,	๒๐๗
จงรักภักดีต่อศาสนา	,,	๒๑๖
จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์	,,	๒๒๒
จงรักภักดีต่อรัฐธรรมนูญ	,,	๒๒๕

บทที่ ๖

นิตยัยนบถอกัน	หน้า	๒๓๐
มีกิริยาจาตุรภาพอ่อนโยน	,,	๒๓๕
ประพฤตินตมำเณมอ	,,	๒๓๗
ยกย่องเชิดชูกัน	,,	๒๔๖
เขอเพื่อเชอฟังกัน	,,	๒๕๕

บทที่ ๗

นิตยัยนบถอกตนเอง	หน้า	๒๖๓
รู้จักปกครองตนเอง	,,	๒๖๓
รู้จักฟังตนเอง	,,	๒๗๓

รู้จักเขาคณเอง

,, ๒๗๘

รู้จักตำราของคณเอง

,, ๒๗๗

รู้จักเขาชนนคณเอง

,, ๒๗๖

ค่านา

หนังสือบทสร้างนิตสัย ได้รับการวิจารณ์จากบรรดานักทฤษฎาท่านประจวบกับการพิมพ์ครั้งแรก จัดพิมพ์เพียงเล็กน้อยจึงไม่ทั่วถึง และข้าพเจ้ารู้สึกชื่นชมในความเอื้อเฟื้อของบรรดาท่านที่จดหมายต้องการไป ใครขอรับความเอื้อเฟื้อนั้นเทอดเป็นความดีไว้ในทันใด.

ส่วนความดีของหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าขอมอบให้แก่นักนิพนธ์ของโรงเรียนปริยัติธรรมประจำจังหวัดอุดรราชธานี “อุบลวิชาคม” วัดสุปัฏนาราม ซึ่งเป็นสำนักให้แสงสว่างดวงแรกและดวงใหญ่แก่ข้าพเจ้า ความจริงแสงสว่างดวงนี้เกิดขึ้นในโลก ๕๐ ปีเศษแล้ว ได้นายแสงให้แก่นักบุตรของชาติเป็นคนมีฐานะดี มีศีลธรรม วัฒนธรรมมากต่อมาก จึงตกเป็นหน้าที่ของ “ลูกศิษย์ทุกรุ่น” จะพึงปฏิบัติ เติมน้ำเต็มขันให้น้ำอายยังยืน ดำรงประเพณีวิชาอาคมให้แก่ชนรุ่นต่อไปชดเชยชดช้อย. ท่านที่อุดหนุน “บทสร้างนิตสัย” จึงมีกำไรเป็นบุญนิมิ เพิ่มสวัสดิมงคลแก่ตนและแก่สำนักศึกษาด้วย.

พระเทพโมลี

วัดพระศรีมหาธาตุ พระนคร

๓๐ เมษายน ๒๔๙๓

คำนำของผู้เขียน

ครึ่งหนึ่งเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๗ ข้าพเจ้าได้ขึ้นไป
เยี่ยมโยมผู้หญิง ณ ที่บ้านโพธิ์ตาก ตำบลพิบูล อำเภอ
พิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อหม่อมญาติมิตร
บ้านใกล้เคียงเฝ้าทูลถามว่า “ข้าพเจ้ามา” ต่างพากันยินดีสะ
ออนใจมาถามข่าว และต่างก็สนทนากันถึงเรื่องสุขทุกข์บ้าง
เรื่องการอาชีพบ้าง เรื่องศีลธรรม จรรยาและจารีตประ
เพณีบ้าง ขณะนั้นมีถ้อยคำของโยมผู้หญิงประโยคหนึ่ง
แว่วเข้าหูว่า “ลูกหลานของเราในสมัยนี้ นิสัยเสีย ว่ายาก
สอนยาก” คำว่า “นิสัยเสีย” นั้นซึ่งน่าจะผ่านไป แต่กลับ
มาเป็นคติเตือนใจรบเร้าให้ข้าพเจ้าเกิดดำนึกว่า “นิสัยเสีย
อาจสร้างให้ได้ดีด้วยกุศโลบาย.”

แท้จริง การสร้างนิสัยเป็นจุดประสงค์โดยตรงของ
การศึกษา. เราจะถือการเรียนหนังสือ เรียนเลข เรียน
ภาษาหรือวิชาอื่นอีกว่า “เป็นการศึกษาแท้” หาได้ไม่
เพราะมันไม่ใช่การศึกษาแท้ เป็นเพียงแต่กิ่งหนึ่งของกา
ศึกษานั้น. การฝึกป้อนนิสัยใจคอให้เจริญควรแก่กา

งานและปรับปรุงให้ คำนวณการ แก่ความต้องการ ของสังคม
ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตน อันจะให้รู้จักเอาตัวรอดในหมู่คนที่
เบียดเบียนแย่งกันหาแย่งกันกิน แล่นำชีวิตของคนให้
ดำเนินตลอดรอดครอด้มนี้ คือการศึกษาแท้.

การศึกษาไม่เท่านั้น คือมุ่งจะเพาะเรียนหนังสือเรียน
เลขเรียนภาษาหรือวิชาอื่น ๆ อย่างเดียว แต่ไม่มุ่งจะฝึก
ป้อนนิสัยให้เจริญควรแก่การงาน และปรับปรุงให้คำน
วณแก่ความต้องการของสังคม. นิสัยดีเพราะการศึกษา
แท้. ความประพฤติดีเกิดมาแต่นิสัยดีนั้น. นิสัยดีเพราะ
การศึกษาไม่แท้ แม้ความประพฤติชั่วก็เกิดมาแต่นิสัย
เดียนั่นเอง. เมื่อคนเรามีนิสัยดีเรียบร้อย วิชาความรู้ย่อม
พลอยเป็นมิตรเป็นบริวารห้อมล้อม, แต่ถ้านคนเรามีนิสัยเสีย
แล้ว วิชาความรู้ก็กลายเป็นศัตรูแก่ตัวเอง.

ประเทศชาติศาสนาที่เสื่อมโทรมไม่ใช่เพราะการปก
ครอง. เนื้อแท้คือนิสัยชั่วร้ายของพลเมือง, แม้การ
ปกครองจะวิเศษอย่างไร ก็ไม่อาจฟื้นฟูนิสัยชั่วร้ายนั้น
ให้คืนได้. การปกครองที่อำเหี้ยมโหดเยี่ยงมหาโจร หา

(ค)

เทียมโหดเท่านี้ด้วยขว้ายนั้นไม่, แต่ด้วยขว้ายนี้และ
เป็นเทียมโหดยิ่งกว่าแม่ประเทศชาติค่านาที่เจริญรุ่งเรือง
ก้าวหน้ามั่นคงและแข็งแรงจนถึงขีดที่มุ่งหมายนั้น ไม่ว่า
ใจที่หรือในกรณีใด ๆ ก็มีไรดังอื่นเลย ตัวจริงแท้ยอมอยู่ที่
นิตยัตถ์ของพดเมืองภายใต้การปกครองนั้นเป็นดั่งนาคัญ.

นี่คือมูลเหตุที่ต้องให้เขียนบทสร้างนิตยัตถ์. เพราะปรารถนา
มูลเหตุอย่างนั้น ข้าพเจ้าจึงได้เริ่มเขียนมาแต่พุทธศักราช
๒๔๘๗ กำหนดหัวข้อข้อนี้จะเขียนไว้ตามเจตจำนงเดิม ๒๐ ข้อ
จัดบทเป็นหัวข้อละบทรวม ๒๐ บทด้วยกัน. แต่เพิ่งเขียนได้
เพียง ๗ บท เพราะการไม่ได้สมบูรณ์. แล้วยังแต่โอกาส
ว่างเมื่อใดข้าพเจ้าก็เขียนเมื่อนั้น. ใน ๗ บทนี้จัดพิมพ์เป็น
เล่มสมุดแล้ว ๓ บทคือบทที่ ๑.๒.๓. ซึ่งพิมพ์ชนต่างคราวกัน.

ครั้นมาบัดนี้ คณะศึกษานุกูลได้ปรารถนาจะจัดบำ
เพ็ญกุศลในจันทร์ที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๘๒ ซึ่งเป็นศุภวารดิถี
คล้ายวันชาตะของเจ้าพระคุณ กรมเจ้าพระมหาพิชัยราชธานินทร์
ที่เคยทำมาทุกปี จึงได้รวบรวมบทสร้างนิตยัตถ์ทั้ง ๗ บทพิมพ์
ขึ้นเป็นเล่มเดียวกัน เพื่อน้อมถวายแด่ของพระคุณในวันงาน.

(ง)

การเขียนบทร่างนี้ ข้าพเจ้าได้ลงมือไปใน
ทำนองให้ โลกนำกรรมหนักหรือให้ โลกไม่เข้ากรรมไม่เสียผู้
พึงดูรู้เห็นบทร่างนี้หลายครั้งอาจพอเข้าใจได้ว่า “ตั้ง
ไว้ควรกระทำถึงไรควรเว้นการกระทำ” แล้วผู้กนิษฐ์ของ
คนด้วยสมัครใจบำเพ็ญในสิ่งอันให้คุณ ละเว้นในสิ่งอัน
ให้โทษ ให้เหมาะแก่โลกและกรรม ย่อมได้ทั้ง ๒ ประการ
หวังว่าหนังสือจกตำราจริยธรรมและศีล เกียรติของท่านผู้
มีเกียรติเมื่อได้รับแล้วโดยมุ่งหมาย

พระราชกวี

วัดพระศรีมหาธาตุ

๑๙ มีนาคม ๒๔๙๒

อาเศียรวาท

องค์ไฉ่พระไพบูลพระคุณ	อดิสุนทราท
แก่นหล้าตลอดคุณะปฐ	ถิรจบพิภพสาม
โอภาสพิลาสพระวรรัส-	ะมิชชีวลยังาม
ด้างเหล่ากิเลสวิวิธาม	ดูลุโมกษ์สีวลัย
องอาจมหาตมะพระเดช	ธวัชเจตนาไกร
เจนจบประจักษ์สกละใน	วรธรรมอำพน
กรรพุมประชุมนชะประณต	พระสุกตวิมลน
องค์เอกดิเรกพิภพดล	นระดัดอมรรตมาน
ขอเดชพระดาลสิริสฤษ	ดิพิพิณิพัทธ์กาล
เปโรโสตถ์ประสาทน์อมตะสาร	หิตะสืบเสมอ เทอญ
โลกานุสาสน์	

๑ ร่มไม้เย็นพักผ่อนหายร้อนอาดัม

ร่มเงาญาติเป็นสหายหายเจ็บเหงา

ร่มพ่อแม่เป็นสุขทุกข์ข้างเขา

เกิดเย็นเกล้าเกล้าคลุกอยู่ทุกยาม

ร่มอาจารย์กันเขลาเกิดชาวกล้า

ร่มราชากันศัตรูให้รู้จาม

ร่มพระพุทธรู้กันร้อนผ่อนลูกตาม

ให้โลกสามเป็นชนกว่าอื่นใด.

บทนำ

ท่านผู้รักทุกสิ่งทุกอย่าง ก่อนอื่นขอเชิญท่านมาไปดู
หมู่บ้านโดยสายสัมพันธ์และสายชาติ, นี่สายสัมพันธ์ซึ่ง
ในกฎสังคมวิทยามันว่า “มนุษย์เราเป็นสัตว์สังคมคือสัตว์
เมือง ซึ่งต้องรวมกันอยู่เป็นหมู่ ตั้งแต่เป็นครอบครัว
เป็นบ้านเป็นเมือง กระทั่งเป็นประเทศ และต้องเกี่ยว
ข้องกันในทางการติดต่อสมาคมกัน อันจะแยกออกอยู่โดด
เดี่ยวเดียวดายโดยไม่รวม หรือเกี่ยวข้องกันได้อย่างไร”
และนี่สายชาติซึ่งนักประวัติศาสตร์แสดงไว้ว่า “มนุษย์เรา
ต้องเนื่องกันโดยสายโลหิต หรือเผ่าพันธุ์ และสืบสายกันมา
โดยลักษณะประเพณีและขนบธรรมเนียม อันจำจะรวมกัน
เป็นเหล่ากอซึ่งเรียกว่าชาติ, ถึงแม้จะแยกย้ายกันออกไป
อยู่ห่างไกลแสนไกล ลักษณะผิวพรรณและภาษาคำพูด
ก็แสดงว่าเป็นสายชาติเดียวกัน”

มนุษย์เราเป็นสัตว์ประเสริฐมีลักษณะ ต่างจากสัตว์
อื่น แม้จะมีการกินการนอนการสืบพันธุ์และกตัญญูต่อ

ว่ากายและวาจาเป็นรูปธรรมปรากฏตัวได้, การปรากฏ
 นิสสัยของคนว่าดีหรือชั่วและเป็นไปในสถานไรย่อมปรากฏ
 จากความประพฤติทางกายวาจาของคน โดยจิตตั้งใจเป็น
 ผู้บังคับให้กายวาจาเคลื่อนไหวแสดงออก ซึ่งนิสัยในความ
 ประพฤตินั้น ๆ เมื่อเป็นดังนี้ อะไรชื่อวานิสสัยเราจึง
 รู้ได้^๕ ศึกษากิจการของบุคคลซึ่งเคลื่อนไหว โดยทำที่นานา
 ประการนั้น.

“กิริยาที่ชอบคิดชอบทำและชอบพูด ซึ่งแอบอิงถึง
 สถิตอยู่ในสันดาน คอยกระตุ้นเตือนให้คนคิดและทำหรือ
 พูดในสิ่งที่ตนชอบเป็นกิจประจำวัน จนการคิดการทำและ
 การพูดนั้น ก่อให้เกิดความเคยชินติดสันดานไปจนตลอด
 ชีวิต, และแสดงออกซึ่งลักษณะการให้คนอื่นรู้เห็นว่า ผู้
 กระทำหรือผู้พูดมีอัธยาศัยใจ คอชอบไป ในทางนั้นเป็นปกติ
 นี้อือนิสสัย ตามหลักจิตวิทยาว่า “เราว่าการ
 กระทำ เราจะได้ผลคือนิสสัย, เราว่านนิสัย เราจะได้
 ผลคือลักษณะ”

นี้แสดงว่า นิสสัย^๕นี้คือความเคยชินของบุคคลในการ

กระทำต่าง, ๆ แต่การกระทำอย่างนั้นเพียงครึ่งเดียวยังไม่
 เป็นนิสัย, เมื่อเราทำบ่อยเข้าจนเคยชินจึงจะกลายเป็น
 นิสัย. ๑. แผลเหต้อเก็น ความเคยชินที่เกิดจากการกระทำ
 บ่อย ๆ หรือกระทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ นั้น ย่อมก่อให้เกิด
 นิสัยหรือเป็นคตินิสัยเดยที่เดียว, นิสัยนี้แหละย่อม
 กลายมาเป็นลักษณะภาพของบุคคลแต่ละคน ลักษณะภาพ
 ของบุคคลแต่ละคน ลักษณะชีวิตของบุคคลได้เกิดแต่นิสัย
 ชีวิต ซึ่งเขาปลูกฝังขึ้นไว้ในตนเองจนเคยชินแล้ว,
 นิสัยของคนเราโดยกำเนิดมีมาได้ ๒ ทาง คือพันธุกรรม
 และสิ่งแวดล้อม นิสัยที่มาจากพันธุกรรม เป็นนิสัย
 ถ่ายแบบมาจากพ่อแม่โดยทางสายโลหิต และซึ่งถ่าย
 ทอดกันมาโดยลำดับจากปู่ ย่าตายายที่ร่วมสายโลหิตเดียว
 กัน ถ้าพ่อแม่ปู่ ย่าตายายเดวดูกหลานก็อาจเดวตามได้,
 หรือหากพ่อแม่ปู่ ย่าตายายดี ลูกหลานก็อาจดีด้วย, น
 ิยุภาษิต ในโลกนิคซึ่งแต่คงว่า “ลูกที่แม่เดวปากอยู่
 ข้างร้าย, ลูกที่แม่เดว กิริยาอยู่ข้างหยาบ, พ่อแม่
 เดวทั้งต้อง ลูกทั้งปากร้ายทั้งกิริยาหยาบ, ลูกที่แม่ดี ปาก

อยู่ข้างค, ถูกทิ่มพืด ภิรยาอยู่ข้างเรียบรอย, พ่อแม่
ทั้งต้อง ถูกทิ่มพืดทิ่มทักภิรยาเรียบรอย.

นิตถ์ที่มาจากดังแวดด้อม คือนิตถ์ซึ่งอาศัย
การต้องเสพเป็นส่วนใหญ่ และเกิดขึ้นภายหลังด้วยคลุก
คลักกันจนกัน คบหากันจนสนิทสนม และอบรมจน
เคยชินชำนาญชำนาญค่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชีวิต
ด้วยการพบเห็นภิรยาวาจาของคนอื่น ขนบธรรมเนียม
จารีตประเพณี กฎข้อบังคับ ระเบียบวินัยของหมู่คณะ
และการกระทำความคิด ความรู้ดี ความเข้าใจของตน
เอง ซึ่งมีบ่อยๆ ซ้ำๆ ซากๆ นั้น ทำให้เกิดนิตถ์
มีอิทธิพลในชีวิตภายหลัง

นิตถ์ที่มาจากดังแวดด้อมนั้นเป็นข้อที่พึงประสงค์
ในบทสร้างนิตถ์นี้, เพราะวาดังแวดด้อมที่ได้ประสบพบ
เห็นได้คมได้ดีและดีมีดี ย่อมมีเหตุผลสำคัญยิ่งในทาง
สร้างนิตถ์ สามารถปลูกให้คนมีความมานะกล้า
แข็งได้. ด้วยว่าการคบหาสมาคมเป็นปัจจัยซึ่งมีอิทธิพล
ยิ่งในอันจะดึงดูดชักนำความประพฤติ และอิทธิพล

ความกดดันให้ยอมเอียงไปได้ทั้งในฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว แม่
ปราชญ์ทางจิตวิทยาได้รับรองว่า “นิสัยของมนุษย์
เปลี่ยนแปลงไปได้ด้วยอำนาจของสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะ
เป็นพันธุกรรมมาแต่กำเนิด”

คุณเกิด ทารกที่เกิดแต่บุคคลชั้นผู้ดี มอบให้คนที่
เลวเพียงคุณและอบรม, ความเป็นผู้ดีที่รับติดต่อกับจากทาง
พันธุกรรมจะไม่มียังเหลืออยู่เลย แม่โบราณก็ว่าไว้ว่า
“ถ้าท่านให้ทำแต่สิ่งบุตรของท่านแล้ว, ในที่สุดท่านจะมีทำ
อยู่ในบ้านถึงสองคน.” ดังนั้นการคบคนชั่วจึงเป็นวิธีเพาะ
ชีวิตลงในนิสัยชั่ว และรดชีวิตด้วยน้ำร้อน, การคบ
คนดีเป็นวิธีเพาะชีวิตลงในนิสัยดี และรดชีวิตด้วย
น้ำเย็น.

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการคบคนดีว่า เป็นหน
ทางแห่งสันติสุขอันวัฒนาถาวร, ทรงติการคบคนชั่วว่า
เป็นบาปแห่งความฉิบหายถ่มจมน, แล้วทรงแนะนำเรา,
เราให้คตินี้เข้าไปหา마다คนดี พร้อมกับให้เขาถือเป็น
แบบอย่าง เพราะคนดีเมื่อเรacbยอมชักนำไปในทางดี,

แต่ทรงแนะนำเราให้ออกห่างคนชั่ว และทรงห้ามมิให้ถือ
เขาเป็นเยี่ยงอย่าง เพราะว่าคนชั่วนั้นย่อมมุ่งหมายชักโยง
เราไปในทางที่ชั่ว, เข้าทำนองว่า "คบพาดพาดพาไปหาผิด,
คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล."

อันคำพระเทศน์ของท่านว่าชาติ

ใครคบปราชญ์เป็นปราชญ์ ใจอาจหาญ

ใครคบพาดถันดานผิดคิดเป็นพาด

ดังว่าชานจริงแท้ไม่แปรเอย

เมื่อนิสสัยเกิดจากความเคยชิน ในการกระทำของคน
แล้ว นิสสัยจึงมีทั้งดีและชั่ว, การกระทำความดีบ่อยๆ
จนเคยชิน เช่นเคยชินในทางเป็นผู้ดี สุภาพ อ่อน
โยน ซื่อสัตย์ สุจริต กตัญญู ก่อให้เกิดนิสัย
ดีตามชนิดของความดี. ถ้าทำความเคยชินในทางชั่ว เช่น
เคยชินในทางเป็นคนเลว หยาบคาย แข็งกระด้าง คดโกง
ทุจริต ลมหลับบุญคุณ ก็เกิดนิสัยชั่วชนตามชนิด
ของความชวนั่น

แต่นิสสัยของคนเราแม้จะเป็นชนิดไร ๆ ก็เป็นดัง
ที่อาจแก้หรือสร้างขึ้นได้ และจะเปลี่ยนแปลงใหม่แสดงหา

ใหม่โดยที่คนไม่เคยมีมาแต่เดิมก็โดยนั้น, เช่นนี้สงสัยว่า
ก็อาจแก้ไขกันได้ได้, พึงเห็นคนจนหรือคนมีฐานะต่ำ ด้ร้าง
คนให้เป็นคนมั่งมี หรือยกฐานะของคนให้สูงขึ้นซึ่งเราเห็น
อยู่ในบัดนี้ เช่นนายห้างนายบริษัท เศรษฐี ฤๅหมัก
หรือมีศัพทวิธานียศศักดิ์มีตำแหน่งหน้าที่ ตั้งแต่ต่ำถึงสูง
สุดถ้วนแล้วแต่ได้สร้างตัวให้มันดั่งยศทั้งนั้น, มิใช่ว่าไม่ทำ
ความดีอะไรเลยก็เป็นคนดีที่เดียวหาได้ไม่.

แท้จริงชีวิตของมนุษย์เรา ย่อมเป็นบ้จายเพื่อ
ศีลดีแห่งคุณความดี ทรัพย์สมบัติ ความดำราญ และ
ความบริสุทธิหลุดพ้นจากกิเลสบาปกรรมทั้งปวง, เมื่อ
ชีวิตไร้ดาระ ทุกสิ่งก็ต้องไร้ดาระ, เมื่อชีวิตมีดาระ ทุก
สิ่งก็อุดมมีดาระด้วย, แต่ชีวิตของเราทั้งชีวิตจะเป็นบ้จาย
เพื่อศีลดีแห่งสิ่งที่เป็นดาระทั้งหลาย ย่อมช่นอยู่ แก่งาน
การสร้างตัวเราเอง. แม้งานการสร้างตัวนั้นก็ไม่ใช่ช่น
ไถ่คือสร้างนิต์นิต์เอง. ซึ่งเราควรถือเป็นงานดำคัญอัน
จำจะกระทำ เพราะว่าเราจะดีได้ด้วยการสร้างนิต์นิต์ให้ดี,
แม้จะชีวิตด้วยการปล่อยตัวให้คลุกเคล้าระคนอยู่ ในทางชว
ร้าย คนนิต์นิต์ชอบกับหน้าลงมองในที่ต่ำ เพราะ

ทุกคน และความสำคัญของการสร้างตัวคนก็อยู่ที่สร้าง
 นิสัย. การสร้างนิสัยให้คนนั้นไม่จำเพาะแต่ตัวบุคคลคน
 เดียว ต้องเกี่ยวข้องกับชาติประเทศด้วย เพราะว่าการวัด
 คุณภาพของชาติประเทศมิใช่จะวัดแค่นิสัยของคนผู้ใดมั่ง
 มีหรือคนสำคัญเท่านั้น, เราจะต้องวัดนิสัยใจคอของปวง
 ชนในชาติทั้งหมด. จึงอยู่นักปราชญ์หรือรัฐบาลที่
 ดอบริษัทเป็นหัวแรงของประชาคม. แต่อย่าลืมว่าเม
 ทวยราษฎรมีอำนาจเป็นต้นก็เป็นกำลังและจิตใจของชาติ
 หรือเป็นกระดูกสันหลังของประเทศด้วย

ฐานะของประเทศชาติ คำสอนที่ขัดคำลงมิใช่เพราะ
 ระบบการปกครอง เนื้อแท้คือเพราะนิสัยชั่วร้ายของ
 ประชาชน. ถ้าเขาไม่ได้รับการอบรมให้รักที่จะสร้าง
 นิสัยดีเพื่อช่วยตนเองแล้ว, แม้การปกครองจะวิเศษ
 อย่างไรก็หาอาจฟื้นฟูเขาขึ้นได้ไม่. แท้จริงการปกครอง
 ที่ว่าเยี่ยมไต่ด ห้ามผลร้ายเท่ากับนิสัยชั่วร้ายของปวงชน
 ภายใต้การปกครองนั้นไม่, แค่นิสัยชั่วร้ายซึ่งเหนี่ยวรั้ง
 ปวงชนลงสู่ฝ่ายต่ำนั้นเป็นการห้ามไต่ดกว่า ประเทศชาติ
 คำสอนที่ขัดถึงถึงความหายณะฉมฉม โดยมากอยู่ที่พลเมือง

มีนิสัยชั่วร้าย อาทิเช่นนิสัยทรยศคดโกง, นิสัยโกงเอา,
 นิสัยเกียจคร้าน, นิสัยเห็นแก่ตัวและนิสัยชอบก่อ
 กรรมทำชั่วต่าง ๆ

แม้ฐานะของประเทศชาติศาสนาที่เขยิบตุงขึ้นถึงขีด
 มุ่งหมาย ก็เพราะผลที่ประชาชนมีนิสัยเป็นส่วนสำคัญ.
 ความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าและความ มั่นคงแข็งแรงของ
 ประเทศชาติศาสนา ไม่ว่าในที่หรือกรณีใด ๆ ย่อมเป็น
 ผลเนื่องมาจากนิสัยดีของพลเมือง. แต่พลเมืองจะมีนิสัย
 ดีขึ้นเพราะได้รับการอบรมให้รู้จักสร้างนิสัยดีขึ้นด้วย
 ตนเอง คนที่มีนิสัยดีแล้วย่อมรู้จักคุณค่าของตนและ
 ของสิ่งต่างๆเองด้วยน้ำได้ใจจริงรู้จักจิตใจของตนเองอย่าง
 อึดอัดรู้จักคุ้มครองตนเองและรู้จักเป็นนายเหนือตนเอง.

เมื่อพลเมืองมีนิสัยดีและมีวิद्याคุณสูงย่อมสะดวก
 ง่ายแก่การปกครอง แม้ระบอบการปกครองก็ตาม
 แนวอันสูง คือใช้วิธีการอย่างปกครองคนดีและคน
 ฉลาด ถ้าพลเมืองมีนิสัยชั่วและโกงเขลาที่ยุ่งยากแก่การ
 ปกครอง, บรรดาบทกฎหมายและระบอบการปกครอง

แลระยศศักดิ์^{๑๕} เป็นบุคคลที่ช่วยตัวเองและช่วยครอบครัว^{๑๖}
 ของคนได้^{๑๗} กระทั่งถึงสามารถช่วยชาติศาสนาของคนได้^{๑๘} ใน
 เวลาที่ต้องการ. ดังนั้นเราพึงมาตั้งใจศึกษาบทสร้างนิสสัย^{๑๙}
 และสร้างนิสสัยของคนให้ดีตามบทสร้างนิสสัยนี้เกิด.

๘ บทที่ ๑

นิสสัยเป็นผู้ดี

ท่านชายหญิงทั้งหลาย ! ผู้ดีคือใคร ? ถ้าท่านเข้าใจว่าผู้ดีคือคนมีทรัพย์, คือคนมียศศักดิ์, และคือคนมีตระกูลสูงแล้วก็อาจถูกค่านได้, เพราะว่าคนจนและไร้ยศศักดิ์คนตระกูลต่ำเป็นผู้ดีก็มี, คนมียศศักดิ์และคนตระกูลสูงไม่เป็นผู้ดีก็มี.

● ว่าที่จริงนั้นใคร ๆ ก็ได้ ถ้าเป็นผู้มีความดี ตั้งตัวอยู่ในธรรมของผู้ดี, หรือประพฤติตามธรรมที่เป็นสมบัติของผู้ดีแล้ว ก็เป็นผู้ดีได้ทั้งสิ้น. เพราะผู้ดีนั้นย่อมอาศัย ประพฤติความดีชอบด้วยไตรทวาร และเพียบพร้อมด้วยศีลปวิทยาการเป็นเครื่องสูงทำให้เป็นผู้ดี, เมื่อไม่มีความดีเป็นสมบัติผู้ดีอยู่ในตัว แม้จะด้วยโฉมสมบูรณ์สมบัติในตระกูลใหญ่กว้าง หรือจะเป็นใครชั้นไหน ก็เป็นผู้ดีไม่ได้, และไม่เป็นที่ประสงค์ของผู้มี

ความคิด ไม่ต่างอะไรกับดอกทองกวาว แม่ด้วยดีแต่
ไรที่ดิน ก็ไม่เป็นที่นิยมยินดีของคนทั่วไป.

ท่านอย่าลืมว่าไม่ใช่ดอกไม้ ไม่ใช่พืชชนิดจินดา
ไม่ใช่อาภรณ์อันแวววับ ไม่ใช่เครื่องประดับอย่างอื่น ๆ
สมบัติผู้ดีต่างหากทำให้เราเป็นผู้ดีมีสง่างาม เมื่อเรามี
สมบัติผู้ดีย่อมเป็นศรีของตระกูล เหมือนธงชัยเป็นเครื่อง
หมายของความชนะ หญิงมีสามีสมบูรณ์ด้วยสมบัติผู้ดี
ย่อมเป็นอาชญา เต็มไปด้วยแสงสุริยาสว่างในเงหา แม่
ชายมีภรรยาที่พร่างพรอด้วยสมบัติผู้ดี ก็เป็นง่าแฉะเยือก
เย็น เหมือนแสงแห่งนิศากรในนิศาการ.

คนจนคนไร้ยศศักดิ์และคนตระกูลต่ำที่มีนิสัยเป็นผู้
ดี ประเสริฐกว่าคนมีตระกูลคนมียศศักดิ์คนตระกูลสูงซึ่ง
มีนิสัยเดวนั้นเสียอีก, จึงอยู่เราย่อมนิยมความมีดีและ
นับถือยศศักดิ์คนตระกูลสูง เพราะตั้งหน้าหน้าใจให้คุณ
ประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้มาก. แต่ถ้าหากเจ้า
ของเป็นคนมีนิสัยเดว เด่ว ถึงจะมีทรัพย์รุ่งเรืองด้วยยศ
ปรากฏด้วยตระกูลสูง ก็หาเป็นประโยชน์แก่คนและคนอื่น

มิได้, มีหน้าซำกตบจะให้โทษแก่ตนเองเสียด้วยซ้ำ.

ความดีของผู้ที่อยู่ ที่ถือธรรมเป็นอำนาจมีคุณธรรม
อยู่ในใจจริง เกิดแต่ตนเองไม่ได้เกิดแต่สมบัติชาติตระกูล
ใด ๆ, ผู้ดีประพฤติอะไรตามความจริงและความดีงามหา
ประพฤติตามชอบใจของตนและณะเพราะความนิยมของโลก
หรือโดยฤทธิ์ความโดงโกรทลงไม่, เมื่อจะประกอบกิจ
การทุกอย่าง ย่อมใคร่ควรจะให้เห็นผิดชอบชั่วดีเสียก่อน
แต่เพื่อให้ชอบด้วยลัทธิ ธรรมนิยม ประเพณีพิภคกฎหมาย
และแบบแผนของโลกนิยม แม้จะเห็นผิดชอบชั่วดีด้วยตนเอง
แล้ว ก็ต้องตรวจสอบให้ถ่องถ้วนเข้าอีก, และเพื่อให้ชอบ
ด้วยทางธรรมถึงจะถูก ต้องด้วยทางโลกนิยมแล้ว ก็ยังต้อง
พิจารณาพิเคราะห์ ให้ตระหนัก ในผิดชอบ ชั่วดี โดยรอบคอบ ซ้ำ
อีก. ^{๕๕} ทั้งนี้เพราะผู้รู้จักปรับตัวเองให้เหมาะแก่โลกและ
ธรรม ไม่มีวัดดังโลกให้มันแปรมาสำหรับเหมาะแก่ตัว, ยึด
มั่นในคติว่า "การประพฤติให้ชอบด้วยทางโลกนิยมถูกกว่า
ทำตามลำพังใจตนเอง, และการประพฤติให้ชอบด้วยทาง
ธรรม ยิ่งถูกกว่าที่ทำเพียงให้ชอบด้วยทางโลกนิยม."

นิตสัยเป็นผู้ดีนับว่าเป็นเกียรติยศสูงอย่างหนึ่ง ซึ่ง
ผู้มีใจเป็นธรรมพึงนิยมนับถือไม่รู้จักเสื่อม, ผู้ที่มียศศักดิ์
สูง หรือชนแต่คนแข็งกระด้างซึ่งไม่ยอมอ่อนน้อมต่อผู้ที่
มียศศักดิ์ ยังต้องยอมเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ดี แม้ไม่มียศ
ศักดิ์หรือมียศศักดิ์ตกต่ำ. เพราะว่าคนที่น่ารักน่าเคารพ
นับถือนั้น ไม่ใช่มีตักสูงหรือมียศศักดิ์สูง และไม่ใช่ยังหนุ่ม
ด้าวหรือมีอายุมาก, แต่เพราะมีสมบัติผู้ดีเป็นเครื่องชวน
ให้เป็นผู้น่ารักน่าเคารพนับถือ. แม้ทรัพย์สินและตระกูล
อันมีงกตพอแม่ตังใจสร้างไว้ให้บุตรหลาน, ถ้าบุตรหลาน
เป็นคนมีนิตสัยเดอกรักหาไว้ไม่ได้, แต่ถ้าบุตรหลานคมี
นิตสัยเป็นผู้ดีแม้ว่าพ่อแม่ไม่ได้ทำอะไรไว้ ให้ก็อาจสร้าง
ตัวให้เป็นผู้อุดมสมบูรณ์ขึ้นได้เอง:

คนทุกคนชอบอยากเป็นผู้ดีทั้งนั้น และต่างคนต่าง
พยายามแสดงกิริยาท่าทักให้เป็นผู้ดีทุกวิถีทาง, แต่บางคน
หลงเข้าใจเขาว่า “การพูดจาหรือทำท่าทางวางโตให้คน
อื่นเห็นว่าตนเป็นคนใหญ่คนโตนั้น เป็นการสมควรแก่
กิริยาอาการของผู้ดี,” ซึ่งถ้าเขาประพฤติกิริยาอาการตามที่

หลงเข้าใจว่าเป็นของผิดเช่นนั้นแล้ว แทนที่จะมีผู้ชมคนว่าเป็นผู้ดี กลับจะถูกตำหนิว่าเป็นไพร่ที่ฟุ้งเพื่อเห่อเหิมหรือมักใหญ่ใฝ่สูงให้เกินตัวไปเสียด้วยซ้ำ. อันที่จริง “กิริยาจางา” นั้นถือและบูชาความเป็นมนุษย์ เมื่อแสดงต่อใคร ๆ โดยการกระทำหรือพูด ย่อมเกิดผลเป็นสภาพราบเรียบอ่อนโยน คือนับถือเชิดชู ทักทายปราศรัย ด้วยอัธยาศัยไมตรีเมตตาการุณย์และใจบุญ เป็นที่เยียนตาถูกหวั่นใจคนอื่น, ไม่มีใครจะรังเกียจเหยียดหยามหรือครหานินทาตนเองคือกิริยาจางาของผู้ดี.

ชนใดมีชาติเชื้อ
เพียรอดด่าหยาบคาย

อยู่บดอยู่ฝนความ
กตัญญูยิ่งใหญ่ชน
ผู้คมีชาติเชื้อ

ประมาทจิตคิดทวง
ไปเพียรกตัญญูพาพงษ์
นานหน้อยค่อยคกขำ

เดวทรา

หม่นหม่น

รู้แก่ เกินแฮ

เช่นเชอ, ผู้

กุดวงศ์

ทวนหน้า

คนเลื่อม ดุญแฮ

หมดเชอ มชม

(วชิรญาณ)

หนึ่งดีเป็นผู้ดีเป็นภูมิธรรมแนบสนิทค้อยู่ในสันดาน
ของผู้ดี มิใช่เครื่องแต่งกาย หรือทรัพย์สินมัตถอันจะสูญ
หายอันใด, เมื่อผู้คนหนึ่งเป็นผู้ดีเป็นเพราะหุ้มตัวอยู่ด้วย
เมืงแต่งตัวแต่พอสุภาพจะตกไปอยู่ ในถิ่นไหน แดนใด ก็
อาจหาญมีเงินห่อแถมหานิยมอยู่ ในตัว, ไม่พ้องต้องเรียกร้อง
หาความภาคภูมิใจความดั่งว่าแผ่มาจากที่ไหนอีก. เราอาจกำหนด
รู้หนึ่งดีเป็นผู้ดีของผู้ดีได้ด้วยอาศัยดังเกิดภูมิธรรมอันมีประ
จำสันดานของผู้คนนั้นเมืงมีประมาณเท่าใดก็จะประกาศให้เรา
รู้เห็นประมาณเท่านั้น โดยทางกิริยา วาจา ซึ่งผู้ดีแต่ง
ออกมา, เช่นแต่งกิริยามารยาทต่อผู้น้อยหรือผู้มีกำลัง
อ่อนกว่า หรือประพฤติกิริยา วาจาต่อคนทั่วไป, เพราะ
การปรากฏหนึ่งดีเป็นผู้คนนั้น ย่อมปรากฏจากความประ
พฤติทางกาย วาจาของผู้ดี พึงดังเกิดต่อไปดังนี้.

๑. ผู้คนมีมารยาทงาม มารยาทที่ปรากฏตัวออก
เป็นกิริยา วาจา แข็งแรง อ่อนโยน นอบน้อม งดงาม
ละม่อม ถ่อมตัว ดังบดเจียม สุภาพเรียบร้อย แต่งความ
กรุณาปราณีและโอบอ้อมอารี นี้คือมารยาทงาม, มาร

๒๓

ยาที่ปรากฏตัวออกเป็นกิริยาจากแรงกระต้าง โอ้อวด
เลวทราม หยาบควาย ชุ่มช้ำม ถอนตาม เยื่อหุ้ม จง
ทอง ทองคำ นี่คือนมรยาททรม.

ผู้มีมรยาททรมต้องแข็งแรงไม่ใช่แข่งกระต้างต้อง
อ่อนโยนไม่ใช่อ่อนแอ ประมาณค่าของคนแต่น้อย
ไม่ยกตัวอวดยศศักดิ์ อวดคุณวุฒิ อวดความสามารถให้
เกินตัว, แม้จะทำอะไรเพียงเล็กน้อยก็ส่งาน่าดูน่าชม ซึ่ง
การกระทำนั้นเป็นเครื่องเชิดชูความดีให้เด่นชัด ดูเรื่อน
ทองหนุนเพชรให้รุ่งพรายกระจ่าง. ผู้มีมรยาททรมย่อม
ยัคนให้ตกต่ำ จะทำอะไรแม้เป็นองค์ของความดี ก็ทำ
ให้เป็นทีที่แสดงให้แสดงคาบาคใจผู้ที่ได้พบเห็น, ยิ่งแสดง
ออกไปเพียงใด ก็ยิ่งเป็นที่เย้ยหยันของผู้อื่นเพียงนั้น.

ถ้าท่านรักมรยาททรม จงรู้จักรักษามรยาท
ปฏิสันถารดีมีวาจาไพเราะ มีกิริยาตะนุตะม่อมอ่อนโยน
คือผู้ใหญ่หรือผู้ที่คำด้อยกว่าตน, ถ้าท่านยังมีบุญวาสนา
ก็ต้องยังมีมารยาทอ่อนละมุนแก่คนทั่วไป อย่าแสดง
มารยาทเลวในบ้านและในวัด ในสังคม ในสาธารณ

ณะสถาน หรือที่ปรากฏแก่สาธารณชน

ก. อย่าใช้ ภาษามารยาทเลวจะพรวดจะพรวดเอะอะ
ตึงตึงเหยียบโน้นชนนี้ อย่าออกท่าทางแก่งมือไปมาชี้
ชี้แวและทำกริยาไข่มุขไข่มุข.

ข. อย่าตั้งเสียงดังอื้อฉาวและหัวเราะครืนเครงโดย
ไร้เหตุ อย่าใช้วาจาเลียดดีหรือดามกหยามคาย อย่าแสดง
กริยาวาจาเป็นเชิงประชดเปรี้ยวเปรยเหยียนผู้อื่น อย่าพูด
จากระโหก โสกฮากหมิ่นเหม่เหยียดหยาม นินทาว่าร้ายยุยง
ให้เขาโกรธเกลียดกัน.

ค. อย่างนั้นนอนหรือย่นบนราวสะพาน อย่างนี้หรือ
นอนบนทางเท้า อย่างนี้ไขว่ห้างหรือยกเท้าชนพาดหรือ
นอนในขณะโดยสารยานพาหนะ เช่นรถราง รถยนต์ รถ
ไฟ เรือไฟ ซึ่งจะเป็นที่กีดขวางเกะกะแก่คนเดินไปมา.

ง. อย่าใช้กำลังเบียดเสียดคยอแย่ง ในที่ชุมนุมชนเช่น
ในการโดยสารยานพาหนะ การเข้าซื้อบัตรเข้าผ่านประตูหรือ
เข้าประตูสถานที่ต่าง ๆ อย่างก่อความรำคาญด้วยการห้อม
ล้อมหรือกีดขวางผู้อื่นโดยไม่มีเหตุจำเป็น อย่าขีดเขียนหรือ

๖. จงเคารพเอื้อเฟื้อต่อคนรอบรู้ หมายความว่า คัดค้านด้วยมารยาทอันดีภาพและหน้าตาขี้นแย้มแจ่มใส ปฏิบัติต่อเขาด้วยความซื่อสัตย์ คอยติดต่อกับเพื่อทราบหรือปฏิบัติตามความประสงค์ของเขาโดยดี และปฏิบัติตนมิให้เป็นที่รังเกียจแก่เขา เช่นอย่าสู้บงหรือ อย่าได้พของมีนเมา อย่าจาม อย่าซากเส่มหรืออื่นอีกที่ไม่งามต่อหน้าเขา.

๒. ผู้มีใจดี ผู้ที่ยอมรับถือว่า “โลกมนุษย์นั้นถ้าไม่มีใจดีแล้ว ก็คือสภาพแห่งอสุรกายซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยการทรยศหน้าใจชั่วถึงหกดอก การมีมารยาธไทย มีใจพิจารณาริษยาในความคิดของกันและกัน,” และถือว่า “ผู้มีใจดีย่อมมองกันในแง่ที่ดี ซึ่งก่อให้เกิดความอบอุ่นแก่กันและกันไม่แตกต่างว่าในกรณีใด ๆ” ท่านจึงเป็นผู้ที่มีใจดีประกอบด้วยเมตตากรุณา คิดถึงประโยชน์ของหมู่คณะมากกว่าประโยชน์ของบุคคลหรือของตนเอง รักษาประโยชน์

ของตำรวจรณชนไว้, และรู้จักเห็นอกเห็นใจคนอื่นเช่น
คนที่อ่อนแอกว่า คนที่อยู่ในความพิทักษ์ คนที่เสื่อมถอย
หรือด้อยกว่าตน, จงเอื้อเฟื้อต่อผู้ที่ควรเอื้อเฟื้อ อย่าใจจัด
ใจดำ ช่วยทุกข์ภัยแก่ผู้ที่ควรช่วย รู้จักลดหย่อนผ่อน
ผันแก่ผู้ที่ขัดขวางหรือยากไร้ ซึ่งเราไม่มีโอกาสอันจะให้
ได้ได้เหมือนตน, ที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉานก็ยังมีความ
กรุณาปราณี.

การอดกำลังอดอำนาจและสมบัติ หรือความ
สามารถเพื่อประโยชน์ตนด้วยความเสียหายของคนอื่น ผู้
ดีไม่นิยมเลย, เพราะเห็นว่า “การอดเก่งเป็นสมบัติ
ของคนฉลาด การอดฉลาดเป็นสมบัติของคนโง่ การ
อดโกเป็นสมบัติของคนจน,” แต่ถ้อยคำว่า “จงมีแรง
เหมือนยักษ์ แต่ต้องอย่าใช้แรงอย่างยักษ์,” นี้ผู้ค่อย
นับถือความมีกำลังและนิยมใช้กำลังในทางที่ถูก, ถ้าท่าน
ถือว่าท่านเป็นผู้ดีจริงแล้วก็อย่าใช้กำลังทำการทารุณต่อผู้
อ่อนแอหมดทุกฟัง, อย่าแสดงกิริยาวาจาเกะกะระรานรังแก

ไฟเราะอ่อนหวานค่อหน้าแขก แค่พอแขกกดับแล้วโค
 เปี่ยนกิริยาเป็นหยาบคายพดกระโชกกระชากคุดันไม่มีน้ำ
 หวาน นี้อคนไม่ซ้อดดีซังเป็นคพเหตาระเหตะเหตวโหด
 ค่อหน้าแขกเพือนฝูงมีกิริยาจจาอ่อนหวานประจบต่อพดอ
 ยกย่องสรรณูเดรัญ, แค่ดบหลังตั้งนินทาแกดังกด้าวโทษ
 ต่างๆ เข้าทำนองว่า “หน้าไหว้หลังหลอก ค่อหน้าผดมะ
 พดบับหลังผดตะโก.” กิริยาของคนอาดดีนบเป็นดั่งที่ท่า
 เทียมทำปดอมแะเท็จ เป็นกิริยาที่มเวรภัยรอบค่านหา
 ความสุขมิได้, เป็นความจริง “ผู้ไม่มีความสุขเดยนั้น คือ
 ผู้มภรรยาหรือด่ามไม่ซ้อดดี ผู้ที่มบคามาตาเป็นหน
 แะผู้มบุตรคิดัดนดานหยาบร้าย.”

ความซ้อดดีเป็นแกวเคษของผู้ แต่เป็นยาพิษซัง
 มพิษอนพดกของคนอาดดี, ดงนนผู้ตจรงรักษาความซ้อ
 ดดีประพดิดแต่ความสุจริตจริง เพื่เห็นแก่ชาคบ้านเมือง
 ทงค่อหน้าแะดบหลัง ยึดมั่นในคิดว่า “ความซ้อดดี
 เป็นใบประกันแะความซ้อดดีเป็นคุณธรรมอันประเดริฐ
 จาริกอยุบนดวงหน้าของผู้ซ้อดดี

ท่านเป็นผู้ดีจึงเป็นคนซื่อสัตย์เที่ยงตรง อย่าปิด
 ไม้เพราะเห็นแก่ความสนุกตลกของคนของตน, อย่าคดโกง
 ดับปลับกดขี่กดขี่ยกยกเพราะเห็นแก่ลาภสักการ, อย่า
 เป็นคนเจ้าได้हीในเชิงอวดอ้างว่าตัวเป็นคนกว้างขวางใหญ่
 โต, และอย่ากลับคำสัญญาซึ่งคนได้ให้ไว้แล้วกับผู้อื่นจะ
 เป็นใครก็ตาม ต้องรักษาสัญญาเพื่อเห็นแก่มิตรสหายและ
 เห็นแก่ชาติบ้านเมือง แต่ต้องอย่ารับสัญญาในสิ่งซึ่งเกิดอ
 วิสัยความสามารถหรือไม่บังควรจะทำได้, ก่อนจะให้สัญญา
 แก่ใคร ๆ จงตรองอย่างรอบคอบ เมื่อได้ตกลงสัญญา
 กันแล้ว ต้องถือสัญญาเป็นเหมือนหนึ่งกฎหมายอันจำ
 ประพฤติตาม, อย่าแก่งัดกับความสะดวก อย่ารับปากในกิจ
 การที่ตนมิสามารถทำได้ แต่ต้องระมัดระวังรักษาวาจา
 ปฏิบัติตามสัญญาให้จงได้.

๔. ผู้ที่มีความสุจริต ความประพฤติดีชาวบริดทุทซ์
 ปราศจากมลทินทั้งทางกายทางวาจาและทางใจ นี่คือ
 ความสุจริต, โดยนะเพราะหมายเอาสุจริตในหน้าที่, สุจริต
 ในการทำงาน, และสุจริตในการรักษาวาจา. ผู้ที่ย่อมสุจริต

ในหน้าที่ เช่นรักษาหน้าที่โดยสุจริตไม่คดโกงฉ้อราษฎ
บังหลวง, เมื่อเป็นผู้ช่วยก็เคารพยำเกรงผู้ใหญ่ เมื่อเป็น
ผู้ใหญ่ก็ไม่ประพฤติโหดร้ายทารุณหรือเหยียดหยามต่อผู้
น้อย. และสุจริตในการงาน เช่นทำงานโดยสุจริต
ไม่ให้เกิดศีลธรรมและกฎหมาย. สุจริตในการรักษาวิชา
เช่นเมื่อเป็นผู้ช่วยก็เชื่อฟังผู้ใหญ่. เป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา
ก็ฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เหมือนเป็นคำสั่งออกไป
จากตัวเอง, หรือรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับคนใดคน
หนึ่งอย่างเคร่งครัด.

ท่านเป็นผู้ที่ต้องสุจริตตรงต่อหน้าที่ อย่าทำการทุจริต
ในหน้าที่เช่นอย่าคดโกงยกยอกทรัพย์สินของชาติ, -อย่ารับ
สินบน เพราะผู้รับสินบนเป็นคนขายตัวเองให้แก่ผู้
ประสงค์จะซื้อคือให้สินบน แม้ของกำนัลถ้ามีผู้ให้ด้วยมุ่ง
หมายจะให้กิจของเขาสำเร็จไป มิได้ให้ด้วยมีใจรักและ
เอื้อเฟื้อกัน, ผู้รับของกำนัลเช่นนั้นมักขอว่ายอมปล่อยให้
กันขังของตนเถียงไปกว่าปกติ เป็นทางเดียวเข้าสู่ความไม่
เป็นธรรมเหมือนกับสินบน เพราะสามารถถ่วงน้ำหนัก

แห่งคันชั่งของความตรง หรือความยุติธรรมให้เอียงผิด
จากความเที่ยงตรงได้เช่นเดียวกัน, ผู้ที่ย่อมถือว่าการรับ
ดินบนและของกำนัลนี้ เป็นการกระทำของคนใจต่ำ.

ดังนั้น ท่านต้องอย่ารับดินบนและของกำนัลหรือสิน
น้ำใจโดยเห็นแก่ตาผลในทางทฤษฎี, ท่านมีชื่อเสียงด้วย
ทฤษฎีผู้คนที่ไม่มีชื่อเสียงหาได้ไม่ เพราะชื่อเสียงนี้จะ
ประกาศความชั่วของท่านให้ปรากฏเหม็นคั่งไปด้วย, และ
อย่าช่วยใครโดยเห็นแก่หน้ากันในทางที่ผิดต่อหน้าที่, จง
มุ่งปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความสุจริต อย่าทำการทฤษฎี
พลิกแพลงให้ผิดจาก ความจริง และ เสีย ความ ยุติธรรม
คืออย่าดำใจเชิงเพราะรักชังกลัวและหลง เช่นเมื่อท่านมี
หน้าที่เป็นพยาน จงเป็นพยานที่สุจริต อย่าเป็นพยาน
เท็จพูดตามจริงที่รู้เห็น, ถ้ามีหน้าที่เป็นผู้พิพากษาคดีก็
จงทำโดยเที่ยงตรงอย่า งงโทษคน โดยเห็นว่าตนมีอำนาจจะ
ลงโทษได้, ต้องรักษาความสุจริตไว้ให้มั่นคง จงตระหนัก
ในคติว่า “ผู้พิพากษาคือบิดามารดา ส่วนคู่ความเป็นบุตร,
เมื่อบุตรกล่าวโทษกันเอง, บิดามารดาต้องว่ากล่าวตั้ง

สอนและลงโทษไปตามสมควร ทั้งต้องทำไปด้วยความรัก
ใคร่เมตตาปราณีเสมอแก่กัน, เพราะมีคามารคาหาเกียจ
กันแก่งแย่งบุตรของตนเองไม่” แม้ในด้านการงานก็ควรทำ
โดยชอบ อย่าคิดฉ้อโกงใคร อย่าเบียดเบียนใคร,
และในการรักษาวาจา ต้องรักษาคำมั่นสัญญาอย่างเคร่ง
ครัด. รวมความว่า “ท่านเป็นผู้ดีต้องอย่าโง่มักได้เป็น
ประมาณ, ต้องอย่าทำอย่าพูดไว้ตามอำนาจโทษและต้อง
อย่าคิดผิดเป็นชอบ.”

๕. ผู้รักษาเกียรติยศ ความมีชื่อเสียงดีเพราะคน
อื่นสรรเสริญยกย่อง และเคารพรักใคร่นับถือยำเกรงอัน
เกิด^{ขึ้น}เพราะความประพฤติดีชอบด้วยไตรทวาร ไม่เป็น
ไปเพื่อเบียดเบียนตนและคนอื่นให้เดือดร้อนนี้คือ เกียรติยศ.
ผู้ที่ยศรักษาเกียรติยศของตนและของชาติ รู้^{ถึง}ที่จะ
หนักในการเสียเกียรติยศว่า ถ้าประพฤติดีเสียหายจะต้องถูก
เย้ยหยันว่าเป็นคนหน้าด้านซึ่งเป็น การ ทำให้เสีย เกียรติยศ
มี^{แก่}ผลดีคือจะมี^{ไว้}หาย เหมือนต้นไม้ที่ถูกบากให้เป็นแผลจะ
ทำให้คนดูอย่างเดิมหาได้ไม่, แม้เมื่อมีใครพูดหยาบและ

ทำความโหดร้ายแก่ตนก็ไม่ตอบเขาด้วยความชั่ว, มั้อย
 อย่างเดียวคืองานที่ซื่อสัตย์เพื่อเกียรติยศในหน้าที่ เมื่อ
 ท่านอยากมีเกียรติยศ จงเป็นผู้ดีด้วยการปฏิบัติตามกฎ
 วิชาเกียรติยศดังนี้.

อย่าฉ้อฉนคนใดโกง เช่นชะโมยด่อตวงหุดอกหุดอน
 หรือปลอม, อย่าใช้วิธีที่จะคิดเขาเปรียบหมู่คณะหรือ
 ชาติ, อย่าทำร้ายผู้มีกำลังอ่อนแอและผู้ไม่มีอาวุธหรือ
 บ้องกันตนไม่ได้, อย่าดอบหรือแอบแฝงทำร้ายคนลับหลัง,
 อย่าทำการยุยงต่อเสียด หรือหา ความ ได้ ความ เขา
 อย่าทวนคำสบถหรือทำผิดสัญญา, อย่าทรยศต่อเพื่อน
 หรือคณะหรือชาติ, อย่าก่อการจลาจลอดหมิ่นชั้นในหมู่
 คณะ, อย่าฝ่าฝืนข้อบังคับแบบแผนธรรมเนียมและอำนาจ
 การปกครองบ้านเมือง.

ท่านจะเป็นผู้ดีได้ต้องงดเว้นกฎที่ห้ามนี้และประ พฤต
 แต่ดังดี ผังข้อเสียดและเกียรติยศไว้ด้วยความดี, อย่า
 ทำพฤติกรรมให้เป็นไปเพื่อเบียดเบียนพวคนและคนอื่น ต้องคง
 อยู่ในความตรงต้นทั้งตัว, เมื่อทำหรือพูดรับและปฏิเสธ

เป็นเช่นใด ก็มีความจริงใจเป็นเช่นนั้น, ถ้าในที่สุดควร
จะทำอะไรแน่แต่จะอยู่ใต้วงของภัย ก็ทำหรือพูดรับและ
ปฏิเสธได้ตามความจริงใจของตน, และอย่าอยากได้สิ่ง
ใดที่ไม่เป็นของตน อย่าทำสิ่งใดที่เดือดร้อน, ^{๒๕} ทงนเพื่อ
รักษาเกียรติยศ^{๒๕}ชื่อเสียงของตนและชาติ.

ว่าที่จริงเราเคยเกียรติยศในชาติเดียว จะแก่ให้
กตัญญูมาในหัวดีบมี^{๒๕}นั้นยากนักจะได้, ^{๒๕} ที่ใดไม่มีความ
ละอาย ^{๒๕} ที่นั้นก็ไม่เกียรติยศ, ^{๒๕} ดังนั้นผู้ใดของรู้จักอาย
เพราะความรู้จักอายนั้นคือเงาของความดี ของลักษณะ
ที่ดี และของธรรมจริยาทั้งปวง, การทำให้เคยเกียรติยศ
เพราะไม่รู้จักอาย^{๒๕} เป็นเหมือนต้นไม้ที่ถูกบากให้เป็น
แผล.

๖. ผู้ที่รักสงบ ความสงบอยู่ที่ใจอดมิใช่อุดใจ
เมื่อใจอดอย่าจากความชั่วแล้ว ภิรยาว่าจาก^{๒๕}สงบ และเด็ก
ทำ^{๒๕}ชั่วพูด^{๒๕}หมด. การเด็กทำชั่วพูด^{๒๕}ชว^{๒๕}นั้นคือความสงบ ใน
ความสงบ, ความสงบนี้เป็นผลแห่งความอยู่ในธรรม,
ความดีเป็นผลแห่งการทำให้กายวาจาใจสงบ, ความ

อิ่มใจเป็นผลแห่งความมีสุข, ผู้ไม่ประพฤติธรรมจะมี
 ความสุขได้แต่ที่ไหน, ดังนั้นผู้ใดที่รักสงบจึงรักษาความสงบ
 เรียบร้อย, รักษาความสามัคคีไม่ก่อให้เกิดความวิวาท
 กันชนในระหว่างบุคคลหรือคณะ, ไม่แสดงกิริยาจา
 รุนแรง ถึงคราวพูดติตรองแต่จงพูดและพูดตามความจริง
 ทำให้จริงตามที่พูดไม่เป็นคนพูดมากปากเบี่ยง, ไม่พูดให้
 ผู้หนึ่งผู้ใดได้รับทุกข์ยากลำบากหรือกระดากอายเก้อเขิน,
 ท่านจะเป็นผู้ดีด้วยรักสงบ ต้องมีสติสัมปชัญญะ
 รอบคอบ อย่าพูดได้โทษผู้อื่นเพื่อให้เห็นพินิจ, อย่าทำ
 อย่าพูดด้วยอำนาจโงมโกรธาหลง, ต้องมีใจเป็นปกติทั้ง
 ในคราวมีดรามและมีเคราะห์ ทั้งในคราวได้รับเชิดชูเด่น
 เฟื่องฟูและซุกต่ำลง, อย่ายินดีเกินกว่าเหตุเมื่อทำการใด
 สำเร็จ, อย่าย่อเนื้อใจเมื่อทำไม่สำเร็จ ทนต่อความ
 เจ็บปวดและถ้อยคำที่กดขี่ข่มเหง, ช่วยตนเองอย่าฝืน
 ขอความช่วยเหลือของใคร, อย่าคั่นร่นในการให้ผู้อื่น
 ดำรงชีวิต, แต่ก็อย่าพอใจให้ผู้อื่นถูกครหานินทา,
 อย่ายินดีในลาภยศสมบัติจนเกินไป แม้จะได้ลาภยศก็อย่า

หันเหือ ถึงจะพลาดทำเสียก็ไม่ต้องอายนัยอดตนเด่นตกใจ
ง่าย.

๗. ผู้มีหลักฐาน หลักคือคุณที่เป็นเจ้าหรือแกน
อันแข็งเหนียวสำหรับทรงตัวให้อยู่ได้ ซึ่งได้แก่วิชาดีอัน
เปรียบดุจเพชรนิลจินดาอันมีค่า, ฐานคือคุณที่เป็นแท่น
รองรับอันแน่นหนา กว้าง ใหญ่ สำหรับจะให้ยึดทรงตัว
ได้ ซึ่งได้แก่จรรยาดีอันเปรียบประหนึ่งว่าเนื้อทองเป็น
เรือนรอง. ผู้ด้อยมักคิดสร้างตัวให้มีหลักฐาน ด้วยการ
อบรมคุณที่เป็นเจ้าหรือแกนอันแข็งกล้าคือวิชาดีเป็นหลัก,
และด้วยการอบรมคุณ ที่เป็นแท่นอันแน่นหนา คือจรรยาดี
เป็นฐาน.

คนจะเป็นผู้ดีต้องสร้างหลักฐาน เมื่อยังเยาว์วัย
ต้องตั้งใจศึกษาหาวิชาได้ตัวไว้ให้มากและให้จริง อย่า
ใจเร็วด่วนได้ซึ่งดุก่อนหาม เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ต้องพยายาม
หาทรัพย์ในทางสุจริต ตั้งเคหะสถานบ้านช่องให้เป็น
หลักแหล่งมั่นคง ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม เป็นคน
กว้างขวางมีพวกพ้องเพื่อนฝูงที่ดีมาก และดำเนินชีวิต

ให้สมควรแก่กำลังหลักฐาน อย่าใจเร็วด่วนได้ไม่สูง
ให้เกินกำลัง หลักฐานอื่น จะให้ ง่อน แฉฉวตเซฉวตัมพัง
ทะลายลง คือ

ก. ให้มีบ้านเป็นสำนักมั่นคง ค้อมมีที่อยู่อาศัย
เป็นอิสระระเป็นทีเป็นทาง จะเป็นที่ยู่ในกรรมสิทธิ์ของ
ตนเอง หรือเป็นท่อนคนอื่นให้อยู่อาศัยหรือให้เช่าเป็น
หลักแห่งแน่นอนก็ตาม แต่เมื่อมีใครเขามีความจำเป็น
ต้องติดต่อด้วย ก็ทำการติดต่อก็ได้ โดยสะดวกง่าย อย่า
เป็นคนเหียวเกรเด เวิร์นอาศัยคนอื่นอยู่ ชั่ววันคืน
แดงก็เวิร์นอาศัยคนอื่นต่อไปอีก หรืออย่าเป็นคนไม่มี
หลักแห่งแห่งที่อยู่อาศัยอันไม่แน่นอน.

ข. ให้มีครอบครัวอันมั่นคง ชายต้องมีภรรยา
และหญิงต้องมีสามีเป็นเนื้อเป็นตัว ผูกสมัครรักใคร่ในกัน
และกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน นับถือยกย่องกัน
เป็นคู่สร้างบารมี ช่วยกันสร้างฐานะให้เป็นหลักฐาน
เลี้ยงดูกันโดยชอบตามประเพณีไปจนชีวิตจะหาไม่ อย่า
เป็นคนมีภรรยาหรือมีสามีแต่เพียงให้สำเร็จความใคร่และคิด

ปอกถอกเอาทรัพย์สินได้แล้วจะทิ้งเสีย และอย่าเป็นคนมี
ภรรยาหรือมีสามีโดยที่หวังเกาะกินไปวัน ๆ ถ้าเป็นคนไม่
มีภรรยาหรือสามี ก็ต้องมีวงศ์ญาติหรือคนใช้ในครอบครัว
ควรมั่นคงเป็นระเบียบเรียบร้อย อย่าเป็นคนต้องคอย
ซึ่งปราศจากครอบครัวหอมถอม.

ค. ให้มีการอาชีพเป็นหลักแน่นอน เมื่ออยู่ในที่ใด
จงคิดถึงตัวของตัวเองในที่นั้น อย่ามุ่งต่อความอุปถัมภ์
ค่าจ้างของผู้อื่นง่ายเกินไป แต่ต้องมุ่งจะกินอาหารของ
คนภายในห้องโถงแห่งหน้าตนเอง เห็นการไปรุ่มช่วย
กินผลแรงงานของผู้อื่นเป็นการมิชอบ รั้งก่อร่างสร้างตัว
ให้เป็นหลักฐาน มีบ้านเป็นของตนเอง มีที่ดินเป็นของ
ตนเอง สร้างการอาชีพอันเป็นหลักทรัพย์สินเช่นเด็กอดทนไว้
นาให้มันคง ประกอบการงานของตนตามดำฟังตนให้เป็น
ขึ้นเป็นอันเป็นดำเป็นต้น เพื่อยังโลกทรัพย์สินให้เกิดแก่
ตนและประเทศชาติ ทำให้ตนและครอบครัวได้อยู่ดีกินดี
มีหน้ามีตาเป็นเกียรติยศ.

ฅ. ให้ตั้งตนไว้ชอบ หัวใจแห่งการตั้งตนไว้ชอบนั้น

อยู่ที่การไม่ทำดังที่ตนคนเดียวชอบ อยู่ที่พยายามชอบ
 ดังที่คนอื่นทำ,
 และอยู่ที่ทำดังที่คนอื่นทำ
 ชอบ ดังนั้นท่านจงประพฤติตนด้วยดีดั่งธรรม เป็นสุจริต
 ไม่ผิดกฎหมายแผ่นดินและเป็นบุญกุศล ประครองตนไว้ให้
 เที่ยงตรง อย่าให้เอนเอียงชว่นล้มไปจากหลักอันชอบ
 ธรรม เช่นอย่าประพฤติตัวเป็นคนหัวไม่ไยยะได้ อย่าดัก
 หน่อ อย่ารับช่อของโจร อย่ารับจ้างเขาทำการอันมีโทษ
 อย่ารับสินบน อย่าทำเงินทองของเบ็ดขอม อย่าค้าของ
 เลื่อน อย่าฉ้อราษฎ์บังหลวง อย่าเป็นคนหมกมุ่นอยู่
 ด้วยสุรานารีพาศักดิ์พาบตรอันเป็นอบายมุข จงเพียรก่อกิจ
 ที่ชอบในหน้าที่ และศึกษาอบรมให้ความรู้ท่วมขยู่แล้วคง
 อยู่และให้ความรู้ต่อบุคคลใหม่ไม่หยุดยั้ง.

เมื่อท่านสร้างตัวให้มีบานเป็นตำแหน่งมั่นคง มีครอบครัวอันมั่นคงมีการอาชีพเป็นหลักแน่นนอนและตั้งตนไว้ชอบ
 ใดอย่างนี้ ท่านก็เป็นผู้ที่มีหลักฐาน แต่ถ้าหาไม่แล้ว แม้
 ท่านจะพูดว่าฉันเป็นผู้ดี ก็จะเป็นผู้ดีในสายตาคนอื่นไม่ได้
 เลย.

๗. ผู้รู้จักปกครองตนเอง คือรู้จักเตือนตนให้รู้
 ตักผิดชอบในตนเอง คอยเตือนตนเอง เมื่อทำผิดให้รู้
 ว่าผิด ตักเตือนตัวเองก่อนขอตัวเองในเมื่อแก่งทำผิด และ
 รู้จักประมาณคนว่ามีชาติตระกูลยศศักดิ์ทรัพย์ ความรู้ และ
 คุณธรรมเพียงไร แล้ววางตนให้เสมอกับฐานะและรู้จักนับ
 ถอนตนเอง ไม่ลบหลู่ตนไม่ทอดตนให้ตกไปในทางที่ชั่ว รู้
 จักช่วยคนให้พ้นจากความชั่ว ไม่ทำชั่วทั้งในที่แจ้งและในที่
 ถิ่น ถิ่น การทำชั่วเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามตนเองให้ตก
 ต่ำ ทำคนให้เป็นที่ดูหมิ่นแก่คนอื่น รู้จักรับผิดชอบตนเอง
 บังคับตนให้เป็นคนของตนเอง คอยตรวจข้อบกพร่องตัวเองอยู่
 เสมอเพื่อแก้ไขผิดตัว และคอยยับยั้งพินิจเพราะหัดว่า
 อะไรควรไม่ควร.

ที่จริงผู้ที่สามารถบังคับตนเองได้ทั้งเมือง ยังไม่
 สำคัญเท่าผู้ที่สามารถบังคับตนเองได้ ชำนาญตนเองนั้น
 แหะเลดีกว่า ดังนั้นท่านจึงเป็นผู้ที่ดีด้วยรู้จักปกครองตนเอง
 อย่าประพฤติดนให้เป็นคนเดว คืออย่าเป็นคนด่ามะเดะเทเมมา
 ดูปั่นกินเหล้า เป็นนักเถรเถรการพนันและนักเถรเจ้าชู้

ต้องประพฤติตนเป็นคนดี ประกอบสิ่งที่ควรประกอบ เว้น
สิ่งที่ควรเว้น จะทำพฤติกรรมอะไรก็ให้เป็นที่น่าพอใจและเชื่อ
ถือหรือไม่เป็นภาระเวรของผู้อื่น อย่าประพฤติตน
อย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งจะทำให้เป็นที่ดูหมิ่นของคนทั้งปวง
และซึ่งเป็นเหตุให้เสียชื่อเสียงหรือคุณงามความดี อย่า
พูดจาตบแต่งแกล้งหาข้อความได้ร้าย หรือกดขี่ผู้อื่น
เพื่อประโยชน์ส่วนตัวรักษาดนให้เป็นคนบริสุทธิ์ปราศจาก
ข้อพิรุณใดๆ ส่งวนเกียรติของตนของตระกูลและของคณะ
หรือชาติไว้ อย่าให้เกิดความเสื่อมเสียจนเพราะตนได้.

เมื่อท่านเป็นผู้เยาว์ควรทำตนให้เสมือนเป็นผู้ใหญ่ เชื้อ
พงศ์ดังผู้บังคับบัญชา อย่าคอยจับผิดพลาดในการพลั้ง
ผิดของผู้ใหญ่ อดทนต่อความเห็นน้อยยากตรงการรำ แม้
ตนจะมีพหุภูมิวิริยะฐานะดีกว่าหรือเท่าผู้ใหญ่ ก็อย่าประ
พฤติแข่งกระด้างทะลุกลางบ้อง หรือดุก่อนห้ามจึงดัด
เสมอผู้ใหญ่ เมื่อจะได้ถามปรึกษาหาข้อข้อความรู้ความ
เห็นหรือแสดงความคิดเห็นของตนต่อผู้ใหญ่ จงระวังดัง
วร อย่าชวนให้ผู้ใหญ่คิดเห็นเป็นการอวดดี และดบหลู่ดู-

หมิ่นหรือใส่ดุนเกินศักดิ์ ซึ่งเป็นเหตุชุนชองใจให้ผู้ใหญ่รู้
 ดักเกิดดียงหมัดความเมตตาปรานี แต่จงแสดงตนเป็น
 คนสงบตั้งมัวง่ายดองง่าย มีกิริยาจาจัมมาการจะ
 ให้ผู้ใหญ่วัดรักใคร่กรุณาอาร์ หวังดีช่วยเหลือเชิดชู
 ด้วยน้ำใสใจจริง.

๘. ผู้ตรวจปกครองคนอื่น มนุษย์เราจำต้องอยู่
 รวมกันเป็นหมู่คณะ ในหมู่คณะหนึ่ง ๆ ย่อมมีทั้งผู้ใหญ่
 ทั้งผู้น้อย และมีดุษทุกขเลื่อมเจริญเกี่ยวของดัมพันกัน
 ผู้น้อยต้องอยู่ในปกครองของผู้น้อยเป็นที่พักพิง ผู้ใหญ่ต้อง
 ปกครองผู้น้อยและอาศัยเขาเป็นกำลัง แต่การปกครองจะ
 เรียบร้อยราบรื่นต้องอาศัยอุปบายอันแยบคาย ผู้ดย่อมรู้
 จักปกครองคนอื่น ท่านจะเป็นผู้ดีจึงควรรู้จักปกครอง
 คนด้วยอุปบายอันฉลาดดังนี้

ก. เมื่อท่านมีหน้าที่ปกครองคน จงตั้งตนเป็น
 ผู้ใหญ่ปราศจากอคติ มีความเที่ยงตรงเป็นหลักของใจ มี
 เมตตากรุณามุทิตาอุเบกขาเป็นพื้นธรรมาศัย เมื่อจะทำกิจ
 การอันใดต่อใคร ๆ อย่าดำเอียงเพราะรักชังกลัวแะแอง

เซดา อย่าถือเขาถือเราอันเป็นเหตุทะเลาะ อย่าใช้อำนาจเอะ
อะตึงตึงดูร้าย อย่าอาฆาตหรือยุยงให้ผู้น้อยแตกกัน ให้
ความเต็มอกภาคในระหว่างผู้น้อย จงอ่อนโยนต่อผู้น้อย
หรือผู้เต็มอกกัน อย่าทำสง่าภาคภูมิใจนผู้น้อยรอน้ำไม่คิด
รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา และมีเดห์อุบายอันละมุนละม่อม
ให้ผู้น้อยได้บังคับบัญชาเคารพรักใคร่.

ข. อย่าเบียดเบียนผู้น้อย ด้วยเอาใจเขามาใส่ใจ
เรา คิดถึงอกเขาอกเรา อย่าเห็นแก่ตาผลักดันการที่ได้ด้วย
ความเคียดแค้นของผู้น้อยอย่าขัดความผิดที่ตนกระทำไป
ให้แก่ผู้น้อยอย่าขัดขวางศัตรูและทำลายประโยชน์ หรือ
ความดีของเขา อย่าทำการโดยเห็นแก่ประโยชน์คนฝ่าย
เดียว ต้องคิดถึงประโยชน์ของคนอื่นด้วย จงทำการที่เป็น
ประโยชน์แม้ของคนก็ดำไว้ และของคนอื่นก็ไม่เสียหรือ
คนพลอยได้ด้วย.

ค. ให้รู้จักทำความปรานีปรานอมในระหว่างผู้
ใหญ่ผู้น้อย ทั้งในราชการและการอื่นๆ ตลอดจนเครือ
ญาติและชาวบ้านร้านค้า อย่าให้แตกร้างและบาดหมาง

เชิญเราชาวชาติเข้
 เชิญดำริทรีใน
 เชิญประพาศินิษฐ์
 เชิญแผ่ความดี
 ผู้ใหญ่จงประหยัด
 เด็กหัดกระดางดา
 เปนนิคินิษฐ์เกอ
 ดันดานประพาศิด

คนไทย
 เด่น
 เป็นผู้ ดี
 ชื่องให้คนตาม
 รมักจิตต์อย่าจัดจาง
 ดละหยาบนิยมนต์
 ครอบเพื่อจะได้มี
 อุดมพร้อมดะม่อมมุด
 ธรรมจริยา

บทที่ ๒

นิสสัยสุภาพ

ท่านสุภาพทั้งหลาย! คำว่า “สุภาพบุรุษสุภาพสตรี” นี้เราคงเคยได้ยินเสมอ แต่เอาละ! แม้เราจะได้ยินอยู่จนชินหูแล้ว ก็อย่าลืมว่า “คนที่เป็่่นสุภาพบุรุษหรือสุภาพสตรีนั้น เขาเป็นคนดีมีนิสัยสุภาพ” ถ้าลักษณะสุภาพไม่มีติดตัวเสียเลย เขาจะเป็นคนสุภาพหาได้ไม่, เพราะคนนิสัยสุภาพต้องมีความสุภาพเรียบร้อย แต่งดงกิริยาวาจาออกมาเป็นที่ยอมรับชมชื่นแก่คนทั่วไป ไม่แต่แต่งดงออกมาทางกายวาจาให้เห็น มีกิริยาอ่อนโยนและพูดไพเราะอ่อนหวาน พร้อมทั้งดวงหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสเท่านั้น, แม้ในทางน้ำใจก็มักจะอยู่ในลักษณะสุภาพนั้นด้วย.

ดูเถิด! คนสุภาพเราดูแล้วจะเห็นงดงามราวกับอยู่ในด้วยอาการนอบน้อมถ่อมตนเสมอ, ใช้กิริยาวาจาต่อผู้น้อยเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อผู้ใหญ่, ไม่ยกตัวของตัวเอง

แม้ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น, แต่คนไม่สุภาพดี! ชอบทำ
และพูดอะไรให้วุ่นวาย ซึ่งมีอะไรที่ผิดแปลกจากคนอื่นอยู่
เรารู้แล้วจะเห็นข้อบกพร่องในความดั่งงาม และความ
เหมาะเจาะสมส่วน, ถึงเขาจะมีคุณความดีในทางอื่นอยู่
บ้าง ก็ทำให้คนอื่นเกิดความนิยมน้อยได้และเคารพ
รักใคร่กันไม่ได้

เมื่อเรามีความสุภาพอยู่ในตัวแล้ว จะเชิญชวนให้
มีผู้นับแต่เคารพรักใคร่นับถือกันอย่างบริสุทธิใจ, ถ้าหาไม่
แล้วจะไม่มีใครนิยมในกิจการวาจาของเราแม้แต่น้อย. นี่
เพราะความไม่สุภาพนั้นเข้าขัดขวางผลักดันเราให้ห่าง ออก
ไปจากคนอื่นและห้ามคนอื่นไว้มิให้เข้ามาติดต่อกับเรา ชื่อว่า
เรามีมันไว้เพื่อยันตัวให้ตกต่ำอยู่ตลอดเวลา, * “ท่าน
จะเป็นทองคำไม่ได้เลย ถ้าท่านยังมีลักษณะเป็นทองแดง
อยู่” นี่บทควรจำ.

ความประพฤติดีชอบอยู่ในกรอบแห่งมนุษยธรรม
เป็นลักษณะของความสุภาพ, คนสุภาพคือคนประพฤติดี
ชอบอยู่ในระบอบแห่งมนุษยธรรม มีอัธยาศัยน้ำใจดีอารี

ถารอบ เห็นอกเห็นใจเพื่อนร่วมบ้านตลอดถึงเพื่อนร่วม
โลก, แสดงกิริยาว่าจาตัมมาคารวะเรียบร้อยทั้งต่อผู้ใหญ่
และผู้ nhỏ ไม่ข่มขาม ไม่หยามคาย ผู้ใหญ่ไม่เหยียด
หยามผู้ น้อย, แม้ผู้ น้อยก็ไม่ละตามละดังดั่งเกินต่อผู้
ใหญ่, ถ้อยทีถ้อยยอมถุกแก่กัน ไม่เอาวัดเอาเปรียบแก่กัน.

เมื่อพูดกัน แก่นแท้ของความดีสุภาพนั้นอยู่ที่ความดี.
คนสุภาพก็คนดีนั่นเอง, คนดีนั้นไม่ใช่ดีเพราะความร่ำ
รวย ไม่ใช่ดีเพราะรูปสวย และไม่ใช่ดีเพราะชาติตระกูล
หรือทรัพย์สินสมบัติ, แต่ดีเพราะที่มีความดีเป็นของตนเอง
พูดให้กระชับเข้าอีก ความดีอันอยู่ในขอบเขตนี้แห่งความ
สุภาพนี้ คือกิริยาสุภาพ, วาจาสุภาพ, และใจสุภาพ,
ผู้มีกิริยาสุภาพ, มีวาจาสุภาพ, และมีใจสุภาพ, นี้แหละคือ
คนสุภาพ.

กิริยาสุภาพ กิริยาหมายถึงอาการที่แสดงความ
เคลื่อนไหวออกมาให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย แม้กิริยา
จะเป็นเพียงอาการภายนอกก็จริง แต่ก็เป็นที่สำคัญยิ่ง

ฉันจะเป็นหนึ่งต่อเบิกทางหรือบีดทางของชีวิต และฉันจะเป็นเครื่องประดับของการกระทำและการพูด เพราะเราจะกระทำความโอบอ้อมอารี จะกล่าวคำ^{นี้} เออเพื่ออ่อนหวาน หรือจะกระทำความเหี้ยมโหดร้าย จะพูดไฮกฮากหยาบคาย, กิริยาต้องเพิ่มผลดีและผลร้ายของการกระทำหรือคำพูดนั้นใหม่กำลังแรงขึ้น ต่อถึงนิสัยใจคอแสดงความจริงใจ ความรู้สึก ความยินดี ความรักหรือความโกรธ ฯลฯ ให้ปรากฏออกมาจากตัวจริงในภายในแก่คนอื่นได้ ว่า เป็นกิริยาดีหรือกิริยาชั่ว.

แน้มักเที่ยว! กิริยาอาการภายนอก เช่นการเยื้อง
ยาศรี ความเคื่องนไหว การพูดอภิปราย การชำเื่องเนตร
หรือโอษฐ์ เป็นช่องทางให้เรารู้ถึงในใจกัน. โบราณ
จึงว่า “ด้าเนียงบอกภาษา กิริยาบอกตระกูล” ซึ่งเม
ในโถกนิตก็ว่า “ด้าบวเป็นเครื่องวัดน้ำ, มารยาทแะ
วาจาเป็นเครื่องวัดตระกูล, ความทแะงเป็นเครื่องวัด
ปัญญา, คันหญ้าเหี่ยวเป็นเครื่องวัดพินดิน.”

“ นาคหนัก ถั่งดา หรือหตาศอก. ถ้ายมวนอก รุใด

หรือเพื้บนานเงื่องหงอยไม่น่าดู. แน่ที่เดียว ถ้าเราดูกัน
ในสมัยนี้แล้ว ความงามหาได้เป็นมิตรกับ ความงุ่มง่าม
ไม่, ผู้ใดมิได้ก้าวเท้าด้วยอาการอันกระฉับกระเฉง, ผู้นั้นจะ
ต้องถูกติว่าอยู่ข้างงุ่มง่าม, นักปราชญ์ทางเวชศาสตร์
ว่า "กิริยาค่อยๆเยื้องกรายนั่นเป็นเหตุให้เงื่องหงอย
กิริยาที่เงื่องหงอยเป็นเหตุให้ร่าง กาย ไม่ ได้ออก กำดั้ง พอ
เพียงแก่ความประสงค์ของธรรมชาติ, เป็นต้นมูลฐานให้
เกิดโรคภัยไข้เจ็บและอายุสั้น." แม้ นักปราชญ์ทางจิตต์
ศาสตร์ก็มีมติต้องกันว่า "กายหงอย จิตต์ก็หงอย. จิตต์
หงอยเป็นจิตต์ที่อ่อนแอ, และจิตต์ที่อ่อนแอ นั้น คือ
จิตต์ทำอะไรไม่สำเร็จ."

กิริยางามที่โลกนิยมในสมัยอารยะ อยู่ทีกิริยาประ
เปรี้ยวกระฉับกระเฉง มีส่วนดีกระตักตักได้รูปได้ทรง,
ไม่ใช่กิริยาเงื่องหงอยกระดุ่มกระเตี้ยม่งม่งง่าม โกงโก
โกงทุกแข่งกระด้าง หรือโกงเก่งไม่เข้าจ้งหระจะโคน.
ถ้าอ่อนก็ไม่ใช่อ่อนอย่างปวกเปียก ต้องอ่อนโยนละมุน
ละม่อมพริ้มด้วยความแข็งแรงปราศเปรี้ยว และว่องไว

อย่างน่าดู แต่เอาละกิริยาที่จะดูงามนั้นต้องให้เหมาะแก่
บุคคล, สถานที่, และกาลสมัย, เมื่อท่านจะแสดงกิริยา
ทุกครั้ง ควรอย่าลืมว่า “เข้าเมืองตาหลิ่วให้หลิ่วตาตาม”
เช่นท่านจะไปหาพระสงฆ์ ไปหาผู้หลักผู้ใหญ่ เข้าเฝ้า
ในหลวงหรือเจ้านาย ไปในสมาคมต่างชาติ หรือในที่
ประชุมและงานพิธีวัดของใดๆ จำจะอนุโลมตัวให้เหมาะแก่
บุคคลและกาลเทศะ, ควรไหว้ต้องไหว้ ควรคำนับต้อง
คำนับ ควรหมอบกราบต้องหมอบกราบ, หรือควรทำ
ความเคารพอย่างอื่นอีกตาม สมัยนิยม ที่ ปราชญ์ ธรรมเสวี
ก็ควรทำ.

มนุษย์เรามีรูปพรรณสัณฐานจะเลือก เอาตามใจ
หวังไม่ได้ แต่แต่กรรมที่ตนก่อสร้างไว้จะตกแต่งมา
ให้เป็นผู้มีรูปร่างบางทรมบ้างค่างๆ กัน, ผู้มีรูปร่างย่อม
เป็นที่นิยมชมชื่นของผู้ใดเห็น ประหนึ่งว่า ดอกไม้ที่มี
สีสันงาม, ผู้มีรูปทรมจะไม่เป็นที่ชวนดูของผู้ใดเห็น
เช่นเดียวกับดอกไม้ที่มีสีสันไม่งาม. แต่ว่ากิริยา
ดีกว่ารูปสวย. เพราะว่าคนกิริยางามนั้นแม้รูปจะไม่สวย

ก็ยังเป็นที่คิดคำนึงอกจิบใจของคนอื่นได้ และเป็นเครื่อง
เชิญชวนให้เขาเอาใจได้คนดีกว่าคนรูป ด้วยที่มี กิริยา เดว
ทรมาน, ถ้าเขายังมีรูปสวยประกอบด้วยแล้วก็จะเป็นที่
เด่นหาของประชาชนเพิ่มพูนคุณ.

คนกิริยาเดวถึงจะมีรูปสวย ก็สู้คนรูปร่างทรมานที่มี
กิริยางามไม่ได้, ถ้าเขามีรูปทรมานบวกเข้าด้วยยิ่งชั่วอาภัพ
หนักง. จะไม่มีใครพอใจรักใคร่และสมัครใจคบค้า
สมาคม. คุณเกิดดอกไม้ที่มีดีดีฐานงาม แต่ไร้กลิ่นหอม
ย่อมดีดอกไม้ที่มีดีดีฐานไม่งามแต่มีกลิ่นหอมไม่ได้, -
ยังมีกลิ่นเหม็นบวกเข้าด้วยก็ชั่วร้าย จะไม่เป็นที่ปรารถนา
ของใครๆ เลย.

๑ “อันดอกเต้ง. เตียนไท. หงอนไก่อ้น

มีรูปพรรณงามดีดัดดีดม

แต่ไร้กลิ่นดีนค่าไม่น่าชม

ต้องทั้งถมทับคันคนไม่ปอง

๑ อันดีศรีรูปงามทรมานสวาท

แต่มีรรายาเกิดชั่วพามัวหมอง

ชายดีเขาเด็กเต็งไม่เพ่งมอง

เข้าทำนองว่างามทราชมกิริยา

๑ ถึงรูปทราชมงามอยู่ที่ดูภาพ

ไม่หยาบหยาบมารยาทสมควร

จะกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงหอมอนอนเต็มตา

ยังดีกว่างามพริ้งเป็นดังตน”

๗. กิริยาคือ อยู่ที่กิริยาตั้งบเลี่ยม กิริยาเรียบร้อย
กิริยาสุภาพราบเรียบ กิริยาเจียมตัว กิริยาโอบท้อมอารี
กิริยากรุณาปรานี และกิริยาเอื้อเฟื้อต้อนรับเชื้อเชิญ,
กิริยาที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมเช่นนี้ จัดเป็นกิริยาคือ
เพราะเป็นของดี แลดูงามในสายตาของตนและของคนอื่น
เมื่อแสดงออกมาปราศจากกิริยาหยาบคาย กิริยาแข็ง
กระด้าง และกิริยาชั่วช้าเลวทราม หรือกิริยาทะลึ่งคั่งคอง.

คนนิสัยดีหยาบชอบแสดงกิริยาเลวทราม ชุ่มช้ำ
ดองตามด่วงเกินต่อผู้อื่น เช่นยื่นของส่งของให้เขาด้วย
อาการเดือกได้พร้อมกับคำพูดอื่นไม่น่าฟัง, หรือหลัดคน
ไปด้วยอาการกระตบไหล่ข้ามกราย, เดินเหยียดหรือย่น

ใกล้ ผู้คนที่นั่งอยู่ โดยทำนองเดินข้ามค้ำระ. หรือยืนบัก
ค้ำระ บางทีก็ถูกลนแหวกผู้คนไปไม่ขอไม่ร้อง เมื่อนั่ง
หรือยืนก็คิดหนทางที่ใครเขาเดินไปมาซึ่ง ตน ควร หดก ก็เฉย
เฉยไม่หดกให้, ถ้ามีแขกใครไปมาซึ่งควรจะได้ตงกิริยา
ต้อนรับทักทายปราศรัยด้วยอัธยาศัยอันดี ก็กลับยืนเฉย
ตาเหม็ง, แม้เมื่อได้ยินใครพูดอะไรก็คอยขัดคอกหมกทุก
อย่าง.

คนนิสัยแข็งกระด้างชอบแต่งกิริยาหัวแข็งเย่อ
หยิ่งยกตนข่มคนอื่น จะทำอะไรเป็นไม่วั้นว่างที่จะคิด
เห็นคนอื่น, ถึงจะทำความดกยากที่จะ ให้คนอื่นพอใจ
รักได้, และชอบถือตัวตระหง่านจนเคยเกิด เพราะมาดำคัญ
ผิดว่า “การถ่อมตัวเป็นการลดหล่นตนเอง เป็นการไม่นับ
ถือตนเอง” แท้จริงการถ่อมตัวนั้น คือการไม่ถือตนให้
เกินงาม และไม่ลดตนให้เกินควร ซึ่งเป็นอุบายปิดช่องมิให้
ผู้อื่นดูหมิ่นได้ มิใช่เป็นการไม่นับถือตนเอง, แต่เพราะ
คนนิสัยแข็งกระด้างได้เข้าใจผิด จึงนับถือตนเองเกินถ่วง
จนทำให้คนอื่นมีกิริยาแข็งกระด้าง กลายเป็นทำตัวให้เป็น

ศัตรูแก่ตนเอง. นีโคลงสู่ภายในวิหาร

แข่งกายกระเด็นคอ ถือน

ไม่ชอบนบอิศรชน ใหญ่่น้อย

กรายเฉียดเฉกมยด มรยาท หยาบหน

จำรับคำหั้นถ้อย กระทบทั้งบาดหมาง

ผู้มีนิสัยหยาบแฉะแข่งกระด้าง กิริยาก็ดูเลวทราม
ที่คนอื่นเกลียดชังหน้าหน้าไม่ปองคด้นิทให้ โดดจริต เป็นอันขับ
ไล่ตัวเองให้ออกจากสังคม, ผู้มีกิริยาคดี กิริยานั้นจะเป็น
เครื่องประดับชวนให้ผู้อื่นนิยมยินดีปองคด้นิทด้วย. ที่จริงกิริ
ยาช่วยยอมเป็นศัตรูแก่ตัวเอง. ความดีแท้ๆถ้าเราทำด้วยกิริ
ยาชั่ว ความดุนนุกต้องเสื่อมถอย. กิริยาคดีชื่อว่าเป็นมิตรแก่
ตัวเอง ให้กำลังช่วยต่อสู้กับความคิดชด้นานาประการ
ทำความตกลงพร้อมเพรียงกันให้ดำเนินสะดวก เหมือน
กับมีดสำหรับช่วยถางทางข้างหน้าให้เรียบเตียน.

การแสดงกิริยามารยาทแก่กันเป็นของสำคัญที่สุดคว
รมิควรรังรังวรให้จงหนัก, ตัวอย่างเพื่อนร่วมบ้านเขามี
ความซัดซ้องบางอย่างมาขอความช่วยเหลือ ถ้าท่านให้เขา

ด้วยกิริยาเดอทราม ด้วยอาการอันเดือดไต้ หรือด้วยการอันนับขึง ซึ่งต่ออริยาภัยว่าไม่เต็มใจจะให้ นี่ชื่อว่าทำคุณด้วยความบาดหมาง คุณที่จะพึงได้รับนั้น แม้จะมากก็อ่อนลงยังเหลือแต่เน้อย, ถ้าท่านให้ด้วยกิริยาดีแต่คงให้ปรากฏว่าให้เขาด้วยน้ำใจเมตตากรุณาหวังจะสงเคราะห์ในเมื่อเขามีธุระทุกซั่วนั้นและซัดของจริง หาได้มุ่งเอาผลประโยชน์อันใดจากเขาไม นี่ชื่อว่าทำคุณด้วยมิตรภาพ, การอุปการะนั้นแม้จะเล็กน้อย ก็สามารถโน้มน้าวน้ำใจผู้ได้รับให้เกิดความจงรักภักดีและกตัญญูต่อท่านได้.

อันว่ากิริยาดีเป็นเครื่องผูกมิตรจิตต์มิตรใจ เห็นยวringผู้อื่นในโลกให้เข้ามาใกล้ ซิดเรา ให้เรามีมิตรเพื่อนฝูงพอกพียงมาก ส่วนกิริยาชั่วเป็นเครื่องเพาะศัตรู ข่มได้เราเองให้ออกไปไกลจากคนอื่นๆ ในโลก ให้ต้องเดือดร้อนนอนระทมทุกซัวยุคนเดียว. ดังนั้นท่านจึงควรอบรมกิริยาดีไว้ ด้วยอย่ามีทิฐิมีมานะถือตัวเย่อหยิ่งจองหอง อย่าใช้กิริยาหยามและกิริยาแข็งกระด้าง เจียมตัวไว้เหมือนวัวเขาหลดหรือ

อดรพิชฌกถอนเขี้ยวเดว ถ้าท่านเป็นคนมีกิริยาดี จะเป็นที
 ชเชื่อมหัวใจกัน จะเป็นทีรักใคร่ฟูใจของกันและจะผูกใจกัน
 ให้มีความคุ้นเคยรู้จักเป็นกันเองได้ เหมือนญาติอันสนิท,
 เมื่อท่านมีกิริยาดีดังเบญจกษัตริย์เรียบร้อยดั่งกระดังงา อะไร
 จะทำให้ท่านเป็นอย่างอื่นมากกว่าที่จะให้ดังเบญจกษัตริย์
 ร้อยนัย่อมไม่มีเลย.

๑ มียศศักดิ์สูงเยี่ยมจงเจียมจิตต์

อย่ามัวคิดฟุ้งเพ้อระเมอหง

รู้ประมาณดีจริงเกียรติยัง

ยังถ่อมลงยิ่งเพื่องกระเดื่องนาม

๑ ถ้าทรงของอาชาชาติคนหง

ยิ่งทรงยิ่งเร้าให้เขาหยาบ

ยิ่งหัวดั่งมุ่นใหญ่ยิ่งใจทราม

ยิ่งถวนตามยิ่งด้อยถดถอยลง

ก. กิริยาอ่อนโยน อยู่ทีกริยาซึ่งแสดงตัวออกมา
 เป็นกิริยาดีมาคารวะ อ่อนน้อมอ่อนหวาน อ่อนละมุน
 ละไม ต่อผู้หลักผู้ใหญ่และผู้เสมอกัน แม้แต่ผู้น้อย
 หรือผู้ฐานต่ำกว่า, ไม่ดุดันขึ้นแข่งและเย่อหยิ่งด้วย

ทฤษฎีมานะ.

คนหัวดอถอดชอบแต่งกิริยาทะนงตัวหัวแข็ง คือ
 ด้านคันทุ้งว่ายากสอนยาก นักกระหม่อมของห้องดำพอง
 อยู่ในใจ ไม่ยอมเชื่อฟังและอ่อนน้อมต่อใคร เชื่อตัวว่า
 เป็นคนดีคนสูงกว่าใครหมด, เมื่อเห็นคนอื่นเข้าแล้ว มัก
 จะตั้งท่าทำแข่งข้อให้เขาเคารพตนก่อน แม้เคยรู้จักกันและ
 เคยทำความเคารพกันในที่แห่งหนึ่งมาแล้ว แต่พอไปอยู่
 เดี่ยวในที่อีกแห่งหนึ่งก็เกิดความถือตัวขึ้นมา หาพยายาม
 จะทำความรู้จักหรือเคารพต่อเขาอีกไม่, หรือแม้จะทำ
 ความเคารพเพื่ออำนาจหรือบุญวาสนา หรือทำให้ระ
 ระเบียบหรือวินัยให้ทำ มิได้ทำไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ.

คนเย่อหยิ่งมีลักษณะพองชน คัดคนเด่นมีใจพอง
 เพื่อฮึกเหิมว่าไม่มีใครดีกว่าตน และชอบดบหลัดดูหมิ่นผู้อื่น
 เห็นเขาเด่นกว่าตัวไปหมด, ไม่ได้วางกิริยาอันสามัญต่อ
 เขาตามที่เหมาะที่ควร ไม่รู้จักประมาณด้วยกตณยเดช
 ซึ่งตนเองเห็นว่าดีว่าควร, แต่ผู้อื่นเห็นเป็นหยิ่งน่าเกลียด
 เป็นดั่งตัวหงหยอยหงหยิ่งเทียมดารา, อันกิริยาหยิ่ง

เป็นประตูลงของความเสื่อม พระพุทธเจ้าได้ทรงดำ หนิโทษ
ไว้ในปราคอสูครว่า “ผู้ใดหยิ่งเพราะมีชาติสูง หยิ่งเพราะ
มีทรัพย์มาก หยิ่งเพราะมีศักดิ์ แต่ดูหมิ่นญาติของ
ตน, นั่นคือประตูลงของความเสื่อมแห่งมนุษย์”

๑๐. คนคนหยิ่งเพราะชาติอำนาจทรัพย์

หยิ่งเพราะนับตระกูลประยูรหงส์

แล้วดูหมิ่นญาติตนเป็นคนดง

ต้องเสื่อมลงย่อยยับอัประ มาน

กิริยาอ่อนโยนเป็นประตูแห่งความเจริญ เป็นเครื่อง
หมายของคนดี ซึ่งถ้ามีในผู้ใดแล้วก็ต้องความว่าผู้นั้นเป็น
คนดี, เมื่อไม่มีในผู้ใดผู้นั้นก็หมดสง่าราศี เหมือนบ้าน
เรือนไม่มีที่บูชาซึ่งไม่ถือว่าเป็นพุทธศาสนิกชน. ส่วนกิริยา
เย่อหยิ่งเป็นประตูของความเสื่อม, ถ้าท่านไม่อยากจะ
เป็นคนเสื่อมฉิบหายแล้ว จงแสดงแต่กิริยาอ่อนโยนแก่คนทั่ว
ไป, แต่อย่าแสดงกิริยาทะนงตัวหัวแข็งเย่อหยิ่ง.

กิริยางาม, กิริยาดี, และกิริยาอ่อนโยน, นี้แหละ
คือกิริยาสุภาพ. ฉะนั้นการกระทำชอบที่ให้แก่กันด้วยกิริยา

สุภาพน์ เมื่อเราปฏิบัติถูกต้องดีด้วยอาการสม่ำเสมอ ทั้ง
 ต่อหน้าและลับหลัง มีเชือกถ้อยพ่วงคำของกันและกันเป็น
 ลักษณะแล้ว, อาจบริหารเชิดชูหมู่ของตนให้พ้นภัยพิบัติ
 และวิวัฒนาการได้ นับเป็นประโยชน์แก่คนหมู่มากเป็น
 ที่รักของกันและกันทั่วไปไม่นิยมชู้ น้อยเป็น^๕ที่รักของ
 ท่านผู้ใหญ่และจะได้รับความอุปถัมภ์คำชู, คนเสมอกันจะ
 ได้อาศัยกัน, ผู้ใหญ่จะได้ผู้น้อยไว้เป็นกำลัง แม้เมื่อมีกิจ
 เกิดขึ้น ผู้น้อยก็จะตั้งใจทำให้สำเร็จด้วยความภักดีนี้แสดง
 ว่า “กิริยาสุภาพมีใช้จะเป็นประโยชน์สำหรับตัว, แต่ย่อม
 เป็นประโยชน์สูงขึ้นถึงหมู่ คณะตลอดประเทศชาติด้วย.”

ดังนั้นท่านหญิงชายทั้งหลาย จึงควรแต่งกิริยา
 สุภาพแก่คนทั้งปวงโดยเสมอหน้ากัน ไม่เดือกว่าเขาจะมี
 ฐานะสูงกว่า เสมอกัน ต่ำกว่า หรือเลวทรามปานใด, ถ้า
 ได้เช่นนั้น จะเป็นผู้เข้าไหนเข้าได้เกิดในการไว้วางคนต่อ
 บริษัท สามารถเชื่อมสัมพันธ์บุคคลต่อบุคคล หมู่คนต่อหมู่
 คน แม้ที่สู่ระหว่างชาติ, แต่อย่างนะ! อย่าใช้กิริยาเดว
 กิริยาชั่วและกิริยาแข่งกระด้าง ทรนงค์^๕หัวคุดคอเยื่อหยิ่งกับ

ใคร ๆ, เพราะกิริยาเช่นนั้นไม่มีใครเขาชอบ คนโดยมาก
ย่อมบอกเลิกการติดต่อจากคนหัวดื้อเย่อหยิ่งทงน.

๑ ควรอ่อนน้อมถ่อมตนให้คนรัก

อย่าเห่อศักดิ์ทรงตัวจระมัวหมอง

เพราะถ่อมลงสู่กระหังเป็นพงษ์ทอง

แต่จ้องหงไม่สูงถูกจูงลง

วาทะสุภาพ วาจาคำพูดเป็นเครื่องนำให้จิตใจ
เด่นติดต่อกับถึงกันได้ ถ้าไม่มีวาทะคำพูดแล้ว ถึงเรา
จะมีความรู้ความเข้าใจอย่างไร ก็ไม่อาจแสดงเปิดเผยหรือ
ให้ความรู้ความเข้าใจนั้นแก่กันได้ เพราะวาทะเป็นฐานที่
ตั้งแห่งสิ่งทั้งหลาย และสิ่งทั้งหลายย่อมออกจากวาทะนี้
เราจะรู้สิ่งทั้งหลายนั้นได้ก็ด้วยอาศัยคำพูด นับว่าคำพูด
เป็นของมีค่าสูง เกิดในตัวของเรามีปากเป็นดังคำคม
ซึ่งคนอื่นคอยฟังแต่เจ้าจับถ้อยคำในขณะที่เราพูดทั้งในแง่
ดีและในแง่ร้าย เหมือนในตัวของช่างตีเหล็กไม่มีดังอื่น
ใดจะมีค่าสูงเท่าเขา โบราณจึงว่า “ช่างช่างจะเอา
เงาจะเอาถ้อยคำ.”

จริงได้เกิด เพราะความจริงเป็นรากฐานของความดี จง
วางรากก่อความดีด้วยความจริง แต่อย่าวางรากก่อความ
ดีด้วยความเท็จ เพราะความเท็จเป็นรากฐานของความคด
โกง ซึ่งไม่ใช่รากฐานที่จะก่อความดีได้.

ในการอบรมใจหรือจิตตานภาพ ต้องมีวจาตยัย
เป็นอุปการะสำคัญยิ่งที่จะให้คนชอบพูดจริง บุชาความ
จริง คนพูดจริงย่อมมีใจกล้าหาญ คนกล้าหาญเพราะ
พูดจริง มีคนเกรงและเคารพรักใคร่นับถือ ผู้ชอบพูดเท็จ
ชื่อว่าอบรมคนให้เป็นคนขลาดกลัว และทอนจิตตานภาพ
ของคนให้อ่อนกำลังหมดสง่าราศี ในตำราจิตตศาสตร์
กล่าวว่า "ถ้าผู้ใดไม่มั่นคงในถ้อยคำของคนเพียงใด ผู้
นั้นเท่ากับพยายามอบรมคนให้กำลังใจอ่อนลงหรือพยายาม
อบรมคนให้เป็นคนขี้แพ้นั่นแหละ เมื่อผู้ใดขี้แพ้นั้น ผู้
นั้นจะต้องขี้แพ้นั่นแหละ เหมือนเข้าเคยขี้แพ้นั่นทั้งโลก แพ้โชค
แพ้เหตุการณ์ แพ้เสียทุกอย่างในโลกนั้นตลอดทั้งโลกหน้า
ด้วย ถ้าคนเราชนะตนได้ก็นับว่าเป็นคนประเสริฐ ในหนังสือ
โคมบุตรกล่าวประนามคนพูดปดไว้ว่าเดว ยิ่งกว่าสัตว์ป่า

เป็นผู้ไม่ตาย ตูเกิดพระรามและท้าวมาด็วราชในเรื่อง
รามเกียรติ์

๑. สำหรับพระรามมีปวงประชานิกรพากันนิมนต์ถือ
ว่า “เป็นยอดกษัตริย์ในหมู่มนุษย์” จนถึงกับยกย่องว่า “เป็น
พระนารายณ์อวตาร” เพราะพระรามนับถือความดีอย่างยิ่ง
กว่าเห็นแก่דםบัตถิพัฒน์หรือความสูงความศักดิ์ก เมื่อ
ท้าวทศรถพระราชบิดา ได้ประทาน วาจาสัตย์จริงไว้แล้ว
อย่างใด ก็รักษาวาจาสัตย์จริงให้เป็นไปอย่างนั้นทุกประ
การ ครั้นท้าวทศรถได้สิ้นพระชนม์ชีพแล้ว แม่พระภรตและ
นพเสนาทั้งสามพร้อมด้วยมุนชนครีตรุงอโยธยา ได้ออกไป
อัญเชิญให้เสด็จจากต้นเข้านคร แต่พระรามหาได้รับคำ
อัญเชิญนั้นไม่ ด้วยเหตุที่ว่าผัวคงพงกัอยู่ในไพร่สนทน์จน
กว่าจะครบ ๓๕ ปี ตามกำหนดที่ท้าวทศรถได้ครุสัตย์สัญญา
ไว้ แม้ท้าวมาด็วราชซึ่งเราพูดถึงอยู่ด้วยความนิมนต์ถือ
ว่า “เป็นผู้มีวาจาดี” นั้น ก็เพราะท้าวเธอพูดแต่คำ
จริงด้วยความรอบคอบ พวกพลของท้าวเธอแม่ไม่ต้อง
ถืออาวุธเลย แต่ก็มีผู้ยาเกรงทงพอกยกษ์และทวย เทวดา.

นี้แสดงว่า วาจาสำคัญเป็นเครื่องหมายของผู้ทรง
 ใจเป็นอารมณ์อันเลิศ เป็นมิ่งขวัญอันประเสริฐ เชิดชูให้
 ผู้พบมีสง่าราศี เป็นที่เคารพนิยมนักใคร่เชื่อบังคับของคนทุก
 ชั้นไปโคกไถดะจรัญยังยืน ดังนั้นเมื่อท่านหวังจะฝังเกียรติ
 คุณไว้ในโลกให้มหาชน นิยม นับถือ ไปตลอด กัด ปาวสาน
 แล้ว ต้องอย่าเป็นคนยอคับแคบ ยอไม่มีอาย ยอโง่ง,
 ไม่กระตือรือร้น อย่าแสดงความเท็จอวดอ้างตนให้คน
 เชื่อกลือ อย่าปั้นความที่ไม่มีจริงขึ้นดองให้คนอื่นเชื่อกลือ
 ผิด ๆ อย่าทำลายความจริงซึ่งได้มีแล้วอย่าปลอมเรื่อง อย่า
 เคาประจบเอาง่ายๆ อย่าเสริมข้อความที่เป็นจริงให้มาก
 ไปกว่าเหตุ อย่างง่ายในการใช้ถ้อยคำดำเนิน และอย่า
 บดอวยให้ปากเหม็นเพราะพูดปดเลย แต่จงรักษาวาจาสำคัญ
 จริงไว้ให้ยิ่งยวด จงอบปากให้หอมหวลไว้ด้วยคำพูด
 จริง เพราะพระพุทธเจ้าคร่ำครวญว่า “คำจริงเป็นรตยิ่งกว่ารต
 ทั้งหลาย คำจริงเป็นวาจาที่ไม่รู้จักตาย คนมีเกียรติคุณ
 เลื่องชื่อต่อนามเพราะคำจริง.”

แม่อยู่ในวงศ์ตระกูลหมู่ถึง
 ฐ่ดำทับม้งกับให้กตบจริง
 ก้อย่าชิงพูดปดดเดยวเดย

๑ จงพูดจริงให้ประจักษ์เป็นหลักฐาน
 ทำกิจการตรงดทเดย
 คิดให้ตรงดกับทำคำภิเปรย
 อย่าอะเดยตรงจริงๆทุกดั่งไป

๒. วาจาสมานไมตรี เป็นวิธผูกมิตร และเชื่อม
 ด้ามักคี่ คนพูดวาจาสมานไมตรีย่อมมีเมตตากรุณาเป็น
 ภูมิธรรมประจำใจ ไม่มีความริษยาใครอยู่ในใจ ชอบพูด
 แต่คำผูกมิตรและเชื่อมด้ามักคี่ อยู่ในที่ใดทำตนให้เป็นมิตร
 ของหมู่ในที่นั้น นับว่ามีคนเป็นบ่อเกิดแห่งความสงบสุขและ
 ให้ชุมชนชนอาศัยตนได้ความสงบสุขด้วย แท้จริงในการ
 เจริญความเมืองระหว่างประเทศ ต้องมีทุกเป็นผู้ดมาน
 ไมตรีแทนประเทศ ในการดู้ขอต้องมีเฒ่าแก่เป็นผู้จัดการ
 เพราะในกาแบ่งทรัพย์สินมรดกหรือสิ่งของอื่นอีก ก็ต้องมีคน
 เฒ่าเป็นผู้ไกล่เกลี่ยช้ขาด ถ้าพูด เฒ่าแก่ และคนกลาง

เป็นผู้ฉลาดรู้จักประมาณไมตรีได้ดีแล้ว การสงครามระหว่าง
ประเทศ การย่ำร้างกันระหว่างผิวเผิน หรือการแก่งแย่ง
แตกร้างระหว่างเครือญาติมิตรหรือผู้ใหญ่กับผู้ nhỏ จะไม่
ค่อยมีเกิดขึ้นได้เลย.

ผู้ใดสามารถฉลาดพูดสมัครสมานน้ำใจหมู่ รู้จัก
ผูกมิตรและเชื่อมสัมพันธ์ไว้ด้วยกุศโลบาย ไม่ทำให้หมู่
แตกแยกกันด้วยถ้อยคำดั่งต้นหนาม แม้ได้ฟังคำอันจะก่อ
วิวาทกำเริบเดือดร้อนแก่หมู่ในที่นี้ ก็ไม่กล้าว่าคำนั้นออก
ในที่ไหนๆ มีแต่กล่าวคำนำหมู่ให้สัมพันธ์กัน แม้จะอยู่
ในหมู่ใดโดยเป็นหมู่ใหญ่ ซึ่งนับว่าประเทศชาติ ผู้หนึ่ง
ก็ได้รับยศของให้เป็นผู้ใหญ่ เป็นที่เคารพนับถือของหมู่
และหมู่หนึ่งก็จะมีการดั่งดงมัน อยู่ดั่งบดขยี้ชนาถาวร
ยังยืนาน.

เมื่อท่านหวังให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองและใคร
เป็นที่เคารพนับถือของหมู่คณะ ต้องระวังอย่าพูดคำต่อ
เสียคือเป็นเหตุวิวาทกัน ซึ่งทำลายให้คนที่รวมกันอยู่แยก
ออกเป็นฝ่าย คัดไมตรีของแต่ละฝ่ายให้ขาดสิ้น และ

มนุษย์ทุกคนย่อมแสวงแต่ความสุขไม่ได้ คือมนุษย์ทุกคนก็
 ฉันทนาเพื่อนมนุษย์ ถ้าท่านไม่ระมัดระวังถึงวรรณะของตน
 แล้ว ไม่ช้านักมันจะคดหัวของท่านเอง.

๓. วาจาไพเราะ หมายถึงถ้อยคำอ่อนน้อมถ่อมตนและ
 หวานหู ออกมาจากใจบริสุทธิ์ประดุจน้ำใสสะอาด ชวน
 ให้ผู้ฟังดัดตนทำตามได้ไม่มีโทษ เราจึงผู้ฟังให้เห็นควร
 ถูกราบเป็นเยี่ยงอย่าง และบำรุงกำลังน้ำใจผู้ฟังให้ชื่นบาน
 เหมือนน้ำหวานที่เข้าถึงใจของผู้ดื่ม เช่น “เนรา” คำพูด
 ไม่มีความผิด ปราศจากโทษ “เปมนิยา” คำพูดน่ารัก
 เพราะจริง ไม่ยั่วให้ผู้ฟังเกิดความโกรธเคือง ชวนให้เกิด
 ความรักใคร่ในผู้พูด “หทยงฺมา” คำพูดถึงใจถูกใจหรือ
 จับใจ ไม่เฉยดัดแทงใจ เข้าไปถึงใจได้ง่าย “กณฺณสุชา”
 คำแนะนำได้ตรหรือหวานหู สดด้วยฟังง่ายสบายหู
 “ปรี” คำสุภาพอ่อนโยน “พหุชนกฺตา” ชวนยินดีของ
 ปวงชน “พหุชนมนาปา” ชวนชอบใจของคนหมู่มาก.

วาจาไพเราะชื่อว่าเป็นมหาเสน่ห์ที่ละเมอหานิยม ท่าน
 จะเป็นที่รักใคร่เคารพนับถือของผู้ฟังถ้าพูดเสมอ เพราะ

คนอื่นที่ได้ฟังจะรู้สึกจับอกจับใจ แม้ได้ฟังแต่สักใคร
 จะฟังอีกไม่เมื่อ ไม่รังเกียจเคียดฉุนนี้ที่ อยากพูดจาออกมา
 คัดค้านเป็นมิตรสหายด้วย นอกจากนั้นวาทะไพเราะนี้ยัง
 เป็นประโยชน์แก่จิตใจ โดยจะทำให้จิตใจของท่านเอง
 อ่อนโยนรักระเบียบ นับว่าให้คุณแก่ท่าน และให้ประ
 โยชน์แก่ผู้ฟัง ในธรรมเนียมมีคำแสดงคุณของวาทะไพเราะ
 อ่อนหวานไว้ว่า “เอชนะชาคักได้ด้วยคำอ่อนโยน
 เอชนะคนหยาบช้าได้ด้วยคำอ่อนโยน ดังไร ๆ อันจะไม่
 ดำรงด้วยคำอ่อนโยนนั่นหามิได้ต้องเอชนะได้ด้วยคำอ่อน
 โยนทุกอย่าง” เป็นความจริงอันว่าพ่ายยอมไม่หักกราน
 กอหย้าซึ่งอ่อนโยนคำไปตาม ที่แท้อย่อมทำลายโค่นต้นไม้
 อันสูงใหญ่ แม้ผู้มีอิทธิบาทก็หาทำลายคนอ่อนโยนไม่
 แต่ยอมหาญหักกำลังของผู้มีฤทธิ์หัว.

๑ เอชนะชาคักที่ชักเหิม

ได้ด้วยเพิ่มคำอ่อนแรงอ่อนหาย

คนหยาบช้าชนะอยู่ที่อูบบาย

ค่อยไปรยปรายอ่อนตามแดงามมา

๑ สิ่งไรไรไม่สำเร็จเหตุอ่อนหวาน

ตั้งนั้นท่านว่าไม่มัทโชนหนา

ทุกวิถีชนะเลิศแต่เกิดมา

เพราะวาจาอ่อนละไม่ขึ้นใจคน

แม้ในการต้อนรับแขกที่ไปมาหาสู่กัน การโอภา-
ปราศรัยไพเราะก็เป็นสิ่งสำคัญ สำคัญยิ่งกว่าการต้อนรับ
ด้วยอาหารรดดีหรือสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเจ้าถนถนถาตรึง
โอภาปราศรัยไพเราะอ่อนหวาน ชื่อว่าปรุปรุอย่างคือนึก
กว่ารดทั้งหลายชนิดด้วยกัน ซึ่งรสนั้นจะบันทึกคึดมอยู่ในใจ
ของผู้ฟัง ทำให้เกิดความชื่นบานจับใจกันยิ่งกว่าดรรพธ
อันจะพึงรู้ด้วยทวารอันบรรดามี และชื่อว่ายิ่งเห็นยวน้ำใจ
คนฟังไว้อยู่ด้วยกุศโลบาย คือถ้าเป็นผู้ใหญ่จะผูกไมตรีให้
เกิดขึ้นในผู้น้อยได้อย่างดี และจะผูกพันความเคารพนับถือ
ยำเกรงของผู้น้อยไว้อยู่ ดังว่าผูกพันไว้ด้วยอำนาจหรือ
การปกครองอย่างใดหมด ถ้าเป็นผู้น้อยจะเป็นที่ทรรณา
ปราณของผู้ใหญ่ และจะได้ผู้ใหญ่เป็นที่พึ่งอุปถัมภ์ค้ำชู
ตนให้เจริญรุ่งเรือง ถ้าเป็นคนค้าขายก็จะมีลูกค้ามาก.

บัณฑิตผู้มีปรีชาวิเศษ เหตุผลย่อมถือว่าการโอภาปราศรัยไพบาระนั้นเป็นหน้าที่อันสำคัญของผู้ใดคนหนึ่ง แรกทีเดียวผู้ใดจะมาคิดหรือมารายงานหาสำคัญไม่ พระเวรต์สันตวรวิธปราชัยแก่ชราผู้มาทูลของของกุมาร ให้คำชี้แจงความยินดีด้วยนำพระสุรเสียงอันฉลาด เช่นเชษฐาจารย์ให้ดังเท้าให้เข้าไปในอาศรม ให้เด็กบริโภคมตผลาผลเป็นของบ้ำและให้คัมภีร์ได้เขียนตามชอบใจ นั่นก็เพราะทรงถือเป็นหน้าที่ของพระองค์ มิได้ทรงรังเกียจว่าชราเป็นยาจกต่ำช้า นั่นเป็นเพียงอย่างอันดีของการโอภาปราศรัยที่ฉลาด.

จริงอยู่การต้อนรับปราชัยแก่กันและกัน ย่อมเป็นอุปมาของหัวใจกัน ให้ตั้งอยู่ในมิตธรรม เจริญไมตรีจิต มิตรภาพให้สนิทสนมมั่นคงยั่งยืน แต่ถ้าไม่ฉลาดในอันต้อนรับแขกผู้มาถึงถิ่นของตนแม้ด้วยอาจาแล้ว ก็กลับจะให้โทษแก่ตนเอง ดูเถิด ! ชาวศากยะไม่ฉลาดในอุปมาต้อนรับวิทูรชกกุมาร โอรสของพระเจ้ามัตถิโกศล เป็นดาเหตุให้กุมารเห็นเป็นหมิ่นประมาทตน ถึงกับถือเป็นเรื่องโกรธแค้นต่อชาวศากยะ เมื่อได้ครองราชย์แล้ว จึง

ยกกองทัพไปปราบดักชนบทให้อยู่ได้อานาจ นี่ผลของ
 จาจาที่ปราศจากความฉลาด นับว่ามีพิษให้โทษในเมื่อ
 พุคจบแล้ว

ดังนั้น ท่านชายหญิงจงอบปากไว้ให้หอมหวานด้วย
 จาจาไฟเราะ อย่าปล่อยให้ปากเต็มไปด้วยคำเผ็ด
 ร้อน คืออย่ากล่าวคำหยาบถากถางตวาดขู่หรือถ้อยคำ
 ใดอันเป็นเหตุให้คนอื่นต้องรำใจ เจ็บใจ น้อยใจ หรือผูก
 ใจเจ็บในท่าน คำหยาบไม่มีใครเขาชอบ เมื่อท่านปล่อย
 มันให้ออกมาเพ่นพ่าน ชื่อว่าถ่มน้ำลายรดฟ้า ระวังฟ้าจะ
 ผ่า ถ้าชนถ่มน้ำลายรดฟ้าบ่อย ๆ เพราะเขาทำนองว่าเมื่อ
 ท่านดองให้เขาด้วยทะนานอันใดเขาก็ดองให้ท่านด้วยทะนาน
 อันนั้น ดังสติใจเถิดว่า จะไม่กล่าวคำหยาบคาย คำคำ
 ว่าตวาดขู่ถากถาง คำดื้อเสียด ยุยงใครต่อใคร.

เมื่อท่านฝนความรู้ดีกล้าฝ้ายดั่งปล่อย ให้ปากพูดคำหยาบ
 คำว่าคนอื่นอยู่ นอกจากเป็นการถ่มน้ำลายรดฟ้าแล้ว ยัง
 ชื่อว่าแคะเขาหลวงด้วยเล็บ เคียวฉีกก้อนเหล็กด้วยฟัน
 หรือพยายามถ่มหินไฟท่ดุกโซน ต้องอย่าแคะเขาหลวง

ด้วยเด็ดย่าเคยฉกกันก่อนเหตักด้วยฟัน หรืออย่าพยายาม
 กดดันกับไฟ จงปลงใจดีไปจนกว่าใจจะรู้สึกเกิดหิริโอตตปัส
 สันเป็นความรู้สึกฝ่ายตั้ง ไม่กดทำให้ปากกล้าว่าคำชั่วร้าย
 เช่นนั้นต่อไป เมื่อท่านเกิดสงสัยว่าจาชั่วให้กดบังคับได้ด้วย
 วิธ^๕แล้ว นิสัยชั่วชนิดอื่น ๆ เช่นนิสัยขีเมา ชอบเด่น
 การพบน^๕ ชั่วตาช^๕ คร้าน ไม่ตรงต่อเวลา หรือแม่แต่
 นิสัยโง่ทึบ ก็อาจแก้ได้เร็วได้ โดยทำของเดียวกัน.

๑ เมื่อมีแขกน้อยใหญ่เข้าไปหา

จงพูดจาพูดจนมรด^๕หวาน
 เพราะหวานอ่อนหวานดลางนำตาล
 ก็ไม่ปานหวานฉ่ำถ้อยคำดี

๑ อนด้นดมคมแหลมพดแนมเหน็บ

มักชาเจ็บแสบหูไม^๕รู้หาย
 ถึงเพื่อนรักมักหมางระคาย

ย่อมตะกายหาช่องจ้องตอบแทน

๑ ไม่ดีแน่แต่ตั้งนึกคิดดูเกิด

ความร้ายเกิดเพราะปากมีมากแค้น

คำมรดุจแต่แย่งร้างแทน
มักถกถกแต่ดอมด้อยบ่อยๆ เฮย.

- ๑๐ ดักระวาทวนอันมีหมิ่นแค้น
ไม่เหมือนแม่น้ำพจนารยที่หวานหอม
กตัญญูประเทียบบ่เปรียบดวงพวงพยอม
อาจจะน้อมจิตต์ในน้ำด้วยโถมถม

- ๑๑ แม่น้ำดงามหยามหยาบไม่ปราบปดิม
คงคิดคิมบรเพ็ดต้องเซ็ดชม
ผู้ใดไพร่ไม่ประกอบชอบอารมณ
ใครฟังดมเห็นหน้าระอาเฮย.

๑๒	อ่อนหวานวาจาแจ้ว	จับใจ	ชนเฮย
	อ่อนกิริยาฉะฉาย	ตักตื้น	
	อ่อนมารยาทใคร	ยดชื่น	ชมนา
	อ่อนโอษฐ์สุจริตดี	เด่เห็น	เจ้าทอง.

(ธรรมจริยา)

๔. วาจาดีประโยชน์ คือถ้อยคำอันวยประโยชน์
แก่คนแะคนอื่น ไม่ตำรากเพื่อเจ้าเทวดาใด เป็นคำพูด

มีเหตุผลอันวิญญูชนคัดค้านไม่ได้ และเป็นคำพูดสมควร
ปรารภถึงเรื่องมีจริงเป็นจริง เหมาะกับภูมิธรรม ของคน
สมควรแก่ภาวะและบุคคล สามารถชักคนใจให้เป็น
คนฉลาด เช้าคนโหดร้ายให้เป็นคนอ่อนโยน และชักปุถุ-
ชนให้เป็นพระอริยเจ้าได้ เช่น “ชมมวาทิตา” พุดอาศัย
ธรรม “วินยวาทิตา” พุดอาศัยวินัย “นิชานวาทิตา” พุดมี
หลักฐาน “ดาปเทศา” พุดมีตัวอย่างยืนยัน “กาลวาทิตา”
พุดถูกกาลเวลา “ภูตวาทิตา” พุดคำมีจริงเป็นจริง “อตุล
วาทิตา” พุดคำมีเนื้อ “ปริยญตวต” พุดคำมีกำหนดกฎ
เกณฑ์ “อตุลธัญหิตา พุดคำประกอบด้วยประโยชน์.

การพูดให้เป็นประโยชน์ย่อมเกิดประโยชน์ แต่การ
พูดให้ไร้ประโยชน์ย่อมเสียประโยชน์ ท่านคิดเสียก่อนพูด
เกิด เพราะพูดไม่คิด เสียประโยชน์และเป็นอันตราย คิด
แล้วพูดได้ประโยชน์ที่สุด จงใช้คำพูดให้เกิดผลประโยชน์
โดยทำนองที่รู้หลบเป็นน้ำรู้หลีกเป็นหาง คือให้รู้จักเรียง
ด้วยการเรียงถ้อยคำให้ดี ให้รู้จักเลือกเฟ้นคำพูดให้เหมาะ

โดยใช้วาจาให้เหมาะ ให้ควร และเกิดผลดีขึ้นทั้งฝ่ายเรา
และฝ่ายเรา ถ้าท่านพูดไม่ให้เสียประโยชน์ตนประโยชน์
ท่าน นับว่าพูดดีมีประโยชน์นำมาซึ่งผลที่ดีงาม และถ้าพูด
เอาประโยชน์ตนเองด้วยเห็นแก่ตัว ก็ยอมเสียประโยชน์ผู้
อื่น เมื่อการใดมีทางหนึ่ง การเสียก็ต้องมีทางหนึ่ง

ผู้พูดให้เป็นประโยชน์ พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า
“บุปฺปภาณิ” คือคนปากหอมคฺจฺพนฺธ ไม่ดอกช่อขอรชร มี
กลิ่นหอมยัอม ใจให้สดชื่นขจรไป และทรงเรียกว่า “มธุ-
ภาณิ” คือคนปากหวานประหนึ่งว่านำผึ้งรวงอย่างดีในกิม
หฤศ ทำให้ผู้สดับศุคฺคิมฺชาบซึ่งตรึงใจ เขาเป็นผู้มี
ชีวิตอยู่เพื่องมหาชนพยายามใช้วาจาให้เป็นประโยชน์ หลีก
เว้นเรื่องไม่เป็นประโยชน์ มุ่งชี้แจงเหตุผลให้แจ่มชัด ทั้ง
ในทางโลกและทางธรรม ด้วยความเมตตาการุณย์ เพื่อ
ให้ผู้สดับมีความรู้ความเข้าใจได้ถูกชอบและ เกิดอุตสาหะ
ประพฤติตนให้พ้นความเสื่อมและนำตนไปสู่ความเจริญรึน
รมย์ อย่างต้งพยายามแนะนำให้รู้เห็นทุกข์ของโลกตาม
เป็นจริงให้รู้เห็นว่าอะไรเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ให้รู้เห็นความ

คัมภุชเป็นอย่างไร และให้รู้เห็นวิถีทางนำไปสู่ความ
 ความคัมภุช ชื่อว่าเป็นผู้มัวเมาทางใจ ซึ่งอุดมคติ
 อย่างสูง อันผู้ฟังทั้งหลายควรคล้อยตาม.

เมื่อท่านหวังความมีสาระดีแห่งถ้อยคำเพื่อดำรง
 ประโยชน์แก่คนและผู้ฟัง จงรู้จักจำกัดคำพูดให้อยู่ในวง
 ของประโยชน์ และคอยบำรุงคำพูดของตนให้เป็นดังที่มี
 ค่าสูง ด้วยการพูดพอประมาณ พูดถูกกาลเวลาพูดเรื่อง
 มีจริง พูดคำที่เมื่อแท้ พูดอาศัยธรรม พูดอาศัยวินัย
 พูดมีหลักฐานอ้างอิง และพูดมีกำหนดกฎเกณฑ์ เมื่อพูด
 แล้วก็ให้สำเร็จประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน อย่าให้กิจการ
 ประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย อย่าปล่อยให้คำพูดเป็นดังที่
 ซ่อง่ายขายคล่อง ด้วยการพูดพาดำเหวโหด หรือพูด
 ขอดตที่เรียกว่า “คุยโม้หรือโว” แต่จงมุ่งพูดเผยแผ่ความ
 รู้ ความประพฤติกดีแก่คนอื่น.

ท่านทั้งหลายอย่าลืมว่า “เลี้ยงที่เราคุยกันด้วยเรื่อง
 ความดี อันจะให้คุณประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์นั้น ไพเราะ
 เพราะพริ้งยิ่งกว่าดนตรีวงเค็ม เพราะเหตุว่าเลี้ยงดนตรี

เกร็ดพิณพาทยทั้งหลายที่นิยมกันว่าเพราะนั้น เกิดจากคน
ประคิษฐ์ ไม่ใช่คนตรีเกร็ดหรือพิณพาทยจะดังเอง กัง
วานแห่งคนตรีเกร็ดและพิณพาทยอันไพเราะประเดี๋ยวเดียว
ก็สูญหาย แต่เสียงแห่งถ้อยคำที่เราคุยหรือชักนำกันด้วย
เรื่องความคั่น ยังก้องหุ่หุ่อยู่ ” ดังนั้นจึงรอบคอบ
อย่าตะเพีว เพราะคนตะเพีวมักเอาใจไว้อวดตน ส่วนคน
รอบคอบยอมเอาตนไว้อวดใจ.

ใจสุภาพ สิ่งสำคัญที่สุดในการกระทำและการพูด
ของเราคือใจ กิริยาท่าทางและวาจาที่เราแสดงออกมา
ย่อมเป็นผลของความคิด, แม้กิจการงานหรือสรรพวัตถุ
รูปพรรณที่เราสร้างสรรคขึ้นทั้งหลาย ก็เป็นผลรวมของ
ความคิดทั้งนั้น, และไม่มีอะไรอื่นนอกจากใจอันคิดชอบ
ที่จะบรรดาให้การกระทำและการพูด ของ เรา ดำไว้เป็น
ผลดี. ดูเถิด! เงินถ้าไม่มีหัวใจคิดเข้ากำกับก็คือเงินแท่ง, คำ
แห่งหน้าที่ถ้าใจหมดสามารถ เหยี่ยญตราอยู่ที่อกเสื้อ
ทำนองก็เท่ากับผ้าริบบิ้นเปล่า หัวหน้าที่ในกิจการทุกแผนก
ถ้าไม่คิดเสียก่อนจึงทำจึงพูดแล้ว ก็คือผู้นำหมู่คณะไปสู่

ท่านมีใจสงบเสงี่ยมแล้วหรือ ตำรวจคุกตัวเองเกิดถ้า
ใจสงบเสงี่ยมจริงแล้ว ท่านจะได้เห็นลักษณะสงบเสงี่ยม
ในตัวเอง เช่นจะทำอะไรพูดอะไรคิดอะไร ชอบเดินตามทางที่
เจริญเรียบร้อย ซึ่งเห็นทางเดินของคนสงบเสงี่ยม มี
อริยาบถใจคอเยือกเย็น และนิสัยสุภาพอ่อนโยน คน
ใจสงบเสงี่ยมแล้ว ย่อมมีชีวิตเต็มไปด้วยผลดี เป็นบ่อ
เกิดแห่งสันติสุขและสันติภาพ มีภูมิธรรมสำหรับอยู่และไป
เป็นที่สงบเรียบร้อย อยู่ในหมู่ใดก็ช่วยก่อความร่มเย็นดับ
ความร้อนคอยระบายนายถ้อยถนอมช่วยชุกเชิญออก และนำ
ความอุดมสมบูรณ์สงบสุขเข้ามาสู่หมู่นั้น แม้เมื่อไปก็ให้
หมู่ที่อยู่ข้างหลังคิดถึงและสรรเสริญคุณ.

๒. ใจโอบอ้อมอารี. ผู้มีใจโอบอ้อมอารีเป็นคน
อริยาบถใหญ่กว้างขวาง มีน้ำใจเผื่อแผ่ ไม่เห็นแต่แก่ตน
ฝ่ายเดียว เป็นผู้เห็นอกเห็นใจเรา รักใคร่นับถือกัน ดั่ง-
เคราะห์ช่วยเหลื^๕อกเกื้อกูลกัน ไม่กอบโกยเอาแต่ได้ของตน
ฝ่ายเดียว มีพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นอริยาบถ คือ เมตตา
หวังดีอยากให้ผู้อื่นได้ สุข โดยความสุขที่เขาจะได้^๕นั้นไม่ทำ

ให้คนอื่นด้วย ตั้งใจช่วยให้เขาได้ความสุขความเจริญยิ่งๆ
ขึ้นไป, มีกรุณาหวังช่วยเหลือ ไม่อยากให้เขาได้ทุกข์
หรือเขามีกุศลหรืออนอยู่ก็เอาใจช่วย รู้ดี หวังดี เพชเวทนา
โดยความทุกข์ที่เขาจะได้หรือได้แล้ว คนก็ไม่เสียด้วย ตั้ง
ใจช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้น, มีมุทิตา รู้ดีกับบรรเทิกเบิกบาน
ยินดีด้วยที่เขาได้สิ่งดีๆ โดยคนไม่ได้สิ่งดีด้วย หรือกลับ
เสีย คือคำว่ายดั่งไปกว่าเขา ตั้งใจพลอยมีดียินดีอนุโมท-
นาด้วยเขา, และมีอุเบกขา ไม่ยินดีด้วยที่เห็นเขาได้
ทุกข์ และไม่พลอยซ้ำเติมลงเสริมให้เขาฉิบหายว้าวอด
โดยคนไม่เสียด้วยหรือกลับเดือดร้อนขึ้น ตั้งใจเป็นกลางวาง
เฉยไม่เหยียบย่ำซ้ำเติมเขา.

นี่คุณธรรมที่เป็นลักษณะของใจโอบอ้อมอารี เมื่อ
ทำนอบน้อมด้วยอ้อมมีใจโอบอ้อมอารีสุขุมรู้เย็นและกว้าง
ขวาง ห่วงความสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ไม่ดั่งนัก ไม่หย่อนนัก ไม่ร้อนจน
ไหม้เกรียม ไม่เย็นจนคนบด รู้จักเอื้อเฟื้อเจือจุนอุดหนุน
กัน เป็นผู้พ้นจากโทษคือใจน่าเกลียดคนด่าทอซ้ำ และดั่ง

บรรณด้วยคุณคือโง่เขลาฉลาดน่านับถือ เป็นผู้ทักคนอื่นเมื่อ
เห็นหรือเพียงแต่นึกถึงเกิดความรักใคร่เคารพนับถือ และ
ได้ความโสมนัสชื่นใจ หวังที่จะร่วมงานกันได้ไม่มีภัย เป็น
ความจริงนัก ดังที่เหมือนกันย่อมคู่กัน ทองย่อมคู่ทอง
เหล็กย่อมคู่เหล็ก ทุกขย่อมคู่ทุกข์ สุขย่อมคู่สุข, ผู้
นับถือย่อมได้นับถือตอบ ผู้บูชาย่อมได้บูชาตอบ และผู้
ให้อภัยย่อมได้ให้อภัยตอบ.

๓. ใจเห็นนอกเขาออกเรา. ผู้มีใจเห็นนอกเขาออกเรา
นั้น ย่อมคำนึงถึงความรู้ดีของคนอื่น เช่น ความรู้ดี
เห็น้อยยาก รู้ดีตำราญ รู้ดีวิศกวิทยา รู้ดีอารมณ์ดี
หรือร้าย รู้ดีโกรธหรือรักใคร่ รู้ดีผิดหรือดี และรู้ดี
สมหวัง แล้วเกิดสำนึกในความรู้ดีของเขาเหมือนเกิด
สำนึกในความรู้ดีของตน เห็นเจตจำนงของเขามีคุณค่า
เทียมด้วยเจตจำนงของตน เห็นว่าคนทั้งหลายอื่นก็เป็น
มนุษย์ เจตจำนงของเขาในทางชอบ ย่อมมีสิทธิเท่ากับ
เจตจำนงของของตนเอง, แม้เมื่อเกิดสำนึกแล้ว ก็ถือ
ความรู้ดีของเขาเป็นเหมือนของตน ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่าง

เอาใจเราไปได้ใจเขาเอาใจเขามาได้ใจเรา พดอยว่าวิ่งใจ
ไปตามในเมื่อเห็นเขารำเริง หรือหดหู่เศร้าใจไปด้วยใน
เมื่อเขาได้รับทุกข์ทรมาน * ทำประจักษ์ว่าความรู้สึกของ
ผู้อื่นได้ประจักษ์เข้ากับตัวของตัวเอง.

นักจิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ได้ลงความเห็น
ต่อศักดิ์ของกันที่ว่า “สมองของมนุษย์เรามีลักษณะ
เหมือนเครื่องส่งและเครื่องรับกระแสวิทยุอยู่ด้วยกันทุก
คน, เมื่อคนหนึ่งส่งมีทรีจิตต์ไปแล้ว อีกคนหนึ่งก็ส่งมีทรี
ใจตอบ” ดังนั้น ผู้มีใจเห็นอกเขาอกเราเมื่อจะทำพูดหรือ
คิดอะไร จึงต้องส่งใจไปตรวจดูใจของคนอื่นเสียก่อน ว่า
“เขามีความรู้ ตึกและเจตจำนงเป็นอย่างไร” ซึ่งเปรียบ
เหมือนไฟฟ้าที่เดินจากใจหนึ่งไปสู่ใจอื่น จากใจของผู้ที่
เป็นส่งไปสู่ใจของผู้ที่เป็นทุกข์ จากใจของผู้ที่เป็นใหญ่
ประกอบด้วยศกัศนีส์สมบัติ ไปสู่ใจของผู้หยิ่งที่หายศ
กัศนีส์สมบัติมิได้, พดอยดีใจด้วยผู้ที่ดีใจ พดอยเสียใจด้วย
ผู้ที่เสียใจ นับว่าเป็นคนมีปกติเห็นอกเห็นใจคนอื่น, แม้
คนที่อ่อนแอกว่า คนที่อยู่ในความพิทักษ์ และคนเสมอกัน

กับคน ชั้นแต่ดัดจริตเพียงไว้ก็ได้รับความเห็นอกเห็นใจจาก
เขาด้วย, “จิตวิจิตตยคยาว่าเป็นที่ระดังถึงกันได้นานที่สุดคือ
จิตแห่งความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน” นี่อุดมคติจำไว้เถิด.

๔. ใจหนักแน่น. คือใจมั่นคง ผู้มีใจหนักแน่น
มั่นคงย่อมเป็นคนแน่นอน หนักในเหตุหนักในผล ใจ
เบาเชื่อง่ายกดบังกลดออกลดอนแค้นหรือหลุกหลิกใดเด มี
สติเป็นใหญ่คุมอยู่เหนือใจของตน รู้จักบังคับยับยั้งใจไว้
ให้อยู่ได้บังคับคน ไม่ยอมตามใครง่าย ๆ ไม่ปล่อย
ตัวให้เป็นส่วระดอยตามลมคนหน้า มอบตัวอยู่ได้ความดี
ทั้งหลายไม่ผ่นสิ่งใด ๆ ที่ตั้งาม แม้หากจะมีคาและหุอยู่
ตั้งร้อย ครอบทุกอย่างได้ด้วยคา ฟังเสียงทุกอย่างได้ด้วยหุ
แต่ก็ทำเป็นตาบอดหูหนวกเสีย ไม่ต้องการสิ่งที่ได้เห็น
และได้ยินแล้วทุกอย่างไป ไม่บอสิ่งที่ไม่ควรได้ ไม่เศร้า
โศกถึงสิ่งที่มิหายไป แม้ได้สมบัติที่ควรดูคิดก็ไม่มัว
เมา มีกำลังใจสามารถพอที่จะทำให้ดวงปัญญาสว่าง
กระจ่างใส เห็นอรรถเห็นธรรมจับเหตุผลและวินิจฉัยได้
ถูกต้อง.

ท่านจงมีใจหนักแน่น ชัดตรงต่อตนเอง อย่าเท็จ
 ดองดวงและคิดด้านต่อตัวเอง อย่าฝืนความรู้ตักผิดและชอบ
 เมื่อรู้ว่าอะไรผิดอย่าถือนั้นทรงหาวิธีอธิบาย หดออก
 ตัวเองให้เห็นเป็นชอบ และรู้ว่าอะไรชั่ว อย่าด่วงละเมิด
 อย่างที่เรียกว่าทำไปทั้งไม่รู้ อย่าเห็นชอบด้วยสิ่งใดๆ ถ้า
 ยังมีได้พิจารณาให้รู้เหตุผลด้วยตนเองก่อน จงหนักแน่น
 ในเหตุผล อย่าหวั่นอย่ากลัวอย่าท้อ ในเมื่อประสพกับ
 เหตุการณ์ที่น่าประหลาดน่ากลัวน่าพิงสุรบ้าน จงมีใจเบิกบาน
 เข้มขันเมื่อทุกขร้อน. จงมีใจจดจ่ออยู่ในอารมณ์ที่มุ่ง
 อย่าซุกซนออกแฉกแฉ่ไปในอารมณ์อื่น จงทำกิจที่ตนจับ
 แล้วให้สำเร็จไปอย่าจับจด เพราะว่าดารพัดในโลกลี้ ๓๐
 ส่วน ถ้าท่านเป็นคนใจเบาอ่อนแอคนดองแค้นแล้ว จะเป็น
 ความฉันทัง ๓๐ ส่วน หรืออย่างใดจะเป็นความจริงบ้าง
 เพียง ๑ ส่วน เป็นความฉันทัง ๙ ส่วน แต่ถ้าท่านมีใจ
 หนักแน่นจริงแล้ว จะเป็นความจริงทั้ง ๓๐ ส่วน หรือ
 อย่างใดจะเป็นความฉันทังเพียงส่วนเดียว เป็นความจริงถึง
 ๙ ส่วน.

ใจหนักแน่น^{๕๕} คือนักแน่น ในสิ่งที่พึง ใจหรือในสิ่งที่
ไม่พึงใจ วิธีที่จะปฏิบัติต่อสิ่งพึงใจมี ๓ ประการ คือ
เมื่อท่านแสดงอย่าแสดงให้ผิดกรรม จงแสดงแต่โดยชอบ,
เมื่อจะใช้ต้อยอย่าใช้ด้วยด้วยความเพ็ดความหลง, เมื่อ
จะจากอย่าจากด้วยโทมนัส. ^{๕๖}แม้วิธีที่จะพึงปฏิบัติต่อสิ่ง
ไม่พึงใจนั้นก็มี ๓ ประการ คือ เมื่อยังไม่มาถึงจงบ้งกัน
ด้วยความไม่ประมาณ, เมื่อประสพจงอย่าเศร้าโศกกระทม
ทุกข์, และเมื่อมันประดาหนีไปต้อยอย่ากำเริบยินดี
รำเริง.

๕. ใญ่ยุดติธรรม ความเป็นธรรมเที่ยงตรง ดังอน
ติทริคืออำนาจอันชอบธรรม ในส่วนควร ได้ควรมีของมนุษย์
ทำให้ผู้ใดผู้หนึ่งเต็มใจ เห็นเป็นการเสมอภาคทั่วหน้ากัน
สมควรแก่ส่วนที่ตนควรได้ควรมี โดยปราศจากการ
เหลื่อมล้ำต่ำสูงอัน จะก่อให้เกิดน้อยเนื้อต่ำ ใจหรือ อับอาย
ขายหน้าแก่กันและกัน นั่นคือความยุติธรรม, ความ
ยุติธรรมอันแท้จริงนั้นต้องประกอบด้วยองค์, ความดีด้วย
จริง ความเที่ยงธรรม และความยังรู้^{๕๗} นั่นคือของค้ำแห่ง

ความยุติธรรม, องค์คือความดีจริงเป็นดังจำเป็นใน
ฝ่ายผู้ มีส่วนควรได้กรรม, องค์คือความเที่ยงธรรมและ
ความหยั่งรู้, จำเป็นในฝ่ายผู้ มีส่วนควรได้กรรมแก่
ผู้มีสิทธิควรได้รับตามส่วนของตน, องค์ ๓ นี้คือหมวด
หลักแห่งความยุติธรรมซึ่งบังกันภัยได้ที่สุด, ในภายไค
ใต้แห่งความยุติธรรม ที่พร้อมด้วยองค์ ๓ นี้ จะไม่มี
ใครเป็นคนกดโกง และจะไม่มีใครถูกโกงเลย.

ผู้มีใจยุติธรรมเป็นสถานดีกียุติธรรม คอย
ประดาทำความยุติธรรมแก่คนอื่น เป็นหลักประกันสันติ-
สุขของหมู่คณะ เป็นร่มโพธิร่มไทรที่ผู้จะหนีร้อนมา
พึ่งเย็น, ถ้ามีหน้าที่ปกครองคน ก็ปกครองโดยมโนคติ
และมรรตธวิชา คือมีมือซ้ายถือถุงเงิน มือขวาถือหอย
จะทำโทษแก่ผู้ผิดก็คิดถ่วงถ่วงเสียหลายชั้น แม้จะบ่า-
เห็นจรวงวัดแก่ผู้ทำชอบ ก็ถอบถอบซึ่งดวงจนถึงใจโดย
รอบคอบ, ไม่ปกครองโดยมโนคติและอาญาสิทธิคือมือ
ซ้ายถือดาบ มือขวาถือหอก ซึ่งเป็นการมีทั้งมีกรรม
ทั้งศักดิ์,

ถ้ามีหน้าที่สืบเสาะไต่สวน หรือฟ้องคดีที่มีความ
 ผิดพระราชกำหนดกฎหมาย ก็ไม่เพทุบายกระทำการอัน
 ไม่ควรจะกระทำหรือเว้นการอันไม่ควรเว้น ไม่ช่วยผู้ผิด
 ให้พ้นจากอาญา ไม่แก่งให้ผู้นั้นมีความผิดได้รับอาญา
 หรือให้ผู้มีความผิดน้อยต้อง รับอาญาเกินกว่าที่ควรจะได้รับ ,
 แม้มีหน้าที่เป็นตุลาการก็ทำการตัดสินคดีโดยระมัดระวัง ไม่
 ใช้อำนาจให้ผิดทางโดยเห็นแก่ดินบด เช่นไม่เรียกดินบด
 ไม่รับดินบดในเมื่อมีผู้มาคิดดินบด แม้ดินบดนั้นจะทำให้
 ความเจริญเกิดแก่ตน หรือไม่ยอมว่าจะรับดินบดเป็น
 อาณาประโยชน์แก่ตัวเอง, คนจนมาต้องคดียอมได้รับสิ่ง
 ที่เขาไม่ใคร่ได้รับคือความกรุณา, ถึงคนมั่งมีมาเป็นความก็
 ไม่ต้องถูกลงโทษเพราะมั่งมี คนเช่นนั้นแหละคือหลักประกัน
 ความสงบราบคาบเยือกเย็น เป็นสุขดำรงอายุของประเทศชาติ.
 ผู้มีใจยุติธรรมแม้มีอำนาจ ก็ใช้อำนาจเกินขอบ
 เขตค้ หองอำนาจของตนเสีย ดังแต่ว่ามีอำนาจก็ฟาดเข้า
 ไปจนเกินการ ตัวอย่างเจ้าพนักงานที่ใช้อำนาจในตำแหน่ง
 หน้าที่โดยทางอันมิชอบ เช่นผู้มีหน้าที่บำรุงสุขแก่ระวาง

ทุกข์ของประชาราษฎร์ แต่ใช้อำนาจบังคับขู่เข็ญให้เขาให้
 หรือให้เขาหาทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์อันมิควรจะได้มาให้
 แก่ตนเอง ทำการกดขี่ข่มเหงพดเมืองให้ได้ความเดือดร้อน
 ทำโดยละเมิดกฎหมาย บังคับให้เขาเสียทรัพย์สินเงินทอง
 โดยไม่ใช้เหตุ และถ้าเอียงดูอำนาจแก่อกคิดเห็นว่ากฎหมาย
 ปรับโทษแล้วคิดปรับใหม่ให้มาก คดีหรือกิจอื่นควรจะ
 แฉ่งเร็วแฉ่งถึงให้ช้า ทำให้ราษฎรต้องเสียการงานหา
 อาชีพ อันเป็นทางเจริญแก่บ้านเมือง.

คนอยุติธรรม คนใจบาปและคนไม่มีความรู้จัก
 เป็นโรคร้ายของชาติ, เพราะเขาทำให้ชาติบ้านเมืองยุ่ง
 เหยิงเกิดจลาจลอดทမ်းเดือดร้อน. ผู้ใช้อำนาจไม่เป็น
 ธรรมข่มเหงกระหน่ำร้ายเขาให้เสียมั่งมีและเดือดร้อนเช่น
 ชื่อว่าเผาโลกให้ไหม้, และไม่ได้เผาโลกให้ไหม้ยังเผา
 ตัวเองให้ย่อยยับด้วย เพราะอาจถูกตอบแทนด้วยอำนาจ
 เช่นนั้นได้ ในเมื่ออำนาจเสื่อมถอยลง คงเหลือแต่ที่ถูก
 มดกินเนื้อมันหากำลังไม่แล้ว.

ท่านชายหญิงทั้งหลาย ต้องอย่าเป็นเหมือนเขา

เหล่านั้น แม้จะอยู่ในฐานะหน้าที่เช่นใด ๆ ก็ควรมีใจ
 ยุติธรรม กระทำการให้ถูกต้องตามทำนองนิติธรรม
 และปฏิบัติชอบในหน้าที่ของตนโดยสุจริต ถัดการทำถูก
 ใจเขาเท่ากับทำถูกใจคน, รักเพื่อนมนุษย์ทั้งหลายเหมือน
 รักตัวเอง อย่าก่อแก่ผู้อื่นซึ่งสิ่งที่ท่านไม่ปรารถนา
 จะให้ใครก่อแก่ตัวเอง ควรประพฤติต่อผู้อื่นในทำนองที่
 ท่านปรารถนาจะให้เขาประพฤติต่อตัวเอง แม้ท่านจะ
 ถูกกดขี่ความเคียดความชอน เต็มมืออยู่ในความมีหน้ามีตา
 ได้รับความเกลียดชัง ต้องเสี่ยงภัยต่อการไม่มีใครอิน
 รั้งซื่อ และถูกทรมานให้ได้รับทุกข์อย่างหวานอมขมกลืน
 ซึ่งถึงแก่ถูกทัณฑ์มหาว่าเป็นคนร้าย ก็ควรประพฤติมั่นคง
 ต่อสิ่งที่ เป็นธรรมถูกชอบ แม้ความเคียดของคนอื่นก็เป็นสิ่งที่
 ท่านควรนึกถึง และให้ความเป็นธรรมเพื่อส่งอนติธิ
 ในความเคียดนั้นเขาควรจะได้ เช่นของสิ่งหนึ่งอันเกี่ยวข้องกับ
 อยู่กับท่าน ซึ่งตามทางยุติธรรมควรจะได้แก่เขา แต่
 หากเขาจะได้ด้วยยาก เพราะยังเกี่ยวข้องกับอยู่ในอำนาจ

ของท่านหรือของคนอื่น ก็ควรเอื้อเฟื้อหาวิถีทางให้เขา
ได้รับของสิ่งนั้นโดยสะดวกขึ้น.

อันของดีที่ควรให้แก่สัตว์ คือยาถ่อโทษ ซึ่งควร
ให้แก่มิตรคือผูกมิตรภาพให้สนิท ซึ่งควรให้แก่ตัวเองคือ
เกียรติยศ และซึ่งควรให้แก่เพื่อนมนุษย์คือใจยุติธรรม
ดังนั้น ท่านจงเอาชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ เอา
ชนะคนไม่ดีด้วยความดี ระวังเวรนานเวรเดียวด้วยไม่ผูกเวร
เพราะฉนั้นเป็นวิถีทางแห่งความยุติธรรม ไม่ทับถมท้อ
ด้วยการตอบความชั่วด้วยความชั่ว แต่เป็นวิธีตอบความ
ชั่วด้วยความดี.

ลักษณะใจสุภาพ & ประการนี้ ย่อมทำความเป็น
มนุษย์ให้ดำรงอันร่มเย็น นำให้คนคิดช่วยเพื่อนมนุษย์
ยกขึ้นให้พ้นจากทุกข์ภัย ผดุงความเจริญของหมู่มนุษย์
ให้ทวีงขึ้น และผูกมิตรสหายกันประดุจดังแม่ไก่ให้มันเดิน
ติดๆ ในที่ใดมีความครุร้ายหรือโง่เขลาและตกกระทำ
ลำบาก ความมีใจสุภาพเป็นค้ำยันมือเขาไปช่วย การได้
เห็นเขาประสพทุกข์ภัย หรือได้ยินเสียงร้องครวญ ครางนั้น

เป็นสิ่งที่เสียดแทงใจของคนสุภาพ น้ำไหลที่ไหลแรง
ที่สุดคือหัวใจ ดังนั้น ผู้มีน้ำใจสุภาพจึงทนนิ่งอยู่ไม่ได้
รับแค้นองอาจอาศัยไมตรีเข้าช่วยเหลือนะหนัก ทำให้เขา
อุ้มใจหวังพึ่งได้เป็นประหนึ่งแสงสว่างที่ เขาไปฉายในห้อง
มืดของผู้ทุกข์ทำให้เขาเกิด ความอึดเอิบคลายความทุกข์
ไปได้

ใจสุภาพเป็นใจสูง แม้ฟ้าที่ว่างก็ยิ่งต่ำกว่าใจ
สุภาพ ใจสุภาพนั้นเป็นรากโคนของความสุภาพทั้งปวง
เพราะเมื่อใจสุภาพแต่ช่วยยอมให้เกิดกิจจาจากสุภาพ แต่ถ้า
ใจเสียกิจจาจากเสียด้วย แม้จะแสร้งทำให้กิจจา
จากสุภาพก็ไม่พ้นคำว่า “ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็น
โพรง” หรือ “ข้างนอกเกลี้ยงเกลา แต่ข้างในขรุขระ”
เพราะการแสร้งทำให้สุภาพแต่ข้างนอก ไม่ใช่สุภาพออก
มาแต่หัวใจ ยังตกอยู่ในภาวะที่มีราก ซึ่งอาจให้เกิดโทษ
ได้ในภายหลัง ดังคำกลอนบทหนึ่งว่า.

“เมื่อแรกคิดว่าชนิตขมพูนทุก
บริสุทธิราชไม่มัว

เหมือนเนื้อแปดเปี่ยมหน้าวรรณคา
เพ็ญว่าเชอชาติชาติทองแดง.

คนใจสุภาพย่อมมีภูมิธรรม จะไม่เห็นแก่ความสูง
ความเจริญส่วนตัวอย่างเดียว ย่อมเห็นแก่ความสูง
ความเจริญส่วนใหญ่อีกด้วย ใ้เวลาตลอดชีวิตทำความ
ดีเพื่อความสงบของคนและคนทั้งมวล แม้จะอยู่ในบ้าน
เด็ก ๆ ก็ยังคิดว่าคนที่ม่ใจเป็นทาสตำราซึ่งค้อมอยู่ใน
บ้านใหญ่ เพราะความซื่อและความยุ่งยากเกิดแต่คนใจ
ตำราเป็นผู้ก่อ ส่วนความดีและความสงบเรียบร้อยเกิด
มาแต่คนใจสุภาพเป็นผู้ก่อ ท่านจะได้ทำคุณอันใหญ่หลวง
ให้แก่ประเทศชาติ ถ้ามีใจสุภาพและยกดวงใจของชาว
ปรรชานาครให้สูง ไม่ใช่อยกดังค้ำบ้าน ดังนั้นการอบรม
ใจชั่วร้ายให้เป็นใจสุภาพใจสูงใจมีประโยชน์ จึงจำเป็น
อย่างยิ่งในการสร้างนิสัยดีและสันติสุขขึ้นในโลกนี้.

กิริยาสุภาพ วาจาสุภาพ และใจสุภาพ จัดว่าเป็น
แก่นสำคัญขงนิสัยสุภาพ แต่หัวใจของนิสัยสุภาพนั้น
อยู่ที่ใจสุภาพซึ่งมีลักษณะสงบเสงี่ยม โอบอ้อมอารี เห็น

ออกเขาออกเรา หนักแน่นมั่นคง และยุติธรรม นี่คือศักดิ์
 ติบที่ให้นิสสัยสุภาพมีราคา ก่อให้เกิดความนิยม.

จริงทีเดียว ! ผู้ใหญ่จะมีราคาได้อยู่ที่ผู้น้อยนิยมเคารพ.
 นับถือผู้น้อยจะมีราคาอยู่กับผู้ใหญ่มีเมตตาปราณี ครุฑจะมีรา
 คาอยู่ที่คหนิยมนรกใคร ข้าราชการจะมีราคาอยู่ที่ประชาชน
 นิยมและทางราชการไว้วางใจ นักเขียนนักประพันธ์จะมี
 ชื่อได้เพราะหนังสือของคนที่เขาอ่านเกิดความนิยม เมื่อเรา
 ไม่นิยมในเพื่อนฝูง เพื่อนฝูงก็หมดราคา แม้เพื่อนฝูงไม่
 นิยมในตัวเรา เพราะเราไม่มีดีอะไรให้เขานิยม เราก็เป็น
 คนไร้ค่าสิ้นความนิยม นี่ความจริงที่ชัดเจนจากความจริง.

นิสัยสุภาพนี้มีอำนาจแรงยิ่งกว่าอำนาจ และกำลัง
 อื่นใดในโลก แม้คนพาลที่หิวค้อถือดีเหี้ยมโหดร้าย จะ
 ทำร้ายใครได้โดยมิเดือดหน้า ไม่ยำเกรงต่ออำนาจใดๆ
 ก็ยังยำเกรงในผู้ที่ตนรู้ดีกว่าเขาแสดง นิสัย สุภาพ ต่อคน
 การปรามปรามทั้งหลาย เมื่อปรามด้วยอำนาจไม่สำเร็จ
 แล้ว ก็ปรามได้ด้วยนิสัยสุภาพ ความซื่อตรง รอยยิ้มเรา
 ให้เกิดความดีด้านด้านทาน แต่นิสัยสุภาพมีอำนาจให้

เกิดความรักและเชลยถือ ทำให้ทั้งฝ่ายช่วยทั้งฝ่ายรับรู้สึก
คุณความดีอันได้กระทำและได้มีแก่กัน ฝ่ายรับจะไม่รู้สึก
น้อย แต่เพียงนั้น ยังจะบังเกิดความรู้สึกมักคัญญูเห็นบุญ
คุณ และมีนิสัยสุภาพชอบด้นของฝ่ายช่วยคนอื่น.

สรุปความ นิสัยสุภาพ เป็นนิสัยดั่งบดขยี้เอือก
เย็น นับเป็นโลหิตของชีวิตที่แผ่ให้แก่วิญญาณผู้ทรงใจ
ทั้งรักษาให้ผู้ทรงใจคงที่และให้เจริญรุ่งโรจน์แก่ความมุ่ง
หมายของชีวิตเหนือชีวิต เมื่อเรามีนิสัยดั่งบดขยี้เอือกเย็น
อาจช่วยให้เรามีลักษณะดีได้ และทำให้ผู้อื่นดั่งบดขยี้เอือก
เย็นด้วย เหมือนน้ำเย็นที่เราอาบหรือดื่มเองก็เย็นชื่นใจ
ให้ผู้อื่นอาบหรือดื่มก็เย็น รดพรรณพืชก็ดกชื้น แต่ถ้าเรา
มีนิสัยร้อนเยือก จะทำให้คนอื่นพลอยเดือดร้อนเยือก
เย็นด้วย ประหนึ่งน้ำร้อนที่เราอาบหรือดื่มเองก็ร้อน ให้
ผู้อื่นอาบหรือดื่มก็ร้อน รดพรรณพืชก็อดก.

ที่จริงความรู้ช่วยเราได้ ๑๕ เปอร์เซ็นต์ แต่ลักษณะ
นิสัยสุภาพช่วยเราได้ถึง ๘๕ เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นท่านจึง
ควรใช้เวลาดำเนินการถึงคนสร้างนิสัยนี้ ในส่วนตัวควรให้

เขาชมว่าจากเข้างัดกัน จากเปล่งหุดมั่งคั่ง การคำ
 รงชีพของท่าน ย่อม เต็ม ไปด้วยนิสสัยสุภาพ ทั้งกิริยาจา
 และใจ แม้ในสวนรวมก็ให้เขาชมว่าจากเข้างัดกัน จาก
 เปล่งหุดมั่งคั่ง การ คำรงชีพของคนไทยย่อมเพียบพร้อม
 ด้วยนิสสัยสุภาพทั้งกิริยาจาใจ. อย่าลืมว่า “การหวั
 ะระณของคนกระนองเป็นของเดกกว่า การ ร้อง ให้ ของ คน
 นิสสัยสุภาพ,” “โอม สุภาพ มหาสุภาพ นโมกราบ
 อิตวาสุ. นีคาถาขุบัตวให้เป็นคนนิสสัยสุภาพสิ้นไตรทวาร
 เจริญเติบบอย ๆ เกิด.

อย่าหยาบสุภาพพร้อม	ละม่อมพจนพาท
เมื่อโอรชาตมี	ก็จะผดนิยมนตาม
เป็นสารนิคิถ่วน	บมิตั้งจะหยาบหยาม
บุตรคนจะได้ตาม	ประพฤติโดยแต่ตั้งดี.

(จากธรรมจริยาเล่ม ๖)

บทที่ ๓

นิสัยชอด้ย

ใจชอด้ยห่ม	มีคุณ
ความดีชอด้ยช่วยอุดหนุน	เมื่อไร
ชอด้ยยอมเป็นบุญ	กายภาค หน้าเฮย
ภัยพิบัติช่วยไ้	กตัญญูกลายดี.

พระนิพนธ์ ในกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ท่านผู้ชอด้ยทั้งหลาย ! ความชอด้ยคือมิ่งมงคล
อันเฉลิมเกียรติ เป็นยอดแห่งความเชื่อดีไว้วางใจของ
คนอื่น เป็นคุณธรรมเบื้องต้นและสุดท้ายแห่งความดีทั้ง
หลายเป็นมิ่งกุศลที่ติดใจ อันเราควร มี ใจนำทางไปสู่ความ
ดีอื่น ๆ ทั้งสงวน, ผู้แสวงหาความสุขและเกียรติยศควร
อบรมให้เป็นนิสัยของคน. ผู้ใดได้รวมมิ่งมงคลคือความ
ชอด้ยนี้แล้ว ผู้คนชื่อว่ามิใช่ประกันอันเป็นที่เชื่อดีไว้วาง
ใจของคนอื่น เฉลิมเกียรติของคนให้กึกก้องอยู่ในโลก

ไม่รู้จักระเหย มีบัญชาจากพระโสมพะจรของพระพุทธเจ้า
อยู่ว่า “สัจจิ เว อมตา วาจา” ความซื่อสัตย์เป็น
ถ้อยคำที่ไม่รู้จักตาย.

อันว่าความซื่อสัตย์ เป็นสิ่งควรจะพร่ำพูดพร่ำสอน
พร่ำอบรมกันโดยไม่หยุดยั้ง เพราะว่าการคบคบโกงยังมี
อยู่ในโลกนี้ คุณเกิด ในมหาวิทยาลัย ในโรงเรียน ในกฎหมาย
ใหญ่น้อย แม้ชั้นแต่ในบ้านของคนชราทาน ก็ยังถูกความ
คบโกงมอมให้ล้มลงเด่นกตมารยา เบิกโรงด้วยคดีต้อง
หน้า เคยซื่อสัตย์ เคยคบโกง เป็นหน้าไหว้หลังหลอก
หน้าซื่อใจคด หน้าเฝ้าใจเลื้อย หน้าพระใจมาร หลั่งลง
รักพิกครบัดทอง เมื่อซื้อไขเงินปลอม เมื่อขายให้ของเก
เป็นอาชัพประจำวันอยู่ ในโลกนี้ไม่มีอะไรซึ่งกลัวจะบรร
ยายไม่ได้ ไม่มีอะไรซึ่งนักปราชญ์จะไม่รู้ ไม่มีคำพดล
คำใดซึ่งคนเฒ่าจะไม่พูด และไม่มีเขตต์ตรงไหนซึ่งจะเป็น
ที่สุดแห่งคนเจ้าเล่ห์เจ้ามารยา.

นักริยาของคนคบโกง ซึ่งชอบย่นมือมาแต่ไกล
ทอดดวงตาได้แต่คงจวักใคร่ เชื้อเชิญชวนไขว่ไขว่รวมตั่น

กับคนคนละครึ่ง เขาก็อดรัก ประหนึ่ง แค้นดีเน่หาหน้าปัดมใจ
ปากพร้าถามข่าวด้วยถ้อยคำประคิษฐ์น่ายินดี แต่เงื่อนงำ
อำพรางพิชร้ายไว้อย่างใน ตำแดงไข่ออกมาด้วนหน้าผงหวาน
ขำนาญในกอดมารยา นิสสัยไม่จอดในใครแน่นอนหนัก กัดบี
กอดอกโอดเดี่ยเป็นนิตย์.

แถมนี้คือความประพฤติกของเขา ซึ่งเป็นความประพฤติก
หุดมมุ่ม คดเคี้ยวเดียดคอกนอกทาง เช่นยมของเขาไป
ทำเป็นดีไม่ส่งเขา ทำของเขาแตกมุ่มสลายหรือเดี่ยหาย
แถมนี้เดี่ย ช้อของเขาทอนดต่างก็เกินมาแถมเฉยเดี่ย นัง
รกรางรยন্ত্রหรือเรือกดไฟ ซึ่งคนขายตัวดีมเก็บ สดต่างก็
เฉยเดี่ย ผู้บังคับบัญชาหัวหน้างานหรือนายจ้างไม่อยู่เห็น
ไม่ทำงานนังเด้นหรือนอนเดี่ย ชอบทำงานแต่เฉพาะหน้า
แถมมาทำงานช้า เด็กเรือกว่าเวลา ทำงานเพียงดวก ๆ ทำ
งานขอไปที่, ปากปราศัยอย่างหนึ่ง ใจคิดหมายไปอย่าง
หนึ่ง ความประพฤติกเดี่ยไปเดี่ยอีกอย่างหนึ่ง.

การกระทำเช่นนี้ คนคิดเห็นว่าเป็นการก้าวหน้า ทำ
ให้เต็มความซื่อสัตย์แม่เด็กน้อยเดี่ย เมื่อคนคดียังรักความ

คดีซึ่งพาให้เห็นความประพฤติคิดเป็นการก้าวหน้าแล้ว ฟัง
ทราบว่าการก้าวหน้าของคนคนนั้น คือการก้าวไปสู่จุดหมาย
ประสงค์.

ผู้ถูกหมอมทั้งหลายได้กลายเป็นคนคดีโกง หด
เหตุนในกรรมของคนคดีโกง ไม่เห็นการทำตนให้มีคนเชื่อ
ถือเป็นสำคัญ แต่เห็นการคดีโกง การทุจริต การฉก
ฉวย การไม่ซื่อสัตย์ การกล่าวเท็จ การบิดพลิ้วและ
หลอกลวง- ถ้าเป็นประโยชน์แก่ตนแล้วก็ควรทำหรือแม้
การฉ้อโกงก็ควรทำก็ยกยอก เมื่อพ้นมีกฎหมายเขาจะ
ทำอะไรตนไม่ได้แล้วก็เห็นว่าควรเอา.

ถ้าสำหรับผู้ซึ่งดีก็เห็นว่าความเชื่อถือเป็นชีวิต เป็น
คนซึ่งตรงเที่ยงธรรมรักษาดำเนินการ ไม่กล่าวเท็จบิดพลิ้ว
หรือหลอกลวงใคร ตั้งอยู่ในศีลธรรมสันตติคุณ จะพูดอะไร
ก็มีคนเชื่อถือ จะเจรจาเงินหรือหยิบยืมโดยไม่ผิดสัญญา
แม้มีแต่ตัวคนเดียวสำหรับเงินจำนวนพันๆ และไม่ใช้ที่
น้องคนอื่นได้ง่ายๆ เพราะคนอื่นเชื่อถือจำเขายืมไปแล้วมี
หวังได้คืนดังนั้น ในธรรมเนียมท่านจึงกล่าวว่า "เมื่อความเชื่อ

ถือแะความรักกันมีอยู่ เงินคงร่อยไม่ต้องนับก็ได้ แต่เมื่อไม่มีความเชื่อถือแะรักกันแล้ว แม้เงินจำนวนร่อยนับก็ต้องนับทันที."

อุปมาสำหรับปราบคนโกงนั้น โบราณว่าด้วยการบ๊วยอให้ก็ไม่ได้ แม้ด้วยการยกย่องด้วยการอ่อนโยน ด้วยการเอาใจ ด้วยการทำโทษ แะด้วยการบังคับก็ไม่ดำรงค์ทั้งนั้น แท้จริงคนคดโกงมีผู้ลงโทษว่า ความซื่อสัตย์คนคดโกงปฏิบัติได้ยาก คนซื่อสัตย์ปฏิบัติได้ง่าย ตรงข้ามความคดโกงนั้น คนซื่อสัตย์ทำยาก แต่คนคดโกงทำง่าย นับว่าเขาจะเจ็ดโดยประการทั้งปวง.

ถึงอย่างนั้นอุปมาที่พอแก้ไขได้ยังมีอยู่ เช่นใช้พระราชกำหนดกฎหมายระเบียบวินัย กฎข้อบังคับ และขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องอบรมเขา แะ ชั่งความผิดความถูกให้เขารู้ว่า ทำอย่างไรเป็นคนคดโกง ทำอย่างไรเป็นคนซื่อสัตย์ มีพดตระเวนทหารตำรวจพร้อมทั้งเครื่องคัดตราอาชญาไว้ ดำหรับบ้องกันแะปราบคนคดโกงให้กลับใจเป็นคนซื่อสัตย์แะรักษาศนซื่อสัตย์ให้อยู่เย็น เป็น

ต้นคิณู ขังพิชิตคิยาธิษฐานให้แปลงวงศ์คิณู ก่อวคำ
 ปฏิญาณด่าบาทแข่งคนเถรทำทัณฑ์บนหรือ ดัณญา แดง
 ให้เห็นว่าเป็นคนซื่อคิณู

แต่อุบายแก้ที่ดำคิณูคือ หมั้นแดงคำดังตอนอบรม
 เขา ให้อุจกโทษของความคดโกง และคุณของความซื่อ
 คิณู และหาวิธีเปลี่ยนนิสัยคดโกงให้กลับเป็นคนมีนิสัย
 ซื่อคิณู เมื่อเขาเห็นโทษและคุณพร้อมทั้งวิธีเปลี่ยนนิสัย
 แล้ว จะละความคดโกงด้วยประพฤติกความซื่อคิณู จะ
 ประพฤติกความซื่อคิณูด้วยละเว้นความคดโกงได้เอง ถ้า
 คนเราเคารพความซื่อคิณู ต่างนำมาใช้อย่างน้อยที่สุดได้
 เท่ากับความคดโกงแล้ว คนจะคงเป็นคนดีมีความเป็นคน
 โลกที่ขึ้นป่วนเพราะความคดโกงจะสงบลงเพราะ ความ ซื่อ
 คิณู และจะคงเป็นโลกคินส์ ต้นคิณูในสภาพปรกติ.

ความซื่อคิณูคือความว่าง มีลักษณะซื่อจริง ตรง
 จริง เทียงจริง แท้จริง แน่นอนจริง แห่งอริยาคัยและความ
 ประพฤติของบุคคล มีอาการเปิดเผยว่าง กระจางแจ้ง
 ปราศจากมดทินโทษและข้อพิรุณทั้งปวง เป็นคังวิธมีอิน

ฉายาแสงอยู่โดยรอบข้าง ทำให้ดวงหน้าของคนซื้อดีดั่ง
งามต้นราก เป็นของบริสุทธิ์ในตัวเองและอยู่ใกล้ที่สุดจะ
ต้องการในวินาทีใดก็ได้ในวินาทีนั้น ไม่พอกต้องเคี้ยวเคี้ยว
แสวงหา คนซื้อดีด้อยอมถ้อยดีด้อยธรรมเป็นที่ตั้ง รักษา
ความเที่ยงธรรมเป็นใหญ่ ไม่กดดันแค้นแค้นคนให้ดีเกิน
ที่เป็นจริง รักษาตัวเองและกิจการของตนทุกสิ่งให้เป็น
เช่นเดียวกัน โดยนับถือความซื้อดีด้อยเป็นที่ตั้งในการ
อาชีพทั่วไป.

ความเท็จคือความมืด มีลักษณะคด งอ เอนเอียง
ปลดอม เกิดอนคดาค แห้งอริยาศัยและความประพฤติกของ
บุคคล มีอาการมืดมัว บิดบัง ดวงตาตวงใจ ถัดมคม
ใน เงื่อนงำ อำพราง ประหนึ่งว่าดินหม้อบ้ายเปื้อนอยู่
ตามหน้าของคนคดโกง เป็นของละลุ่มซึ่งหยาบยากละลุ่ม
ยาก เมื่อหาเค้ามืดได้แล้วยังจะต้องก่อประกอบกันเข้า ให้
ได้รูปรอยลุ่มเหตลุ่มผล เท็จคำเดียวที่กล่าวเทียบเทียบ
ให้คล้ายความจริง จะต้องใช้คำเท็จอื่นมาช่วยดั่งเสริมอีก
หลายคำ,

ผู้แต่งความเท็จเป็นคนคดโกง ตั้งระวางตัวกตัญจะ
เพียงพลาซึ่งเหมือนกับมันอยู่บนปลายดอกหรือหลอด แม้
นึกว่าตัวปกปิดความจริงด้วยความเท็จหมายจะหลอก ดวงผู้
อื่นให้หลงเชื่อ แต่แท้จริงคนกลับหลอกดวงตนเอง คือ
ความรู้สึกล้นกลับทำตนเองให้รู้ ไขความสว่างเป็นพิรุณ
ปรากฏแก่ผู้อื่นเพราะสิ่งมีบั้งควรทำขึ้นทำเข้า แฉกทำนอง
ข้าง คาย ทั้งตัวเขาใบบัวมีดจะมีดได้ดังหรือ หรือเหมือน
คว้นไฟจะปกปิดไว้ได้ไหน ต้องพุ่งออกมาให้เห็น
แจ่มแจ้งอยู่เสมอ.

“ผู้มีความซื่อสัตย์ด้วยศรราร” เป็นคนดีควรชม
แท้” นี้คำแปลจากสุภาษิตว่า “สาธูรูป จ ปาสโต
ทวารคตเยน สจจวา” และนี่คือความซื่อสัตย์ในที่นี้
ซึ่งไม่หมายเฉพาะ ความประพฤติจริงทางวาจา อย่างเดียว
แต่ต้องประกอบพร้อมด้วยความซื่อสัตย์ทั้งตัว ตรง
กันทั้งภายนอก ทั้งภายใน มีประเภทตามลักษณะที่ปรากฏ
ในคัมภีร์คฤอยู่ ๖ ประการ คือซื่อสัตย์ต่อตนเอง, ซื่อสัตย์
ต่อวาจา, ซื่อสัตย์ต่อการทำงาน, ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่, ซื่อสัตย์

ต่อบุคคล, และข้อดีต่อกัน.

ข้อดีต่อกันเอง ความอยากจะมีสุขเป็นจุด
ประสงค์ของเราทุกคน ไม่มีใครแม้สักคนเดียวซึ่งอยาก
จะชั่ว แต่ทุกคนอยากจะได้ด้วยกันหมดทั้งนั้น เขาจะ ถ้า
ท่านอยากจะได้และจะเอาดีให้ได้ตามที่อยากได้แล้ว ก็ควร
เป็นคนข้อดีต่อกันเอง ประพฤติให้ตรงกับจุดประสงค์
ของตน คือทำดีเว้นชั่วให้แก่ตน เพื่อให้ตนมีสุขพ้นจาก
ทุกข์ ทำสิ่งที่คนอื่นประสงค์ให้ดีที่สุด เลิกละทิ้งชั่วให้
เด็ดขาดและเว้นให้ไกลที่สุด อย่าโง่เงาในเมื่อประพฤติ
ความดีอย่างไร ต้องประพฤติจริงให้เป็นอริยาถัยของตน
อย่างนั้น อย่างดับดับ ต่อหน้าคนประพฤติเช่นใด แม้ดับ
หลังก็ต้องประพฤติเช่นนั้น อย่าสอเคล็ดในเมื่อไม่ได้รับ
ผลของความดีที่ตนประพฤติ อย่าหวาดหวั่นหรืออ่อนแอ
ในเมื่อผู้อื่นเห็นเป็นไมตรีหรือเย้ยหยันเสียดื้อ แม้จะมีพวก
มาก ฉาก ไปเพื่อจะ ให้ได้มดเสีย ความดี ของตนก็อย่าถอย
ความควรเคารพในความดีของตนและรักษาให้คงดีอยู่เสมอ
หรือว่าท่าน เป็นคนมั่นคง ในความดี มีความ ข้อดีต่อกัน

เอง สามารถที่จะประพาศความดีได้ยิ่งขึ้น.

คนที่คบโกงต่อตัวเอง แม้อยากจะดีก็ไม่สามารถประพาศความดีให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยได้ เพราะอยากดีแต่ชอบทำงานเบา ๆ บาง ๆ งานเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่เป็นชั้นเป็นอัน รังเกียจต่องานหนัก งานเป็นด้าเป็นด้นเป็นชั้นเป็นอัน รังเกียจต่อค่าแรงงานน้อย เห็นว่าเป็นของเหลว ๆ เป็นงานชั้นกรรมกร เป็นงานที่น่าอับอาย เมื่ออยากดีไม่ได้ผลดีทันใจแล้ว ก็เกิดอ้อนเพี้ยเจี้ยกำลังใจ ไม่ทำงานอะไรให้เข็นด้าเป็นด้น ดีแต่โกหกหลอกลวงตัวเอง เกียจคร้าน เป็นจอม มั่งง่ายเป็นเด็ก หนักไม่เอาเบาไม่สู้ ชอบอ้างเดชอ้างเหตุการณ์ ผิดวันประ ก็นพรุ่งเป็นเก่งพูดว่าจะทำแต่เดี๋ยวก็ไม่ทำ หากจะทำบ้างก็เป็นอาการถกถัน เป็นคนโตแต่ทำไม่จริงกับความดี เป็นคนด้นปด้นทำดีแต่เพียงค่อหน้าคน เป็นคนด้าโดยทำดีด้วยเจตนาจะรอดเขา เป็นคนทำดีเอาหน้า คือถ้าความดีที่ท่านนั้นเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และเป็นกิจที่จำทำทั้งค่อหน้าและลับหลัง ก็คอยทำ

แต่เพียงต่อหน้าท่าน และเป็นคนดวงโลก คือทำดีมุ่งให้
 คนเป็นอันมากหลงนิยมนว่าเป็นคนดี แต่ดับคนแล้วหา
 ได้ทำดีจริงไม่ นี่เป็นอาการรักถิ่นของคนที่คดโกงต่อตัว
 เองทั้งสิ้น.

ท่านจงซื่อสัตย์ต่อตนเอง อย่าโกหกหลอกลวงตน
 เอง อย่าเป็นคนโง่เต่ อย่าเป็นคนด้อยปล้น อย่าเป็นคน
 มารยาธต่ำโดย อย่าเป็นคนทำดีเอาหน้า อย่าเป็นคนดวง
 โลก และอย่าคัดลอกตามคนที่จะรักไปให้เรือเสีย จงอาศัย
 ผลของความดีปกปิดพินความดี อภิรมย์ในความดีนั้นแล้ว
 ประกอบความดีให้มั่นคง แต่อย่าอาศัยผลของความดีแล้ว
 ทำลายตัวเองด้วยการคดโกง มิฉะนั้นจะถูกติว่าเป็นแต่เงา
 ของมนุษย์ เพราะว่าคนคด โกง แม้จะมี เนื้อหนังเป็น รูปร่าง
 เห็นปรากฏแก่ตาได้ ก็นับว่าเป็นแต่เพียงเงาของคนเท่านั้น.

ข้อสัตย์ต่อวาจา. ลักษณะของความซื่อสัตย์ต่อ
 วาจา ย่อมอยู่ที่การรักษาวาจา พดตามที่จริงและทำ
 ให้จริงตามที่พด คือรักษาคำพดตามที่มีจริงในข้อตกลง
 กันด้วยวาจา และรักษาให้จริงตามวาจาที่ตกลงกันแล้ว

วิสัยคนซื่อสัตย์ต่อวาจาฉัน แม่จะอยู่ในท่ามกลางอาวูช
 ฉันเองก็ ไม่เจรจาอย่างอื่นนอกจากวาจาสัตย์ของตน
 มีลักษณะ ซื่อสัตย์ ต่อวาจา ซึ่งหา มี ใครจะ ฟัง ทำตาย ได้ไม่
 นับเป็นผู้ มั่นคง ในวาจา ของตนอยู่ ชวนรื่นคร.

คนซื่อสัตย์ต่อวาจา พร้อมทั้งมีมารยาทเรียบร้อย
 อ่อนโยน ทำอะไรเป็นระเบียบมีดีด้วยกรรมเคร่งครัด นี้
 คือลักษณะของคนที่เป็นคน ถ้าตรงข้ามก็เป็นลักษณะ
 ของมฤคีนีปา คุณเกิด คนคบคิดโกงหาความดีเพื่อตนด้วยการ
 ยกยอต่อพดล ไม่ช่วยคิดไม่ช่วยดี พดลช่วยแต่ยก
 เห็นชอบด้วยทั้งเมื่อเราทำผิดทั้งเมื่อเราทำถูก สรรเสริญ
 เราต่อหน้า นินทาเราเมื่อลับหลัง ชอบสรรเสริญคนควรดี
 แะติคนควรสรรเสริญ แต่คนซื่อสัตย์หาความดีเพื่อตน
 ด้วยวาจา สะอาดปราศจาก โทษเครื่อง เสร้าหมองของวาจา
 แะด้วยการ งานที่สุจริต เครื่อง ขาวบริสุทธิ์ ของกายกรรม.

การรักษาวาจาฉันมีวงจำกัดเฉพาะในทางที่ถูกต้อง ถ้า
 เป็นไปในทางที่ผิดไม่ใช่การรักษาวาจา เพราะสิ่งที่จำจะ
 รักษาอย่าเป็นสิ่งที่ผิด ถ้าผิดแล้วหาเป็นสิ่งที่อันควรจะ

รักษาไม่ หากขึ้นไปรักษาเราต้องพลอยเป็นผิดไปตามกัน
แม้การกดบังตายเฒ่า เมื่อกดบังจากถูกไปหาผิด เช่นกดบัง
จากข้อดีขึ้นไปหาคดโกง กดบังจากสุจริตไปหาทุจริต
ก็เป็นความชั่ว แต่ถ้ากดบังจากผิดมาหาถูก เช่นกดบังตัว
ได้ กดบังใจได้ หรือยังใจไว้ได้จากการทำตามที่ถูก ก็
เป็นความดี ดังนั้น ลักษณะของความซื่อสัตย์คือความ
ที่ต้องรักษาโดยแน่นอน จึงมีกำหนดเป็น ๓ สถาน ดังนี้-

๑. สำนาน การให้คำมั่นของคนแก่คนอื่นเป็น
ลักษณะของสำนาน เมื่อกล่าวให้คำมั่นแก่ใครกล่าวโดย
จริงใจ เช่นให้คำมั่นว่าจะไม่ทำหรือจะทำเช่นนั้น ครั้น
กล่าวแล้วไม่คิดบิดพลิ้ว คงรักษาให้เป็นไปตามที่ให้คำ
มั่นนั้น เรียกว่ารักษาสำนาน ถ้ากล่าวให้คำมั่นแล้ว เช่น
ข้าราชการให้สัตย์สำนานว่า จะตั้งใจรับราชการอันเป็น
หน้าที่ของตนแล้ว แลฝ่าฝืนเรียกว่าผิดสำนาน ถ้าฝ่าฝืน
กล่าว เช่นคนประพฤติกดบังแล้วทำทัณฑ์บนให้ท่านไว้ว่า
จะไม่ประพฤติเช่นนั้นอีก แต่ภายหลังกดบังขึ้นประพฤติ
เรียกว่าทวนสำนาน เป็นการเสียความจริงใจของตนเอง

ท่านพึงส่งวนคำสาบานไว้ได้มอด้วยชีวิต แม่หากจะเสีย
ชีพก็อย่ายอมเสียด้วย.

๒. ปฏิญาณ การให้คำรับแก่คนอื่นว่าจะทำหรือ
จะไม่ทำเป็นลักษณะของปฏิญาณ, อันคำรับของเราที่ให้
แก่คนอื่นนั้น จะให้ในทางรับรองว่าจะทำก็ดี จะให้ใน
ทางงดเว้นว่าจะไม่ทำก็ดี รวมเรียกว่าปฏิญาณหมดด้วย
กัน. การให้ปฏิญาณไว้แก่ใครอย่างไรแล้ว คงรักษา
ให้เป็นไปตามนั้น เรียกว่ารักษากฎปฏิญาณ ถ้าไม่รักษา
เรียกว่าผิดปฏิญาณ ท่านจงรักษากฎปฏิญาณให้มั่นคง อย่า
ลืมว่า “นัดแล้วแคว้นคดนัด ก็ไม่แปลกอะไรกับนัด
ผู้อื่นให้หลุดลงด้วยตัวเอง”

๓. สัญญา การให้คำยินยอมแก่กันและกันเป็น
ลักษณะของสัญญา การให้คำยินยอมนี้ แม้เราจะทำเพื่อ
ผลคุ้มครองทางกฎหมาย ซึ่งเรียกว่านิติกรรมก็ดี จะทำ
เพื่อประโยชน์อย่างอื่นอีกก็ดี เรียกว่าสัญญาทั้งนั้น ท่าน
อย่าลืมเมื่อจะทำสัญญา ควรสำรวจดูขอบเขตอำนาจ
แห่งคำยินยอมของตน ให้รู้ตลอดว่า แคบกว้างเพียงใด

แล้วปฏิบัติตามให้ได้เพียงนั้นจริงๆ . อย่าทำไปด้วยความ
 มงายหรือฉงนสับสนเท่าที่ ทั้งอย่าแสร้งสรรคใช้จำนวนให้
 เกิดอบคตมุนจะทำได้ก็ฝ่ายหนึ่งต้องหลงเชื่อหรือเข้าใจผิด
 เมื่อตกตงเป็นสัญญาอันแล้ว พึงรักษาให้เป็นไป
 ตามนั้น แม้จะไม่มีพระยานก็อย่าประพฤติกิบัติเบือนให้ผิด.
 ไปจากความจริงใจที่เป็นพยานอยู่ในตัวของตัวเอง นี่
 เรียกว่ารักษาสัญญา ถ้าไม่รักษาเรียกว่าผิดสัญญา ท่าน
 พึงทำตามสัญญา แม้ที่สุดผู้รับสัญญาเป็นผู้ข้อย ก็อย่า
 ตดบแคงหรือหักงอเลยเสีย ต้องทำตามข้อสัญญาเพื่อ
 เห็นแก่ญาติมิตรและประเทศชาติบ้านเมือง และอย่ารับ
 ปากในกิจการซึ่งตนไม่สามารถจะทำได้ แต่ควรระวัง
 รักษาจาก ปฏิบัติตามสัญญาให้จงได้.

ในลักษณะข้อสุดท้ายคือจาก ๓ สถานะนี้ ถ้าบานยอม
 เป็นคำตายตัว เรากล่าวไว้อย่างใดต้องปฏิบัติอย่างนั้น
 จะเด็กเพิกถอนเปลี่ยนแปลงหาได้ไม่ ส่วนปฏิญาณกับ
 สัญญาซึ่งกล่าวฝ่ายหนึ่งอนุญาตแล้ว ก็เด็กเพิกถอน
 เปลี่ยนแปลงได้ แต่จะตกตงเอาเองหาได้ไม่ ถ้าทำผิด

ก่อนเด็กเพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลง นั้นเป็นผิดปฏิญาณ
และสัญญาแท้ ท่านอยากจะเป็นที่เชื่อถือแห่งคนทั้งปวง
ต้องอย่ากذبถลอก อย่ากذبคำ .อย่าตบแต่ง อย่า
บิดเบือนหลักเดิม จงมีวาจาดีด้วย รักษาวาจาให้เคร่ง
ครัด เมื่อวาจาใดเป็นของตน จงรักษาให้จริงตามวาจา
อย่างนั้นให้ โดยไม่เกิดอนคตาด.

ข้อสัถย์ต่อการงาน ความมีนิตยรักการงาน

ทำอะไรตั้งใจทำจริง ประกอบด้วยสมบัติแห่งความเพียร
๓ ประการ คือ ความพยายาม, ความอดุสาหะ, และ
ความบากบั่นมั่นคง, เป็นเครื่องชักจูงใจให้เข้มแข็งแรง
กล้า ปราศจากความเกียจคร้านและย่อหย่อนอ่อนแอ
นักอดทนแห่งความซื่อสัตย์ต่อการงาน ที่จริงวิหิตจะ
ทำให้เราได้รับความปรารถนานั้น ก็คือนิตยรักซื่อสัตย์ต่อ
การงาน ซึ่งมีลักษณะรักการงานอย่างแรงกล้า, เขา
ขุระอย่างใจสมัคร, แบกภาระอย่างหนัก, ตั้งใจทำจริง
อย่างซื่อสัตย์, และเขาใจได้ตรวจชอบอย่างรอบ
คอบ, เพราะว่าเมื่อเรามีความตั้งใจทำจริงแฝงอยู่ในที่ใด

ต้องมีช่องทางอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ ในทันที. นิดเดียวจึง
นับว่าเป็นไม้เท้าทอง นำเราไปสู่กิจการทั้งปวงให้สำเร็จ
ถูกต้องได้ทุกอย่าง ผู้หวังผลสำเร็จแห่งการงานของตน
แม้จะทำกิจการใด ก็ควรทำกิจการนั้นให้จริง.

การงานคือเหตุประหนึ่งเป็นพระเจ้า ผู้บันดาลให้
เกิดผลคือเงินหรือทุน เงินหรือทุนคือผลประหนึ่งเป็นลูก
ของพระเจ้า ซึ่งเกิดจากการบันดาลของพระเจ้า การ
ประกอบงานคือการบันดาลอันเป็นบ่อเกิดแห่ง เงิน หรือทุน
แม้เงินหรือทุนนั้นก็คือผลของแรงงาน ดังนั้น แรงงาน
จึงมีอำนาจเหนือเงินหรือทุน เพราะเราจะได้มาซึ่งเครื่อง
อุปโภคบริโภค คุณงามความดี และความสุขความ
เจริญ ต้องใช้แรงงานเผชิญต่อการงานก่อน นั่นคือเกิดแต่
ฝ่าเครื่องทุ้มห่มไว้ด้วยอสังขาม เครื่องแต่งบ้านสถานที่
อันวิจิตรตระการตา เรือนยนต์เรือกลไฟรถยนต์รถไฟและ
เครื่องบิน ซึ่งทำให้การคมนาคมทางบกทางน้ำและทาง
อากาศสะดวกไปทั่วโลก บ้านเมืองเรือกลสวนไร่นาซึ่งแต่
ก่อนก็คือป่าดงพงทึบ อาคารบ้านเรือนสว่างไสวด้วยแสง

ไฟฟ้าซึ่งดำเร็วด้วยไม้แฉะดินเผา หรือตั้งอื่นอีกนานา
ประการ ถ้วนเป็นผลของแรงงานหมดทั้งชั้น.

ทำงานเพื่อดำรงชีพ ทำงานเพื่อเกียรติยศ และ
ทำงานเพื่องาน นี่คือนักษณะของการทำงาน แต่ผู้มีนิสัย
รักการงานย่อมทำงานเพื่องาน ทำงานโดยเห็นเป็นหน้าที่
อันตนเป็นมนุษย์คนหนึ่งในโลกจะต้องทำ และนับถือการ
งานเป็นเสมือนหนึ่งพระเจ้า นับถือเงินหรือทุนเป็นเพียง
เสมือนหนึ่งลูกของพระเจ้า เพราะเงินหรือทุนเกิดออกมา
จากการงาน ได้จารึกฉันทะวิริยะอุตสาหะพยายามและ
บากบั่นมันคงลงในข้อคำ สมอง ... มือ เท้า และ เส้นเอ็นของ
คนทั่วไป ทำอะไรเป็นตั้งใจทำจริง ไม่ท้อถอย ไม่ย่อ
หย่อนอ่อนแอ ทำให้ได้มาเสมอ มุ่งจะเพราะกิจที่ทำ
เป็นศูนย์กลาง แม้ในเวลาที่ทากมีใจมุ่งจดจ่ออยู่ในกิจนั้น
ประจักษ์เห็นชัดทิศไปทางทิศเหนือเสมอ ดังความเพียรคิด
เพียรทำเกิดขึ้นให้อใจให้จริงทุก ด้าน คำ เนิน การงาน
โดยท่านองราก็ไม่จักปฏิเสธ หรือน้ำในถ้ำธารไหลเซาะ
ภูเขาให้กลายเป็นแม่น้ำ และทำงานด้วยฉันทะว่าเรื่งมันถึง

ใจ แม้งานจะหนักก็หาว่ารู้ดีกว่าเป็นงานหนักไม่ กดขี่เห็น
ว่างานหนักเป็นบทฝึกนิสัยอันดียิ่ง. ทำให้รู้จักค่าของ
เงิน รู้จักใช้เงินให้เป็นประโยชน์ มีใจมานะอดทน ฝ่าฟัน
อุปสรรค. คัดค้านตามเปลี่ยน นิสัย เดว ให้เป็นนิสัยดี
สามารถทำกิจการได้ใหญ่ ง่ายยากหนัก เบา ให้สำเร็จได้
๕๕
ทงนพ.

ต้นเกิดชาวไทย จงดูชนมาสร้างนิสัยข้อดี
ต่อการงาน การงานจงเป็นเข็มทิศของท่าน การงานอยู่
ที่ไหน จงเดินมุ่งไปยังที่นั้น อย่าดูหมิ่นเหยียดหยาม
การงาน เมื่อท่านข้อดีต่อการงาน อนาคตของท่าน
จะได้แจ่มใส มีหนทางเดินปลอดโปร่งไปสู่ความเจริญ
ในเบื้องหน้า คุณเกิด! ด้วยการตั้งใจทำงานจริงโดยแท้ อด
ดิ้นจึงกลายเป็นน้ำเซ่อมหวาน และใบหม่อนจึงกลายเป็น
ผ้าไหม ถ้าท่านดูหมิ่นในการงานเสียแล้ว อนาคตของ
ท่านจะมีคมัว ไม่มีประวัติการณ์ที่ดีจารึกไว้ให้คนชั้นหลัง
ได้ระลึกถึง แม้เมื่อท่านตายแล้วก็แทบจะไม่มีใครเสียใจ
ถึงนั้น จงเป็นคนจริง ทำงานให้จริง ทำสิ่งใดต้องให้

ความจริงทำดังนี้ อย่าดักแต่ว่า คงหน้าเอาไว้สักไฉ่
ในการงานตลอดเวลา มุ่งให้สิ่งที่ทำสำเร็จประโยชน์ได้
จริง ๆ อย่าเป็นคนเกียจคร้านต้นหลังยาวหีบใหญ่
เพราะว่าคนเกียจคร้านเป็นคนตายก่อนตาย.

คนเกียจคร้านนั้นจะเกิดเป็นคนขี้ได้เมื่อเขา รู้จักตัว
กับใจมาเป็นคนขยันขันแข็ง ทำงานด้วยความทรหด
อดทน แต่ว่าบางคนเกิดเป็นคนขี้เมื่ออายุ ๒๐ บางคน
เป็นคนเมื่ออายุ ๓๐ บางคนก็เมื่ออายุ ๖๐ บางคนก็ตายโดย
ไม่เคยเกิดเป็นคนตลอดชาติ ท่านต้องอย่าเอาอย่างเขา
มีนิสัยรักการงานให้แรงกล้าเถิด อย่าย่อหย่อนกับการ
ทำ อย่าอ่อนแอต่อกับความลำบาก อย่าท้อถอยกับ
ความยากที่ติดขัด จงปฏิบัติตามกฎเหล่านี้ :-

๑. เริ่มลงมือประกอบการทำงาน ทำกิจธุระตาม
หน้าที่ช้อยอยู่เปล่า อย่าเป็นคนอ่อนแอ เร่งฝึกหัดให้ตน
มีกำลังเข้มแข็ง เพราะใจที่อ่อนแอเป็นกำแพงกันความดี
ทุกที่ทาง.

๒. ปลุกณั้พระตงเป็นหนึ่งในเมื่อทำกิจอะไร และ

ทุ่มเทความเพียรทั้งหมดลงในกิจการอย่างเดียว อย่าเห็ดยว
ซ้ายแลขวาหันเหไปในการอื่น ๆ ดังหน้ามุงตะเพรา เพราะ แด
จะให้งานนั้นสำเร็จจงได้.

๓. ตั้งตนไว้เหมือนคนอยากจะเบียดเข้า ไปในประตู
อันมีหมู่นกขออนุญาต บากบันทำการงานแหวกฝ่าฟันอุปสรรค
เข้าไปให้เต็มแรง อย่าระย่อถ้อถอยนั่งนิ่งอยู่เปล่าในวัง
เหงามั่นคั่ง และอย่าหลงบันเพื่อว่าเมื่อยเพียรรำคาญใจไม่
มีอะไรจะทำ อย่าโทษกำเนิดของตนว่าไม่ดีเทียมเพื่อนฝูง

๔. เมื่อพบสิ่งใดว่าเป็นหน้าที่ของตนแล้ว พึงมุ่ง
หมายทำสิ่งนั้นให้เต็มที่ที่สุด อย่ามัวง่ายโดยเห็นแต่แก่แค้น
เร็ว พึงรับภาระที่รับผิดชอบประกอบกิจการให้ทันกาลทันสมัย
ระวังอย่าให้ล่วงคราว ตั้งใจทำเพื่อให้งานดี.

๕. ประพฤติให้ยั่งยืนในกิจที่ตนประกอบ ไม่จิต
จางเสียเร็ว ทรมอดทนเพียรประกอบไปโดยลำดับ และ
ให้แน่วแน่อยู่ในกิจที่ทำ ระวังอย่าให้คลายเคลื่อน คือ
จะทำอะไรต้องให้ได้จริง.

ข้อสุดท้ายต่อหน้า

หน้าที่ได้แต่การงานส่วนตัว

และการงานที่ตนได้รับมอบ-ให้เป็นผู้กระทำร่วมกับผู้อื่นหรือ
 โดยลำพัง และการงานของญาติมิตรหมู่คณะอันควร
 ช่วยเหลือโดยตามักัษรรม ซึ่งตนต้องรับผิดชอบตาม
 ฐานะของตนที่เป็นอย่างไร เช่นเป็นพ่อแม่ของเขา เป็น
 บุตรธิดาของท่าน เป็นผู้ปกครองเขา เป็นผู้ช่วย ในปกครอง
 ของท่าน ซึ่งถ้าการงานนั้นดำเนินไปเรียบร้อยดีก็เป็นความ
 ชอบของตน ถ้าบกพร่องเสื่อมเสียก็เป็นความผิดของตน.

ความเที่ยงตรงและเที่ยงธรรมเป็นเหตุให้ทำจริงและ
 ถูกต้องสมควร ในการงานส่วนตัวและการงานที่ตนได้รับ
 มอบซึ่งเรียกว่าหน้าที่ ไม่มีความประมาทเงินทองไม่หะ
 หดวณักง่ายเฉื่อยชาหรือสระเพร่า และไม่หัดก่เดียงหรือ
 บิดพริ้ว หมั่นเอาใจใส่ดูแลรักษาให้หน้าที่ของตนดำเนิน
 ผลเป็นอันดี สัมแก่ที่ตนได้นำภาระของตนหรือสัมแก่ที่
 ท่านได้มอบหมายไว้วางใจ ให้เป็นที่เชื่อถือได้ของคนอื่นๆ
 นั่นคือลักษณะแห่งความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่.

เราย่อมมีหน้าที่ประจำตัวอยู่ด้วยกัน แต่หน้าที่นั้น
 จะเจริญเพราะเราซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของตน นับแต่คช

เรียนรู้งานในหน้าที่ ค้นหาข้อที่จะทำให้เจริญก้าวหน้า ตั้งใจมั่นที่จะประกอบให้สำเร็จ ไม่มีผิดพลาดใดเลยหรือทอดธุระให้การทำงานในหน้าที่ค้าง ไม่เอาเวลาของกิจการในหน้าที่ไปทำกิจอื่นเสีย ทำงานให้เต็มและตรงต่อเวลา ไม่ทำที่หลังหรือเด็กก่อน ถ้าเรารักชีวิตของเรา ต้องไม่ทำลายเวลา เพราะเวลานั้นเองที่ประกอบกันขึ้นเป็นชีวิตของเรา กิจที่จะรับกิจที่จะให้กิจที่จะทำ ถ้าผู้ทำไม่รับผิดชอบให้ทันที่ของทีใดแล้ว กาลเวลาก็ต้องดื่มรดของธุระหน้าทนน ๆ เสีย การผัดเพี้ยนนำมาซึ่งความเสียหาย การชักช้านำมาซึ่งอันตราย ชมชั้นต่อชนเกิด ต้องไม่เชื่อมั่นสำหรับวันพรุ่งนี้ เวลาเป็นผู้เกิดถึงความคาดเดาไม่ได้ของเงินทองได้ ถ้าเราสิ้นปณิธานความผิด ผิดที่สุดความอับอายก็หิวเราละอายตัวเอง.

ผู้ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ยอมมุ่งทำงานในหน้าที่โดยซื่อสัตย์และมานะอดทน ถือเวลาเป็นคัมภีร์กฎหมายที่คงชนไว้โดยปราศจากอคติ ทุก ๆ เศษแห่งเวลาเป็นดังสิ่งสูงส่ง ให้เวลาด่วงไปด้วยมันเทิ่งในการรักษาหน้าที่ ชาว

นามุ่งทำนา ชาวสวนมุ่งทำสวน ช่างเหล็กมุ่งทำเหล็ก
พ่อค้ามุ่งทำการค้าด้วยความพากเพียร นักบวชเร่งเพียร
ปฏิบัติธรรมวินัยด้วยความบริสุทธิ์ใจ ข้าราชการทุก
แผนกตั้งแต่องค์ดำ มุ่งประกอบหน้าที่ของตนโดยซื่อสัตย์
ไม่คิดฉ้อราษฎร์บังหลวง ทุกคนยอมดำนุญตามหน้าที่
ของตน และประสานงานกันตามหน้าที่อันต้องเกี่ยวโยง
กัน ถ้าถึงฝั่งมือ ฝั่งมือถึงฝั่ง ไม่หลงระเหิดด้วย
ความสุขส่วนตัว และไม่หลงผิดว่าตนสำคัญกว่าคนอื่น.
ท่านชายหญิงทั้งหลายจงซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ เมื่อคน
มีหน้าที่อันต้องทำอะไร ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างนั้นด้วย
ความซื่อสัตย์ในที่ทั้งปวง อย่าดูอำนาจแก่อกติเพราะเห็น
แก่หน้าบุคคล อย่าใช้หน้าที่หรืออำนาจทางราชการเป็น
เครื่องมือประโยชน์ส่วนตัวด้วยความ โกง ไม่มี ยาง ฉายคือ
ความทุจริตต่าง ๆ เช่น รับสินบนและรับสินน้ำใจที่ผู้อื่นให้
ซึ่งให้ด้วยหวังประโยชน์ค่ากำไรในหน้าที่ของตน ถ้าหน้า
ที่อื่นท่านทำจะส่งทรัพย์สินสมบัติและร่างกาย เพื่อ แลกเอา
ผลกำไรของตัวรวม ก็ควรส่งด้วยความยินดีเสมอ

อย่าอึดใจหนึ่งเลยด้วย กโธบายใดๆทั้งนั้นจงเคร่งครัด
ในระเบียบวินัย แม้หน้าที่อันคนรับผิดชอบพลั้งพลาดโดย
บังเอิญนั้นก็ควรเต็มใจรับผิดชอบ อย่าบิดเบือนคอยเขาแต่
ส่วนชอบ อย่างถึงกลตอกคือโกยคำได้คนจนชั่วได้ผู้อื่น เมื่อ
ทำผิดต้องใจเด็ดที่จะดำรงภาพรับโทษโดยสิ้นคา.

ถ้าท่านมีหน้าที่อันเกี่ยวกับการเก็บหรือรักษามลประ
โยชน์ ก็ควรเป็นคนเที่ยงตรงทำการโดยสุจริต อย่าคบ
โกงฉ้อราษฎ์บังหลอว และอย่าทำให้ค้างพลัดด้วยประ
การต่าง ๆ ถ้ามีหน้าที่ตัดสินคน เช่นหน้าที่ตุลาการ ซึ่ง
วินิจฉัยข้อเท็จจริงของบุคคลก็ดี มีหน้าที่เป็นผู้ปกครอง
ซึ่งซึ่งรักษาความชอบของผู้อยู่ในปกครองก็ดี ก็ควร
เป็นคนเที่ยงธรรมหรือยุติธรรม ทำการให้เป็นธรรม
อย่าดำเียงด้วยความรักความชังความชดาด และ ความไม่
รอบคอบ คงใจปฏิบัติชอบในหน้าที่ของตน.

ทั้งการปฏิบัติให้ถูกรอบในหน้าที่นั้น ย่อมเป็น
วิถีทางนำเราไปสู่ความสงบสุข นำชาติให้ก้าวหน้าไปหา
ความเจริญรุ่งเรือง และทำโลกนี้ให้เป็นที่อยู่อันเหมาะจำ

หวั่นมนุษย์เรา ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งปวง
 อันผู้ซื่อสัตย์ต่อหน้าท่านั้น เมื่อปฏิบัติผิดในหน้าที่แล้ว ย่อม
 กระดากอายรอยเร็นหวาดกลัว และเกิดสำนึกในความผิด
 ของคน แต่ผู้ไม่ซื่อสัตย์ดี! แม้กระทำความผิดก็ไม่รู้สึก
 หวาดกลัว ทำอะไรถือตามแต่ใจตัว ไม่สำนึกในความผิด
 ของคน นึกถือดีว่าทำประโยชน์ตามหน้าที่แล้ว ก็คิดการ
 ฉ้อครมกับทุกที่ทางไป ท่านผู้รักชาติและห่วงความสงบสุข
 จงเป็นคนซื่อสัตย์ต่อหน้าที่.

ข้อสัตย์ต่อบุคคล ความซื่อสัตย์ต่อบุคคลเป็น
 สำคัญในการติดต่อกับผู้อื่น ชวนให้คิดดีมีรัก
 ใคร่สนิทสนมไว้วางใจในกันและกัน ผู้ใดไม่ซื่อสัตย์ต่อคน
 อื่น ผู้นั้นย่อมไม่เป็นที่ไว้วางใจของคนอื่น ทำลายตนเอง
 ให้เสื่อมเกียรติยศเสียชื่อเสียง ไม่มีใครจะนับถือเชื่อถือ
 จะทำการติดต่อกับใครเขาก็ไม่ไว้วางใจ มีแต่คนระแวง
 สงสัย ไม่ปรารถนาจะสมาคมเกี่ยวข้องกับ, เราจึงควร
 ซื่อสัตย์ต่อกัน. ความซื่อตรงต่อมิตร, จงรักภักดีในเจ้า

หรือนายหรือหัวหน้าของคน, และเคารพนับถือบูชาต่อผู้มี
พระคุณ, เป็นลักษณะแห่งความซื่อสัตย์ต่อบุคคล ซึ่งมี
ประเภทเป็น ๓ เรียกชื่อตามอาการว่า ซื่อตรงต่อมิตร,
สวามิภักดิ์, และกตัญญูกตเวที.

๓ ซื่อตรงต่อมิตร คือคนประพฤติตรงไม่คิดคดต่อ
ผู้เป็นมิตร เมื่อตนผูกไมตรีสนิทเป็นมิตรกับผู้ใดแล้ว ยอม
ตัวเป็นมิตรแท้จริงของผู้นั้น ไม่คิดร้ายแก่เขา ไม่เป็นมิตร
เทียมซึ่งมีลักษณะปกปิดอกเพื่อน มีแต่ปากปราศรัยไม่
ถึงกระไรจริง ประจบสอพลอ ชักชวนในทางฉิบหาย
แต่ตั้งใจเกอกลงแก่มิตร ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย คอยเตือน
ให้สติและแนะนำในสิ่งอันเป็นประโยชน์ รักใคร่กันจริง.

ท่านควรซื่อตรงต่อมิตร ด้วยบำรุงไมตรีโดยวิธีรู้จัก
หักห้ามใจของตน อย่าทำหุนหันพลันแล่นด้วยฤทธิ์โทสะ รู้
จักหยุดยั้งใจไม่ทำตอบเมื่อมิตรได้ผิดพลั้งล่วงเกิน คัดใจ
ให้อยู่แก่กัน อย่าผูกใจเจ็บแค้นหรือขอดใจให้ชังอยู่ใน
ความผิดพลั้งล่วงเกินของมิตร พดจากนั้นด้วยถ้อยคำอ่อน
หวานไพเราะเป็นที่จับใจ นับถือกันฉันท์ญาติมิตรสนิทสนม

ถ้อยที่ถ้อยเข้าใจกัน อย่าแสดงอาการบहुดูหมิ่นเหยียด
หยามดองเกินกัน ช่วยชวนชววยในกิจธุระของกันด้วย
กายวาจาใจ ด้วยคิดแต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่กันรู้แบ่ง
บันดาผลเผื่อแผ่แก่กัน ประพฤติดนดีไม่ให้เป็นที่เบื้อ
หน่ายหรือระเกะระกายของกันปรับความคิดเห็นของคนให้ปรอง
ดองเข้ากันได้ ไม่เอาแต่ใจของคนเป็นประมาณ รู้จัก
ผ่อนสั้นผ่อนยาวเข้าหากัน ถัดความถูกต้องสมควรและ
ประโยชน์เป็นใหญ่ อย่าถือนั้นความเห็นของคนด้วยทิฐิ
มานะ และอย่าวิวาทกันเพราะความเห็นต่างกัน.

๒. สวามิภักดิ์ ความเคารพรักในเจ้าหรือนาย
หรือหัวหน้าของคน ไม่คิดคดทรยศต่อเจ้าหรือนายหรือ
หัวหน้า เหมือนเคารพรักในตนเอง มีน้ำใจจงรักภักดีจริง
ทำตนให้เป็นกำลังในสรรพกิจจริง ตั้งใจทำหน้าที่ตามที่
ตนได้รับมอบหมายโดยซื่อสัตย์สม่ำเสมอ ไม่ทำแต่ละ-
เพาะต่อหน้า แม้มีเหตุก็ทำเช่นเดียวกันกับต่อหน้า เมื่อ
ถึงคราวจำเป็นก็ยอมพลีตนเพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหรือนาย
หรือหัวหน้าที่ตนเคารพรักใคร่จริง นี่เป็นลักษณะแห่ง

ดวามิภักดี.

ท่านเป็นพลเมืองของชาติ เมื่อได้ยอมยกท่านผู้ใด
เป็นเจ้าเป็นนายหรือเป็นหัวหน้าของคนแล้ว ควรซื่อสัตย์
อย่าคิดคดทรยศต่อท่านผู้นั้น มีใจจงรักภักดีเป็นกำลังใน
การงานและบอingkันอันตรายจริง เมื่อถึงคราวยกยอมพล
คนเพื่อเจ้าหรือนายหรือหัวหน้าของคนได้จริง ตัวอย่าง
เช่นข้าราชการซึ่งถวายสัตย์สาบาน ถอดมเด็ญพระเจ้าแผ่นดิน
เป็นเจ้าของคนแล้ว ควรซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระองค์
ผู้ทรงเป็นประมุขแห่งชาติ ผู้ถือใครเป็นนายควรจงรักภักดี
ต่อผู้นั้น ผู้อยู่ในหมู่คณะใดควรจงรักภักดีต่อหัวหน้าของ
หมู่คณะนั้นผู้อยู่ในครอบครัวใดควรจงรักภักดีต่อหัวหน้า
ของครอบครัวนั้น อย่าคิดคดทรยศเอาใจออกห่างจากเจ้า
หรือนายหรือหัวหน้าของคนนั้น ๆ ถ้าท่านปฏิบัติได้เช่นนั้น
ชื่อว่ามัตกษณะดวามิภักดี.

๓. กตัญญูกตเวที ความเป็นผู้รู้คุณหรืออุปการะ
ที่ท่านทำแก่ตนมิได้ลบบุญคุณท่าน และประกาศบุญคุณ
ท่านที่มีแก่ตนให้ปรากฏแก่คนอื่น มิได้หุดบุญคุณท่าน

ด้วยการฉกของทศแทนคุณแต่ยกย่องนับถือ เชิดชูท่านไว้
ในตำแหน่งผู้มีพระคุณ นี่คือลักษณะแห่งความกตัญญู
กตเจต. ความกตัญญูกตเจต^๕ แม้จะเรียกสั้นว่ากตัญญูก็
ได้ เพราะที่จะทราบได้ว่าเป็นคนกตัญญูรู้คุณคนนั้น ต้อง
อาศัยอาการที่ปรากฏในภายนอก มีความเคารพนับถือเป็น
ต้นซึ่งเป็นอาการของกตเจต.

ผู้ไม่รู้คุณคนและไม่รู้จักดีของคุณ ของผู้มีคุณ เรียก
ว่าคนอกตัญญู ถ้าคิดร้ายหรือประทุษร้ายต่อผู้มีพระคุณ
แม้ที่ สุด แดง กิริยาโอบหู่^๕ ห่มิน^๕ ท่านเรียกว่า คนเนรคุณ
เช่นคนผู้ใดดื่มเหล้าจน^๕ ชน^๕ แล้ว พ่อแม่คิดถึงบุตรของตน
ก็มาเยี่ยม แต่เขากลับนึกขายคนในบ้านว่าพ่อแม่ของตน
เป็นคน คำด้อย ก็แดง^๕ หด^๕ ไปเสีย หรือคนกำพร้ามาแต่
เด็กมีผู้ส่ง^๕ ดำ^๕ เขาไปเลี้ยงไว้ ครั้นเติบโตใหญ่ขึ้นได้เข้ารับ
ราชการเป็นขุนนาง แต่มิได้ระลึกถึงผู้อุปถัมภ์บำรุงมา มี
หน้าซ้ำแดงกิริยาเย่อหยิ่ง^๕ ของ^๕ หอง^๕ เขากับท่าน นี่คือนคนเน
รคุณคน ชนิดคนแม่^๕ เบอง^๕ แรกจะเป็นคนที่ โชคดี^๕ ก็ไม่มีความ
เจริญไปถึงไหน ในที่สุดจะได้รับผลของการเนรคุณทันตา

เห็น.

สุนัขเมื่อมีผู้ให้อาหารกินยังรู้จักกระดิกหาง หมอบ
ราบลงที่ใกล้เท้า ก็ถึงเกิดออกดงบนดินแห้งหน้าหงายท้อง
ด้วยความดีใจ แต่คนออกตัญญูหรือคนเนรคุณดีมีผเคย
ต่อผู้มีคุณ คือแต่ชีวิตกำลังของผู้มีคุณ หยาบข้าวต่อผู้มี
คุณ เอาใจออกหากจากผู้มีคุณ คิดเป็นไพร่ต่อผู้มีคุณ แม้
จะมีผู้ให้ยศศักดิ์สูงเพียงไร ก็คงลงไปสู่ปกติฐานเดิม
ของตน ไม่ผิดกับหางสุนัขแม้จะเข้าเครื่องคดขัดดำนาน
ชะโลมดักเท่าไรก็ไม่หายงอ หรือต้นไม้พืชต่อให้ได้น้ำ
อมฤตมารด ก็จะออกผลอันเฮมโอบาย่อมไม่มีเลย.

เรามีนาวาไว้เพื่อข้ามห้วงวารีที่ข้ามยาก มีดวงประ-
ทีปไว้เพื่อส่องในเวลามืด มีพืชน์ไว้สำหรับใช้ในเวลาดา
วาศาตังค มีขอไว้สำหรับขจัดความอาละวาดแห่งช้าง
ซึ่งคดุมคดงด้วยความกระด้น แต่ว่าเรามีคนออกตัญญูหรือ
คนเนรคุณไว้เพื่อก่อความพิณาศ ซึ่งถึงจะเอาสมบัติทั้ง
แผ่นดินเข้าต่อให้เขาหวังคดต่ออีกจนเต็ม ตะโกนร้องในป่า
เปลี่ยวว อบศัพทด้วยเครื่องหอม ปลูกบัวในที่แห้ง ฝนตก

นานบนนาเกิดอ ดัดหางสุนัขให้ดัง กระซิบที่หูคนหนอง
และประทับหน้าคนคาบอด นี้อุปมาแห่งการยกย่องคน
เพร่คุณ การยกย่องนั้นไม่ตำราทำได้ใจคนเนรคุณย็น
ดีได้ เป็นอันว่าทำคุณให้คนเนรคุณแม้นั่งร่ายครั่งก็ดู
เปล่า เหมือนก่ด่าผู้ทรพจน์ให้คนเฝ้าฟังตั้งร่ายหน่อม
บ่ด้วยการ พว้างสอนคนหัดดอกรัตนตั้งร่ายสถานก็ไร้ประ
โยชน์ แม้นะปัญญาในคนโศกเขลาตั้งร่ายกระบองก็
เห็นอยเปล่า.

คนกตัญญูยอมเห็นคุณเป็นคุณ เห็นโทษเป็นโทษ
จงรักภักดีต่อผู้มพระคุณ เคารพนับถือ เออเพอเชอฟัง
เพิ่มความจงรักภักดีให้ระดนัก ถึงความดีแต่ก่อนแม้นทำผิด
ยืมพรายในคราแย้มเขื่อน เป็นกิริยาจางสภาพอ่อนโยน
ชมเชยคุณลักษณะแม้นแต่ในเวลาดับหลัง ฟ้นความหลังที่
เคยสนิทสนมเคารพรักใคร่เป็นการชวนให้จับใจ. ท่านจง
เป็นคนกตัญญูเถิด เมื่อได้รับอุปการะจากท่านผู้ใดแล้ว
ควรรู้จักคุณของท่านผู้นั้น และตอบแทนคุณยกย่องเชิดชู
ท่านไว้ในตำแหน่งผู้มพระคุณ เว้นการหลบหลู่หรือดูหมิ่น

ยกตนเทียมท่าน หรือคิดร้ายต่อท่านเสีย อย่าประพฤติกิน
 ให้ถูกประณามว่าเป็นคนอกตัญญูหรือคนเหินคุณ ต้องซื้อ
 ดัชนีดูจรวิตตามฐานะของตน ก็เป็นผู้หยอญวญวญ
 ถ้อยง่ายต่อน่าย เชื่อถ้อยฟังคำ ซื่อสัตย์จรวิต รั้งใช้
 การงานต่อผู้ใหญ่ซึ่งมีพระคุณแก่ตน เป็นผู้ใหญ่ควรมี
 เมตตากรุณาแสดงความรักความปรานี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 ต่อผู้น้อย ที่มอุปการะช่วยเหลือกิจการของตน.

ข้อสุดท้ายคือคณะ ขรรคาคคนเราต้องอยู่รวมกัน
 เป็นหมู่เป็นคณะ มีตารปกครองและมีกฎข้อบังคับเป็น
 ระเบียบสำหรับให้กระทำและงดเว้นการกระทำ เพื่อป้อง
 กันการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน จึงอยู่ร่วมกันได้ด้วยความ
 สงบสุข ถ้าคนในหมู่คณะนั้นทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อย ไม่
 มีความรักหมู่คณะขาดความซื่อสัตย์ความสามัคคี ความ
 กตัญญูและความเที่ยงธรรม ไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ
 หรือคิดเอาใจออกหากแล้วหมู่คณะนั้นก็ตั้งอยู่ไม่ได้ แต่ว่า
 หมู่คณะหรือชาติที่ดำรงอยู่ได้และเจริญรุ่งเรือง เพราะ
 ความซื่อสัตย์ของคนในหมู่คณะหรือของพลเมือง กับของ

หัวหน้าหรือผู้ปกครองประกอบกัน ซึ่งต่างคนต่างมุ่งทำประโยชน์แก่หมู่คณะ ไม่คิดเอาใจออกหากจากหมู่คณะ โดยที่คนในคณะต่างฝ่ายต่างรักษานิติธรรมด้วยกัน เช่น:-

๑. เคารพต่อพระราชากำหนดกฎหมาย เชื่อฟังเคารพนับถือข้อดีต่อกันตามฉันทน์ใหญ่ผู้น้อย ไม่ดองเกินข้ามชกกัน และต่างเอาใจได้เคร่งครัดค่อนหน้าที่ของคน.

๒. มีความสามัคคีกลมเกลียวเป็นพวกเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมกายร่วมใจกันทำและสนับสนุนส่งเสริมกิจการต่างๆอันเป็นเครื่องเจริญรุ่งเรืองแห่งหมู่คณะ ไม่แก่งแย่งเกี่ยงงอนชิงดีกัน ไม่กำเริบฮึกเหิมก้าวร้าวทะทะรรรานให้เสียความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่เป็นศัตรูคอยทำลายล้างกันเอง.

๓. รักใคร่ หมู่คณะมีใจหวังดีปรารถนา ความ สุข ความเจริญแก่กันฉันทน์พี่น้อง ช่วยกันรักษาดมบัติของคณะ เช่นคำสอน ภาษา ขรรณเนียม ประเพณีที่ดี ให้เจริญรุ่งเรืองถาวรมิให้เสื่อมสูญ ไม่ทำการใด ๆ ที่เป็นเครื่องขัดขวางขัดรอนความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงหรือเป็น ภัยอันตราย

แก่คณะ.

๔. ประพฤติคนให้เป็นไปในทางที่ชอบธรรม ไม่
 ทำความเดือดร้อนแะ แฉ่หายให้เกิดขึ้นแก่ตนเองแะหมู่
 คณะ โดยประพฤติกให้เที่ยงตรงเป็นกตางมิให้เกิดการดำ
 เียง ผู้ผิดต้องทำตามผิด ผู้ชอบคอยอุดหนุนจนเจือตาม
 ที่ชอบ รักษาความเที่ยงธรรมไว้ให้เป็นเยี่ยงอย่างของ
 กันแะกัน.

๕. เป็นคนไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวถ้ายเดียวคิด
 ถึงประโยชน์ของหมู่คณะด้วย ไม่ถือทิฐิฐานะรู้จักผ่อน
 ถิ่นผ่อนยาบแก่กัน ตั้งจิตต์ประกอบด้วยเมตตาในเวดจะ
 พุดจะคิด มีมรรยาทเรียบร้อย ไม่เป็นทวั่งเกียรของหมู่
 คณะ มีความเห็นต่อคคต้องปรองดองหันเข้าหากัน.

๖. เว้นจากการถือพวกเป็นก๊กเป็นเหล่า ไม่เป็นคน
 นิดดัยคับแคบซึ่งเห็นแคบว่า น้เป็นพวกเรา นนเป็นพวก
 อื่น แต่จงเป็นคนนิตดัยกว้างขวาง ถือว่าผู้ อยู่ เห็นพณ
 พลุชาทางหมคเป็นพวกเดียวกัน ไม่หยียดหยามกันด้วย

ท่านจงรักระเบียบรักษความสงบเรียบร้อย รักษาความ
ถูกต้องสมควร ประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมายบ้าน
เมือง คัดธรรมเนียม ระเบียบการปกครอง กฎข้อบังคับของ
หมู่คณะ เคารพต่อสิทธิและประโยชน์ของคนอื่น ยอม
เสียสละประโยชน์ส่วนตัวตนเพื่อประโยชน์ส่วนอื่นแก่
หมู่คณะและประเทศชาติ ประพฤติตนเป็นคนสงบไม่กำ
เรียบ มีกายวาจาใจดีภาพเรียบร้อย เว้นจากความชั่วเดว
ทราม อัน จะ ทำให้เสื่อม เสีย เกียรติยศ ของ ตนของหมู่
คณะและประเทศชาติ เป็นคนสงบเรียบร้อย ไม่ร่วมมือ
กันทำการใด ๆ ที่มีระเบียบแบบแผนกฎข้อบังคับของหมู่
คณะหรือที่จะทำให้หมู่คณะของตนไม่สงบเรียบร้อย นี้ชื่อ
ว่าท่านรักษานิติธรรม เป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อคณะ

ลักษณะแห่งความซื่อสัตย์ ๖ ประการ คือซื่อสัตย์
ต่อตนเอง, ซื่อสัตย์ต่อวาจา, ซื่อสัตย์ต่อการทำงาน, ซื่อ
สัตย์ต่อหน้าที่, ซื่อสัตย์ต่อบุคคล, และซื่อสัตย์ต่อคณะ,
เหล่านี้ ย่อมเป็นกำลังอันสำคัญของบุคคลทุกคนที่เกี่ยวข้อง
ซึ่งกัน เท้ากับความองอาจเป็นกำลังของทหาร ความ เดิม

ได้ศรัทธาเป็นกำลัง ของทายกทายิกา.

พ่อแม่กับลูกผู้ปกครองกับผู้อยู่ในปกครอง อาจารย์
กับศิษย์ มิตรกับมิตร คนชอกกับคนขายนายจ้างกับลูกจ้าง
ตลอดถึงนายกับบ่าว เมื่อไม่ขัดแย้งต่อกันแล้ว ความ
เกี่ยวข้องกันต้องขาดสิ้นจะไม่มีต้นตูดุชอันฉิบา ด้ภาพ
ได้โดยเมื่อต่างฝ่ายต่างขัดแย้งต่อกันแล้ว ความเกี่ยวข้อง
กันจึงจะเป็นต้นตูดุชยั่งยืนแถมมันคงเรื้อบร้อย. ผู้น้อยจะ
เป็นที่เรื่อถือไว้วางใจได้สนิทของผู้ใหญ่ ไซ้ต่างหูต่าง
ตาไต่ทั้งในที่ไกลและในที่ใกล้ ไม่เป็นที่ระแวงสงสัยแคลง
ใจว่าเป็นคนคดโกง, ผู้ใหญ่จะเป็นที่รักใคร่เคารพนับ
ถือเกรง

กลัวอย่างสูงสุดของผู้น้อย. ต่างฝ่ายต่างสนิทสนมกลม
กลืนกัน เป็นเหตุให้อยู่เย็นเป็นสุขราบรื่นทั่วหน้ากัน.

ผู้แต่งสุทธประโยชน์ได้คิดผล ควรปฏิบัติชอบใน
ลักษณะข้อดีเหล่านี้ให้เป็นนิสัยข้อดีของตน และ
ต้ององอาจไม่เร็ดความในอันรักษานิสัยข้อดีนั้นไว้ แม้
จะได้รับโทษอย่างสาหัสก็ดี จึงจะพ้นจากห้วงทุกข์ถึง

สุขประโยชน์ได้เกิดขึ้น ถ้าปฏิบัติยังไม่ได้จะต้องคอยกังวล
อยู่ในห้วงทุกข์นั้น เพราะความสุขเกิดแก่ความซื่อสัตย์
ความทุกข์ทรมานเกิดแต่ความคดโกง เราจะหาสุขหรือ
ผล ประโยชน์ ด้วยความ ซื่อ สัตย์ ได้อย่าง มั่น คงทราบเท่า
ชีวิตหาไม่ แต่จะหาสุขนั้นด้วยความคด โกงต้อง ดวงกตชาติได้
ชั่วขณะ ด้วยว่าความสุขสำหรับคนคดโกงแม้ได้ฐานะ
สูงเพราะความคดโกงก็คือความเย้ยหยันหลอกล่อ เจือ
ด้วยมหันตภัยพิบัติ ส่วนความสุขสำหรับคนซื่อสัตย์ เป็น
ความสุขปราศจากมตทินโทษ และมันคงแน่นนอนตรงกับ
ความสุข มิได้เจือด้วยทุกข์ภัยพิบัติใดๆทั้งสิ้น.

ท่านผู้รักชาติศาสนาทรงหลาย คนนี้สงสัยซื่อสัตย์
เป็นคนประเสริฐ มีชีวิตเป็นเด่นนอนตรงดั่งแท่งกับพินนาท
ดงบ และตั้งตรงได้ฉากดั่งแท่งกับด้ายดั่ง ดำเนินชีวิตด้วย
ความซื่อสัตย์ตรงกันครบถ้วนทั้งกิริยาจาและน้ำใจ เป็น
มิตรแก่ผู้อื่นทั่วไป ผูกไมตรีกับใครด้วยน้ำใจจริงเที่ยงตรง
ไม่มีสถานที่ไหน ๆ ไม่มีโอกาสไร ๆ และไม่มีใครจะ
รักให้เขาได้ เป็นคนมีศรัทธาอยู่ในตัว ไม่ต้องวิตกกังวล

คนอื่นหรือตนเองจะคิดเทียบคนได้ว่าเป็นคนคดโกง มีเกียรติ-
คุณชื่อเสียงดีปรากฏดีดกกระฉ่อนว่าเป็นคนชื่อสัตย์ ถ้า
มารกรักษาประเทศชาติหมู่คณะและตนเอง ไว้ให้มีเกียรติ
ยศได้ มีเกียรติประวัติหอมฟุ้งทั้งเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ทั้งเมื่อ
ล่วงดับไปแล้ว ฝากคุณความดีไว้ให้คนชนหลังได้นิยมสรร
เจริญเชิดชูอยู่ชั่วกัลปาวสาน.

ดังนั้น ท่านจึงควรอบรมตนให้เป็นคนมีนิตยสัตย์ชื่อ
สัตย์ อย่าเป็นคนนิตยสัตย์คดโกง เพราะคนคดโกงเป็นคน
เลว เป็นศัตรูแก่หมู่คณะและชาติ ชอบขายชาติขายญาติ
ขายหมู่คณะ ผูกไมตรีกับใครด้วยอันแต่งฉาบไม้อยัน
ดำเนินชีวิตเป็น ๒ ชนิดควบกันไป เดียวชื่อสัตย์ เดียว
คดโกง ไม่มีใครชักโยงให้เร็ว แต่เขากดบังกลดอกลู่ใน
ตัวเอง ถูกตราหน้าว่าเป็นคนคดโกง ชื่อเสียงชั่วปรากฏ
เหมือนดั่งอยู่ไม่ร้าง ท่านผู้ชื่อสัตย์โปรดทราบว่ เมื่อ
ท่านคุยกับคนชื่อสัตย์ อายุท่านจะยืน ถ้าท่านคุยกับคน
คด อายุท่านจะสั้นเข้า นิตยสัตย์ชื่อสัตย์เชิดชูความดีให้
เด่นชัด และทำถาวยความชั่วให้อับลง แต่คนนิตยสัตย์คดโกง

ช่วยกระพือความชั่วให้ปรากฏเด่น เตะถนัดถื่นความดีให้
อับลง ผู้หลงใโลใจในคนคดโกงชื่อว่าเข้าถึงประตูแห่งความ
คับขัน ต้องพะอืดพะอมยากแค้นยาก กัดตั้งคนพดัดตก
ลงในแม่น้ำ อาศัยคว้าเองไว้ จะปล่อยก็ไม่ได้ จะยึดต่อ
ไปก็เหลือคร้าม มรรคาแห่งบรมสุขได้เบียดโค้งไว้ต้อนรับ
ผู้ซื่อสัตย์ แต่ก็ได้เบียดไว้มิคดโกงกับคนคดโกง ส่วนทวาร
แห่งอบายได้เบียดกว้างไว้คอยรับคนคดโกง แต่เบียดไว้ดังนี้
สำหรับผู้ซื่อสัตย์ จงจำไว้ว่า “คนที่มีวิชาความรู้ดี แต่
ปราศจากความซื่อสัตย์นั้น ก็คือทราภคัพพังประดับด้วย
เพชรพลอย.”

สุภาษิตท้ายบท

นิสสัยคดโกงย่อมคดเขา พิษร้ายแรงของ ตัวออกมา
ฆ่าตัวเอง ท่านอย่าฆ่าตัวเองด้วยความคดโกง, จงซื่อ
สัตย์ เพราะเกียรติยศนั้นย่อมอยู่ที่ตลาดแห่งความซื่อ
สัตย์, ยศศักดิ์ศรีฐานันมิไย่นเกียรติยศให้แก่ท่าน แต่
ท่านเสียอีกต้อง ให้เกียรติยศ แก่ตำแหน่ง หน้าที่ ด้วยความ
ซื่อสัตย์ของตนเอง, ใจคุณอย่างเดียวพลอยให้กายวาจา

คลดด้วย คุณัดขมนิดเดียวแปรร่นำผ้งจำนวนมากให้หมัดนั้น จงคักใจคคให้ตรงด้วยความซื่อสัตย์, คนซื่อสัตย์เป็นคนซื่อสัตย์ยังชนในเมื่อเขา แด่คงลักษณะซื่อสัตย์ คนคคโกงยังคคโกงหนักถงในเมื่อเขา แด่รงทำตัวว่าเป็นคนซื่อสัตย์ ถ้ายากเป็นคนซื่อสัตย์ก็อย่าคคโกง, คนคคโกงแม้จะเอาตงไรถกในครก ความคคโกงของเขากียังไม่ร่อนออกไปจากคคของเขาได้, ผู้ผูกไมตรีกับคนคคโกงก็คค่อไฟให้อบอุ่นแก่คนคคโกง แต่ปิ้งตัวเองให้ไหม้เกรียม, จงซื่อสัตย์แะอยู่ด้วยความซื่อสัตย์ ตายในความซื่อสัตย์คคกว่าเป็นอยู่ในความคคโกง.

“โอม ซื่อสัตย์ มหาซื่อสัตย์ นมัตถุ พุทธะสัง” นีคาคาถกให้ระลึกชาติหนหลังได้ว่า “ไทยเราเคยเป็นชาติที่ซื่อสัตย์มาแต่ปางบรรพ ไทยไทยคือชายผู้ซื่อสัตย์ของชาติ หญิงไทยคือหญิงผู้ซื่อสัตย์ของชาติ” ตาฐ ! ขอนิดสัยซื่อสัตย์จงเป็นมรดกของคนไทยโดยประเพณี เทอญ.

กำจวังตั้งเที่ยงแท้ คนถือ กันแะ

ท้าวสัตยศัพรบือ
 เผยพนักท้าวเด้าต้อ
 ทำสัตยคนเชือกวาง
 คำเท็จเท็จบ่ยถิน
 ปวงตดับทราบดำคัญ
 รู้ตักตะเท็จพถัน
 ผลเท็จดังผลให้

บอกอ้าง
 ตมเดห์ สัตยเด
 ขอบให้ควรทำ.
 ตมหมัน เกิดแฮ
 คู่ไบ้
 ผละกดับ จริงญา
 พจนันยังหมัน.

(ฉวีรญาณ)

บทที่ ๔

นิสสัยสุจริต

“สุจริตสำหรับท้อง โลภี แลนา
ใครจะว่าไม่มี ห่อนได้
แม้ขาดจะกระฉีก ลูกใหญ่ หลวงเนอ
เราจึงสุจริตให้ ชอบสิ้น ไตรทวาร.”

ท่านผู้สุจริตทั้งหลาย! วัตถุที่มุ่งหมายแห่งใจของเราได้รวมอยู่ทยอดปราณาคือความดี, อยู่ที่ยอดหวังคืออดีตระภาพ เดรัภาพ ตมภาพ ภราดรภาพ, และอยู่ที่ยอดตงวนคือกรรมดีธิในทรัพย์สินที่เราได้เรามีมาโดยชอบ แต่เราจะไดยอดทั้งนี้ด้วยคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์. ถ้าเราไม่มีคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์อยู่ในตัวแล้ว หากเป็นผู้มีตงวนสมควรได้รับไม่. แม้ความเป็นมนุษย์จะมีคุณค่านี้ ก็อยู่ที่เรามีมนุษยธรรมเคารพต่อความเป็นมนุษย์ภายใต้มนุษยภาพด้วยกัน ความสุจริต

นับเป็นมณูยธรรมข้อหนึ่ง ซึ่งเราควรเทอดไว้เหนือเศียร,
 เพราะยอดปราณา ยอดหวัง และยอดสงวน เป็น
 รางวัลของสุจริต อันจะสมนาคุณแก่ผู้ประพฤติเมื่อใด
 ก็ใดเมื่อนั้น.

ความสุจริตคือเดือเกาะเกียรติกัมม์ และเป็นเดือ
 เกียรติกัมม์แบบดังกด ไม่มีนิยมนวและเพศชนวรรณะอัน
 หนึ่งอันใด, ศฤหัตถ์ นักบวช หญิงชายกรรมกร ชาว
 ดอน ชาวนา ชาวค้าและข้าราชการ. ใช้ได้ด้วยกันทั้งชั้น
 สุจริตนั้นนอกจากเป็นเดือเกาะเติมเกียรติกัมม์ ยังเป็น
 เดือนิรภัยสำหรับคุ้มครองป้องกันให้เราปลอดภัยได้ความ
 เกษมสุขดำรงอายุ. เมื่อเราถวักภัย รับตั้งรวมเดือเกาะ
 เกียรติกัมม์เดือเกิด ต้องอย่ากระดากอายและอย่าหลบหลู่
 ตูหมิ่น, โบราณว่า “หมู่นะโคตมึนคนสุจริต นิยม
 นับถือคนสุจริต, ยกย่องคนซึ่งเกียจเต็มอกนขยัน, เคารพ
 คนซึ่งถาดขันเท่าคนกล้า, หมู่นะนั้นจักพ้นพินาศ.”
 ดังนั้น เราจึงควรถวักความพินาศดีกว่า, แต่อย่างถวัก
 ความสุจริตซึ่งจะอำพวยผลคือยอดปราณา ยอดหวัง

และยอดดวงให้แก่เรา, ผู้ประพาศอยู่ในสุจริตชื่อว่า
 ถวมน้ำเอกราษฎร์ดิศอันบริสุทธิผ่องใส, ไซ้กัณภัยได้
 และเฉลิมเกียรติให้มั่งงำ.

ความตั้งใจสุจริตเป็นรากฐาน แม้การกระทำและ
 การพูดสุจริต ตรงกันกับรากฐานที่สุจริต, ปราบก
 ผลิตมีใครทวารเป็นที่สถิตมั่นแห่งสุจริต แด่ดวงอาภากรออก
 ให้คนอื่นเห็นเป็นมารยาทค้ำจวดา วาจาต้องใจ ซึ่งถ้วน
 เป็นสุจริตทุกขณะที่ทำและพูด นี่คือนิสัยสุจริต ที่เป็น
 คັນเหตุมาแห่งยอดปารวณา ยอดหวัง และยอดดวง,
 คณินิสัยสุจริตย่อมเพ่งถึงต้นคิษฐ์แก่โลก ชอบคิดชอบ
 ทำและชอบพูดแก่คนอื่นด้วยใจบริสุทธิ์. นับถือผู้แก่กว่า
 ในที่ศักดิ์การบูชา นับถือผู้ชราเฒ่ายิ่งเกียรติยศในที่เคารพ
 นับถือผู้ชราเฒ่ากว่าในที่เมตตาการุณย์, และนับถือเด็กในที่
 รักใคร่น้ำเอ็นดู, ความสงบสุขและความวัฒนาถาวร ของ
 สังคม ย่อมขึ้นอยู่แก่นิสัยสุจริตของคนในสังคม, แม้
 ทุกวิถีชีวิตอันดีของสังคม ก็อยู่ที่นิสัยสุจริตของคน
 ในสังคมนั้นเทียว.

ธรรมอันมีคุณค่าอันดีเลิศคือความดี

ความบริสุทธิ์

ความชอบธรรม เป็นเหตุให้คนประพฤติดังไรไม่เบียด
เบียดคนและคนอื่น ไม่ปรารถนาไม่ประพฤติดังอัน
ความรู้ดีมีคชอบ บอกไม่ให้ปรารถนาไม่ให้ประพฤติ,
และเต็มใจเลิกทำชั่ว สัมครใจทำดี พอใจพออภัยภัย
ของคนให้ชาวบริสุทธิ์ ปราศจากมลทินโทษและข้อพิรุช
อันตัวเองเห็นว่าดี แม้นคนอื่นก็รับรองว่าดีด้วย นี่ชื่อว่า
สุจริตจริง ซึ่งเป็นหลักสู่ศรัทธาของหมู่ห่อศาสนา สุจริต
จริงนั้นเป็นบ่วง ของคล้อง รัก โลก ไว้ ใน ความ สงบสุข.
และเป็นยาชูกำลังใจให้ทราบว่าเร้าแม่พ่อเริ่มจะทำ เมื่อ
ได้ทำสมคิดแล้วจิตก็ยังเบิกบาน แม้ทำไว้ครั้งเดียวก็ชูใจ
ให้ نرمโยย ติงรอย ๆ ครั้ง.

ทุกจริตคือความชั่ว ความพิรุช ความผิดธรรม
ซึ่งเป็นบ่วง โข เหล็ก คล้อง รัตมัต โลก ไว้ ใน ความ จลาจล
อดห่ม่านและทุกข์เดือดร้อน, คนทำทุกจริตชื่อว่าอสุริ
เด่นกับงพิษ จะต้องวุ่นใจแต่พอเริ่มคิด เหมือนคร้าม
งพิษแต่เมื่อแรกเห็น, เมื่อได้ทำสำเร็จไปสมใจจริงแม้

เพียงครึ่งเดียวแล้ว แทนที่จะชื่นใจในเพราะทำได้สมคิด
นั้น แต่ผลที่ได้รับกลับเผ็ดร้อนร้ายแรงยิ่ง คือจิตตก
ลงโทษให้ต้องตั้งหวนคกตัว โดยไม่ขาดระยะใดๆ อยู่ใกล้
พิษ. เพราะการทำทูลจกริตครึ่งเดียวนั้น ได้แต่คงความ
เตรียมพร้อมแห่งข้อพิรุณของผู้ทำ, ถึงเขาจะพยายาม
ซ่อนไว้มิให้ใครรู้ก็ทำนองซ่อนไฟไว้ในอก จะต้องร้อนรุ่ม
ก่อกวนใจตัวเองนับครึ่งไม่ถ้วน.

ตูลจกริตเป็นคำรวมแห่งความดี มีจุดสำคัญอยู่ที่
ความประพฤติกดี คือทำดีพูดดีและคิดดีพร้อมด้วยเจตนา
มีความระอายเป็นใจและ เกรง กัดัวผิดหรือ โทษ ทุกข์เป็นผู้
นำ, มีความรู้ดีถึผิดชอบเป็นหลักคำประกัน, มีลักษณะ
แห่งอริยาคัยและความประพฤดีเป็นของบริสุทธิ ถูก
ชอบ ขาว สะอาด หอมจืด ผ่องใส นับเป็นเหลี่ยม
ของชีวิตที่แท้เต็มสูง, ทูลจกริตเป็นคำรวมแห่งความชั่ว
มีจุดสำคัญอยู่ที่ความประพฤติกชั่ว คือทำชั่วพูดชั่วและ
คิดชั่วพร้อมด้วยเจตนา มีความหมดยางอายและหน้าด้าน
เป็นผู้นำ ประกอบด้วยความโง่เขลาบงมง่ายเป็นรากฐาน,

มีลักษณะ แห่ง อชยา คัยและ ความ ประพฤติ เป็น ของพิรุณ
 ผิดพลาด เสร้าหมอง ชุ่มฉ่ำ ไม่มีราศี นับเป็นเหยี่ยม
 ของชีวิตที่มั่วแต่เมา, เชิญเด็กเหยี่ยมของชีวิตที่มั่วแต่เมา
 ดูงไข่เถิด เพราะเราเกิดมาเป็นทั้งผู้ดูและผู้แต่ง, แต่ควร
 คเพื่อความเป็นแบบแห่งสุจริต และแต่งแบบสุจริตใน
 เมื่อรู้ แล้วว่าสุจริตนั้นคืออะไร.

เมื่อเราละอายความชั่วและเกรงกลัวความผิด เว้น
 การกระทำทุจริตได้เป็นนิคย จะทำอะไรจะคิดอะไรไม่
 เข้าใจลักษณะแห่งทุจริต, ทำดีเป็นกายสุจริต, พุคดีเป็น
 วสุจริต, คิดดีเป็นมโนสุจริต, ซึ่งตนเองและคนอื่น
 ติเตียนคนไม่ได้ แม้ผู้รู้ใคร่ควรดูแลก็ควรเจริญ นี้
 แหะชื่อว่าประพฤติกดี จะไม่ต้องอายและกลัวเพื่อนมนุษย์
 ด้วยกัน, แต่คนที่หมกขางอายหน้าด้าน ประพฤติชั่วได้
 ทั้งค่อหน้าและลับหลัง, จะต้องอายและดั่งกลัวเพื่อน
 มนุษย์ ในภายหลัง, ดังนั้น ลักษณะแห่งสุจริตจึงอยู่ที่
 ไม่ทำชั่วไม่พูดชั่วไม่คิดชั่ว มีลักษณะดีปรากฏอยู่ในตัว
 บุคคลเป็น ๕ ประการ คือสุจริตในธรรมจริยา, สุจริต

ในบุคคล, สุจริตในการอาชีพ, สุจริตในการงาน, และ
สุจริตในหน้าที่.

๑. สุจริตในธรรมจริยา ธรรมจริยาเป็นความดี
ของมนุษย์, การอบรมตนให้มีธรรมจริยาดำคัญกว่าการ
อบรมตนให้มีวิชา. จริงอยู่เราจะเป็นคนฉลาดมีความพิ-
เศษด้วยตัวเอง^{ขึ้น}ด้วยวิชาความรู้ ซึ่งเมื่อเปรียบกับคน
อื่นก็เป็นผู้นำหนักมากกว่า เข้าในลักษณะว่า “รู้อะไร
ไม่รู้^{รู้}วิชา” แต่ถ้าเรามีธรรมจริยาประกอบกันด้วย ยิ่ง
เป็นคนประเสริฐสูงสุด อยู่ในลักษณะว่า “รู้รักษาจักรอด
เป็นยอดดี.” ความรู้ไม่ใช่จะนำไปสู่ ธรรมจริยาเสมอมา
ผู้เรียนรู้ โหดไปชั่วเดียว ซึ่งยิ่งรู้มากยิ่งโกงมาก. แม้
วิชาเป็นสิ่งที่เกิดความฉลาดก็จริง, แต่ความฉลาดนั้นอาจ
ให้^{ให้}ทั้งดีทั้งชั่วได้ ไม่ดีแน่แท้ สุดแล้วแต่ผู้ใช้จะฉลาดกลทาง
หรือฉลาดผิดทาง. ที่จริงความรู้ของคนเรา เดิมก็มาจาก
ปัญญาความคิดของนักปราชญ์ราชบัณฑิต, แต่เมื่อปาก
อันตักปรกของคนรับความรู้ มาขยายออก, คนอื่นจะไม่ยอม
ฟังคำพูดของเขา เปรียบเหมือนข้าวสระขาด แต่ชามก็ใส่

ดักปรก ก็จะไม่มีการกิน.

ส่วนกรรมจริยาเป็นของแน่นอน ทำให้ผู้ประพฤติเป็นคนดีได้จริง, ผู้มีความรู้และมั่นในกรรมจริยา เมื่อรู้มากยิ่งใช้ความรู้ในทางสุจริตมาก ช่วยการหากินให้รุ่งเรืองเป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น, แต่จะไม่ใช้ความรู้นั้นเอาเปรียบหรือเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์. จึงช่วยกันซึ่งคนเรียนรู้อุตุน ที่ฉลาดโกง ซึ่งเกียจทำงาน มัวแต่หิบบ่อยงกตัวลำบากตรากตรำ ดีแต่ค่อยไปรุมกินแรงงานของคนที่ดีคนเห็นว้าใจ แต่จึงช่วยกันรักคนเรียนรู้อุตุน ที่ฉลาดถูกทาง ขยันขันแข็งทำงานหากินแม้เป็นงานต่ำได้ ไม่หิบบ่อยง รู้จักประหยัด เป็นคนทำงานได้ทุกชนิดที่ไม่ผิดศีลธรรม, และเดินตามทางดำเนินของบุคคลที่มีกรรมจริยา.

แท้จริงเห็นอรรถาธิบายหลาย คือมนุษยชาติ ซึ่งเป็นชาติที่รับรองกรรมจริยา. บุคคลแม้ได้เรียนรู้อุตุนหมดก็สุดแล้ว ถ้าไม่ปฏิบัติชอบในกรรมจริยา ก็ยังเป็นคนงมงายอยู่, ต่อเมื่อได้ปฏิบัติชอบในกรรมจริยาแล้ว จึงนับว่าเป็นผู้จบ. ดูเถิด ยากแก่แพทยศดปรุ้งเป็นอย่างดี มีความดี

รายชื่อ จะรักษาโรคของคนไข้ให้หายได้ไหน, คนเราก็
เช่นกัน มีวิชาความรู้ตั้งแต่ประพฤติกว้านความเห็นของ
คนอื่น ย่อมเป็นคนที่มีความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด ซึ่ง
จะดีกว่าคนที่ไม่มีความรู้แต่ความ ประพฤติดักก กับความเห็น
ของคนอื่นนั้นไม่ได้เลย. ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดจะเป็นความ
ดีแก่มนุษย์ ยิ่งกว่าการรับรองว่ากายวาจาใจเป็นสุจริต,
ดังนี้แหละเป็นดีที่สุด. ดังนั้นจึงต้องอย่ามุ่งเรียนแต่วิชา
อย่างเดียว, ควรสร้างสุจริตในธรรมจริยาไปพร้อมกัน

เพราะ :-

ผู้ใฝ่เรียนเรศร้าง	ธรรมจรร ขาเฮย
ย่อมไม่อยู่นานวัน	จักล้ม
ข้าชอบประพฤติผัน	ผิดธรรมจรรยา
ผลสุดท้ายต้องก้ม	เกษเข้าเรือนจำ.

เมื่อเราอบรมคน ให้ มีวิชาและ ปฏิบัติชอบ ในธรรม
จริยา รักษาความประพฤติของคนให้สุจริต เทียงตรงต่อ
ประโยชน์และประสงค์ของคน, ไม่ทำสิ่งที่ตนคนเดียวชอบ
พยายามชอบดังที่คนดีทั้งหลายทำ และทำดังที่คนดีทั้ง

หลายชอบ, จะทำพดคติอะไรอยู่ในลักษณะสุจริต งดเว้น
กิจที่ชั่วร้ายปวง นี่แหละชื่อว่าเป็นผู้สุจริตในธรรมจริยา.

ข้างदारเข้าสู่สงครามไม่ยอมทั้งท่าทางอันดง่า, ไม่
จันทน์แห่งยังไม่สิ้นกลิ่นหอม, อ้อยถูกหีบยังไม่สิ้นรส
หวาน, เกดือดะตุงยังคงมีรสเต็มอยู่ตามเดิม, คนสุจริต
ในธรรมจริยาเป็นฉันเดียวกัน แม้จะตกทุกข์ได้ยากลำบากปาน
ไร ก็ยังมีนั้งอยู่ในธรรมจริยา มีอาหารเพียงเพื่อประ-
คองชีพ มุ่งประพฤติธรรมเป็นสำคัญ ไม่ถือเครื่องหมาย
ภายนอกเป็นเหตุแห่งธรรม, แดงหาความตำราญด้วย
อุบายอันสุจริตที่ไม่ทำให้คนอื่นได้รับทุกข์ หวาดกลัวฉก
ค่อความถือดีถืออันไม่เป็นธรรม จุจรรันคร้ามต่อयाคาย
ในอาหาร, ชื่อว่าต้องพันนรกอันเป็นหล่มดำบากแล้ว. ที่
จริงนรกไม่มีใครสร้างให้แก่ใคร ใจทุจจริตของตนเองให้
เกิดไฟนรกเผาตัวเอง เมื่อผู้ใดทำทุจจริตนั้นชื่อว่าจุดไฟ
นรกขึ้นแล้ว และถูกไฟนรกของตนเองไหม้ให้ต้องเดือด
ร้อนอยู่ตลอดชาติ.

พึง แดง กิริยา ให้เกิดอนโหว ชอบ เป็น เมตตากาย

กรรม หวังเกิดทดแทนด้วยเมตตาการุณย์ ให้ความ
 สุขวิเศษแก่ชีวิตอันดีสุดระแวงของเขา และช่วยทุกข์หรือชีวิต
 เขาที่ได้รับทุกข์ หรือไถ่ถอนอันตรายแห่งชีวิต, อย่าทำใจ
 เขียมโหดร้ายดังฆาตกรชีวิตและทำร้าย ร่าง กาย ของเขา
 เพราะชีวิตอันดีสุดระแวงเป็นของมีค่าสำหรับผู้มีชีวิต. พึง
 รักษากรรมดีที่ถืออำนาจ อัน ชอบ ชรรณ ใน ทรัพย์ สมบัติ
 ของคนอื่น ที่เขาหามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง ตั้งใจแสวงหา
 ด้วยชีวิตในทางชอบ และถือกรรมดีที่ในทรัพย์ดินโดย
 กตของนิติธรรม, อย่าดักแย่งปล้นและฉ้อ โกงเขามาเป็น
 ของตนด้วยอาการแห่งชะโมย. พึงรักษาความประพฤติ
 ของตนไม่ให้ผิดในทางประเวณี มุ่งส่งวนต์กุดวงศ์
 ของเขาและของเราให้บริสุทธิ์ เพื่อความวัฒนาสถาพร. น
 ับเป็นกายสุขวิเศษ.

พึงแสดงวาจาให้เกื้อหนุนใจชอบเป็นเมตตาจตุกรรม
 รักษาถ้อยคำของตนให้ได้จริงและดีไม่เป็นการว่าร้าย เขา
 คือพูดให้จริง ถือสัญญาและปฏิญญา ที่ทำไว้ไม่บิดพลิ้ว.
 รักชวนกันให้ตั้งอยู่ในความสามัคคีส่วนที่ชอบ, เจรหาไฟ

เราอ่อนหวานนุ่มนวลควรดื่มไว้ในใจพร้อมกับนมรยาท
เรียบร้อยอ่อนโยน, แสดงความสมัครรักใคร่คุ้นเคยแก่กัน
พูดถ้อยคำเป็นประโยชน์ชอบธรรม และชักนำกันให้ละชั่ว
ประพฤติดี, อย่าทำอันตรายแก่ตนและคนอื่นแม้ด้วยคำดัง
สนทนาของตน เว้นการทักถามผู้อื่นเพื่อเพิ่มวิสัยทัศน์
ของตน ซึ่งเป็นการทำลายเขาอันตนจะต้องใช้คำเดียวหาย
ในภายหลังเสีย, เมื่อพูดแล้วจงให้เกิดประโยชน์แก่
ผู้ฟังเป็นศรีแก่ตัว มีคติเป็นสุภาษิต ปราศจากโทษเครื่อง
เศร้าหมองของฉาวา นันเป็นจตุสุจริต.

พึงแสดงน้ำใจให้เกิดขึ้นโดยชอบเป็นเมตตามโนกรรม
อย่าเอาสุจริตไว้ที่ริมฝีปากสำหรับดวงคนอื่น, แต่เก็บซ่อน
ความทสุจริตไว้ลึก แสร้งทำเป็นหน้าไหว้หลังหลอกซึ่งภาย
นอกดูดีได้ ส่วนภายในนั้นยิ่งกว่าร้าย, ให้รู้จักประมาณ
ตน พอใจในกิจการของตนที่เป็นอยู่ มีสันโดษเป็นเครื่อง
ห่อเลี้ยงน้ำใจให้เข้มข้มยิ่งขึ้น อุตุนต์อยู่ด้วยโลกโมห
โศกัน, คอยยับยั้งใจมิให้คิดโทษเพ่งเล็งเขาของเขา ยิน
ดีในสมบัติของตนที่หามาได้โดยชอบ อย่างก่อให้เกิดความ

เคียดรอน^๕ชน^๕แก่คนอย่า^๕ทำความ^๕เสียหาย^๕ให้^๕เกิด^๕ชน^๕แก่^๕คน^๕อื่น
และในหน้า^๕ที่^๕ของ^๕คน เพราะความ^๕ทะเยอ^๕ทะยาน^๕เกิน^๕ฐานะ,
อย่า^๕คิด^๕ปอง^๕ร้าย^๕หมาย^๕ด่าง^๕ผด^๕าญ^๕กัน ด้วย^๕น้ำ^๕ใจ^๕อัน^๕ร้าย^๕กา^๕จ
ให้มี^๕เมตตา^๕แผ่^๕ไมตรี^๕หวัง^๕ความ^๕ดี^๕ช^๕ความ^๕เจริญ^๕แก่^๕กัน. และ
เห็น^๕ชอบ^๕ตาม^๕ทำ^๕น^๕อง^๕ค^๕ด^๕อง^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม ซึ่ง^๕จะ^๕นำ^๕คน^๕ให้^๕คิด^๕ช^๕อ^๕บ
ทำ^๕ช^๕อ^๕บ^๕และ^๕พ^๕ด^๕ช^๕อ^๕บ นั้น^๕เป็น^๕ม^๕โน^๕สุ^๕จ^๕ริ^๕ต.

สุ^๕จ^๕ริ^๕ต^๕ใน^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕จ^๕ริ^๕ยา^๕นั้น^๕เป็น^๕ย^๕อ^๕ด^๕แห่ง^๕วิ^๕ถิ^๕จ^๕ร^๕ร^๕ยา
ของ^๕คน^๕ห^๕้าม^๕เด^๕ย^๕ได้^๕ซึ่ง^๕กิ^๕ริ^๕ยา^๕ผิ^๕ด^๕ว^๕า^๕จ^๕า^๕ผิ^๕ด^๕และ^๕ก^๕ิ^๕ด^๕ผิ^๕ด, เพราะ^๕ผู้^๕
สุ^๕ถิ^๕ค^๕นี้^๕ใน^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕จ^๕ริ^๕ยา^๕เป็น^๕คน^๕มี^๕ใจ^๕สูง^๕เป็น^๕ระ^๕เบ^๕ียบ^๕เร^๕ียบ^๕ร^๕อ^๕ย^๕
ม^๕ุ่ง^๕ให้^๕เป็น^๕ค^๕ุณ^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕แก่^๕คน^๕และ^๕เพ^๕ื่อ^๕น^๕น^๕ห^๕ุ^๕ษ^๕ย์^๕มี^๕การ^๕ป^๕ฏิ^๕บ^๕ั^๕ด^๕
ค^๕า^๕ม^๕เห^๕ตุ^๕ผ^๕ด มี^๕สุ^๕ติ^๕บ^๕ั^๕ญ^๕ญา^๕แน^๕บ^๕ไป^๕ด^๕ว^๕ย^๕การ^๕ก^๕ิ^๕ค^๕พ^๕ุ^๕ค^๕ทำ, ไม่^๕เห^๕็น^๕
ด^๕ัน^๕แต่^๕เด^๕ัง^๕เห^๕็น^๕การ^๕ณ^๕ไ^๕ก^๕ด มี^๕สุ^๕ถิ^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕ป^๕ระ^๕จ^๕ำ^๕ค^๕น^๕จ^๕น^๕ค^๕น^๕อ^๕น^๕
ค^๕า^๕ด^๕ได้^๕ว^๕า จะ^๕บ^๕ำ^๕เพ^๕ื่อ^๕อะไร จะ^๕เ^๕็น^๕อะไร^๕อย่าง^๕ไร ไม่^๕ใช่^๕
ถ^๕โ^๕ด^๕บ^๕า^๕ย^๕หรือ^๕เด^๕้^๕ห^๕ัก^๕ระ^๕เท^๕ป^๕รา^๕ศ^๕จ^๕า^๕ก^๕ด^๕ก^๕ไม่ ใช^๕สุ^๕ติ^๕ย^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕เป็น^๕
ม^๕ร^๕ร^๕ค^๕า มี^๕สุ^๕ติ^๕มา^๕อา^๕ช^๕พ^๕เป็น^๕อ^๕ุ^๕ต^๕ม^๕ค^๕ค^๕ิ^๕ ซึ่ง^๕ร^๕ก^๕ย^๕ิง^๕ก^๕ว^๕ำ^๕สุ^๕ติ^๕ มี^๕
น้ำ^๕ใจ^๕สุ^๕จ^๕ริ^๕ต^๕แน^๕น^๕เห^๕็น^๕ย^๕อ^๕ม^๕ัน^๕ค^๕ง เ^๕า^๕ร^๕พ^๕ใน^๕ผ^๕ด^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕ของ^๕
ค^๕น^๕อ^๕น^๕เห^๕มิ^๕อ^๕น^๕ของ^๕ค^๕น^๕เ^๕ง ไม่^๕จะ^๕ก^๕ด^๕ระ^๕ตาม^๕ก^๕โ^๕ด^๕ภ^๕า^๕ก^๕ใน^๕ทาง

ผิดกรรม ไม่ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นอันตราย ไม่ทำโทษ
แก่ผู้ร้องขอความกรุณา ยกโทษให้แก่ผู้ขอโทษตัวเอง
เพียรทำดีแม้การทุจริตจะเล็กน้อยที่สุดก็ไม่คิด ครึก ครอบ
ที่จะทำ หรือไม่ให้เป็นที่เหตุที่ต้องทำ.

ความจริงดวงจิตของคนผู้เจริญนั้น ชั่วแต่ใจชอบแล้ว
และนับเป็นยอดแห่งจิตทั้งหลาย, ผู้ใดเคารพจิตดีชอบ
พยายามอบรมจิตของตนให้ชอบ นับว่าผู้นั้นประกอบ
ด้วยภูมิธรรมสูง. คนภูมิธรรมสูงก็คือคนผู้เจริญ ซึ่งมีใจ
บริสุทธิชาวธรรมาตปราช์จากความคิดต่ำ, อยู่เหนืออา
รรมณ้อยู่เหนืออามิสและอยู่เหนืออำนาจของธรรมใดๆทั้งสิ้น
ทำและพูดด้วยความสงบ ด้วยความเต็มอกภาค ด้วยความ
สุภาพอ่อนโยน ด้วยความระมัดระวัง และด้วยความปรอง
ดองทุกอย่าง, เว้นกรรมมาซึ่งพิชิตเบียดเบียน ชดเชยได้อ
เพื่อนมนุษย์ นับว่าเป็นผู้มีความประพฤติดีสิ้นไคร่ทวาร
เป็นที่พอใจแก่คนทั้งปวง.

ส่วนคนทุจริคนั้นเด้ามีใจคลุกเคล้าระคนอยู่ด้วยความ
คิดต่ำ เป็นทาสของอารรมณ เป็นทาสของอามิส และเป็น

ทางของอำนาจธรรม, ฉลาดโกงปัดนปัดอัน ไร้พริบ
 ไหวพราวไปด้วยดุกไม้ เขกในการโน้มน้าวน้ำใจคนด้วย
 มารยา เต็มไปด้วยกลโบายเล่ห์กะเท่ เลิศในทางฉ้อทาง
 ขน รุ้ยสร้อยในศีลธรรม มุ่งหมายแต่ประโยชน์ตนเป็น
 ใหญ่ ไม่ต้องดูแลถึงอกของคนอื่น เป็นคนคดบ
 ละครแดงหลอกลวง หาช่องตักเอาเผากินเมื่อได้เป็นเอาทุก
 วิถีทาง, เป็นคนขี้อิจฉาฉวยาพยามาท ปราศจากเมตตา
 ปราณีเพื่อนมนุษย์ เล่นพวกผดญญาติมิตร ทำลายหม
 คณะราชประเทศชาติ ไม่มีอย่างอายกด้าทำชั่วได้ทั้งใน
 แสงและที่ลับ นับว่าเป็นคนมีโตกโมห์ โทสันเป็นเจ้าเรือน

โลกโทสโมห์เกลศเค้า บาปธรรม สิ้นแฮ.

ใครโง่เกิดครอบงำ ไร้ร่อน

ได้โทษทุกข์เวรกรรม หลาหลายตก

ที่สุจริตให้ถูกต้อน สู้ห้อย แห่งอบาย.

คนสุจริตย่อมเห็นการแผ่นดินสำคัญกว่าการส่วนตัว
 เมื่อทำอะไรจึงทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เพราะมาตระหนัก
 ในเหตุผลว่า “การให้ค่าแก่โลกไม่มีอะไรประเสริฐ

กว่าความตึงเครียด, ผู้ขายยอมได้บูชาตอบ, ผู้ให้อยอมได้
 "ให้อวดตอบ" ความตึงเครียดนั้นก็เช่นนั้น เมื่อเราให้แก่โลกแล้ว
 ไม่หายไปไหน จักย้อนกลับมาสนองของผลที่เราเอง, ท่านของ
 พุทธนำออกภายนอกตัว นั้นยอมให้เข้ามาหาตัวเรา แต่
 คนทูลจริตมักเห็นการสวนตัวสำคัญว่าการแผ่นดิน เมื่อ
 ทำอะไรจึงทำเพื่อเห็นแก่ตัว ซึ่งต้องกลับเสียผลอันตนพึง
 ได้รับ, ท่านของกัจจกนำเข้ามาหาตัว แต่นั่นกลับให้แต่
 ออกข้าง ๆ ตัวไป ซึ่งมีใช้วิธีตึงเครียดหรือกรรมดลิตที่เคา
 รพ แท้จริง "คนทูลจริตที่ร่างกาย มีกิริยาอะโมหะมัวใจ
 เรื่อยอยู่เต็ม, ที่ปากมีโกหกพกลมดลิตระแแดงคอม ที่ดวง
 หนามืดกษณะโงกถึงกลดออกออกพาดาน, ที่หัวใจมีโงกโมหะ
 โทสันขจิกไร้ว, อนิจจา! เมื่อเป็นดังนี้ในตัวเขาก็ไม่มีส่วน
 ไหนซึ่งไม่มีตั้งร้ายยังอยู่เต็ม."

รู้เรียนรู้อักแก็

รู้อ่านรู้พลาดลง

รู้เลขไฟบรจริง

รู้ประพฤติชอบไว้

งมหลง แลหนา

แนได้

ทรัพย์จ่าย โดยควร

โทษร้าย มลายสูญย์.

๒. ศัตรูในบุคคล เราเป็นเหล่ากอของมนุษยชาติ
 ที่เกี่ยวข้องกัน เกิดมาเพื่อกัน อยู่เพื่อกัน ทำการงาน
 เพื่อกัน จะอยู่แต่ตัวพึ่งตนคนเดียวหาได้ไม่. แม้เราจะ
 อยู่ไกลกันคนละซีกโลก ก็อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกันได้
 ผู้เกี่ยวข้องกันที่ใกล้ ชัดนั้นคือครอบครัวของตนเอง, ที่
 ห่างออกไปก็ โอบอ้อมถึง เพื่อน บ้าน คน ในย่าน บ้าน เดียว
 กัน ในถิ่นเดียวกัน หรือในตระแวกบ้านเดียวกัน, และ
 ห่างที่สุดก็ถึงเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สำหรับบุคคลผู้เกี่ยวข้อง
 กันที่ต้องปฏิบัติชอบในกันและกันอยู่เสมอ นั้น คือสามี
 กับภรรยา, พ่อแม่กับบุตร อาจารย์กับศิษย์ มิตร
 กับมิตร และนายกับบ่าว, ซึ่งเมื่อเราผู้เกี่ยวข้องกัน
 เหล่านี้ ได้ปฏิบัติชอบในกันและกันตามจารตประเพณี
 นิยมแล้ว ชื่อว่าศัตรูในบุคคล.

สามีกับภรรยา ผู้เมียที่ดีคือคู่สร้างบารมีคู่
 ชีวิต คู่ ดช คู่ ทุกข์ คอยอุปถัมภ์ค้ำจุนแก่กันอยู่ทุก
 ชาติ ซึ่งนับเป็นเนื้อคู่อันควรกัน, แต่ผู้เมียที่เลวคือคู่
 เฉว คอยทะเลาะเบาะแว้งกัน และจงร้ายของผดาม

กันอยู่ทุกชาติ ซึ่งนับเป็นคุณวิบัติของต้นของกรรมแก่กัน.
 สำหรับ คำที่ต้นนั้นยอม คอย ไหม น้ำ น้ำ ใจ ภรรยา ตลอดจน
 ถึงบุตรหลานแต่ละคนไว้ ให้บังเกิดความ รื่น ร่ม กทม
 เกดด้วยฉันทอันเต็มแห่งหาพวกกัน เป็นเหตุนำมาซึ่งความ
 สุขสำราญ, และจะไม่ลืมความรักอันแรกที มอบ ให้แก่
 ภรรยา ทั้งใจปฏิบัติชอบในภรรยาของคนด้วยหน้าที่, “ผู้
 หญิงคนใดที่ไม่ ซึ่งเป็นของอ่อนนุ่มนวลพึงสงวน” นี้สุภา-
 นิศท่านชายต้องนึกถึงเสมอ.

หน้าที่ อันคำพึง ปฏิบัติ ชอบ ในภรรยา ของ คน นั้น
 คือยกย่องว่าเป็นภรรยา ให้ความสุขอดิสงส์ไว้เชิดชู
 ภรรยาให้มีหน้ามีตาปรากฏในหมู่ญาติมิตร, ไม่ดูหมิ่น
 ว่าเป็นคนเลวทรามคำช้าดังช้าทาด แสดงความรักใคร่นับ
 ถิ่นเอื้อเฟื้อเกรงใจ. ไม่นอกใจจะทิ้งไปผูกสมักรักใคร่
 กับหญิงอื่น ยินดีหรือเพียงพอยู่แต่ในภรรยาของคน
 เดียวกันไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่, มอบความเป็นใหญ่
 ให้ในกิจการบ้านเรือน การบังคับคนใช้ตลอดถึงการ
 จักรจ่ายเงินทอง, และให้ใคร่ของแต่งตัวแก่ภรรยาตามควร

แก่ฐานะ เป็นการแสดงความรักและความยกย่องนับถือ
ให้ปรากฏ ชายเช่นนี้ย่อมเป็นศรีของสังคม หญิงใดได้เขา
เป็นสามีหญิงนั้นนับว่ามีโชคกับทุกยุคเชียว ได้ความ
เย็นใจหายร้อน.

ถ้า หารับ ภรรยา ที่ดี นั้น อยู่ ที่ ทำ หน้า ที่ ปฏิ -
บัติชอบในสามีของตน หน้าที่ดีสำคัญที่สุดคือชื่อที่ดีใน
สามี เป็นการถนอมหน้าใจ เพราะภรรยาที่น่าสงวนเจริญแก่
คนทั้งหลายนั้น อยู่ ที่ ชื่อ ดี ด้วย ไม่ดื่ม ความ รักอันแรก
มอบให้แก่สามี, ไม่คิดคดคอยผจญทรัพย์ในการฉก
ฉก เป็นนักดื่ม นักเลงการพนัน ไม่เป็นคนกัณธรวร
รู้จักรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้ มิให้ตกเรียเสียดาย
ไปในทางไม่ควรจะเสีย ใช้จ่ายทรัพย์แต่พอสมควรไม่
สุรุ่ยสุร่าย, และเป็นคนฉลาดทำตนให้เป็นหัวเงื่อน ถ้า
หรัับผูกคอเชือดสายในบ้านให้กตมเกลียดจกัน ดันรับ
ปราศัยกับคนร้างเคียงของสามีและของตนเอง ให้สนิท
สนมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ให้แตกร้างจากสามีคัก
กันได้.

หน้าที่ซึ่งภรรยาพึงปฏิบัติชอบในสามีนั้นมันดั่งนี้ คือ
 เป็นผู้จัดการงานดี, ดั่งเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี
 ไม่ประพฤตินอกใจสามี คอยรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
 ไว้และเป็นคนขยันขันแข็งไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง.
 เมื่อท่านหญิงปฏิบัติได้เช่นนี้ จะเป็นทีเมื่อกับานดำรง
 ใจ สงบระงับความเหินหยากของสามี ซึ่งได้รับมา
 แต่โลกภายนอกด้วยการกระทำ งาน “ผู้ชายดุจเหล็ก
 เพชร ซึ่งมีลักษณะแข็งกล้า พึงอ่อนใจได้ในการครอง
 ชีพ, นี่ท่านหญิงต้องนึกถึงเป็นนิตย์. ชายใดได้หญิงผู้
 เช่นนี้เป็นคู่ครอง ก็แน่ว่า ชายนั้นต้องเย็นสบายหาย
 กังวลดอกดชีวิต.

- ๑) หญิงอยากเป็นชายอาจทกชาติภพ
 ควรเคารพผัวด้อย่าดหมิ่น
 เหมือนนางพ้านอบน้อมด้อมของคือนทร์
 เมื่อดมด้นเพศกลายเป็นชายจริง.
- ๒) แม้นชายใดใจหมายเป็นชายอีก
 เมียเขาหัดถ้อย่ายุ่งเข้าดังดัง

ดูๆ เทยวแล้วดังบาทสะอาดจริง
ให้เก๋ยคยงของคำมิน่าพา.

พ่อแม่กับบุตร “การปกครองบุตรนี้ยากกว่าการปก
ครองบ้านเมือง” นึกติโบราณ จริงอยู่พ่อแม่มีสิทธิ
ปกครองได้โดยหน้าที่ แต่เป็นผู้ปกครองและอบรมบุตร
ด้วยความรักซึ่งยากนักจะปรับความรักกับการ ปกครองให้
กลมกลืนกันได้ - เพราะว่าบางทีความรักนั้นเองเป็นศัตรูแก่
การปกครองกระทำใ้บุตรต้องพลอยเด๋มเด๋ยไป ความ
ผิดที่เกิดขึ้นในการปกครองบ้านเมือง เราอาจได้เห็นและ
จับตัวได้ง่ายกว่า ส่วนความชั่วที่เกิดขึ้นแก่บุตรนั้น มักมี
ความรักมาเป็นเยี่ยงกายเดียว • เราจึงไม่ค่อยจะได้เห็น
หรือไปได้เห็นเขาเมื่อแก่ไม่ไหวเดียวแล้ว.

ดังนั้น พ่อแม่จึงต้องกวดขันในขณะที่เห็นบุตรทำ
การใดๆ แม่เด็กน้อย ถ้าเมื่อผิดแล้วควรรีบทำโทษหรือ
กล่าวห้ามปรามเสีย อย่าปล่อยให้เขาได้ช่องทำซ้ำอีก
เพราะการทำความชั่วครั้งแรกแม่จะนิคหน้อย ถ้าไม่รีบ
ห้ามเสีย นานเข้าอาจทำความชั่วใหญ่ได้. นี่หน้าที่

อันพ่อแม่พึงปฏิบัติชอบ ในบุตร นั้น ก็คอย ห้าม จาก
 ความชั่ว, และแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลป-
 วิทยาในเวลาที่ถึงป็นควรเล่าเรียนโดยตั้งตนเองบ้าง ตั้ง
 ไปศึกษาในสำนักครูที่ดีบ้าง. จักการให้มีคู่ ครอง ที่สม
 ควร, มอบทรัพย์ให้ในสมัย.

รักบุตรสุดเสน่ห้เออ
 ปางพิศบ่แสดงภัย
 เบี่ยงน้หากนั้บใน
 ฝั้วรักควรให้คร้าม

เอาใจ
 เพื่อห้าม
 ฐานเกลียดบุตรเฮ
 พิตต้องดีสอน.

(วชิรญาณ)

บุตรชาย หญิง พึงเคารพ รักใคร่ไว้ ใจเชื่อ ถือ ในพ่อ
 แม่ยอมเป็นคนอ่อนตนตามคำที่ ท่านสั่ง ดอน ด้วยดี แม่
 จะไม่อย่าทำหรือไม พอ ใจก็จำเ็นใจ ทำ ตาม เพราะ
 ท่านเป็นผู้หวังดีและมีอำนาจชอบธรรมก็ต้อง แนะนำ พร้า
 ดอนตน, เมื่อเต็มใจทำ ตาม ด้วยความ เคารพนับถือ
 เชื่อฟังตั้งใจเพียงท่านที่เพียงเรามา, ทำกิจการของท่าน
 รักษาทุกดวงคัมให้เลื่อม, ประพฤติให้เป็นคนดีควรได้

รับทรัพย์มรดก, และทำบุญอุทิศให้ในเมื่อท่านล่วงดับ
ไปแล้ว, นี่ชื่อว่าปฏิบัติชอบไฟพ่อแม่และอยู่ ในปกครอง
ของท่านด้วยดี.

“บุตรที่เกิดมาอยู่ในโอวาท มั่งคั่งด้วยทรัพย์ศฤง
คาร เจริญในคุณธรรม และมีปัญญาปรีชาฉลาดจึงจะ
มีเดียงแรงของพ่อแม่, บุตรผู้ไม่ตั้งอยู่ในสุจริตในความ
โอบอ้อมอารี ในความกล้าหาญ ในทางที่ได้ประโยชน์
วิทยา ก็เป็นแต่บุตรคฤของแม่แท้ ๆ, จะนับผู้มีบุตร
หลายคนว่าเป็นผู้มีโชคได้ไฉน หากบุตรเหล่านั้นเหมือน
ทะนานเปล่ามีแต่มอยู่ในยัง ได้บุตรบารุงดกเพียงคน
เดียวดีกว่า เพราะเขาเป็นศรีดังแก่พ่อแม่. บุตรใดใจ
แค้นใจ ขี้เกียจแค้นใจ เป็นคนอกตัญญู เกรคุณ
ประพฤติกิเลสในพ่อแม่ไม่น่าปลื้มใจ ขออย่าให้สัตว์ไร ๆ
กลอดบุตรผู้เช่นนั้นเลยแม่คุณ” นึกดีโบราณ ชวนให้
ท่านชายหญิงดำนึกคิดว่า ถ้าเราเป็นบุตรที่ดีจะได้รับเชิด
เกียรติชนเป็นลูกแก้ว ลูกศรีมงคลของพ่อแม่, แต่เมื่อ
เราเป็นบุตรที่เดว จะถูกเหยียดลงเป็นบุตรคฤของพ่อแม่

ถ้ารับท่านเป็นบุตรที่คิดเกิด เพราะ.

บุตรดีเป็นที่ปลื้ม เปรมกมล
 แห่งชนกชนเฒ่า คำเข้า
 บุตรช่วยโดยกล กิจส่ง สอนแฮ
 ให้ท่านทั้งสองเศร้า เสื่อมสิ้นยินดี.

(จากวชิรญาณ ปี ๑๑๒)

อาจารย์กับศิษย์ อาจารย์ที่ด้อย่อมปฏิบัติชอบใน
 ศิษย์ของตน ด้วยแนะนำดี หาอุปายแต่งเหตุผลให้
 เข้าใจในวิชาที่สอน ช้โทษของความไม่รู้ ช้คุณของ
 ความรู้ให้เห็น แนะนำให้ประพฤติดีเว้นชั่ว ให้เรียนดี
 พราวดอนให้ศิษย์รู้ วิชาตามที่ตนจะสอนให้ได้ดีได้เพียงไรและ
 เลือกสอนแต่วิชาที่มีประโยชน์แก่ศิษย์ บอก คัดปวิทยา
 ให้ ต้นเชิงไม้ปักบังอำพราง ไม่หลงวิชาและฤษยาว่า
 ศิษย์จะดีกว่าครู ไม่เห็นแก่ความลำบากด้นดัวและไม่มี
 ความด่าเยี่ยง หวังจะให้ศิษย์ มีความรู้ แต่อย่างเดียวย
 ยกย่อง ศิษย์ ให้ มี หน้ามีตาในเพื่อนฝูงว่าเป็น ผู้ มีจรรยา
 วิชาสามารถดี, และคำความบอกรักกันไพเราะทั้งหลาย แม้

ศิษย์จะไปทักไหนก็ไม่ให้อดอยาก.

ศิษย์ผู้ได้รับอุปการะเช่นนั้น ชื่อว่าเป็นหนี้บุญคุณ
ของอาจารย์ พึงปฏิบัติชอบในท่านด้วยการตอบแทน
คุณดังนี้ | คือทำความเคารพอุกขนตอรับในเมื่อพบท่าน
แม้ความเคารพอย่างอื่นเช่นกราบไหว้ ก็พึงทำให้เหมาะ
แก่กาละเทศะ, เอาใจคอยรับใช้ตามกำลัง ไม่เป็นคน
เกียจคร้าน เชื่อฟังคำสั่งสอนไม่เป็นคนหัวดื้อถือรั้น, มี
แก่ใจบำรุงอาจารย์ตามกำลังแม้ท่านไม่ได้ใช้ ถ้าท่าน
เจ็บไข้ยังสำคัญ ต้องเอาใจได้พยายามโดยเต็มกำลังจน
กว่าจะหายหรือมรณะ, และตั้งใจเรียนศิลปวิทยาโดย
เคารพ มิได้เฝ้าเรียนเพราะขัดไม่ได้ ศิษย์พึงทำภณ-
นกิจเหล่านี้ในเวลาอยู่ในสำนักอาจารย์, แต่เมื่อออกจาก
สำนักของท่านแล้ว พึงทำตามโอกาสอันควร, ศิษย์ปฏิบัติ
ชอบในอาจารย์ได้เช่นนั้น ชื่อว่าเป็นคน กตัญญู และ กตเวที
ต่ออาจารย์.

นักคิดโบราณ “ผู้รู้คุณย่อมยินดีในผู้มีคุณ ดัง
แมลงผึ้งรู้ว่าบวมคุณ ผู้ออกจากบ้านมาหาดอกบัว, ผู้

เหนรคุณไม่มีความชื่นชมในผู้มั่งคุณ กอดตั้งชาติกับแม่อยู่
 กับกบฏก็ไม่ใช่หาดอกบัวได้เลย, คนออกคณณและคน
 เหนรคุณไม่รู้จักบุญคุณของใคร เกิดมาดำหรับไว้ประ
 โยชนแก่คนทั้งต้น กอดตั้งเนอทั้งอกไปบนนคองนเกินการ,
 ความออกคณณให้ฮัยศ ความฮัยศให้ถึงความเดือม
 เดช ความเดือมเดชให้เป็นทีเกดยดหน้าย ความเกดยด
 หน้ายทำดายความนบถ เมือองไม่มีใครนบถเดือม
 แต่ดัดดแห่ง ครนถกความดัดดแห่งทบถมเดือ เดชต้น
 บัญญาความฮันบัญญัติให้ดังความหมดตัว อนิจจา!
 ความเหนรคุณเป็นมดพบตทั้งต้น ดงน คิษยทคจควร
 อยาดบหดูบุญคุณของอาจารย์ เพราะอาจารย์ทคยอหมวง
 อนุถดเกดคิษย แมจะเขียนคคิษย ก็เพือความวัฒนาแห่ง
 วิชาคุณ มีไซเพือขับไล่ให้เดือมเดือ ทำนองช่างหม้อด
 หม้อเพือให้งาม มีไซเพือให้แตกยับเย็น.

ช่างหม้อดดีหม้อไซ
 ดีแต่งเอางามงาน
 ดุจคิษยกับอาจารย์

ดีงาน แตกนา
 ชอบไซ
 ดีส่ง สอนแฮ

ดีอะไรจักให้

สู่ห้อง อบาย.

(โลกนิติ)

มิตรกับมิตร มิตรที่คัมภีร์ลักษณะเป็นคนช่วยเหลืออุป-
การะ รวบรวมผู้รวมทุกข์ แะประโยชน์ และมีความรัก
ใคร่กันจริง เมื่อนับถือกันเป็นมิตรแล้ว ตั้งใจปฏิบัติ
ชอบด้วยวิญญู ไม่ตรี ยึดเหนี่ยว น้ำใจ มิตร ไว้ให้กระชับ
มั่น เช่นแสดงธรรมาศัยช่วยเหลือในคราวที่มีภัยขัดข้องหรือ
ต้องการ ยินดีแบ่งปันพัสดุสิ่งของหรือเงินทองแก่มิตร
ตามฐานะ และเต็มใจให้ โดยฉันทมิตรจริง ๆ ไม่ให้ด้วย
อาการดูถูกดูหมิ่นหรือมิเต็มใจ, เจรจาถ้อยคำไพเราะ
อ่อนหวานและเป็นประโยชน์, หวังความเจริญแก่มิตร
จะประพฤติดะไรเพื่อเกื้อกูลแก่มิตร ไม่เป็นคนกับแค้น
เห็นแต่แก่ตัวฝ่ายเดียว เมื่อมิตรมีกิจธุระช่วยจักช่วยทำ
ให้สำเร็จด้วยกายบ้าง ด้วยวาจาบ้าง ด้วยใจบ้าง, ประ
พฤติตนให้สม่ำเสมอ แม้ได้คัมภีร์ว่าตนยังไม่เต็มมิตร
ไม่ถือตัวว่าเป็นผู้ดีกว่า, ถ้ามิตรเคราะห์ร้ายอุปจนลงก็ไม่
ดูถูกดูหมิ่น และซื่อตรงต่อกัน ไม่มีเดห์หักงอนเร้นอยู่

ภายใน.

เมื่อมิตรได้รับอนุเคราะห์อย่างนี้แล้ว พึงปฏิบัติ
 ขอบคอบแทนแก่มิตร ด้วยรักษามิตรผู้ประมาทขาด
 ดัชนี คอยเตือนให้เป็นผู้รอบคอบ ห้ามกันในการไร้ประ
 โยชน์ รักษากันในการเป็นประโยชน์ ช่วยบ้องกันอันตราย
 ซึ่งจะมาเบียดเบียนมิตร, ช่วยรักษาทรัพย์ดินของมิตร
 ผู้พลั้งเผลอมิให้เสียหาย หรือเมื่อมิตรรักษาไม่ได้ช่วย
 เป็นหูเป็นตาแทน, เป็นที่พึ่งพำนักของมิตรในเมื่อมีภัย ไม่
 ตระทิ้งในยามวิบัติ, และนับถือตลอดถึงเกียรติของมิตร.

ความรักเพื่อนบ้าน ความรักชาติ และความรักใน
 มนุษย์ชาติ คือความดีที่ธรรมชาติของมนุษย์ ถ้าเราปราศ-
 จากมิตรที่รักกันแล้ว จะมีชีวิตอยู่ด้วยความร่ำเริงบันเทิง
 สุขหาได้ไม่ เพราะไม่มีใครในโลกนี้จะมั่งบุญยิ่งกว่า
 ผู้ที่ได้สนิทสนมร่วม มีที่อาศัยร่วม และปรารถนาช่วยด้วย
 กับมิตรที่ดี, ผู้ไม่ละทิ้งเพื่อนในคราวร่ำเริง ในคราว
 คดองทุกข์ร้อน ในคราวอดอยาก ในคราวเกิดจลาจลวุ่น
 วาย คิดสอยห้อยตามกันไปถึงน้ำร้อน นี่นับว่าเป็นมิตร

ที่แท้, ที่จริงไม่มีใครเป็นมิตรหรือเป็นศัตรูของใคร ผู้
 จะเกิดเป็น มิตรกันด้วย แสงดวงอาทิตย์รัก ใครผู้ใด ไม่ตรี ต่อ
 กัน, แม้ผู้ จะเป็นศัตรูกันก็ด้วยแสงดวงอาทิตย์เป็นข้าศึกแก่
 กัน ดังนั้น เราอย่าชอมิตรด้วยของกำนัล เพราะถ้าเรา
 หยุดให้แก่เขาแล้ว เขาก็หยุดเป็นมิตรกับเรา.

มิตรดีเสพเนกอ้อย	เอนใจ
กินแต่ปล้องปลายไป	ตราប់ตัน
คบมิตรโหดเห็นไหล	เหลวจิต จางแฮ
ห่อนเช่นอ้อยก็ตรัน	แต่ต้นตลอดปลาย.

นายกับบ่าว นายที่ด้อย่อมจัดการงานให้บ่าวทำ
 ตามสมควรแก่กำลัง, ให้อาหารและบำเหน็จรางวัล ไม่
 คิดเอาว่าเขาเปรียบแก่เขา เมื่อเขาทำดีก็ยกย่องตาม
 คุณความดีที่เขาทำ, เขาใจได้รักษาพยาบาลในเวดจาเจ็บ
 ไข้, ไม่เอาเปรียบใช้ในคราวเขาสบาย แต่ไม่รักษาใน
 คราวเจ็บไข้, แจกของมีรสอร่อยหรือแปลกปลาดให้
 กิน เพื่อแสดงอริยาบดียน้ำใจกว้างขวางโอบอ้อมอารี
 อนุญาตให้หยุดพักก่อนการทำงานในสมัยที่ควร เช่นใน

เทศกาลนัดตัดฤดูต่างๆ

บ่าวที่เมื่อได้พบอนุเคราะห์เช่นนี้ ย่อมปฏิบัติ
ชอบในพาย ด้วยรักใคร่ รู้จักคุณของท่านที่ตนได้
พึ่งอาศัย ตั้งใจทำการงานให้เป็นการตอบแทน คือ
ดุกขนทำการงานก่อนนาย รับผิดชอบทำให้เรียบร้อย
โดยไม่ ต้องเคื่อน ไม่ เป็นคนเกียจ คร้านเชื่อนแห่ตบหลัง
บิตพริ้ว เลิกการงานที่หัดนาย ไม่ทำงานเอาหน้า
ทำงานสม่ำเสมอทั้งค่อนหน้าและดับหลัง ถือเอาแต่ของ
ที่นายให้ ไม่เป็นคนมือไวใจเร็วเบียดบังลักฉ้อเอาของ
นาย ซื่อตรงต่อนายจริงเป็นที่ไวใจได้ ทำงานให้ดุก
ไม่ต้องให้นายติได้เพราะทำไม่จริง, และนำความดีของ
นายไปสรรเสริญในที่นั้น ๆ เป็นการทำให้นาย มี หน้า มี
ตาชน.

ผู้เป็นนายเขาควรแสดง กิริยาจาจาและน้ำใจแก่เขา
เหมือนที่ตนอยาก ให้ผู้อื่นทำ แก่ตน ใน เมื่อ ตน ต้อง เป็น
บ่าวเขา, พึงทราบว่ ท่านปกครองบ่าวด้วยอำนาจความ
เป็นใหญ่ ตั้ง ปกครองด้วยอำนาจเหตุผลหาได้ ไม่ เพราะว่

การทำให้คนอ่อนน้อมด้วยอำนาจ ผู้ต้องปฏิบัติตามไม่
 ใดทำด้วยน้ำใจจริง, แต่การทำให้คนอ่อนน้อมด้วยคุณ
 ความดี ผู้กระทำตามยอมตนลงด้วยความเต็มใจ. ดัง
 นั้น นายจึงต้องอย่าละเลยกิจการของบ่าวที่ทำเสร็จแล้ว
 ควรให้เขารื่นเริงใจ ด้วยรางวัล ด้วยน้ำใจ ด้วยวาจา
 และด้วยการทอดสายตาแด่คุณน้ารัก โบราณว่า “ไว้
 ไม่เดือดเวตา ต่อให้มันหลง, เห็นขวามาเห็นรางวัล, องค์
 เหล่านี้คนมีความกตัญญูเข้าใจได้ว่าเป็นลักษณะของ
 นายที่ใจโหด นายที่ประกอบด้วยความอดทน ใจโอบ
 อ้อมอารีและรู้คุณค่าคุณความดี นี่เป็นโชคดีของบ่าวแท้ๆ
 บ่าวที่รับใช้อย่างซื่อตรง ถึงชีวิตก็ยอมสละแทนนายได้
 แม้ว่าจะมีราคาค่าตัวแพงก็ยังนับว่าถูก. ตู้นึงเดียวหาว่า
 ไร่ พุดมากหน่อยหาว่าดอพลด, ยอมมอบน้อมนักรา
 ว่าเงืองกตัญญู, รับกระตือรือร้นหาว่ากิริยาหยาบ, คอย
 อยู่ใกล้หาว่าทะลึ่ง, อยู่ห่างสักหน่อยหาว่าเดียงเรี่ยไร
 ไม่ทันใจ, อนิจจาเอ๋ย! ถ้านายเดว หน้าที่ของบ่าวต้องเผื่อ
 อย่างนี้เอง.”

เมื่อเราผู้ยังต้อง เกยวข้องกัน ปฏิบัติ ชอบ ในกันและกัน ดังกล่าวแล้ว เรียกว่าเป็นผู้สุจริตในบุคคล ครอบครัวยุคหนึ่งใคร่ใคร่ไม่ประพฤติชอบต่อกันเช่นนี้ ครอบครัวยุคหนึ่งย่อมเป็นคนสุจริตต่อกัน ไม่รักกัน ไม่เชื่อต่อกัน ไม่เอาใจกัน ไม่ถนอมรักษาน้ำใจกัน รวนวิธาบาดหมางแกล้งกันแม้ด้วยเหตุเล็กน้อย ซึ่งจะก่อให้เกิดเคียดชังระอิดระอาใจ และเกิดความเพิกเฉยขัดขวางต่อกัน ไม่เป็นที่อยู่แห่งความสงบดำรงอายุ, ความเข้าใจผิดเพียงเล็กน้อยนั้น อาจเป็นชนวนก่อให้เกิดคำหยาบคาย, แล้วดวนตามไปถึงตีประมาทกัน และจนถึงใช้ไม้ตีไม้ทุบตีกัน, อย่างรุนแรงถึงกับจับมัดตราอาดูงเข้าประหารกัน, ให้ต้องเคียดชังไปทั่วทั้งบ้านได้ทีเดียว.

เชิญเกิดท่าน เรามาเคารพนับถือซื่อสัตย์ต่อกัน มารู้ดีกรวณใจกัน มาอดอดอมปรองดองกัน มามีความน้อมเข้าหากัน มาอดกลั้นบันเทาเรื่องกระวนกระวายต่างๆ มาให้อภัยแก่กันอย่าถือเด็กถือน้อย และมากอย

ผืนผืนต้นยาวมิให้แตกร้าว กัน ถ้าเรา ปฏิบัติได้ดังนี้
แล้ว ก็แน่ละว่าบ้านของเราย่อมเป็นที่บำบัดความระทม
ทุกข์ลำบากยากแค้นหรือความร้อนรุ่มกดขี่ใจแต่ โศกภายใน
นอก และย่อมเป็นที่ตั้งบารมีในเมื่อทำกิจธุระเห็น
เหนื่อยมา จะได้บำรุงใจให้มีกำลังสู้กับความเหน็ดเหนื่อย
ต่อไปในวันหน้า.

๓. สุขุมในการอาชีพ โสถถนานหนึ่งสำหรับ
เลี้ยงชีพให้เป็นสุขในโลกนี้ ซึ่งมีอยู่คาดคั้นทั่วไปหา
ได้ไม่ยาก, แต่อยู่ข้างจะดับแค้น เป็นแดนผมบังภษา
ที่คนเราแต่ไม่เห็น, โสถถนานนคือการอาชีพชอบเป็นยา
เย็นแก้อ่อนให้ความสุขชื่นใจ ทั้งในขณะที่ประกอบ
ขณะที่ได้มา ขณะที่บริโภค และขณะที่บริโภคแล้วการ
อาชีพชอบเป็นคันททางมาแห่งชีวิตบริสุทธิ์, การประกอบ
อาชีพชอบ ย่อม แสดงความ เตรียม พร้อมแห่งความเย็นใจ
ผลที่ผู้ประกอบพึงได้รับคือความสงบสุข, ส่วนการอาชีพ
ผิดเป็นคันททางมาแห่งชีวิตเศร้าหมอง, การประกอบ
อาชีพผิด ย่อม แสดง ความ เตรียม พร้อม แห่ง การ ปดุง

หนามคือความเคียดริษนียอกหัวใจ, ขณะเดียวกันผู้ประ
กอบชื่อว่าเป็นคนเก่งด้วยคาบคือโทษ ใจที่ถูกคาบฟาดฟัน
อยู่จะไม่มีเกดชะอะไรรักษา, ถ้าเด็กกระชางพิศเดี่ยแต่ละมา
ประกอบอาชีพชอบ นี่จะเป็นมหาโศกแก่ความประหาร
แห่งโทษนั้นได้.

ผู้เห็นการหาเลี้ยงชีวิตในทางทุจริต ชนชั้นนี้เพียร
หาเลี้ยงชีวิตในทางสุจริต, ถูกต้องด้วยศีลธรรมและกฎ
หมายแผ่นดิน ไม่เบียดเบียนผู้ชก่อกุศลแก่เขาเพื่อความ
สุขของคน นี่นับเป็นสุจริตในการอาชีพ, งานที่เราทำไม่รู้
จักแต่คืองานกิน ทำงานกินเป็นการอาชีพชอบผู้ทำข้อ
ว่าละเมิดของดีไว้มีเป็นไร แต่งานกินเป็นการอาชีพผิด
ผู้ทำเท่ากับเก็บไผ่เข้าไว้ ระวังเมื่อมันพินพิช ข้อเลี้ยง
เลี้ยงจะต้องเหี้ยนคดงู เกิดคนทีรับอาหารมดเข้าไปเป็น
คนใดกั้นนั้น. การอาชีพผิดย่อมอยู่ที่เบียดเบียนทรัพย์สิน
ของคนอื่นด้วยโจรกรรม เลี้ยงชีพชู้โลมโจรกรรม, และ
กิริยาเป็นฉวยโจรกรรม, ซึ่งเมื่อเพ่งความชอบธรรม ผู้
สุจริตในการอาชีพควรเว้นอย่างเด็ดขาด.

โจรกรรม หมายถึงการถือเอาทรัพย์สินที่เจ้าของ
เรามีได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร คือลัก ฉก กรรโชก ปล้น
คู้ ฉ้อโกง หลอกลวงปล้นขโมยกระบดเบียดบังดัดแปลง ดัก
ดอบ ขี้ยกยอกด้วยตัวเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำแม้ร่วมพวกไป
ทำด้วยกันถึงไม่ได้ลงมือเองก็ดี ชื่อว่าประพฤติกเป็นโจร.

การเลียงชีพอนุโลมโจรกรรม หมายถึงกิริยา
ที่แสวงหาทรัพย์สินในทางไม่บริสุทธิ์ เช่นต้มโจร มั่วรับ
ซื้อของโจร ฐช่องให้โจร ให้ท่อาศัยแก่โจร ต้มคบกัน
เป็นเพื่อน ช้อนโจรไว้ ช่วยบ้องกันมิให้เจ้าหน้าที่จับกุม
ได้เป็นตัวอย่าง, ปอกดอก มีรายคบหญิงหรือหญิงคบ
รายด้วยอาการไม่ซื่อตรง เห็นแต่แก่ประ โยชน์ของตัว
มุ่งแต่จะได้สมบัติของเขาฝ่ายเดียว ยอมเสียให้แต่น้อย
คิดเขาให้ได้มากเป็นตัวอย่าง, รับสินบน มั่วรับทรัพย์สิน
ของเราแล้วช่วยทำธุระแก่เขาในทางผิดเป็นตัวอย่าง การ
ต้มโจร การปอกดอก และการรับสินบนนี้เป็นเหตุให้
เกิดโจรผู้ร้ายทุกชั้นอย่างหนึ่ง, เป็นเหตุให้คนตก
ทุกข์ได้ยากอย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้คนไม่คงอยู่ในท่า

นของคดองธรรมอย่างหนึ่ง.

กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม หมายถึงการทำทรัพย์สินของคนอื่นให้สูญเสียเป็นดิน ไร่ตกอยู่ แก่คน เช่นผดามณ มีดอบเผาบ้านเรือน ขาดตัวพาหนะ คัดต้นไม้ในสวนของเขา ในเมื่อคนโกรธเขาแต่ไม่มีโอกาสทำร้ายตัวเขา ได้เป็นตัวอย่าง, หีบฉวย มีถ้อยหาทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยความมักง่าย เช่นบุตรหลานหาทรัพย์สินของพ่อแม่ บื้อ่าคายาย หรือมิตรหาทรัพย์สินมิตรไปใช้เสีย โดยมีบดกให้เจ้าของรู้เป็นตัวอย่าง.

ลักษณะการประกอบด้วยอหยาศัย ใจดำอำมะหิตมี เด้ห้กะเท่ ดับตมคมใน ชอนเงื่อนไม่ยากให้ใครรู้ เห็น คอยหาช่องที่จะฉกฉกชะโมย ชอบดมโจร ปอกกลอก รับดินบด และจ้องผดามณหรือหีบฉวยหาทรัพย์สินของคนอื่น นี่คือนอกจรรีตในการอาชีพ, ซึ่งเป็นโจรปล้นความดีทั้งหลายนในโลก เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ภัยเป็นยาพิษอย่างร้ายแรง เป็นที่อยู่แห่งความเดือดร้อน เป็นเครื่องดังหารความสงบ กระทำให้เกิดความยุ่งงัวงัวและความกำเริบ

เจ็บด้าน.

กิริยาที่แสวงหาทรัพย์โดยังชีวิตด้วยการ ทูลจูงใจ เช่น
 นั้^๕ จดเป็นการอาชั้ผลิต, ทรัพย์ที่ได้นั้นมาด้วยการอาชั้ผลิตนั้นหา
 ทำให้เกิดความสุขเหมือนที่ได้นั้นมาในทางสุจริตไม่, แม้จะได้
 ด้มรดกร่อยให้เบิกบานใจก็ชั่วขณะ แต่บทสุดท้ายต้อง
 เตื่อครันอย่างกินของแสดง, เพราะว่าทรัพย์ที่หาได้นั้นมา
 ในทางทูลจูงใจเป็นของร้อนเป็น คัว เพราะหึ ร้าย พอ ได้นั้นก็
 ร้อนใจรีบซ่อนเร้นไว้ และซ่อนใช้จายระวังไม่ให้ใครรู้
 เห็น, แม้ตัวเองก็ต้องหลบหน้าซ่อนตัวกลัวจะตกจับ.

ส่วนทรัพย์สินที่ได้มาในทางสุจริตเป็นของ เย็น แดง เป็น
ตัวโชคลาภ อำนวยความปดามปดัมเอิบอิมใจแก่ผู้ได้,
จับจ่ายใช้สอยเป็นอิสระไม่ต้องซ่อนเร้น, เป็นดังที่แม่
นก อุบายเลี้ยงชีพจะมีอยู่คงร่อยแปดประการ, แต่ที่
สำคัญมีอยู่หนึ่งนั่นคือความสุจริตนี้เอง ซึ่งเป็นเครื่องเลี้ยง,
ชีพอำนวยความสะดวก ให้ความเย็นอกเย็นใจแท้ พอก
หมั่นทำเพียงให้กำหนดโดยปริมาณ มีไว้โดยคุณภาพ.

คนทุกข์จิตหนักใจง่ายและคิดสั้น ไม่ถ่วงเทร้ง

อาชญาและความผิด ขอมเดี่ยวคนหันลงหาหินในทางผิด
 ได้ง่ายๆ ไม่เลือกว่าทางควรหรือไม่ควร เมื่อมีช่องแฉะ
 โอกาสเป็นทำทงหน ^{๕๕} สุดแต่ให้ไต่ทรัพย์สินมาเป็นแถวกัน เมื่อ
 ได้ลงประพาศิตนเป็นคนหาหินในทางทุจริตแล้ว มีแต่จะ
 ทำให้เกิดเดือดร้อนแก่ตนและคนอื่นไม่มีที่สิ้นสุด แม้เมื่อ
 เขาถูกจับมัดจะโทษ คนอื่นว่าน่าจับและถูกลงโทษก็ว่าเจ้า
 หน้าทองโทษ.

ที่จริงเขาจุดไฟเผาบ้านของ คน เองนำเจ้าหน้าที่มา
 จับตัวเอง ถวมนกฏแฉะมือตัวเอง ลงโทษตัวเองและเดิน
 เข้าคุกตระวางเอง หามิใครจะลงโทษได้ยิ่งกว่าตัวเขาเอง
 ไม่, เพราะโทษทุกคุกตระวางเป็นคำทำขวัญของทุจริตซึ่ง
 เฝ้าระกดย คามสนอง เขา อยู่ทุก ฝั ก้าว แม้สันติ สุขและ
 เกียรติศักดิ์เป็นรางวัลของสุจริต คอยตมนาคุณแก่
 ผู้ทำอยู่ทุกระยะ, ต้องอย่าบ้ายความผิดแก่คนอื่นได้เป็นต้น
 ในเมื่อท่านถูกทำโทษเพราะทุจริตของตนเอง โทษการ
 กระทำของตนเองเกิด.

● แพทย์ว่าใช้ดมรบดมทบเหมาะ

โหรจ่าเคราะห์ร้ายกาจบังอาจแฝง
 แม่คิดว่าผู้ชั่วทำโทษแรง
 แต่ปราชญ์แจ้งกรรมคนต้งผดเฮย.

- ๑) จิงอย่าโทษเทพายักษามั
 อย่าโทษที่ภูมามาข่มเหง
 อย่าโทษใครคนอื่นให้กรรมแรง
 โทษกรรมเองทำไว้แต่งให้เป็น.

เมื่อเรากดโทษทุกซุกทุกตรางคงมีผู้ได้รับ ให้เห็นอยู่
 ในบัดนี้แล้ว ควรจะเว้นการอาชั้พผิด ประกอบการอาชั้พ
 ขอบ, ทางปฏิบัติในการอาชั้พขอบนั้น พึงปฏิบัติขอบใน
 การแสวงหาโดยลักษณะ ๔ ประการคือ ประพฤติเป็น
 ธรรมในบุคคล, ประพฤติเป็นธรรมในสัตว์, ประพฤติเป็น
 ธรรมในกิจการ, และประพฤติเป็นธรรมในวัตถุ.

เจ้าพนักงานเป็นหัวหน้าหรือเจ้าหน้าที่ปกครอง ดูแล
 การงาน มีผู้อื่นเป็นลูกมืออยู่ได้บังคับ เป็นผู้เที่ยงธรรม
 ไม่ถือพวกเป็นเหตุดำเียงเลือกที่รักมักที่ชัง, เมื่อเขามี
 ความดีชอบอย่างไร ก็ยกย่องตามความดีชอบของเขาและ

จับจ่ายค่าจ้างให้ตามสัญญา หรือให้บำเหน็จรางวัลตาม
แรงของเขา ไม่เบียดกรอเอาวัตถุเขาไปขาย, ผู้ขายของ
เมื่อกำหนดราคาตั้งของไว้เท่าใด แม้ผู้ซื้อเป็นคนเซอะเซ
หรือมีพริบใจมาซื้อ ก็ขายให้เขาเต็มมือเหมือนกันเท่ากับ
ราคาที่กำหนดนั้น ไม่ประพฤตินั้นคนเห็นแก่ได้, นี่ตัวอย่าง
แห่งการประพฤติเป็นธรรมในบุคคล.

ผู้ใช้สัตว์เป็นพาหนะเทียมลากเช่นหรือไถนา ไม่ประ
พฤติหยาบโหดแก่สัตว์ ไรด้วยความปรานี ธารไรไม่
เขี้ยวหนั ไม่ไรเกินกำลังของสัตว์ ไม่ปล่อยให้ออดอยาก
อดโรย บำรุงเลี้ยงปรนปรีให้เป็นสุข ให้มันได้กินได้
นอนได้พักผ่อนตามเวลา, หรือไม่กักขังผูกมัดสัตว์จน
มันไม่ถ้ามารถปลดปล่อยอันอริยาบถ ไม่ผูกมัดทาบหัวหรือ
รังให้เบียดเสียดยัดเยียดกันไป, ไม่เดินซุกชนขวางปา
สัตว์ด้วยก้อนอิฐก้อนหิน หรือทั้งปวงทั้งขาของสัตว์เล็กๆ
ให้ขาดไป. ไม่ยั่วให้สัตว์เกิดโทษะผจญกัน เช่นชนไก่ กัด
ปลากัดจิ้งหรีด ซึ่งผู้เล่นผู้มีความสนุกเพลิดเพลินแต่ไม่
เห็นทุกข์ของสัตว์ ที่สัตว์ทรมานต้องได้ทุกข์ลำบาก

มาก, นี้ตัวอย่างแห่งการประพฤติเป็นธรรมในสังคม.

ผู้ทำกิจการแม้ชนิดไหน ๆ ก็ทำแต่กิจการที่สุจริต
เว้นการทุจริตผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง ไม่ค้า
หากำไรเกินควรที่ต้องขาดเสียอีกกัน, ไม่ซ่อนนากษ์หรือ
หนีภาษี ไม่ดองน้ำของต้องห้ามเข้ามาหรือออกนอกประ
เทศไม่ทำไม้ไซหรือจำหน่ายของปลอมที่กฎหมายห้าม เช่น
หมบัตร์ปลอม ดัถงค์ปลอม แด่ตมบี้ปลอม, ไม้ค้ำของ
เถื่อนที่กฎหมายห้าม เช่นฝิ่นเถื่อน เหล้าเถื่อน อากู
เถื่อน ซึ่งเป็นการเบียดบังอำนาจรัฐโกงหลวง, แม้ผู้ใด
รับผลประโยชน์เพราะกิจการอย่างใด ก็ทำกิจการอย่าง
นั้นให้สำเร็จผลเป็นอันดีด้วย ความ อุดมähะ เอา ใจ ได้ไม่
เอาวัดเอาเปรียบต่อเวลาในการมาและกลับ, นี้ตัวอย่าง
แห่งการประพฤติเป็นธรรมในกิจการ.

ผู้หวังให้ชีวิตของคนบริสุทธิ์ทราบว่า วัตถุไม่บริสุทธิ์
เป็นของโจร หรือ ของปลอมของเถื่อนที่กฎหมายห้าม
ไม่รับมาเป็นสิทธิ หรือไม่รับฝากไว้ในความคุ้มครองของ
ตน และไม่ทำการซื้อการขายวัตถุเช่นนั้น, หรือผู้ขายของ

ซึ่งตั้งของอันพึงขาย นั้น มีทั้งของ แท้และ ของปน ของปลอมที่ไม่ผิดกฎหมาย เป็นเครื่องประดับบ้างเครื่องใช้บ้าง เช่นของกาไห่เงินกาไห่ทองหรือชุบด้วยเงินและทอง ซึ่งนายช่างทำขึ้นเทียมเงินหรือทอง เมื่อขายของเหล่านี้เป็นของแท้หรือของปนของปลอม ก็บอกขายตรงตามความเป็นจริงไม่ดวงขาย, นี่ตัวอย่าง แห่งการประพฤติเป็นธรรมในวัตถุ.

ผู้ธุรกิจในการค้าขายย่อมละมิจฉาชีพ ประพฤติเป็นธรรมในการแสวงหาอย่างนี้ ถือการ ดำรงชีวิตอยู่โดยธุรกิจ ไม่ทำลายประโยชน์สุขของคนอื่น ว่าเป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีเกียรติ, แสวงหาทรัพย์เพียงชีพในทางที่ชอบด้วยน้ำพักน้ำแรงตนเอง ไม่มีโลภเจตนาจะหนักถึงอุปายกหนักถึงอุปายด้วย ครอบงำชีวิต ของ ตน โดยทางบริสุทธิตแท้, แม้จะบริโภคข้าวจานน้ำจืดๆ อยู่ในเรือนหลังเล็กๆ ตามทุ่งไร่ทุ่งนาบ้างตงพงเขาก็เห็นเป็นเกียรติยศอย่างสูง เพราะมีโอกาสนั่งนอนได้อย่างแผ่ด้าราญ มีอิสระเสรีและรู้สึกชื่นเย็นเป็นสุขเที่ยวไปได้ในที่ทุกแห่ง

แต่คนทูลจรรยาคิดจะเอาไม่ได้อีกทางด้วยความตะโมก
จัด ได้ดูมาด้วยการใส่ทุกข์แก่คนอื่นนับ จำ พวกร้อย
จำนวนพัน, เมื่ออ้อมท้องอุ้มกายอร้อยใจแล้ว มัดหลง
เพติดอยู่ในความตึงเครียดที่ทูลจรรยาคดอดซาดิ ถิ่นนี้ถั่ง
เวรกรรมอันจะพัวพันไปเหลือที่จะนับว่ากษัตริย์, ถิ่นจะ
อยู่ในคักใหญ่โตระโหฐาน ก็มีหัวใจร้อนรุ่มคั่งไฟเผา
เดินไปหาอบายไถลเข้าทุกกระยะฝัก้าว เหมือนไล่อยู่ในกรง
แม่ผู้เร็ดรุมขบถแยง แต่ก็มีวันที่จะต้องลงไปในกะทะ
นารือน.

ดังนั้น เราจึงควรอย่าก่อการทูลจรรยาคิดเพราะเห็นแก่
ท้องแก่ความทิวไทย เมื่อหาอาหารกินในทางชอบไม่ได้
แล้ว แม่ผู้กัญญาที่ชนเองในป่าดงดาดคั่นก็ใช้เป็นอาหารยัง
ท้องให้อิ่มได้. อย่าลืมเมื่อจะกินเนื้อเขาจงระลึกเสียก่อนว่า
ผู้กินกับผู้ถูกกินนั้นผิดกัน ผู้กินจะได้ความอิ่มเอมก็ชั่วขณะ
แต่ผู้ที่ถูกกินต้องเสียเนื้อไปได้รับทุกข์ถึงชั่วคณรรณ.

๔. สุขจรรยิดในการงาน เนื้อหาของชีวิตคนเราคือ
การงาน ไม่ใช่เล่นหาใจ, แม้ความมั่งคั่งของบุคคล

แดะของประเทศชาติก็อยู่ที่การงาน หาได้อยู่ที่ทรัพย์สิน
 เงินทองไม่. ดูเกิดป่าคงพงเขาเกิดเป็นประเทศบ้านเมือง,
 ความดกปรกกรกรงวัง ระเถะ ระกะ เกิด เป็น แผ่น ผัง อันด้วย
 งามมีระเบียบเรียบร้อย, ดังเด็กน้อยกลายเป็นสถานที่
 ใหญ่โตระโหฐาน, วัตถุส่วนหยาบกลายเป็นเครื่องอุป-
 โภคบริโภคอันประณีตบรรจง, ดังเหล่าน้อยอมมีชน ได้
 เพราะการงาน, แม้ปัจจัยเครื่องอาศัยใช้สอยประจำ
 วันรอบ ๆ ตัวเรา มีเสื้อผ้าอาหารและอาคารบ้านเรือน
 เป็นต้นเหล่านี้ ก็เชิญตรวจดูเกิด, นั้นมิใช่อื่นคือผลของ
 การงานที่ทำได้แต่จุดต้น, แดะเราจะมีใช้ในเวลาข้างหน้า
 นั้นก็เพราะการงานที่ทำอยู่ ณ บัดนี้.

การงานนั้นคือจิตใจของประเทศชาติ เป็นทรัพย์ยา-
 กรคือบ่อเกิดแห่งทรัพย์สินเงินทอง, เป็นเครื่องป้องกัน
 ความเสื่อมโทรมทั้งปวง, พืชพันธุ์ขบขรรณเพิ่มประเพณี
 อันดีงาม, แดะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ทุกอย่าง, ส่วน
 ทรัพย์สินเงินทองเป็นเพียงผลของการงาน และเป็นกรรม
 ดีพิเศษเฉพาะของผู้ทำการงาน ของชาวนาอยู่กินา, ของ

ชาวสวนอยู่ที่สวน, ของชาวค้าอยู่ที่การค้า, ของชาวช่าง
อยู่ที่การช่าง, ของข้าราชการอยู่ที่ตำแหน่งหน้าที่ราชการ,
ผู้ไม่ทำการงานหาเป็นผู้มีต้นทุนใครบ้าง, แม้ใครจะหาได้
น้อยหรือมากนั้น ก็แล้วแต่ความโง่และความฉลาดของ,
ผู้ทำ, ผู้ทำที่หาได้น้อยเพราะความโง่ของคน, ผู้ทำที่หา
ได้มากเพราะคนเป็นคนฉลาด.

สุจริตในการงาน ก็คือประพฤติเป็นธรรมในกิจการ
และตั้งใจทำจริง, ลักษณะแห่งผู้ประพฤติเป็นธรรมใน
กิจการนั้น ได้กล่าวไว้ในข้อ ๓ แห่งบทนี้แล้ว. ส่วน
ลักษณะแห่งผู้ตั้งใจทำจริงนั้นมีดังนี้ ผู้สมัครใจทำงานที่
คนและคนอื่นชอบ, ทำด้วยความขยันขันแข็ง, ทำด้วย
เอาใจใส่แน่วแน่, ทำด้วยคอยสำรวจโดยรอบคอบ, ทำ
ให้เหมาะกับกาละเทศะ, ทำให้ตรงต่อเวลา, และทำ
ด้วยมุ่งหมายให้สำเร็จลุล่วงไปไม่มีคั่งค้าง, ซึ่งว่าผู้
ตั้งใจทำจริง. ที่แท้เกิดคิดถึงความดำเจ้านั้น คือ
การตั้งใจทำจริงของคนจริงนี่เอง, เชื้อเดียวเกิดว่าความ
สำเร็จย่อมอยู่ที่ตั้งใจทำจริง, แม้หากทำครั้งแรกยังไม่

ถ้าเรื่งก็พยายามเถิด พยายามทำอีก พยายามตั้งใจทำ
ให้จริงเรื่อยไป, ผลสุดท้ายของความตั้งใจทำจริงนั้น
ก็คือความสำเร็จ.

เมื่อเรามุ่งเจตนาคั้ง ใจปลั่ง จริตนา
ปล่อยจิตต์ทอจิตใจลง หนึ่งไว้
เคารพแนวมั่นคง จิตต์หนัก แน่นนา
กิจเสร็จสำเร็จได้ คั้งตั้งใจจริง.

ในการงานทั้งหลาย ผู้ประพฤติเป็นธรรมในกิจการ
และตั้งใจทำจริง ย่อมไม่จำกัดทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัว
เท่านั้น แต่ยังมุ่งไปในทางให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย,
เมื่อทำการงานเกี่ยวข้องกับคนอื่น เช่นเป็นผู้ขายหรือ
ผู้ซื้อ เป็นผู้ให้ยืมหรือผู้ยืม ก็แสดงความยินดีและความสุข
ไปให้ทุกคน, ถ้าข้างหนึ่งยินดีแต่อีกข้างหนึ่งต้องเสียใจ
ก็เห็นเป็นการได้เปรียบและเสียเปรียบ อย่าง ไม่ เป็น ธรรม,
เวลาทำงานอยู่ เห็นเป็นแกว่ดว่รพคั่นก็ เวลาหยุดหรือพัก
ผ่อนโดยมิจำเป็นเห็นเป็นมหาพินาศ, เมื่อทำงานได้มาก
หรือทำงานหนักให้สำเร็จไปเห็นเป็นเกียรติยศ, และถ้า

ได้ทำการเล็กน้อยเบา ๆ บาง ๆ แต่ไม่สำเร็จเห็นเป็นการ
เสียหาย, เป็นผู้หวังผลสัมกับเหตุ ตั้งหน้ามากบนทำงาน
ของคนโดยมิถอยหลัง, นี่ชื่อว่าผู้สุจริตในการงาน.

ประเทศชาติที่เจริญรุ่งเรืองเพราะมีอาณาประชาราษฎร
เป็นพลเมืองดี รักการเรียนกับการงานสุจริตเท่า
กัน, ынันรับแรงทำงานทุกอย่างไม่ว่าต่ำหรือสูงเว้นการงาน
ทุจริต, ผู้กุ่มไม่โกง ผู้ให้กุ่มไม่กดเอาดอกเบียแพงเกินควร,
ผู้ได้เงินเดือนเลี้ยงชีพเป็นคนเข้มแข็ง, ชาวกตกรม่งทำ
กตกรรมให้ไคผล, ชาวค้ำตั้งใจทำการค้าโดยมิยอถ้อ
ด้วยความสุจริต และคิดอุคหนุนเผยแพร่อินค้าที่เกิดขึ้น
ด้วยน้ำมือของประเทศตัวเอง. ประเทศชาติที่เสื่อมโทรม
เพราะมีคนว่างงาน คนเกียจคร้าน คนอ่อนแอ ห่วงพุงผู้
อื่นเป็นอย่ หรือมีคนทำงานน้อย นิยมไรดังของต่างประเทศ
อย่างมีหน้ามีตา, การผลิตผลเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค
ภายในประเทศมีน้อย ไม่เพียงพอ แก่คนจำนวนมาก,
การครองชีพต้องเดือดร้อน เป็นคั้นเหตุให้เกิดโภกโมห้
โอดก่อนการทุจริตในหมู่คณะ.

ปวงประชาเห็นความฉุนกึก ฉุนาน ของ การ ถ่มอง
 กันเด่นการพนัน ถ่มองกันคืบหน้ามา ถ่มองกันดื้อฝืน
 กันยา ถ่มองกันเด่นดังวณได้เสียหอยอกดีกัน และ
 ถ่มองกันประพฤติกวีต่าง ๆ ว่าเป็นของดี, เห็นการ
 ทำงานเป็นเครื่องทรมานให้ถ้าเคียดทุกข์ยากตรากตรำ. ตั้ง
 ที่แต่เห็นภายนอกคือความทารุณ, ตั้งที่ถูกเก็บไว้ก็คือ
 ศีลธรรม ไม่มีส่วนไหนแสดงว่ามีศีลธรรม. การเดินว่า
 เหล่า การพนัน หรือดูรณารักษาที่กักบาตร และความ
 ขวร้ายต่าง ๆ กำลังเลกคนดีให้เป็นสัตว์ร้าย กำลังยุให้
 คนกระทำความผิด กำลังยั่วให้คนหมกมุ่นอยู่ในกามารมณ์และ
 มักได้ไม่สูง, ทุกแห่งแผ่ไว้ด้วยความชั่วร้าย, ทุกถิ่น
 เต็มไปด้วยสิ่งโสโครกในจรรยา. ชาวชาตินั้นกำลังระเร่
 หดงกั้มกตัง, กำลังเป็นบ้าในความผาสุกสบาย, กำลัง
 ฝันร้าย ฝันถึงความล่มจมแห่งประเทศชาติ.

คนทุกจริตในการทำงาน นับว่าเป็นเสนียดแก่ประเทศ
 ชาติ เพราะเขาชอบประกอบการทำงานด้วยความบาป

ความโกง ความฉ้อฉลของหล่อนหลอก , ความเห็นแก่ตัว
 ความปราศจากธรรมในใจ จะต้องในการทำลายคนอื่น
 เพื่อความดีงามของตนเอง, ถ้าเป็นหัวหน้างานก็มักจะ
 กดราคาค่าจ้างหรือชนค่าจ้างให้แรง แต่ใช้กำลังทำร้าย
 หรือขู่เข็ญว่าจะทำร้ายอย่างหนึ่งใด เพื่อจะให้ลูกจ้างละ
 ทิ้งการงานเสีย หรือให้ลูกจ้างยอมทำการงานแต่ในเขตต์
 ขีดกำหนดอย่างหนึ่งใด.

และถ้าทำการค้าขายก็ทจจริตในการค้า เช่นทำ
 เครื่องวัดเครื่องชั่งเครื่องตวงให้ผิดเพี้ยนอัตรา โดยเจตนา
 จะฉ้อโกงเขา แล้วใช้เครื่องวัด, ชั่ง, ตวง นั้นสำหรับ
 ฉ้อโกง หรือมีเครื่องวัด, ชั่ง, ตวง, เช่นนั้นไว้ขาย, เอาชื่อ
 ของคนอื่นหรือของห้างร้านอื่นบริษัทอื่น ซึ่งรู้ว่าคุณไม่มี
 ความชอบธรรมที่จะใช้มาใช้ให้ปรากฏที่ตั้งสินค้าที่ห่อสิน-
 ค้า ที่ไปบอกขายหรือไปบอกราคาสินค้าของคน, ปลอม
 เครื่องหมาย ในการค้าขาย ของบุคคลหรือ ของ บริษัท อื่น,
 ปลอมชื่อที่บุคคลหรือบริษัทอื่นเขาใช้ในการค้าขาย, เดียน
 แบบอย่างเครื่องหมาย ในการค้าขายของบุคคล หรือบริษัท

อื่น มาใช้โดยเจตนาจะลงให้ผู้ช้อกลงว่า เป็นของบุคคล
หรือบริษัทอื่นนั้น, เหล่านี้คือการงานตุจจริตทั้งต้น.

เมื่อการงานเป็นทรพยากร สำหรับจรร โงะ ประเทศ
ชาติให้เจริญรุ่งเรืองผู้แสวงหาทรัพย์ ดินเงินทองจึงควรมุ่ง
ที่การงานตุจจริต, อย่ามุ่งที่ทรัพย์ดินเงินทอง. โมรณาว่า
“สัตว์ร่างกายกับเกียรติยศผิดกันไกล, สัตว์ร่างกายจะ
ศูนย์สิ้นไปในเวลาขณะเดียวก็ได้, แต่เกียรติยศเป็นดัง
สถิตสถาพรอยู่ชั่วนิรันดร์” เกียรติยศที่อันชอบกับการ
งานตุจจริต, การงานตุจจริตนี้เองรักษาเกียรติให้อยู่นาน
และช่วยคนบ่ให้เป็นคนเมือง, ช่วยคนโง่ให้เป็นคนฉลาด,
ช่วยคนว่างงานให้มีงานทำ, ช่วยคนจนให้เป็นคนมั่งมี, แต่
อย่าลืมว่า การงานตุจจริตจะสำเร็จได้ต้องทำ มิใช่อยู่นิ่ง
เพียงนึกเอา, แม้การทำความดีด้วยความขยันหมั่นเพียร.

สรรพกิจสำเร็จด้วย	เพียรทำ จริณา
ไม่กล่นเกลื่อนเชือนช้า	ทอดไว้
ปวงกิจไปเสร็จสำ	เร็วที่ นึกเอา
นึกไม่ทำห่อนให้	เสร็จสิ้น สมถวิล,

การงานทุกอย่างก็ให้เกียรติยศดั่งนั้น ผู้ทำการงาน
 ทุกจริตชื่อว่าหลุดพ้นทุกข์ตัวเอง, แม้หลุดที่หลุดไว้นั้นจะไม่
 ฝังแต่ทุกข์ตัวเอง อาจกว้างพอที่จะฝังทุกข์ประเทศทั้งประเทศ
 หรือชาติทั้งชาติอีกด้วย, ระวังเมื่อท่านนิมนต์ลงด้วยการ
 งานทุกจริตของตนแล้ว อย่าไปโทษคนอื่นว่าเขาผิดสัญญา,
 มิฉะนั้นจะเข้าท่านเองที่ว่า เมื่อท่านฆ่าเขาตายแล้วไป
 โทษเขาว่า เป็นผู้ฆ่าหาได้โทษตนเองไม่, หรือคนตายด้วย
 ทุกภิกขรรณีย์ ไปเขาโทษกับดินฟ้าอากาศว่าไม่อำนวยผล.

๕. สุจริตในหน้าที่ ผู้ถือหน้าที่เป็นสำคัญ เคารพ
 ผู้ใหญ่ นับถือผู้เสมอกัน เมตตาการุณย์ผู้พ้อย เมินการ
 รอบแฉะรังอันไรให้คุณธรรมของคนอื่น กล่าวเหตุผลอันควร
 กัน ยืนยงในทางถูก ไม่คัดค้านตาม ใครในทางผิด กระทำ
 การแสวงหาประโยชน์เพื่อคนและคนอื่น อันควรได้โดย
 รอบด้วยกฎหมายและถูกต้องด้วยคลองธรรม ไม่เกิดเสีย
 หายแก่หน้าที่ของตน และ แก่คนอื่น อัน คนจะต้องรับใช้ ใน
 ภายหลัง ระมัดระวังไม่ประมาทเดินเด้อ ไม่ห่อหุ้ม
 มักง่ายเฉื่อยชา หรือตะเพร่า ไม่ห่อหุ้มด้วย กโถบาย

เดี๋ยวนี้กะเท่ไคๆ หมั่นเอาใจใส่ดูแลรักษาให้หน้าที่ของคนดำ
 เจริญผลเป็นอันดี สมแก่ที่คนได้นำภาระของคนหรือดัมแก่
 ที่ท่านได้มอบหมายไว้วางใจ ให้เป็นที่เชื่อถือได้ของผู้มี
 อำนาจเห็นชอบ หรือว่าผู้สำเร็จในหน้าที่.

เดียงคังที่ผู้ดูแลคนชอบที่สุด คือเดียงเกียรติกุณ
 ของเจ้าพนักงานผู้สำเร็จ แม้เดียงคำหนีโทษของเจ้าพนักงาน
 ผู้สำเร็จ ก็คังที่ผู้ดูแลคนเกลียดที่สุด เพราะเห็นเป็นเดียง
 หนามแก่แผ่นดิน. โบราณจึงว่า, "ตัวโรคอันร้ายแรงของ
 ชาติ คืออำนาจผู้สำเร็จ, อำนาจโกงที่อ้างความรักชาติ
 ร้ายกาจกว่าคนดำรเดว, ชาติที่มีอำนาจผู้ทรยศทำแต่ความ
 แหกหักเหว. เหมือนดอยย้อยบนเปลวแห่งความหายนะ,
 ความเสื่อม เดียงเกียรติกุณ ความศรัทธาเดียงขงมรพยดัมมัต และ
 ความหายนะดัมจม นี้อับคังอำนาจผู้แตกเหวโหดนำมาสู่ประ
 เทศชาติ. แม้ตัวโรคที่ร้ายแรงของมนุษย์ อีกชนิดหนึ่งก็
 คืออำนาจผู้สำเร็จ ที่ปล่อยตัวเองให้ยุ่งเหยิง เทียวตะ
 ต่างคนขึ้นเป็นจ้าวระหว่ง บรรทุกคนขึ้นเดียงจนแปด แล้ว
 ตัวเองเดินบ่าเบาไปตามดม."

เจ้าพนักงานทูลจรีตในหน้าที่นั้น ถ้าผู้มั่งมีหน้าที่ปกครอง เมื่อได้รับมอบอำนาจแล้ว มักใช้อำนาจเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว เป็นที่คง อ้างอำนาจราช ศักดิ์เข้าวัดนาทาเร้น ชูเรฐเช่นฆ่าวัวควาย ช่มเหง ประชาราษฎร ให้ต้อง เคียดร้อนด้วยความมักใหญ่ใจะโง่งนถ่มคว, ทำงานเพื่อหวังตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ พอใจหมายมันที่จะเป็นบุคคลสำคัญนอกคอก ใฝ่อำนาจในหน้าที่การงานโดยไม่ดัดต้อง ดูแต่ความทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร.

ผู้หน้าที่พิทักษ์รักษาทรัพย์หรือหนึ่งต่อใด ๆ ซึ่งคนไม่มีอำนาจทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย และทำดาทรัพย์หรือหนึ่งต่ออื่น ๆ เดี่ยว หรือทำให้วิปลาศบุบสลายไป หรือยอมให้ผู้อื่นทำเช่นนั้นโดยคนรู้เห็นเป็นใจด้วย, แม้ทรัพย์หรือหนึ่งต่อใด ๆ อันมีตราราชการประทับหมายไว้เป็นสำคัญ ซึ่งคนมีหน้าที่พิทักษ์รักษาแต่ไม่มีอำนาจทำได้ ก็มิอาจถอนทำลายครานั้นได้ หรือทำให้ครานั้นวิปลาศเดี่ยไปด้วยอุบายอย่างหนึ่งใด หรือยอมให้ผู้อื่นทำโดยคนรู้เห็นเป็นใจด้วย.

ผู้มีหน้าที่จัดซื้อหรือทำหรือปกครอง รักษาทรัพย์สินใด ๆ ที่ตนไม่มีอำนาจจะทำ ได้โดยชอบ ด้วยกฎหมาย แต่ยกยอกเอาทรัพย์สินดังนั้น ๆ ไปเสีย หรือยอมให้ผู้อื่นทำเช่นนั้นโดยตนเห็นเป็นใจด้วย หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่หาประโยชน์อันมิควร ได้ไว้เป็น อาณาประโยชน์ของตนซึ่งทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของ รัฐบาลหรือของ ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน.

ผู้มีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใด ๆ ไปเกี่ยวข้องหากำไร และผลประโยชน์ส่วนตัวในกิจการที่ตนทำนั้น ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมอย่างใด ๆ เช่นเอาส่วนใดกำไรในการซื้อขาย หรือเข้าหุ้นส่วนกับผู้ซื้อขายผู้รับจ้างในกิจการนั้น, แม้ผู้มีหน้าที่จับจ่ายเงินแผ่นดินหรือเงินของสาธารณสมบัติใด ๆ แต่จ่ายเงินเกินกว่าที่ควรจ่ายโดยตน มีเจตนาจะหาประโยชน์ อันมิควร ได้ไว้เป็น อาณาประโยชน์ของตนเอง.

ผู้มีหน้าที่เรียกเก็บด้วยภาษีอากรและทรัพย์สิน อันต้องส่งต่อรัฐบาลหรือต่อสาธารณสมบัติใด ๆ แต่ไปเรียกเก็บเงิน

หรือทรัพย์สินที่ไม่ควรจะมีเก็บ หรือเรียกเก็บเกินกว่าที่ควรจะมีเก็บ และมีได้นำส่งต่อรัฐบาลหรือต่อสาธารณชนส่วนนี้ๆ, อนึ่งใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยทางอันมิชอบ เช่นเพื่อจะให้ผู้อื่นให้โทษหรือละเว้นมิให้ผู้อื่นให้โทษแก่ผู้หนึ่งใด, บังคับให้เขาให้ หรือให้เขาหาทรัพย์สินหรือผลประโยชน์อันสมควรได้มาให้แก่ตนหรือให้แก่ผู้อื่น, ผู้มีหน้าที่สามารถล่วงรู้ความผิดในราชการแผ่นดิน แต่ไม่มีอำนาจจะเบียดความผิดได้ แล้วเอาความผิดนั้นไปแพร่พรายให้ผิดแก่หน้าที่ของตน, หรือคิดร้ายต่อผู้อื่นและทำการอันสมควรทำละเว้นการอันสมควรไว้ในตำแหน่งหน้าที่ ของคน โดยเจตนาจะให้เกิดความเสียหายแก่เขา, ผู้มีหน้าที่จัดการให้เป็นไปตามหมายเลข ข้อบังคับ คำพิพากษา หรือคำสั่งของผู้ใหญ่, แต่กลับไปบงกชหรือขัดขวางมิให้การเป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ คำพิพากษา หรือคำสั่งนั้นเสีย.

เจ้าหน้าที่ทำการอันมิชอบแก่หน้าที่ ของคนดังนี้เป็นตัวอย่าง นับเป็นเจ้าพนักงานทุจริต, คนทุจริตในหน้าที่นี้ เมื่อได้รับมอบอำนาจเท่ากับได้รับมอบศักดิ์ตรา ไว้พัน

ตัวเอง. โบราณจึงว่า "อำนาจเหมือนอาวูมี้คม, ถ้าให้
ไปแก่คนผู้ไม่รู้จักใช้ ก็ระวัดเหวี่ยงอาวูมี้มนไปให้เกิดเรื่อง
ทมิฬแก่ตัวเอง, นั้ยอมเป็นด้วยเขาชอบไรอำนาจหากความ
ร่ำรวยบนหลังคน บนชีวิตจิตใจอันดูภาพของทวยราษฎร์
และบนบ่าของญาติพี่น้องมิตรสหาย, เขาจะต้องอับร้อย
เมื่อมีอำนาจ จะต้องอับร้อยเมื่อมียศ จะต้องถ่อมใจเมื่อ
มีงี้ จะต้องตกอับเมื่อได้รับยกย่อง และจะต้องตกแทน
เมื่อมีตำแหน่งหน้าที่.

ที่จริงการมีอำนาจแม้จะมีขึ้นด้วยกรณีใดๆ ไม่ดำ
กัญ, แต่ความดำกัญนั้นอยู่ที่การใช้อำนาจ, ถ้าอำนาจ
อยู่ในกำมือผู้สุจริตจะลงไปสู่ประโยชน์คน ซึ่ง ไม่ เสีย ประ
โยชน์เขา และจะลงไปสู่ประโยชน์ส่วนรวม, อำนาจให้
ผู้ใดได้รับความนิยมนั้น เพราะผู้สุจริตในหน้าที่มีอำ
นาจในใจของมื่อคน เมื่อทำการที่คนหมู่มาปรารถนาแต่
อำนาจที่อยู่ในกำมือสุจริตเประเปื้อนด้วยโลกโมหิ์โหด
ยอมลงไปสู่ประโยชน์ ส่วน ตัว ซึ่ง ทำลาย ประโยชน์ ของ
บุคคลและของประเทศชาติ ทำให้ผู้ใด ต้อง ถูกด่าบแช่ง,

ถึงเราจะทำงานได้เต็มใจ ก็จะต้องไปนอนอยู่ในห้องคุม
ขัง. ดังนั้น เราจึงยึดอำนาจตุลาการไว้ให้มั่นคง.

ถึงจนทนสู้ก็ด ก็นเกลื่อ

อย่าเที่ยวเล่าเนื้อเถื่อ พวกพ้อง

อดอยากเบี่ยงอย่างเลื่อ สงวนศักดิ์

ไซ้ก็เสาะใส่ท้อง จับเนื้อกินเอง

เมื่อปวงชนในประเทศดำเนินเข้าทางตุลาการ มีนิสัย
ตุลาการกันโดยมาก ข้าราชการตุลาการ, ขาวกลักรตุลาการ,
ขาวอุสาหกรตุลาการ. ขาวคำตุลาการ, พดเมื่องตุลาการ, ผู้
ใหญ่ตุลาการ, ผู้น้อยตุลาการ, และนักพรตตุลาการ, ซึ่งตุลาการ
ในธรรมจริยา ตุลาการ ในบุคคลตุลาการ ในการอาชีพตุลาการ
ในการงานและตุลาการในหน้าที่แล้ว, พึงทราบว่าปวงชน
ตุลาการเหล่านี้แหละ คือองค์เจริญแห่งประเทศชาติ.

ส่วนคนที่ตุลาการมักไม่แค่ว่าประโยชน์ส่วน ตัว ตีราคา
ชีวิตตนสูงกว่าชีวิตคนอื่น. ดังชีวิตตนได้สำหรับใส่สุข ดัง
ชีวิตคนอื่นได้สำหรับใส่ทุกข์, แล้วพยายามแบ่งทุกข์ใน
ชีวิตตนใส่ในชีวิตคนอื่น แบ่งความจนของตนให้คนอื่น ด้วย

วิธีซึ่งเขาอาจจะขอเราแลกความจนของคน จึงเอาตัว
ในวิธีที่เราได้ในชีวิตคน, พึงทราบว่ามันคือของคหิกษณะ
แห่งประเทศชาติ.

เพราะว่าคนทุจริตเมื่อมันไม่พอใจในสิ่งคนที่มันเคียด
จะกอบโกยเอาด้วยความโลภโมโทสันเป็นกำลัง, แม้คน
จนเด๋าก็เห็นแก่ท้องของคน พวกมันถาญงมบัติของชาติ
เด๋บบันไปเพื่อท้องของคน, ทั้งคนมันมีและคนจนได้เข้ารวม
มันกัน ทำลายประเทศชาติให้พินาศจนจนเพื่อกระเบา
ของคนแท้ๆ. เมื่อเราเป็นศัตรูของสังคมก็เป็นคนรกโลก
หาที่อยู่ยาก, แม้จะยืนอยู่บนบัลลังก์กว้างใหญ่ ก็ประ
หมองว้ายนอนในที่แคบ และในท่าที่อันอับเฉาเศร้าระทม
ทุกข์ หรือยืนอยู่ใต้กำแพงโยเยเซเซจนที่จะหักโค่นลงทับ
คร่าชีวิตไป น่าใจหาย.

ประเทศที่มีกำแพงอันเข้มแข็งคือปวงประชาน้อยเป็น
คนทุจริต' ประเทศที่มีกำแพงที่ทำได้ด้วยคนทุจริตก็กำแพง
ที่ทำด้วยอิฐมากนัก และกฎหมายที่มีเครื่องประดับอัน
สวยงาม ก็คือผู้อยู่เป็นคนทุจริต. ดังนั้นเราจึงมันในทุจริต

เป็นกำแพงอันเข้มแข็งของประเทศชาติ เป็นเครื่องประคับ
 อ้นสง่างามของกฎหมาย อย่าอับอายเพราะความมั่งคั่งและ
 เกียรติยศ, อย่าเปลี่ยนเป็นอื่นจากกรณีย์อันจะยาก
 จน. อย่าหวั่นไหวคล้อยตามอำนาจทุจริตของคนอื่น, รัก
 ทุจริตเป็นนิสัยไว้เถิด ให้ได้รับธรรม์เจริญว่า "ชาว
 ไทยรักทุจริตเท่ากับชีวิตของตนเอง"

อันว่าน้ำในสระ ร่มเงาไม้ไทร อากาศที่ก่อด้วยอิฐ
 เหล่านี้ ในฤดูหนาวให้ความอบอุ่น ในฤดูร้อนให้ความ
 เย็นสบาย' แต่ทุจริตครบไตรทวารให้ความสุขดำร่ายแก่
 ผู้ประพฤติก่อทุกข์ก่อกาล' ความทุจริตเป็นน้ำได้เย็น ความ
 ไม่ประมาทเป็นแม่น้ำ ความดำร้อมคนเป็นท่าหน้า, คัดเป็น
 ผิงน้ำ, และเมตตากาญญเป็นคลื่น, เรือท่านทั้งหลายมา
 ทำพิธีมูรธาภิเษก ก็อรอน้ำเพื่อความสุขเจริญ ณ สถานที่
 นี้เถิด,

สุจริตรวบขอคั่น สรรพมวง คณ เฮ
 ห่อนยักอย่างขื่นขง ยิงฟ้า
 โดยกลายฝ่ายโทษคง เจือทอ จริตเฮ

หยั่งสถิติกันคว่ำ คู่ร้ายคงเห็น
พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

เมื่อจิตต์สุจริตแล้ว	ห้องโต
พูดพร่ำทำการใด	ใหญ่่น้อย
ล้วนแต่สุจริตไป	เป็นมิ่ง มงคล
ผลสุขย่อมเคลื่อนคลาย	ติดค่อย ตามคน.

บทที่ ๕

นิสสัยจรรักษ์กัณฑ์

ความจรรักษ์กัณฑ์คืออะไร? ความรักใคร่ด้วยน้ำใจ
นับถืออย่างบริสุทธิ์จริง ชื่อว่าจรรักษ์, ความเคารพชอบพอ
และเชื่อถือด้วยน้ำใจชื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดคัดทรยศหน้าไหว้
หลังหลอก ชื่อว่ากัณฑ์. เมื่อท่านทราบข้อความเพียงเท่า
นี้ก็ตอบปัญหาข้อนี้ได้ทันทีว่า ความรัก ใคร่ ในสิ่งหรือ
บุคคลด้วยน้ำใจนับถืออย่างบริสุทธิ์จริง, และความเคารพ
ชอบพอเชื่อถือในสิ่งหรือบุคคลด้วยน้ำใจชื่อ สัตย์ สุจริต
ไม่คิดคัดทรยศหน้าไหว้หลังหลอก ย่อมดีละคนเพื่อประ
โยชน์แห่งสิ่งหนึ่งหรือบุคคลที่คนเคารพรักนั้นจริง นี่คือ
ความจรรักษ์กัณฑ์.

คนที่มั่นนิตยจรรักษ์กัณฑ์ ย่อมทำและพูดด้วยความ
สุจริตใจ เคารพรักในสิ่งหรือบุคคลอื่นอย่างเคารพรักใน
ตนเอง ตามศักดิ์กันในระหว่างครอบครัวและญาติพี่น้อง ชื่อ

ดัชต์ดุจรักคือเพื่อนร่วมชาติ, บุตรีบิดา: การพรักในบิดา
มารดา, ศิษย์: การพรักในครูอาจารย์, ผู้น้อย: การพรักใน
ผู้ใหญ่, พลเมือง: การพรักในประมุขของตน, มองเห็น
โชควาที่ผู้สูงอายุดั่งสอนเหมือน เห็นเห็นชมทรัพย์ อันประ-
เสริฐที่วางอยู่ตรงหน้า และชวนชวยเอื้ออวยช่วยเหลือ
กิจการของหมู่ คณะให้เจริญก้าวหน้า.

ท่านมีนิสัยซื่อหรือยัง ถ้าท่านมีแล้ว, นิสัยของ
ท่านก็ปรากฏเป็น "นิสัยที่แสดงความรักซื่อสัตย์
ดุจรัก ไม่คิดคดทรยศต่อสิ่งหรือบุคคลเหมือนการพรัก
ตนเอง มีน้ำใจจงรักภักดีจริง, ทำคนให้เป็นกำลังใน
สรรพกิจจริง ตั้งใจทำหน้าที่ตามที่ตนได้รับมอบหมายโดย
ความซื่อดัชต์ดุจรักสม่ำเสมอ, ไม่ทำแต่เฉพาะค่อนหน้า
แม้ดับหลังก็ทำเช่นเดียวกันกับค่อนหน้า. เมื่อถึงคราวจำเป็น
ก็ยอมพลีตนเพื่อประโยชน์แห่งสิ่งหรือบุคคลที่ตนเคารพรัก
ได้จริง นิสัยว่านิสัยจงรักภักดี."

ความจริง รักภักดี เป็น หัก กำประกัน ให้เรามี ความ
สงบสุขได้หักหนึ่ง ขอให้ท่านใคร่ ครวญในส่วนสำคัญ

แห่งหลักคำประกันคือความจงรักภักดีนั้น ให้เข้าใจซาบซึ้ง
 ดั่งว่า คนเรากับสัตว์มีรูปและชีวิตจิตใจเหมือนกัน แต่
 ความเป็นอยู่ของคนและสัตว์นั้นต่างกันไกลดิ้นดับ. สัตว์ใน
 บ้าปตาในน้ำค้างประหารและ กินกันเองไม่มีหยุดยั้ง, แม้น
 ค้องการจะประหารหรือจับ มันมา เป็นอาหาร เมื่อ ไรก็ได้,
 สภาพความเป็นอยู่ ในการครองชีพของสัตว์ย่อม เป็นนรก
 เผลอตาญให้เกิดครั่นครั่น อย่างสาหัส.

เมื่อท่านพิจารณาให้เห็นชัดโดยถ่องแท้แล้ว จะรู้สึก
 กันที่ว่ามันไม่ใช่อะไรอย่างบางดึกซิเห็นว่า พระเจ้าสร้างมันมา
 ให้เป็นเช่นนั้น หรือเพราะมันเป็นสัตว์มีสภาพเป็นอยู่เช่น
 นั้นเลย, แต่ความจริงที่มันมีการครองชีพเป็นนรกเผลอตาญ
 อยู่ตลอดเวลา นั้น เพราะมันขาดสิ่งจำเป็นต่างหาก,
 ส่วนคนที่มักษณะตรงกันข้ามนั้น เพราะคนเรามีความจง
 รักภักดีเป็นหลักคำประกัน คือจงรักภักดีต่อองค์, คุ้มครอง
 อันเป็นหน่วยสำคัญแห่งความสงบสุข ซึ่งแต่เดิมมีอยู่
 คือชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์, และบุคคลเพิ่ม รัฐ
 บรรณเจ้าอีก, จึงมีความจงรักภักดีอยู่เป็น ๔ ประการ.

๑. จงรักภักดีต่อชาติ ชุมชนชนที่ตั้งอยู่เป็นหมู่
 คณะ มีกำเนิดเชื้อชาติหรือสัญชาติสืบเนื่องมาจากเผ่า
 พันธุ์เดียวกัน, มีภาษาและหนังสือร่วมกัน, มีภูมิตำแหน่ง
 อาศัยร่วมกัน คืออยู่ในเขตการปกครองอันเดียวกัน, มี
 จารีตประเพณีหรือธรรมเนียมคล้ายคลึงกัน, ส่วนมากนับ
 ถือศาสนาเดียวกัน และมีประมุขเป็นผู้บังคับบัญชากิจการ
 ให้เป็นไปอย่างเดียวกัน, ซึ่งแต่ละคนรวมเรียกว่าชาติ. เช่น
 ชาติไทยคือคนไทยทั้งหมดรวมกัน ทั้งที่มีเชื้อสายสืบเนื่อง
 กันมา พูดภาษาเดียวกัน มีรูปร่างลักษณะและธรรมเนียม
 ประเพณีคล้ายคลึงกัน, ทั้งมีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย
 ด้วย, โดยใจความ ชาติไทยก็คือคนไทยโดยกำเนิดและ
 โดยสัญชาติทั้งหมดรวมกัน.

ชาตินิยม เป็นที่ อาศัยดำรงชีวิตและ ตัณหา อด อด
 รองป้องกันแห่งชาติเป็นที่รวมแห่งประโยชน์ส่วนใหญ่ และ
 เป็นที่พึ่งเกษมสุขของประชาชนแห่งชาติ, บุคคลทุกคนแห่ง
 ชาติต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันในการครองชีพร่วมกัน มี

ส่วนใดส่วนเดียวร่วมสู่รวมทุกข์กันกับชาติ, ชาติเป็นอย่าง
ใด จะสู่ทุกข์เจริญหรือเสื่อม บุคคลต้องเป็นอย่างนั้น
ด้วย, ความสู่ทุกข์เจริญหรือเสื่อมของชาติย่อมเป็นของ
บุคคลทั้งนั้น, บุคคลเป็นผู้มีส่วนได้รับด้วยเสมอไป คือ
เมื่อชาติสู่ทุกข์เจริญหรือเสื่อม, บุคคลก็สู่ทุกข์เจริญ
หรือเสื่อมด้วย.

ชาติสำคัญกว่าบุคคล เพราะเมื่อชาติยังดำรงมั่นคงอยู่
บุคคล แต่ละคน ย่อมมี ความ สงบสุข และมีสิทธิ อิสสระเสรี
สมบูรณ์, ถ้าชาติย่อยยับดับสูญไปแล้ว แม้บุคคลจะยังอยู่ก็
ไร้สงบสุขและมีสิทธิอิสระเสรีหมด เช่นชาติที่ตกไปเป็น
ทาสของชาติอื่น ต้องถูกชาติที่เป็นนายกดขี่แย่งเอา
ประโยชน์ที่ตนควรมีควรได้ไปเสีย ไม่ยอมปล่อยให้
สิทธิอิสระเสรีในสิ่ง ใดเลย, ต้องได้รับความ เข้มงวดค
ขันยิ่งกว่าทาสที่ถูก นายกดขี่ และกดขี่แย่ง เอาประโยชน์
นั้นเสียอีก, เพราะว่าชาติถูกกดขี่เป็นส่วนรวม ไม่เฉพาะ
แต่ตนเอง, ถึงคนที่รักเคารพนับถือทั้งหมดก็ถูกกดขี่ด้วย
และต้องทนทุกข์ทรมานแสนสาหัสไปชั่วชั่วชาติพันธุ์ ซึ่ง

ไม่มีการกำหนดว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อไร, ส่วนทางด้านถูกกด
ซึ่งเป็นส่วนบุคคล แม้จะตกกระกำลำบากก็เพียงชั่วอายุของ
ตนเอง.

ดังนั้น ผู้จงรักภักดีต่อชาติ จึงควรรักชาติ รักแผ่นดิน
ถิ่นที่อยู่ และรักเพื่อนร่วมชาติ อย่ารักแต่ตัวเอง, จง
ส่งความรักจากรักตัวเองไปสู่รักครอบครัว จากรักครอบครัว
ไปสู่รักบ้านเมือง จากรักบ้านเมืองไปสู่รักประเทศ
จากรักประเทศไปสู่รักชาติ, และอย่ารักอยู่ ที่ปาก ต้องรัก
พร้อมทั้งกายใจ ให้ระตึกนี้ถึงบรรพบุรุษซึ่ง ได้อุทิศ
ทำนุบำรุงชาติของเราให้ยั่งยืนตลอดมา, เมื่อจะทำการใด ๆ
ก็ต้องนึกถึงประโยชน์อันจะมีแก่ชาติเป็นที่ตั้ง พยายามทำ
การนั้นให้เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติเต็มที่, แม้จะดัด
ความสุจริตในส่วนตัวเอง เพื่อประโยชน์ ส่วน รวมก็ ต้อง ยอม
ดัด โดยประพฤติกุณให้เป็นคนดีตามข้อต่อไป.

ก. ประพฤติกุณเป็นพลเมืองดี ให้เอาใจใส่อบรม
คนให้เป็นคนเฉลียวฉลาด รู้สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์และ
โทษแก่ตน แก่ชาติ, เคารพต่อพระราชกำหนดกฎหมายของ

ประเทศชาติ ละเว้นความชั่วร้ายเพื่อความดีต่อสาธารณชน, ประพฤติชอบตามทำนองคลองธรรม และพระราชกำหนดกฎหมายประเพณีบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนพว้างผดวน คัดรอนประโยชน์และความดีของกันและกัน, เว้นจากการทำอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นภัยร้ายแก่ชาติคอยตั้งเสริมประโยชน์ส่วนรวมและบำรุงสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ชาติ, เมื่อเห็นใครทำสิ่งที่จะเป็นผลร้ายแก่ชาติ ต้องเข้าขัดขวางและกำจัดกิจการนั้นเสีย หรือร้องเรียนขอความช่วยเหลือต่อไปจนสำเร็จ.

ข. ประกอบการอาชีพชอบ พยายามทำกิจที่ตนประกอบขึ้นเอง หรือที่ตนได้รับมอบหมายให้เป็นไปโดยชอบธรรม, เจ้าหน้าที่ทุกแผนกต้องหน้าทำธุรกิจตามหน้าที่ของตนโดยสุจริตและตั้งใจ โดยไม่พะวงถึงความดีหรือประโยชน์ของตน หรือของญาติพวกพ้องยิ่งกว่ากิจการอันเป็นประโยชน์ของชาติ, นักบวชเพียรปฏิบัติธรรมวินัยด้วยความบริสุทธิ์, พ่อค้าคฤหบดีชวนช่วยหาทางทำให้การทำงานของตนเป็นปึกแผ่น, ประชาชนไม่นั่งอมมือรอเท้า

ตั้งหน้าทำมาหากินด้วยความมานะอดทน ไม่ยอมเป็นคน
ขอลานเขากินในเมื่อกำลังมั่งมี. ชาวนาทำนา ชาวสวนทำ
สวน ช่างไม้ทำไม้ ช่างเหล็กทำเหล็ก ด้วยความขยันขัน
แข็ง เพื่อผลประโยชน์เพิ่มรายได้ของคนและของชาติ.

ก. ตั้งคนให้เป็นหลักฐาน พยายามสร้างคนให้
เป็นคนมีคุณสมบัติ มีเคหสถานบ้านช่องเป็นดำนกมัน
คง, มีครอบครัวอันหนาแน่น, มีการอาชีพชอบเป็นด้าเป็น
ต้น, มีที่ดินเป็นของตัวเอง, มีเรือนเป็นของตัวเอง, มีสวนเป็น
ของตัวเอง, มีนาเป็นของตัวเอง, มีกิจการเป็นของตัวเองทำ
คนให้มีฐานะมั่นคง และสมบูรณ์ที่สุดด้วยโภคทรัพย์ ตั้ง
๕ ๕ ตัวให้เป็นหลักแหล่ง เพื่อได้เป็นกำลังของชาติใน
ทางทรัพย์สินสมบัติ, เช่นช่วยในทางภาษีอากรให้ยิ่งขึ้น หรือ
ช่วยในการก่อสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชาติ.

ข. ตั้งใจช่วยชาติ เริ่มต้นแต่ตั้งใจฝึกฝนอบรม
คนและบุตรหลานให้เป็นคนดีมีศีลธรรม และมีความรู้
ความสามารถในกิจการเพื่อได้เป็นกำลังช่วยชาติ, ช่วย
๕ ๕ เหตุอาใจของเพื่อนร่วมชาติ ให้มีความสุขความเจริญให้พ้น

จากความทุกข์ความเดือดร้อน, ช่วยอุดหนุนหรือส่งเสริมกิจการที่จะทำให้ชาติเจริญรุ่งเรืองมั่นคง ไม่ทำการใด ๆ ที่เป็น เครื่องขัดขวางคัด รอนความ เจริญรุ่งเรือง มั่นคงแห่งชาติ. มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่หวังแค่ประโยชน์คนฝ่ายเดียว ยอมอุทิศตนให้แก่ชาติ เต็มใจต่อประโยชน์ส่วนตัวเพื่อความรุ่งเรืองและความปลอดภัยของ ส่วนรวมคือชาติ, ยินดีเสียภาษีอากรทุกอย่างไม่หัดถักเถียง ช่วยชาติด้วยกำลังทรัพย์กำลังกายและกำลังความคิด เข้าบำรุงและป้องกันรักษาประเทศชาติ ให้มีกำลังเข้มแข็งมั่นคงเจริญรุ่งเรืองและปลอดภัย.

ง. รู้จักรักษาสम्บัติของชาติ คือธรรมเนียม ประเพณีที่ดี ค่านิยม ภาษา ให้เจริญรุ่งเรืองถาวรมิให้เสื่อมถอยไป, จารึกประเพณีใดของชาติทั้งเก่าและใหม่ซึ่งยังเห็นว่าเป็นของดีพยายามปฏิบัติและ รักษา ไว้เป็นเครื่องหมายแห่งความตั้งอยู่ยั่งยืนเป็นชาติที่สมบูรณ์, มิได้คิดจะลบล้าง ถอดคิดว่า ชาติใดไม่มีจารึกประเพณีของชาติไว้เป็นมิ่งขวัญ ชาตินั้นไม่ควรจะตั้งอยู่เป็นชาติได้. แต่ว่าจารึก,

ประเพณีเก่าและใหม่ใด ๆ ซึ่งปรากฏว่าดีหรือไม่
เหมาะสม และซึ่งเห็นว่าจะไม่มีประโยชน์แก่ชาติในภาย
หน้าก็ไม่พยายามจะฟื้นฟู ปล่อยให้เสื่อมหายไปเอง, และรู้
จักส่งวนที่ดำเนินของชาติเช่นโบราณสถาน ไม่ทำลายให้
เสียหาย เช่นวัดเขื่อนทาบตอย ไม่ทำลายสิ่งที่เป็นสาธารณ
ประโยชน์ เช่นไม่ดอบดักตัดสายโทรศัพท์ โทรเลข
หรือถอดหลอดหรือตัดสายไฟฟ้าที่ชำรุดให้แสงสว่างแก่ประ
ชาชน.

ท่านชายหญิงผู้หวังดีต่อชาติทั้งหลาย จึงพยายาม
ทำตนให้เป็น ประโยชน์ แก่ชาติด้วยหัน หน้าเข้าหาสามัคคี
กลมเกลียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยกันบำรุงชาติ
ให้เจริญรุ่งเรืองเข้มแข็งด้วยกำลังทรัพย์ กำลังกายและกำลัง
ความคิด, ช่วยกันพิทักษ์รักษาชาติให้ดำรงอยู่ดีระบอบนั้น
คงถาวร ไม่เพิกเฉยปล่อยให้เสื่อมทรามดมจมนและได้ใจ
ทำการอันเป็นคุณประโยชน์ ระวางตัวไม่ทำการใด ๆ อัน
เป็นภัยแก่ชาติ. “กระแต่ชาวในท้องมหาสมุทรย่อมมีเวลา
เหลือเฟือเห็น หรือชนชาวสยามก็มีอันพิจารณาถึงได้,

แต่นิสสัยจงรักภักดีต่อชาติของท่านนี้ จงอย่าได้มีเวลา
เหือดแห้งหรือพังทะลายไปได้เลย จงเด่นเป็นดวงวิญญาณ
ประจำชีวิตของท่านอยู่ทุกเมื่อเชิอวันไป."

๒. จงรักภักดีต่อศาสนา ศาสนาคือคำสั่งสอน
ในทางที่ดี เป็นประมวลจรรยาของประเทศ เป็นมิ่งขวัญ
ของชาติ เป็นบ่อเกิดแห่งความเจริญรุ่งเรืองและความสงบ
สุขแห่งชาติ, เป็นดวงประทีปอันสว่างไสวส่องให้ชาติคำ
เนินไปโดยวิถีทางที่ตรง ถึงซึ่งความเป็นอารยะชาติ, และ
เป็นหลักแหล่งแห่งความประพฤติชอบของปวงชน ในชาติ
เพื่อให้บรรลุความสุขและพ้นทุกข์. หัวใจแห่งศาสนานี้อยู่
ที่ความใคร่จะประพฤติในทางที่ชอบซึ่งตนเห็นว่าเป็นถกแท้
หากประพฤติดังนั้นจะไม่เกิดผลดั่งงามภายนอก หรือชา
กตัมจะได้ทุกขรรัน ก็กล้าทนประพฤติได้, และอยู่ที่ความ
ไม่พอใจประพฤติในทางที่ผิดซึ่งฝืนความรู้สึกของตน ถึง
หากไม่กระทำดั่งนั้น ภัยอันตรายจะมีแก่ตนก็กล้าทนได้,
อันน้ำใจเช่นนี้ย่อมทำให้บุคคลอดสมัครใจ ประพฤติ ความดี ยัง
ยืนเด่นต่อไป.

ชาติกับศาสนาเป็นของคู่กัน เกือบทุกแห่งและมีฝ่าย
 ตัณห์พินัยเกี่ยวข้องกัน, ถ้าชาติเป็นอันตรายไปด้วยประการ
 ใด ๆ ศาสนาของชาติพลอยมีอันตรายด้วย. ศาสนาจะ
 ดำรงมั่นคงต้องอาศัยความมั่นคงของชาติ แม้ชาติจะมั่ง
 คงทรงความสงบสุขอยู่ได้ก็อาศัยศาสนาคุ้มครอง. ชาติที่
 บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมย่อมเจริญ, คุณธรรมที่มีประจำ
 ชาติหนึ่งก็คือศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องกว่าเครื่องประดับ
 ใดๆ เพราะป้องกันปวงชนให้ไม่ประทุษร้ายต่อกันและกัน
 ให้งดเว้นการประพฤติดัง ซึ่ง จะ ทำให้เป็นที่ขัดเคืองใจกัน
 หรือถึงจะทำความเดือดร้อนให้บังเกิดแก่เพื่อนบ้านกัน.

แต่คนที่ไม่สนใจในทางศาสนา มัก จะ เห็น ไปว่า
 ศาสนาเป็นคำสอนที่บัญญัติขึ้นในยุคนั้นๆ เสดา สำหรับ
 ต่อหรือชักชวนให้กระทำตามประสงค์, มาภายหลังย่อมเป็น
 สิ่งกีดขวางต่อความเป็นไปสะดวกของคนทั้งหลาย. ความ
 จริงไม่มีแผ่นดินใดตั้งระในประเทศใดที่กฎหมายไม่มีอำนาจ
 สูงสุด, แม้ถึงกระนั้นกฎหมายก็ปกครองป้องกันได้ไม่สนิท
 เท่าศาสนา เพราะกฎหมายป้องกันคนให้ไม่ผิดได้แต่ทางกาย

กับวาจา, ด่วนคำสั่งนายอัมรักษาคณไว้ให้ไม่ผิดได้สิ่งทั้ง
 ไตรทวาร, ถ้าชาติไม่มีคำสั่งนาคัมครอง คนในชาติต่างก็จะ
 ไม่มีหลักในทางความประพฤติ อาจประพฤติชั่วร้ายผิด
 ธรรมดาตามอำเภอใจซึ่งในไม่ช้าเพราะ ความประพฤติชั่วร้าย
 ของคนในชาตินั้นเอง, ชาติจะต้องถึงความพินาศล่มจม
 ดำรงเป็นชาติมีอดีตระภาพอยู่ไม่ได้.

พระพุทธศาสดาเป็นศาสดาประจำชาติไทย, พระธรรม
 วินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่าพระพุทธ
 ศาสดา. พระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงสอน เป็นหลักแห่ง
 ความจริง หรือสิ่งที่รักษาวางซึ่งความจริง เป็นบ่อเกิดแห่ง
 ความสงบ, แม้จะมีแขนงไปหลายอย่าง แต่จุดสุดท้ายก็
 ไปรวมอยู่ที่ความจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่กล้าทำให้โลกพิศุจน์ได้
 ทุกกรณีทุกสถานที่. พระวินัยเป็นกฎข้อบังคับที่พระ องค์
 ทรงบัญญัติไว้เพื่อคัมครองหมู่คณะ มีอำนาจคืออาณา
 เหนือ คอยลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืน, และมีระเบียบนำไปสู่ทำ
 ผิดได้ถนัดตัวทำถูก ซึ่งจะเป็นความผิดโดยสัญญาเจตนาหรือ
 ไม่มีเจตนา แต่เป็นการมิชอบด้วยพระวินัย.

พระคำสอนคือพระธรรมวินัย^๕ประเสริฐที่สุด ดำ-
 เนินการให้ผู้จงรักภักดีปฏิบัติตามบริสุทธิจากชั่ว บริบูรณ์
 ด้วยคุณความดี ให้เป็นคนดีคนเจริญ พ้นจากคนชั่ว
 คนเสื่อมทราม และมีสุขพ้นทุกข์ได้ตามขั้น โดยสมควร
 แก่ความปฏิบัติของตน, เพราะเป็นคำสอนมีสาระคือความดี
 ความจริงและความบริสุทธิ์อย่างสูงสุด. ท่านที่นับถือพระ
 พุทธคำสอน มีความจงรักภักดีต่อพระคำสอนมั่นคงแล้ว
 หรือ ตอบสนองต่อท่านครูเถิด, ถ้าท่านได้มีจงรักภักดีจริง
 ก็จะได้เห็นองค์จงรักภักดีปรากฏในตัวของท่าน ซึ่งองค์จงรัก
 ภักดีคือพระคำสอนอันมีดังนี้

ก. มีศรัทธาเต็มใจในพระพุทธศาสนา, อย่าง มั่นคง
 ถึงพระรัตนตรัยคือพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็น
 ธรรมะที่พึ่งที่ระดังตลอดชีวิต ไม่นับถือสิ่งอื่นยิ่งไปกว่า,

ข. ตั้งใจศึกษาพระคำสอนให้มีปัญญาให้เข้าใจซาบ
 ซึ้ง รู้จักผิดชอบชั่วดีพอที่จะ ยึดถือ เป็น หลัก แห่ง ความ
 ประพฤติของตนได้.

ค. ปฏิบัติตามพระคำสอนโดยเคารพ คือตั้งใจละ

ข้อประพฤติดี และทำให้มีวิสุทธิของใจตามพระธรรม
อภัยของพระพุทธเจ้า.

ข. ชักจูงผู้ยังไม่เลื่อมใสในพระศาสนา ให้เกิด
ศรัทธาเลื่อมใสและปฏิบัติตาม ตั้งเสริมผู้ที่เลื่อมใสแล้ว
ให้เลื่อมใสและปฏิบัติตามยิ่งขึ้น.

ง. บำรุงส่งเสริมการพระศาสนาทั้งในทางการศึกษา
และทางการปฏิบัติ ตลอดจนการอื่นที่เกื้อกูลพระศาสนา
ให้เจริญรุ่งเรืองถาวร ด้วยกำลังทรัพย์กำลังกายและกำลัง
ความรู้ ความคิดของตน.

จ. รักษาพระศาสนาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์คงที่อยู่ ไม่
ดัดแปลงแก้ไขให้ผิดเพี้ยนไปตามใจของคน พยายามยก
คนชนหาพระศาสนา ไม่ดูพระศาสนาองมาหาตน

ฉ. บัณฑิตมิให้เกิดมีความเลื่อมเลี่ยนแก่พระศา-
นา ก็คอยตัดต้นเหตุและระงับกิจการอันจะทำให้พระ-
ศาสนาเลื่อมพรามเศร้าหมอง.

ท่านพุทธศาสนิกทั้งหลาย เมื่อท่านหวังจะสร้าง
พระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง จงลดละความชั่วส่วนตัวเสีย

มาตั้งหน้าปฏิบัติตามองค์จรรณกะให้เต็มที่ ด้วยตั้งใจ
 ศึกษาและปฏิบัติตามมคธให้ชอบเป็นขั้น ๆ อย่างค่อย ๆ
 มีมรรยาทหรือมีศีลธรรม ของ ชุมชน ชน ให้สม กับ ความ
 เป็นคนในท้องถิ่น, อย่างกลางให้ ค้างมา สำหรับเป็นทาง
 อดทนในภพหน้า, อย่างสูงพอปลุกจิตใจของคนให้บริสุทธิ์
 ถึงซึ่งความดับหรือหลุดพ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิง. หรือเมื่อ
 ศึกษาแล้ว จึงทำความรู้ให้เกิดผลคือการปฏิบัติ, ทำ
 การปฏิบัติให้เกิดผลคือความเคยชิน, ทำความเคยชินให้
 เกิดผลคืออุปนิสัย, และทำอุปนิสัยให้เกิดผลคือความ
 เป็นคนดีในไตรภพกระทั่งถึงเป็นคนไม่ติดดี หลุดพ้นจาก
 ไตรภพขึ้นไปเด่นอยู่เหนือโลกเป็นที่สุด. แม้เมื่อถึงคราว
 จำเป็น ซึ่งมีทางที่พระศาสดาจะต้องเสื่อมทรามเพราะมี
 ภัยมาย่ำย และซึ่งต้องเสียพระศาสดาด้วยแล้ว, ท่านก็
 จงยอมสละประโยชน์ส่วนตัวทุกอย่าง เพื่อ รักษา พระศาสดา
 ไว้ดีกว่าที่จะปล่อยให้พระศาสดาเสียไป. โปรดนึกถึงภาษิต
 ในอรรถนิบาตชาดกว่า “ เพราะเหตุจรรณกะด้วยจะสละตัว
 ไว้ คนเราพึงยอมสละทรัพย์, เมื่อจะรักษารัฐไว้ พึง

ยอมดละช้อยจะ, เมื่อนกถึงธรรมพึงยอมดละหมดเลย
ทั้งทพยทั้งช้อยจะแมทงร่วค."

๑ จะพิทักษ์รักษาซึ่งกายะ

พึงสละทพยคอบเป็นชอบฐาน

จะรักษาสัพชนไว้ย่นนาน

พึงกล่าวหาญสละทพยรอนรับกัน

๑ท เมื่อนกถึงซึ่งธรรมพระพร้าสอน

เป็นวรรัตนสอนใจควรไฝ่ฝัน

ต้องยอมวางสามสิ่งทั้งครบครัน

คือจวันทพยสินกายินทริย์

(โตกานุศาสตร์)

๓. จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

พระมหา

กษัตริย์คือมิ่งมงคล เป็นประมุขของปวงชนแห่งชาติ เป็น
ที่รวมแห่งอำนาจโดยธรรมส่วนใหญ่ของชาติ เพื่อรับ

เหตุการณ์และป้องกันภัยจากมิตร, ประมุขนั้นเปรียบกับ

ช้อยจะส่วนสูงของร่างกายคือศีรษะ ซึ่งศีรษะนั้นยอม

เป็นประธานแห่งร่างกาย, ถ้าวางกายขาดศีรษะเสีย

จะอยู่ได้อย่างไร. พระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะ
ยิ่งของปวงชนในฐานะเป็นประมุข เท่ากับศีรษะแห่งร่าง
กาย, ถ้าขาดประมุขเสียแล้ว ปวงชนก็ขาดที่พึ่งเกษมสุข.

ชาติไทยเป็นชาติอดีตสภาวะ มีพระมหากษัตริย์สืบ
สันตติวงศ์เนื่องมาเป็นลำดับ โดยชอบด้วยกฎหมายและ
ประเพณีบ้านเมือง ทรงพระราชอำนาจในการที่จะอำนวยการ
กิจการของชาติให้ดำเนินไปสู่ความสุจริตความเจริญตามรัฐ-
ธรรมนุญ, พระองค์เป็นประมุขของปวงชนชาวไทย ทรง
ปกครองประเทศชาติให้ดำรงเอกราช มีอดีตสภาวะตลอด
รอดฝั่งมา ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกคือหัวหน้าบำรุงรักษา
พระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองถาวร เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่
แก่ประเทศชาติและตัวเราด้วย, ทรงคุ้มครองพวกเราให้
ปลอดภัยแห่งชีวิตร่างกายและทรัพย์สินสมบัติ ได้รับความ
ร่วมเย็นเป็นสุขสืบต่อกันมาจนบัดนี้.

ดังนั้น เมื่อท่านจงรักภักดีต่อชาติ จำต้องจงรัก
ภักดีต่อพระองค์ผู้ทรงเป็นประมุขด้วย เช่นเดียวกับผู้รัก
ครอบครัว จำต้องจงรักภักดีต่อหัวหน้าแห่งครอบครัว

ของคน, และผู้รักคณะต้องจงรักภักดีต่อหัวหน้าคณะของ
คนด้วย นี่องค์จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ก. นับถือพระองค์ว่าเป็น พระมหากษัตริย์ ของคน
ด้วยความจริงใจ เช่นเดียวกับบุตรธิดาที่ดี นับถือบิดา
มารดาของตนว่า เป็นมารดาบิดาอย่างแท้จริง.

ข. ถัดการเคารพนบถต่อ พระองค์พร้อมทั้ง กาย
วาจาใจ ไม่ดองระเมิดต่อพระองค์ด้วยประการใด ๆ
เช่นเดียวกับบุตรธิดาที่ดีเคารพรักในมารดาบิดาของตน เป็น
นิตย ไม่ดองเกินด้วยกายวาจา หรือแม้คิดลบหลู่ดูหมิ่น
อย่างใดอย่างหนึ่งเลย.

ค. คอยป้องกันและกำจัดภัยพิบัติมิให้มาพ้อง พาน
พระองค์ และไม่ทำการใด ๆ อันจะเป็นอันตรายต่อพระองค์
หรือเป็นเหตุให้ไม่ทรงดำรงพระราชนิเวศน์ ทำแต่การ
อันจะให้ทรงพระเจริญและ ทรง ดำรงพระราชนิเวศน์ เช่น
เดียวกับบุตรธิดาที่ดี ตั้งใจปฏิบัติมารดาบิดาของตนให้เป็น
ดั่งดำรง.

ชาวไทยทั้งหลายโปรดจำไว้ว่า “ องค์พระมหา

กษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะ
 ละเมิดมิได้ ” แต่ต้องอย่าให้เป็นเพียงคำพูด จงปฏิบัติ
 ตามองค์จรรยาก็คือพระมหากษัตริย์ดังกล่าวแล้ว ด้วย
 ความกตัญญูกตเวทิต์ ชื่อสัตย์สุจริต เคารพสักการะต่อ
 พระองค์อย่างน่าใสใจจริง.

๔. จรรยาก็คือรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญคือ
 กฎหมายสูงสุดของประเทศ เป็นยอดแห่งนิติบัญญัติ ซึ่ง
 บัญญัติถึงอำนาจสูงสุดในแผ่นดินและวิธีดำเนินการทั่วไปใน
 อำนาจสูงสุดนั้น, วางหลักเกณฑ์การปกครองประเทศไว้
 เป็นหลักฐานแน่นอน ซึ่งใคร ๆ จะดำเนินการปกครอง
 ตามชอบใจหาได้ไม่, และมีระเบียบการปกครองประเทศ
 ในอันที่จะบำรุงดำรงชีพของปวงชนแห่งชาติ ให้มี
 สิทธิในการปกครองบ้านเมืองแก่ราษฎร, ประดาพระ
 มหากษัตริย์กับราษฎรให้ร่วมมือกันจัดการปกครองประเทศ
 โดยสามัคคีธรรม รับรองและคุ้มครองสิทธิของปวงชน
 แห่งชาติไว้เป็นหลักฐาน ผูกพันและบังคับกันรักษาประเทศ

ชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ไว้ให้เกิดสภาพที่ยั่งยืนนาน.

รัฐธรรมนูญนั้นนอกจากเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศแล้ว ยังเป็นสัญญาประชาคมของปวงชนแห่งชาติด้วย ซึ่งก่อให้เกิดตามค้ำจรรยา มีความผูกพันซึ่งกันและกันที่แน่นแฟ้น ต้นความกระตือรือร้นของอันเคยมักคั่นกันในระหว่างพวกและระหว่างชนอื่น, และยังเป็นหลักคำประกันความสงบสุขภายในโดยทั่วไป, และเป็นหลักคำประกันความมั่นคงของประเทศต่อประเทศอย่างดีเลิศ ซึ่งสามารถทำให้ประเทศชาติเกิดเป็นปึกแผ่นแน่นหนามั่นคงสงบสุข และเจริญรุ่งเรืองรุดหน้าไปเทียมทันอารยะประเทศได้.

ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเป็นองค์การอำนวยความสงบและเป็นหลักที่พึงเกษมสุขของปวงชนแห่งชาติ, ถ้าชาติเดียวซึ่งรัฐธรรมนูญ อันเป็นดังค้ำจรรยาของการปกครองชีวิตของปวงชนแห่งชาติให้ตั้งอยู่เป็นสุขแล้ว, ปวงชนก็ชาติดังค้ำจรรยาไปหลักหนึ่ง และซึ่งแล้วก็จะมั่งคั่งภาพความเป็นอยู่ในการครองชีพไม่ผิดอะไรกับดังดังกล่าวแล้ว. เมื่อรัฐธรรมนูญมีคุณค่าอันประเสริฐเช่นนั้น, ปวงประชาชาติไทยจึงควรจงรักภักดีเทอดทูนไว้ที่ดังและถนอมรักษาไว้ด้วย

ความเสียหายแก่ตัวบุคคลอื่น ให้เหมือนกับชาติศาสนา
พระมหากษัตริย์โดยปฏิบัติตามองค์จักรภพศักดิ์ศรีรัฐธรรมนูญ
ดังนี้:-

ก. เคารพการปกครองของประเทศของตนตาม
บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ.

ข. ไม่นิยมยินดีการปกครองของประเทศโดยวิธีอื่น
หรือที่ผิดเพี้ยนไปจากรัฐธรรมนูญ.

ค. บัณฑิตศึกษา และ สดับสนุน ส่ง เสริม การ ปก
ครองของประเทศของตน ให้ดำเนินไปถูกต้องครบถ้วน
ตามวิถีแห่งรัฐธรรมนูญ.

ฆ. คอยกำจัดขัดขวางการทำลายล้างรัฐธรรมนูญ
และการปกครองด้วยระบอบอื่น หรือที่ผิดเพี้ยนไปจากรัฐ-
ธรรมนูญของตน.

ง. ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐมณ
ฑู ให้ดำรงประโยชน์แก่ตนและชาติ

ชาวไทยทั้งหลาย น้อมองค์จักรภพศักดิ์ศรีรัฐธรรมนูญ,
โปรดจำแนกได้ว่า รัฐธรรมนูญจะไม่ปฏิบัติท่าน, แต่ท่าน

จะต้องปฏิบัติรัฐธรรมนูญ, และรัฐธรรมนูญนั้น เมื่อท่านปฏิบัติแล้ว จะปกป้องพิทักษ์ให้ท่านมีความดำมัดกักตมเกลี้ยวกันได้รับประโยชน์สุขสมบูรณ์ มีสิทธิอันดีเสมอโดยทั่วถึงกัน.

ดังคัมภีร์ของทั้ง ๔ คือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ย่อมเป็นหน่วยแห่งความสุข และเป็นที่ยิ่งเกشمสุขของปวงชนชาวไทย, ชาติเป็นดังคัมภีร์ของเรา มีอดีตเป็นไทย, ศาสนาเป็นดังคัมภีร์ของเรา เป็นคนบริสุทธิ, พระมหากษัตริย์เป็นดังคัมภีร์ของเรา ได้ร่มเย็นเป็นเกียรติยศ. รัฐธรรมนูญเป็นดังคัมภีร์ของเรา มีสิทธิเสรีภาพพัฒนาภาพและภราดรภาพโดยครบถ้วน.

ดังนั้น ชาวเราทุกคนจงจงรักภักดีต่อชาติ จงรักภักดีต่อศาสนา จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจงรักภักดีต่อรัฐธรรมนูญด้วยน้ำใจอันบริสุทธิ แจ่มใสจงตระหนักด้วยว่า "ชีวิตที่จงรักภักดี คือชีวิตของเกียรติยศอันสูงศักดิ์ แต่ชีวิตที่ทรยศคดโกงลบหลู่ดูหมิ่น คือชีวิตของความตายก่อนตาย."

๑ เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง ควรคำนึงถึงชาติศาสนา, ไม่ควรให้เสียที่ที่เกิดมา ในหมู่ประชาชนชาวไทย, แม้ใครตั้งใจดีรักตัว, จะมัวนอนนิ่งอยู่เฉย, ควรจะร้อนนกร้อนใจ เพื่อให้พร่งพร้อมทวตณ, ชาติใดไว้รักสมัครสมาน, จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล, แม้ชาติย่อยยับอัปจน บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร.

๑ ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง คงจะต้องบังคับขับไล่ เคี้ยวเข็ญเย็นคำกรำไป ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็นนาย เขาจะเห็นแก่หน้าคำซื้อ จะนับถือพงศ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย ไหนจะต้องเหนื่อยยากลำบากกาย ไหนจะอายทั่วทั้งโลกา.

เพราะฉะนั้นชวนกันสวามิภักดิ์ จงรักร่วมชาติศาสนา ขอมตายไม่เสียดาชีวิต เพื่อรักษาอิสระคณะไทย สมานสามัคคีให้ดีอยู่ จะสู้ศึกศัตรูทั้งหลายได้ ควรคิดจ้านงใจ เป็นไทยจนสิ้นดินฟ้า.

พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖

บทที่ ๖

นิสัยนับถือกัน

ท่านผู้รทกษทั้งหลาย เราทราบกันดีอยู่แล้ว มนุษย์
ในทางกฎสังคมวิทยา ย่อมเป็นดังสมบัติ คือสัตว์เมือง
ที่ตอกรวมกันอยู่เป็นหมู่ เริ่มต้นแต่เป็นครอบครัว เป็น
บ้าน เป็นเมือง กระทั่งเป็นประเทศ, และต้องเกี่ยว
ข้องกันในการการติดต่อสมาคมกัน ซึ่งจะแยกออกอยู่
โดดเดี่ยวเดียวดายโดยไม่รวมหรือ เกี่ยวข้องกันโดยหาได้
ไม่, แม้ในทางประวัติศาสตร์ ก็ต้องเนื่องกันโดยสาย
โลหิตหรือเผ่าพันธุ์, และต้องสืบสายโลหิตกันมาโดยดัตถิ
ประเพณีหรือขนบธรรมเนียม อันจำจะรวมกันเป็นเหล่า
กอ ซึ่งเรียกว่าชาติ, ถึงจะแยกย้ายกันออกไปอยู่ห่างไกล
กันอย่างดistant แต่ลักษณะผิวพรรณและภาษาคำพูดก็
แสดงว่าเป็นสายชาติเดียวกัน.

มนุษย์แม้เนื่องกันโดยสายโลหิต และสืบสายกันมา

โดยฉันทิประเพณี ซึ่งถึงกับนับว่าเป็นสายชาติเดียวกัน
 ดังกล่าวแล้วก็จริง, แต่พึงทราบอีกว่าการอยู่รวมกันแห่ง
 มนุษย์หมู่มากนั้น ย่อมทำให้เกิดเหตุการณ์และบรรดา
 ด้วทุกข์เจริญหรือเสื่อมขึ้นแก่กันและกันได้. ถ้ามนุษย์
 มีศีลธรรม รู้จักนับถือเคารพรักใคร่เกรงใจกัน มอง
 เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน ไม่ตมว่าเราเป็น
 มนุษย์ แม้คนอื่นเขาก็เป็นมนุษย์, ต่างคนต่างมีไมตรี
 จิตมิตรภาพ มีกิริยาและภาพอ่อนโยนต่อกัน คอย
 ยกย่องเชิดชูและช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กันแล้ว ย่อมก่อ
 ความสงบสุขและความเจริญอันถาวรขึ้นแก่กัน. แต่ถ้า
 เป็นคนไร้ศีลธรรม ไม่รู้จักนับถือเชิดชูกัน แ่ดงอาการ
 ดบหน้ คุกกัน, โยนความหยาบคายโหดร้ายเข้าใส่กัน
 มุ่งเอาวิศเขาเปรียบแก่กัน จ้องเบียดเบียนข่มขู่ กัดกัน
 กิษอย่างดัดวีป่าแล้ว, ก็แน่ที่จะต้องเพิ่มทุกข์ภัยเดือด
 ร้อนให้แก่กัน.

แท้จริงในบ้านเรือนซึ่งมีความนับถือรักใคร่กันเข้าไป
 ถึงอยู่ เป็นเจ้าเรือนนั้น ย่อมเป็นที่อยู่สุขสบาย

ทำให้บังเกิดความสว่างไสวขึ้นบนทิวหน้ากัน, ถ้าเราได้อยู่ในบ้านเรือนเช่นนั้น เท่ากับได้อยู่ใต้ต้นไม้อันร่มเย็น มีฝูงนกเกาะโผบินไปมาส่งเสียงพุดกันและบ้วนอาหารกัน เป็นที่หน้าพิศเพลินเจริญใจยิ่งนัก. ดังนั้น เพื่อให้การอยู่รวม และเกี่ยวข้องกันเป็น ดนตรีและวัฒนาสถาพร แก่กัน เราจึงสร้างนิตยน์บัลลังก์ ตามฉันทาภิเศกและ ผู้ใหญ่ผู้น้อยหรือผู้เสมอกัน, การแต่งกายจากสภาพ อ่อนโยนแก่กัน, ประพฤติตนดีมีน้ำใจ, ยกย่องเชิดชู กันตามทางที่ควร, และเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน, นี้คือลักษณะ แห่งความนิตยน์บัลลังก์. เมื่อท่านแต่งกายจากสภาพ อ่อนโยนแก่กัน, ประพฤติตนดีมีน้ำใจ, ยกย่องเชิดชู และเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันตามฐานะผู้ใหญ่และผู้น้อย, จนเป็น อาณัติวัตรติดสันดาน ถือว่ามีนิตยน์บัลลังก์ได้จริง.

ท่านคงเคยเห็นคนบางคนซึ่งชอบนั่งหรือหันหลังให้ ไม่แดงในเมื่อมีผู้พูดด้วย, บางคนเดินโครมครามทำให้ เป็นที่รำคาญของคนอื่น เมื่อนั่งหรือยืนกีดทางใครอยู่ก็ เฉยเฉยไม่หวั่นไหว บางทีเดินเฉียดหรือยืนใกล้ผู้คนที่นั่ง

อยู่จนเกินไป ไม่รู้จักค่าที่สูง เดินอย่างเดินข้ามศีรษะ
 หรือเดินกราบศีรษะ, และยืนอย่างยืนปักศีรษะหรือยืนคา
 ศีรษะ, บางทีก็ถลกตนแหวกผู้คนไปโดยมิต้องขอร้อง เมื่อ
 มีแขกไปใครมาก็ไม่ต้อนรับ เชื้อเชิญหรือชักทายปราศด้วย
 ความอ่อนน้อม, ใครพูดอะไรคอยขัดคอไม่ว่าถูกหรือ
 ผิด เป็นคนหยาบคายตะลุมตะลิ่งดั่งลิงผู้ดี, หยิ่ง
 ของทองดูหมิ่นสมบัติผู้อื่น เห็นใคร ๆ ก็เป็นดอกว่า
 ตัวไปหมด, ไม่ไว้ใจผู้อื่น อธิษฐานตามที่เหมาะที่ควร
 ดมหัวขลุ่ยขลุ่ยตนเพื่อชมเชยคนอื่นด้วยเข้าใจว่า เป็น
 เครื่องทำให้เขาต่ำทราลงและผดุงฐานะของตนให้สูงเด่น,
 ทะนงตัวนึกอีกเหิม อยู่ในใจว่าตัวเป็นคนดีเป็นคนสำคัญไม่มี
 ต้มมาการะวะต่อใคร ให้อำนาจวางท่าทำเป็นคนใหญ่คน
 โตเจ้ายศเจ้าอย่าง หัวแข็งกระด้างกระเดื่องดองตน
 ทุรังว่ายากด่อนยาก ไม่ยอมเชื่อฟังคำตักเตือนแนะนำ
 พร้าด่อนของใครหมด นี้อาจเป็นคนไม่นับถือผู้อื่น.
 ความซอซนขบถเป็นทนายคิดขบถ แม้เพียงพูด
 หยาบต่อกันเท่านั้น ซึ่งถ้าคิดแต่ผิวเผินจะเห็นเป็นการ

เล็กน้อย, แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว จะเห็นเป็นโทษ
อันใหญ่ยิ่ง. ถ้าท่านขึ้นปลดปล่อยมันไว้ให้แก่งด้าแล้ว จะเป็น
ศัตรูที่ร้ายกาจ เพราะจะทำให้ความรูสึกภายในของท่าน
กระด้างหยาบคายไปตามกิริยาภายนอก, และจะทำลาย
ความเป็นผู้ดีให้หมดไป ซึ่งท่านเองจะกลายเป็นคนนิสัย
หยาบแข็งกระด้างลบหลู่คนอื่น. ดังนั้น การแสดง
กิริยาจากหยาบคาย จึงนับว่าเป็นเครื่องหมายแห่งความ
ไม่นับถือกัน.

คนนิสัยไม่นับถือผู้อื่นจะอยู่ในที่ใด ก็ทำความ
ขุ่นเคืองให้แก่กันและกันในที่นั้น, เช่นเมื่อเขาแสดงความ
หยาบคายต่อผู้ใด ผู้หนึ่งย่อมขุ่นเคืองไม่พอใจและรู้สึก
เกลียดชัง, ยิ่งเขาแสดงแก่คนอื่นมากคนด้วยกัน ก็ยิ่ง
เพิ่มจำนวนคนขุ่นเคืองและเกลียดชังมากขึ้น ห้ามใคร
ปรารถนาจะคบหาสมาคมด้วยไม่, ประหนึ่งว่าเราได้ถูก
เคียดชังของใดใครกั้นมิดชิดแน่น ซึ่งใคร ๆ ต้องหลบ
หลีกปดึกคดออกให้ห่างไกล, เพราะการอยู่ร่วมกับคน
มีนิสัยไม่นับถือผู้อื่นนี้ ถึงแม้จะก่อโทษภัยต่อผู้อื่น

ขึ้นแก่กัน ไม่เป็นการดั่งบรรดาธรรมเรียบร้อยได้โดย. พึง
เข้าใจเกิดว่า กิริยาอาจหายาหรือแข่งกระต้างเยื่อหุ้ม
เป็นเครื่องกักกันเราให้ไกลจากคนอื่นทวไป, ส่วนกิริยา
อาจดีและใจดี เป็นเครื่องเห็นยววังผู้อื่นให้เข้ามาใกล้ติด
สนิทสนมกับเรา ทำให้เรามีพวกพ้องเพื่อนฝูงมาก.

เรามีเจตจำนงชอบให้คนอื่นนับถือเราฉันใด, คนอื่น
ก็มีเจตจำนงชอบให้เรานับถือเราฉันนั้น, นี่เป็นหลักความ
จริง. ดังนั้น เมื่อท่านมีอันอยู่ร่วมและเกี่ยวข้องกับคนอื่น
อยู่, ถ้าต้องการความนับถือจากคนอื่นอย่างใด, จึงควร
ทำความนับถือแก่คนอื่นอย่างนั้น. อย่าดองตามธรรมดา
ดะดองดองเกินกัน. เพราะเมื่อท่านไม่แสดงความหายา

หรือตอบหัด, ดูกเขาแล้ว, เขาจะไม่แสดงความหายาหรือ
ตอบหัด, ดูกท่าน, จึงพยายามปลุกนิสัยนับถือผู้อื่นขึ้นใน
ตน ตามลักษณะแห่งความนับถือกัน ๔ ประการ ดังนี้.-

๑. มีกิริยาอาจสภาพอ่อนโยน เราจะรู้ มาดกักห
รู้ ใจกว้างขวางกักหัดเพื่อรู้ มนุษย์กักหัดเพราะเดะรู้ มนิกก
วิเศษ, แม้เราจะรู้ คนดูภาพกักหัดความดูภาพซึ่งเขาแสดงออก

มาทางกิริยาวาจา. จริตที่เดียวคนสุภาพย่อมแสดงกิริยา
วาจาอ่อนน้อมแก่คนอื่นดีที่สุด, ถ้ายิ่งคนอื่นเป็นคนอ่อนน้อม
ด้วยแล้ว ก็ยิ่งแสดงกิริยาวาจาคุ้มครองคนอ่อนแอขึ้น,
ซึ่งถึงแม้เขาได้ช่วยเหลือคนอื่นเอาไว้พ้นจากการ ถูก ช่ม-
เหงกระเนิงร้ายแล้ว ก็จะไม่มีความหมายของขมเขย
กัหาได้คำนึงถึงไม่, เพราะเขาทำดีเพื่อเห็นแก่ความดี ไม่
ทำดีเพื่อเห็นแก่การเออหน้าหรือเพื่อจะ ได้รับ ความ ยกย่อง
ขมเขย และเมื่อทำความดีให้เกิดขึ้นแก่คนอื่นแล้วไม่ต้อง
รอหรือให้เขาคอบแทนตน, ยิ่งกว่านั้นหาได้จำการกระทำ
ที่ตนปฏิบัติต่อคนอื่นไม่ และไม่มองเขาด้วยสายตาประหนึ่ง
ว่าเขาได้เป็นลูกหนี้ต้องคอบแทนตนอยู่. ดังนั้น คนสุภาพ
จึงมีดีเด่นอยู่ในโลก แม้กายแล้วก็ไม่ดีเกินความดี, เหมือน
ไม้จันทน์หอม ถึงจะถูกขวานฟันคั่นล้มแล้ว ก็ยังมีกลิ่น
หอมติดอยู่ที่ขวานเล่มนั้นเอง, ทำนองสร้างนิสัยนับถือกัน
ด้วยความสุภาพ,

สำหรับมรรยาททางกาย จงแสดงกิริยาสุภาพตั้งมา
ให้เหมาะแก่บุคคลสถานที่และกรณี. เช่นเมื่อเข้าหา

พระสงฆ์ เจ้าหาผู้หลักผู้ใหญ่ เข้าเฝ้านายหลวงหรือเจ้านาย
 เข้าสมาคมคนต่างชาติ เข้าที่ประชุมหรืองานพิธีใด ๆ
 ต้องอนุโลมตัวให้เหมาะสมกัน, ควรไหว้ก็ไหว้ ควรคำ
 น้บก็คำน้บ ควรหมอบกราบก็หมอบกราบ หรือควรแต่ง
 ภูษาฎาพอย่างอื่นก็แต่ง แต่ต้องอย่าแต่งภูษาฎา
 ข้ามหยาบคายแข่งกระด้างทะลึ่งตึงตัง หรือภูษาฎา
 อย่างอื่นอีกต่อใคร ๆ, ควรระมัดระวังภูษาฎาให้อยู่ในกรอบ
 อันดีมีศีลธรรม สงบเสงี่ยมเจียมตัว ภูษาฎาเรียบ
 โอบอ้อมอารี กรุณาปรานี ต้อนรับด้วยความเอื้อเฟื้อ
 เรือเชิญ มีดีมาการจะอ่อนโยนระ่มุณะไมค่อผู้หลัก
 ผู้ใหญ่และผู้เสมอกันแม้ค่อผู้น้อยหรือผู้ฐานะต่ำลว่า ไม่ค่อ
 คั่นร้นแข็ง และเย่อหยิ่งองหองด้วยถือทิฐิมานะ.

ถ้ารับมรรยาททางวาจา จงพูดถ้อยคำจับใจไพ-
 เราะอ่อนหวาน คำสละสลวยฟังง่ายสบายหู ซึ่งเร้าใจเขา
 ให้รักใคร่ศุคคิม เห็นควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่างและทำตาม
 ได้ไม่มีโทษ, ไม่ยั่วให้เขาเกิดขุ่นเคือง แต่ชวนให้เขารื่น
 บานหรรษา จงได้ คั้นน้ำหวานซุกคำดังใจให้ชุ่มเย็น และ

เป็นที่ยินดีชอบใจของคนอื่นทั่วไป. อย่างด่าว่าคำกระโชก
โชกชากหยาบคายและหยาบโดน, ควรอบปากให้หอมหวด
ได้ด้วยวาจาไพเราะอ่อนหวาน, อย่างปล่อยให้ปากเดี้ยหยาย
ด้วยคำหยาบ คืออย่าพูดคำหยาบถากถางความชั่วหรือ
ถ้อยคำใด ๆ ซึ่งเป็นเหตุให้คนอื่นเข้าใจเจ็บใจหรือผูกใจเจ็บ
ในท่านเป็นอันขาด.

จำไว้เถิดว่า การนิ่งและคิดไม่ทำให้ใครเจ็บช้ำ
น้ำใจ แต่การทำและพูดที่ไม่สุภาพย่อมทำให้เขาเจ็บช้ำน้ำ
ใจ, ส่วนการทำและการพูดที่สุภาพรวมเรียบนอกจากไม่
ทำใครให้เขาเจ็บช้ำน้ำใจแล้ว ยังเป็นยาบำรุงน้ำใจเขาให้
ยินดีว่าเรารักใคร่เคารพนับถือไว้วางใจได้อีกด้วย. ดังนั้นท่าน
จงแสดงกิริยาสุภาพอ่อนโยน, จงพูดวาจาสุภาพอ่อนหวาน,
พร้อมทั้งดวงหน้าอันยิ้มแย้มแจ่มใส และหัวใจอันคมกริบ
ดั่งมีดโกน เพื่อตัดเสียซึ่งความเยือกหยิ่งจองหองและอบอวล,
คู่มั่นคนอื่นให้พินาศ.

๒. ประพฤติตนสม่ำเสมอ คนหมิ่นมากที่อยู่ด้วย
กัน ทุกคนต่างชอบความเป็นธรรมดาสม่ำเสมอหน้ากัน, ผู้มี

ชาติตระกูลศักดิ์อำนาจทรัพย์สินบริวาร กาลังกายก่าลังใจ
และสติปัญญาหรือคุณงามอย่างอื่นอีก ก็รักใคร่หลงแหง
คอยส่งจนรักษาไว้ ซึ่งเกียรติแห่งดังเป็นที่รักไคร่นั้น ๆ, ไม่
ชอบให้ใครมาดหมิ่นเหยียดหยามดบด้างให้เสื่อมเสีย, แม้
ท่านก็เป็นคนหนึ่งมิใช่หรือ ซึ่งชอบรับความเป็น ชรรณต์มา
เต็มหน้ากันจากคนอื่น.

ดังนั้น จึงควรประพฤติดนดมำเสมอ โดยให้รู้จัก
ประมาณตัว วางตนดมำเสมอพอเหมาะพอดีกับฐานะและ
ความเป็นอยู่ของคน ให้เป็นไปในหมู่คณะและญาติมิตร
สหายโดยถกชอบ, เพราะชีวิตของท่านที่จะราบรื่นมี
ไชยภคนชนให้เห็นคนอื่น ด้วยชาติตระกูลอันสูงศักดิ์ ด้วย
อำนาจวาสนาของพี่น้อง และด้วยแต่งตั้งกิริยาวาจาอย่างอื่น
อีกด้วย, แต่ด้วยท่านจะต้องประพฤติดนดมำเสมอ วางตัว
ให้เหมาะเจาะ มีใจเป็นธรรม แต่งตั้งกิริยาวาจาด้วยความ
เสมอภาค ด้วยความอ่อนโยน ด้วยความระมัดระวัง และ
ด้วยความปรองดองกันเป็นลักษณะ. ในโลกนี้ที่ใคร่คน
เชิดคนขึ้นเหยียดคนอื่นโดยชาติตระกูลว่า เราชั้นสูง เรา

ชนคำ พยายามแบ่งแยกกันออกไปเป็นหมู่เด็กหมู่ น้อย จน
 รวมกันไม่ติด. ที่นั้นจะเกิดความพิณาส่งมจน, แต่ที่ใดอัน
 คนไม่เรียดคนเหยียดคนอื่นโดยชาติตระกูล พยายามรวม
 กาลังกันเข้าเป็นหมู่ ใหญ่ด้วยสามัคคี ที่นั้นจักเจริญและ
 สดกิดเลื่องรยอยู่คู่ฟ้าและดิน. ที่จริงหลักธรรมในพระศาสนา
 นี้ นอกจากความประพฤติชั่วหรือดีแล้ว ย่อมไม่ปรากฏ
 เห็นมีในที่ไหนซึ่งดำรงตบโทษ หรือ ให้รางวัล แก่ผู้มี ชาติ
 ตระกูลอย่างโน้นอย่างนี้, ผู้นี้เป็นพวกเรา ผู้นี้เป็นพวก
 อื่น, ผู้เป็นความเข้าใจของคนใจคับแคบ. แต่ผู้มีใจกว้าง
 ขวางย่อมถือว่า ผู้อยู่เหนือพื้นพสุธาทั้งหมดเป็นพวกเดียว
 กัน, โปรดดำนึกเถิด ถ้าชยาก็ให้ชาติเจริญรุ่งเรือง.

หมู่คณะจะคงอยู่ได้ด้วยอำนาจแห่งความเป็นผู้มี
 นิธิธรรมเสมอกัน, มิฉะนั้นจะไม่อาจรักษาสามัคคีไว้ได้อะไร
 เถ้าเรียกว่านิธิธรรม กฎข้อบังคับ และคุณสมบัติชนบ
 ธรรมนิยมลัทธิประเพณีอันดี ซึ่งเป็นที่นิยมสืบต่อกันมา
 ในหมู่ชนแห่งชาติ นี้คือนิติธรรม, ท่านจงรักษาและทำตาม
 นิติธรรมของหมู่คณะ ประพฤติกิจวาจาให้เรียบร้อย

สำหรับหมู่ญาติ ถ้าท่านอ่อนกว่าโดยวัยแม้เป็น
ผู้พี่เศษกว่า ด้วยยศศักดิ์อำนาจวาสนาและทรัพย์สินมรดก
ก็อย่าหยิ่งฮวดดีทะนงตน, ควรทำการ อ่อนน้อมนพให้แก
ญาติผู้เจริญวัยกว่า, และถ้าท่านเป็นผู้เต็มชเาโดยวัย
ก็ควรแต่งดวงความนับถือเขาให้สูงขึ้นด้วย. ไม่ดูแคลน
ผิดไร้วาสนา, หรือแม้ท่านเป็นผู้ใหญ่ก็ควร

แสดงอริยาสัยไมตรีกรุณาปรานีแก่ญาติผู้น้อย. สำหรับ
หมู่มิตรเก่า ท่านเคยสนิทสนมกันมาอย่างไร ก็อย่าทำใจ
เบาเพราะความเจริญดังเดิม, คงนับถือเขาสนิทอยู่ตาม
เดิมไม่ก่ดับกตายเป็น. เมื่อหมู่คณะระแวงาติมิตรได้รับความ
เคารพนับถืออย่างนั้นแล้ว ย่อมรักใคร่แสดงความเคารพ
นับถือตอบ, ซึ่งต่างจะทำตามตามศักดิ์กตณเฑียรกันให้
แน่นหนาแน่นคง.

นับถ้านัก “พงศ์พันธุ์ เปรียบเหมือนพันธุ์ที่คิดไฟ
แยกออกมตั้งแต่ควน รวมกันเข้าก็ถูกโชน, แค้นด้วยเมี้ยว
และเด็ก ถ้ามากแค้นรวมเข้าด้วยกัน, ก็อาจทานไว้ได้ไม่
ขาด, พฤษชาติที่ชนอยู่โดยดำพั้ง แม้จะใหญ่โตแข็งแรง
และดากหยิ่งดก ก็อาจถูกพายุทำลายได้ และดำตันหักดับขึ้น
ในครู่เดียว, แต่เหล่าไม้มีรากมันคงชนอยู่ด้วยกันเป็นกอ
อาศัยความช่วยเหลือกัน, อาจทานพายุไว้ได้. ดังนั้นผู้อยู่
ตามดำพั้งคนเดียว ศัตรูยังถือว่าโดยอำนาจของตนเอง ก็
อาจเอาชนะเขาได้คนเดียวกับพายุต้นไม้ที่อยู่โดดเดี่ยว
วงศ์วานจะเจริญคงบังทั้งออกอยู่ในสระได้ เพราะอาศัยคน

ในวงศัวานมีด้ามค้ำช่วยเหลือกัน, แม่ผู้มีฤทธิ์อำนาจยิ่ง
อาจพ่ายแพ้แก่ผู้อ่อนกำลังซึ่งเข้าร่วมกำลังกันต่อสู้ได้, ผู้
มีพลังมากแต่มีความด้ามค้ำกดลงเกลี้ยวกัน ย่อมมุ่ง
ลักษณะถึงความหนาที่บ่แห่งกบไม่ ซึ่งมีหนามแฉกต่อมอยู่
รอบข้าง อันใคร ๆ ไม่ควรเข้าไปคิดได้”.

กิริยาจากต้องประจบให้ควรแก่ฐานะของบุคคล
นั้นบัณฑิตไม่ ไร เขาออกไป แต่งเท้าหรือ กำไล เท้าเขารุ่น มา
ประดับศีรษะ, แก้วมณีมีค่าควรดัดไว้ในเรือนทอง เขาไป
ฝังไว้ในคัมภีร์ จะไม่มีเสียงกริ่งหรือฉายแวววาว แต่
เป็นความผิดของช่างผู้ทำ, เชิดกระจกชั้นประดับมุกถูกลด
มณีลงประดับกำไลเท้า และนักหาเป็นโทษอยู่แก่แก้วมณี
ไม่ แต่คนไข้นั้นเองไม่รู้ประดาอะไร แม่ผู้ไม่รู้จักวางตัว
ให้ถูกฐานะก็เช่นกัน เป็นผู้น้อยแต่อาจทำเป็นคนใหญ่คนโต
คัมภีร์ หนึ่งหมื่นโกฏิร่ำเรียนฐานะแต่เกินรายได้ของตน ไร
เงินทองอย่างผู้ที่มีรายได้มาก, เห็นเพื่อนมีรถยนต์ แม่
คนไม่มีเงินก็ยอมเป็น หุ่นหินขยับขยับ และซื้อเรือเหมาเพื่อ
ให้เทียมหน้าเทียมตาเพื่อนที่เขามีทรัพย์มากกว่าตน. กิริยา

มรรยาทตลอดจนวาจาที่เสมอ ผู้ใหญ่ ซึ่งขาดหยาบคาย ผู้อื่น
อยู่เพื่องานนี้, อวดดีดปวิทยาที่ตนมีอยู่ ออกชมเชยผู้อื่น

เสมอ. แม่เป็นนักเรียนได้เงินค่าเล่าเรียนและค่ากินจาก
พ่อแม่ แต่ทะเลาะทะเลาะกันจะนั่งห่มจะเที่ยวเตร่จะกินอยู่ให้
เสมอเหมือนกับผู้ที่ทำงานมีรายได้ส่วนตัวเดือนละมาก ๆ.

คนผู้ไม่รู้จักวางตัวให้ถูกฐานะ ย่อมประพฤติก
พร่องและผิดพลาดอย่างนี้, เขาจะต้องได้รับความเสียใจ
เพราะผิดที่มาตร พลาดที่หวัง พร้อมทั้งความวิบัติ เด็ดเดี่ยว
ที่เกิดจากการทำแบบงี้ ๆ ของตนเอง. เพราะว่าการวาง
ตัวไม่ถูกและไม่เหมาะสม เช่นวางตัวไว้ในฐานะที่สูงเกิน
กว่าความเป็นจริงอย่างไรของตนเอง ย่อมกลายเป็น
ประพฤติ หยิ่ง อวดดี ทะนงตนไปใน สายตา ของ บุคคล อื่น,
ความประพฤติหยิ่งอวดดีทะนงตนนั้น นอกจากจะเป็น
เครื่องทำตัวเองให้อับเฉาและตกต่ำแล้ว ยังเป็นเครื่องทำ
ลายตัวให้พินาศด้วย. ดังนั้นการรู้จักวางตัวสม่ำเสมอให้
สมควรเหมาะสมพอดี ไม่สูงนักไม่ต่ำนัก ย่อมเป็นเครื่อง
ป้องกันผู้มีฐานะสูงไว้ไม่ให้ตกต่ำ, และละจุดดั่งเสริมผู้มี

ฐานะทำให้สูงขึ้นโดยลำดับ นับว่าเป็นเกียรติยศดีทั้งนั้น
 ของ. “ตักน้ำได้กระโหลก ชะโงกดูเงาหัวของตัวบ้าง
 เป็นไร.”

สูงอย่าสูงกว่าฐานนานมักล้ม
 จะเรียน कमเรียนเถิดอย่าเปิดฝัก
 คนสามเท่ามีปัญญาหาไว้หัก
 ที่ไหนหลักแหลมค้างจាំไว้.

อย่าเออมเด็ดดอกฟ้า มาถนอม
 สูงสุดมีอมักตรอม ออกไข่
 เด็ดแต่ดอกพยอม ยามยาก ชมนา
 สูงก็สอยด้วยไม้ อาจเออม เอาถึง.
 โลกนิติ

นักนิคโบราณซึ่งเตือนให้รู้จักฐานะของคนนั่นเอง.

เพราะฉะนั้น เมื่อการวางตัวดีมีมาเสมอเป็นเกียรติยศ
 อย่างหนึ่ง ซึ่งเชิดชูประพฤติกให้เป็นที่ยอมรับชมชอบของ
 มนุษย์คนอื่นอย่างนี้แล้ว, เราจึงควรวางตัวดีมีมาเสมออยู่ในอัน
 ด้บสมควร ไม่สูงจนเป็นคนหยิ่งในฐานะหรือทะนงจนดื้อ

ตัว และไม่ได้จําเป็นคนเชื่อมขั้วหรือกลายเป็นการดหมิ่น
 ตัวเอง, ต้องไม่ถือตัวหรือไว้วางใจเป็นเครื่องโอ้อวดหรือกด
 ข่มผู้อื่นหนึ่งผู้ใด ควรรู้ตัวว่าทุกคนมีความเป็นคนคล้าย
 กันโดยชาติกำเนิด จะต่างกันแต่เพียงกรรมเท่านั้น,
 ชาติกำเนิดมิได้ทำให้ใครเป็นผู้ดีหรือเป็นไพร่ได้, ความ
 ประพฤติเท่านั้นเอง ทำให้เป็นผู้ดีและไพร่อย่างแน่แท้,
 แล้วยพยายามแสดงกิริยาอาการอันอ่อนโยนระมัดระวังให้
 คนทุกคนเข้ามาสมาคม หรือเป็นผู้เข้าไปสู่สมาคมของคน
 ทุกคนได้ ทำตนให้เหมาะสมกับบุคคลและชุมชนนั้นๆ.
 อย่าลืมว่าเกิดมาเป็นคนต้องนึกถึงเกียรติยศก่อน, เพราะ
 ด้ร้ระร่างกายกับเกียรติยศนั้นผดกันไทด คือ ด้ร้ระร่างกาย
 จะศูนย์สิ้นในเวาขณะเดียวก็ได้ แต่ว่าเกียรติยศเป็นดัง
 ด้กตถาพรอยู่ชวถดปาวสาน.

๓.. บกย่องเชิดชูกัน ขรรตามนุษย์ทุกคนยอม
 รักเกียรติ ไม่ปรารถนาจะให้ใครติเตียนเหยียดหยามแม้
 ด้่น้อย, เมื่อมีใครมาทำหรือพูดให้เป็นการดบเห็ดยมหรือ
 หมิ่นประมาทเย้ยหยันักไม่ชอบ เพราะเห็นเป็นการทำดา

เกียรติของคนให้เสื่อมเสีย. ต้องแสดงกิริยาอาการไม่พอใจให้ปรากฏทันที. แต่ปรารถนาที่จะให้บุคคลอื่นยกย่องเชิดชูคน, ถ้ามีใครเขาทำหรือพูดให้เกียรติแก่เพียงนิดหน่อยก็ชอบ และแสดงอริยาไย้ตอบขอบใจเขาในทันที. นี่เป็นความรู้สึกของผู้รักเกียรติ, ความรู้สึกชนิดนี้ของบุคคลอื่นเป็นเช่นใด แม้ของเราที่ย่อมเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน.

ท่านจงยกย่องเชิดชูบุคคลอื่นเหมือนยกย่องเชิดชูตนเอง จงดำเนินในความรู้สึกของบุคคลอื่นเหมือนในความรู้สึกของตนเอง, เพราะเมื่อเขาได้รับความยกย่องเชิดชูจากท่านแล้ว เขาคงยกย่องเชิดชูท่านตอบ. คน่าได้เย็นเกิดขึ้นเมื่อท่านอาบ และดื่มแล้วยอมให้ ความเย็นชื่นใจแก่ท่าน, แต่ถ้าท่านดิเคียนเหยียดหยามเขาแล้ว ก็แน่ละที่เขาจะต้องตอบท่านในลักษณะคล้ายคลึงกัน เข้าทำนองซัดรู้ดักทอนดม ถ่มน้ำลายรดฟ้า. การมองกันในแง่ที่ดี, ประพฤติดีที่เป็นประโยชน์แก่กัน, และช่วยส่งเสริมความดีของกัน, นี่เป็นลักษณะแห่งความยกย่องเชิดชูกัน. เมื่อท่านมองคนทั้งในแง่ที่ดี, ประพฤติดีที่เป็นประโยชน์แก่เขา,

มากเท่านั้น, ซึ่งในที่สุดจะต้องทำให้เขาพินาศเกิดอริแตก
 ร้าว^๕ชนในระหว่าง^๕ผู้อื่น คนเมาสุรา คนเดินเต่อ คนข^๕โกรธ
 คนโหดเหี้ยม คนโง่^๕จัด คนโหดร้าย คน^๕ซัด^๕คน^๕คนเจ้า
 เล่ห์ คนโอ้อวด คน^๕ฤษยา^๕และคนไม่^๕แฉ่ง^๕ร้าย เหล่า^๕นี้ย่อม
 เป็น^๕ที่^๕เจริญ^๕แห่ง^๕อา^๕ธรรม ผู้^๕ม^๕อง^๕กัน^๕ใน^๕แ่ง^๕ที่^๕ค^๕ือ^๕ว่า^๕ประ-
 พุ^๕ต^๕ตั้ง^๕ที่^๕เป็น^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕แก่^๕ตน^๕และ^๕ผู้^๕อื่น ส่วน^๕ผู้^๕ม^๕อง^๕กัน^๕ใน^๕แ่ง^๕
 ร้าย^๕นี้^๕ว่า^๕ประ^๕พุ^๕ต^๕อัน^๕ศ^๕ก^๕พินาศ^๕แก่^๕ตน^๕เอง^๕และ^๕ผู้^๕อื่น^๕ด้วย,

- ๑ โทษ^๕ท่าน^๕ผู้^๕อื่น^๕เพียง^๕ เม^๕ล^๕ด^๕งา
 ปอง^๕ค^๕ิณ^๕น^๕ิน^๕ทา^๕ ไป^๕เว^๕น
 โทษ^๕ตน^๕เท่า^๕ภ^๕พ^๕า หน^๕ก^๕ย^๕ิง
 ป้อง^๕ป^๕ค^๕ค^๕ิด^๕ช^๕อน^๕เร^๕น เร^๕อง^๕ร^๕้าย หาย^๕ศ^๕ุ^๕น^๕ย์

(จากโลกนิติ)

ข. ประพุ^๕ต^๕ตั้ง^๕ที่^๕เป็น^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕แก่^๕กัน^๕ การ^๕ทำ^๕ตั้ง^๕
 ที่^๕พึง^๕ต^๕อง^๕การ^๕แก่^๕กัน^๕, และ^๕ทำ^๕ให้^๕มี^๕น^๕เป็น^๕เช่น^๕ที่^๕ค^๕น^๕อื่น^๕เห็น^๕ค^๕ว^๕
 ว่า^๕มี^๕น^๕จะ^๕เป็น^๕เช่น^๕นั้น แล้ว^๕พยายาม^๕ป^๕ฏิ^๕บัติ^๕ค^๕ด^๕อ^๕ค^๕น^๕ทุก^๕ค^๕น
 อย่าง^๕เป็น^๕ม^๕นุ^๕ษ^๕ย^๕ด้วย^๕กัน^๕, นี^๕ค^๕ือ^๕ประ^๕พุ^๕ต^๕ตั้ง^๕ที่^๕เป็น^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕
 แก่^๕กัน^๕ละ. คน^๕เร^๕า^๕ที่^๕อยู่^๕ด้วย^๕กัน^๕จ^๕า^๕จะ^๕เค^๕ว^๕พ^๕ใน^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕

ของกันและกัน, เพราะว่าดังใดเป็นประโยชน์คน ^๕ ดังนั้น
 ย่อมเป็นประโยชน์^๕ผู้อื่นด้วย. ^๕ ดังนั้น เมื่อท่านเห็นแก่
 ตัวเองจึงต้องเห็นแก่ผู้อื่น ^๕ แม้เมื่อรักตัวเองก็ต้องรักผู้อื่น
 ด้วย, อย่าปล่อยให้ให้ความเห็นแก่ประโยชน์คนเข้าครอบงำ.
 ถ้าเมื่อใดความเห็นแก่ประโยชน์คน เข้าครอบงำท่าน แล้ว,
 เมื่อนั้นเขาจะกลบเป็นชาย, และชายจะกลบเป็นขอ
 เหมือนเงาในกระจกคั่นของ ^๕ ซึ่งจะเป็นช่องทางแห่ง
 ทรโทษ, เพื่อจะมีช่องทางนั้นได้ ^๕ ท่านจึงควรประพฤติ
 ดังที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ^๕ ดังนี้.

ถ้าเป็นพ่อแม่ควรชวนชวดยทำกิจธุระให้แก่บุตรธิดา
 เช่นคอยห้ามปรามไม่ให้เขาทำความชั่ว, ชักนำให้เขา
 คงอยู่ในทางดี, จัดให้เขาได้รับการศึกษา, ให้ตั้งครอบ
 กรวดและเคหะสถานบ้านเรือนเป็นหลักฐาน. ถ้าเป็นบุตร
 ธิดาควรตั้งใจเลี้ยงดูอุปการะคอยแก่ท่าน, ช่วยชวนชวดย
 ในกิจการของท่าน, ดำรงวงศ์ตระกูลให้ดำรง ^๕ อย่าทำ
 ให้เสื่อมลง, ประพฤติตนให้เป็นคนดีควรได้รับทรัพย์
 มรดก, และควรทำบุญอุทิศให้เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว,

ด้รรเสริญความเจริญ ย่อม เป็นดัง
 ทุกคนต้องพยายาม ท่วมเท กำ ด้
 เมื่อได้สัมปราคาแจ้งก ยินต์รัก ไ
 อยากรให้ผู้อื่นรู้จักในความ ที่ตน ไ
 ร เรืองราวอันเกี่ยวแก่ความดีของตน
 ช่วยส่งเสริมความดีของตน,
 ด้รักนึกคิดเช่นหมกคด้วยกัน แต่จะเข้าใจได้ค้ความ
 ด้รักของคนอื่นเช่นหมกคด้วยกัน, เพราะคนเราย่อมมีนิสัย
 ต่างกัน ซึ่งบางคนมีนิสัยมุทิตา บางคนมีนิสัยอิจฉา
 คนที่มีนิสัยมุทิตาเท่านั้น จะ เข้าใจ ได้ ค้ความ ด้รัก ของ
 คนอื่น, แต่คนนิสัยอิจฉาหาได้เข้าใจได้ค้ความ ด้รัก
 ของคนอื่นด้วยไม่. ก็คนนิสัยมุทิตา ชอบเข้าใจได้
 อยากร เรืองของคนผู้มีโชคคิดด้วยหมายจะส่งเสริม
 ของคนผู้มีเคราะห์ร้ายด้วยหมายจะช่วยเหลือ, ถ้าหรับ
 นิสัยอิจฉาชอบเข้าใจได้อยากร เรืองของคนเคราะห์
 ด้วยหมายจะเหยียบย่ำซ้ำเติม, แต่ไม่ชอบเข้าใจได้
 ร เรืองของคนมีโชคคิดด้วยหมายจะปิดบัง

คนชั่วช้ามั่นตั้งหวังดีหวนความดี ไม่อยากพูด
 ถึงคุณความดีของบุคคลอื่น ไม่ชอบเอาแบบอย่างแห่ง
 คุณความดีของบุคคลอื่น และไม่อยากให้คนอื่นได้ดิบ
 ได้ ดีกว่าตน, ถึงแม้ความดีนั้นตนเองยังไม่ได้หรือไม่มี
 โอกาสจะได้ ก็ทำตัวเป็นจระเข้ขวางวงศอยเกียดกันไม่ให้
 เขาทำความดี. เมื่อรู้เห็นเขาได้ ดมีโชคหนึ่งอยู่ไม่ได้
 ต้องค้นรณหาอุบายนุเคราะห์เขา คิดคิดรอนทอนความดี
 ความเจริญของเขา, ครั้นไม่ได้โอกาสจะคิดรอนก็เริ่ม
 ก่อกรรมทำชั่วผูกเวรภัยหมายชีวิตเขาต่อไป ด้วยมุ่งจะ
 ด้รังความดีของตนลงบน ทราก แห่ง ความ อม วม ของ คน
 อื่น. ในขณะที่เขาดำละวนคิดแต่จะคิดรอนความดีของ
 บุคคลอื่นนั้น แทนที่เขาจะได้ ดมีสุขเจริญชนกว่าบุคคลอื่น
 กลับจะต่ำต้อย, ถดถอยลงไปเสียด้วยซ้ำ เขาทำนองที่ว่า
 อยากรให้เขาฉิบหาย ตัวต้องฉิบหาย” หรือ “ให้ทุกข์
 แก่ท่าน ทุกชนนกลองตอ.”

ดังนั้น เมื่อท่านหวังจะช่วยส่งเสริมความดีของ
 บุคคลอื่นแล้ว ต้องอย่าเป็นคนชั่วชษา, แต่จงมีนิตย

มุกิตาพดอยยินดื้อนโมทนาร่ำเริงบรรเทิงค้วยคนอื่น ใน
 เมื่อรู้เห็นเขาได้คี่ มีลายยศบริวารดั่งสัตว์เริง และความ
 เจริญ โดยผลดั้นนั้นคนไม่ได้คี่ด้วย หรือกตบเดี่ยวคี่คำ
 ค้อยไปกว่าเขา และจกคยช่วยส่งเริงเพิ่มพูนเพื่อให้
 เขาได้กรของผดต้นนั้นตดกตไป, แม้เมื่อเห็นเขาได้ทุกขร้อน
 เพราะประดพเควระหวัย มีเลียมลายยศดั่งสัตว์เริง
 เป็นต้น ก็จึงมีจิตดั่งดาร์ดมเพชเวหนากิตช่วยเหลือให้
 เขาพ้นทุกข์ โดยทุกขร้อนที่เขาได้นั้นคนก็ไม่ได้รบด้วย.
 “จงวางรากฐานก่อความดี ของคุณ ด้วย การ ช่วย ส่งเสริม
 ความดีของบุคคลอื่น, แต่ต้องอย่าขาดหลุมฝังคนเข่งด้วย
 นิสัยอุษยา.”

๔. เออเพื่อเชอฟังกัน คนเราที่อยู่คยกันเป็น
 หมู่คณะย่อมมีทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อย, ผู้ใหญ่ต้องเชอเพื่อ
 คอยผู้น้อย แม้ผู้น้อยก็คองเชอฟังผู้ใหญ่. ถ้าหรั้มผู้ใหญ่
 ย่อมรู้จักผดชอบชวด และสิ่งที่เป็นคุณเป็นโทษมากกว่า
 ผู้น้อย, และมีหน้าที่ปกครองดูแลบังคับบัญชาแนะนำสั่ง
 ดอนให้ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ให้เว้นสิ่งที่เป็นโทษอัน

[illegible]

ยอมรู้จักเวลาที่ควรฟัง และมีควรฟัง ซึ่งกำลัง บังคับบัญชา,
 แม้ผู้ใหญ่เฒ่าก็ต้องรู้จักว่า ดั่งใดเป็นธรรมควรบังคับ
 และดั่งใดเป็นอธรรมไม่ควรบังคับ. ฉะนั้นบังคับตะบิงไป
 โดยไม่รู้จักว่าควรหรือไม่ควรแล้ว ถึงผู้น้อยอยู่ในปกครอง
 ไม่ทำตาม แม้จะใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงกระหน่ำร้ายเขาก็
 ไม่เป็นผลสำเร็จ คงเข้าทำนองได้ช้างเข้าไร่เข้ม, และผู้
 ใช้อำนาจไม่เป็นธรรมข่มเหงกระหน่ำร้ายคนอื่นนั้น อาจ
 ถูกตอบแทนด้วยอำนาจเช่นนั้นได้ใน เมื่ออำนาจเต็มมือลง
 คงเห่าเหินเมื่อหากำดั่งไม้ไผ่แล้วก็ถูกมดกินได้.

ผู้น้อยจงยอมตนอยู่ในใต้บังคับบัญชาของผู้ใหญ่ที่
 ปกครองหรือมีอำนาจ เห็นอชงเป็นผู้มีความรู้ เฉลียวฉลาด
 สามารถปกครองและบังคับบัญชาตนได้ และจงเป็นคนว่า
 ง่ายต่อหน่าย ฝากกายฝากใจเคารพนับถือเชื่อฟังตั้งใจทำ
 ความโอวาทที่ท่านแนะนำสั่งสอน โดยถือแบบแผนกฎข้อบัง
 คับเป็นครูอยู่ในใจอย่างเคร่งครัด เพราะเมื่อผู้น้อยเชื่อฟัง
 ผู้ใหญ่และปฏิบัติถูกต้องตามสมควร ให้เป็นที่ไว้วางใจได้แล้วผู้

ใหญ่ก็ ต้อง ให้ความ เป็นไทย แก่ตน ในส่วน หน้าที่ ของตน
 กล่าวคือมอบหมาย ใจไว้ให้มีผิด ชอบด้วยคนตามธรรมดา
 แต่ถ้าผู้ น้อยจะ ถือเอาความเป็นไทย แก่ตนจนเกินไปว่าเรา
 รู้จักผิดชอบข้อดีพอแล้วไม่ต้องให้ใครสั่งสอน ไม่ต้อง
 เชื้อฟังใคร และไม่ต้องทำตามคำสั่งหรือบังคับบัญชาของ
 ใคร แม้มีอำนาจเหนือตนก็ดั่งนี้ชื่อว่าผิดธรรมดา.

การศึกษาเล่าเรียนและความประพฤติงามหรือกิจ
 การอื่น ๆ ถ้าผู้ใหญ่ไม่เชื่อเพื่อต่อผู้น้อย ถึงผู้น้อยก็ไม่
 เชื้อฟังผู้ใหญ่แล้ว ก็หาเป็นผลดีสำเร็จได้ ไม่ ยิ่งเป็นการ
 ปกครองหมู่คณะด้วยกึ่งชั่วร้าย เช่นผู้ใหญ่บ้านไม่เชื่อ
 ต่อลูกบ้าน ลูกบ้านไม่เชื่อฟังต่อผู้ใหญ่บ้าน กำนันไม่
 เชื้อต่อผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านไม่เชื่อฟังกำนัน นายอำเภอ
 ไม่เชื่อต่อกำนัน และกำนันไม่เชื่อฟังนายอำเภอ เจ้าหน้า
 ที่ต่อ ๆ กันไปอีกก็ไม่เชื่อและเชื้อฟังกัน การปกครองหมู่
 คณะ ก็แน่ละ ที่จะต้องรวนเรและยุ่งเหยิงไม่สงบเรียบร้อย.

ลักษณะแห่งนิสัยนิยมถือผู้อื่นคือแต่คงกิริยาอวด
 ฤทธิพละอันโยนแก่กัน ประพฤติตนดั่งน้ำเต้าแตกต่อกัน ยกย่อง

เชิดชุกกัน และเอื้อเฟื้อเชื่อฟังกัน & ประการนี้ ย่อมเป็น
 ทาง มาแห่ง ความดี ความเจริญแก่คนที่อยู่รวมกันเป็น หมู่
 คณะ, เพราะในหมู่คณะนั้นเมื่อผู้ใหญ่นับถือผู้น้อย และ
 ผู้น้อยนับถือผู้ใหญ่นับถือด้วยความจริงใจแล้ว, กิจการของหมู่
 คณะทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ก็เจริญรุ่งเรืองเป็นระเบียบ
 เรียบร้อย. ถ้าพูดถึงส่วนตัวบุคคลด้วยแล้ว นิสัยนับถือ
 ผู้นั้นย่อมเป็นเครื่องประดับผู้ใหญ่ให้เป็นที่เคารพสักการะ
 บูชาของผู้น้อย และส่งเสริม ให้ผู้น้อยเป็นที่น่ารักใคร่ไว้
 วางใจของผู้ใหญ่ ต่างฝ่ายต่างรักใคร่เคารพนับถือกลม
 เกดียวกันนั้นพึงคงเต็มที่อยู่, ประหนึ่งนำประเด็นเชื่อมที่คอให้
 คิดสนิทกัน แม้ โดยเหตุบังเอิญต้องแตกร้างกันชน ก็พยายาม
 ระวังรักษาความรักราวนั้นมิให้แพร่พรายดูกลม ไม่แสดง
 วิจารณ์กายจางให้ปรากฏ คงทำความเคารพนับถือรักใคร่
 กันอยู่เหมือนแต่ก่อน เปรียบเหมือนผูกมัดของที่รัวราน
 ไว้ด้วยปลดอกไม่ให้แตกกระจัดกระจายไป.

โดยนัยนี้ เราจึงเห็นได้ว่าลักษณะแห่งนิสัยนับถือ
 ผู้นั้น & อย่างนั้น ย่อมเป็นวิถีทางนำชีวิตของเราให้ก้าว

หน้าไปสู่ความเจริญวัฒนาสถาพรได้หลายประการ คือให้
 เกิดความนิยมรักใคร่ขึ้นบานไม่วิวาทบาดหมางกัน, ให้ได้
 รับอนุเคราะห์ในการศึกษาศึกษาจากกันด้วยความยินดี
 และเต็มใจ, ให้กิจการดำเนินไปโดยสะดวกปราศจากความ
 คิควัด, ให้เกิดความสามัคคีกันในระหว่างบุคคลและหมู่
 คณะ. ให้เป็นคนกว้างขวางในหมู่คณะ จะเข้าสมาคมไหน
 ก็เข้าได้ คอยให้เกียรติยศต้อนรับเชื้อเชิญด้วยอัธยาศัย
 สันถะไมตรี, และให้เกิดความสงบสุขเรียบร้อยแก่กันและกัน
 ซึ่งเป็นทางให้เกิดความร่มเย็นแก่ผู้น้อย และเกิดความเบา
 ใจแก่ผู้ใหญ่ ดังคำกลอนในโถกานุศาสตร์นี้ว่า.

ร่มไม้เย็นพักผ่อนหายร้อนอาตม์
 ร่มเงาญาติเย็นสบายหายเจ็บเหงา
 ร่มพ่อแม่เย็นสุขทุกข์บางเบา
 เกิดเย็นเกตุเกตุคฤกษอยู่ทุกยาม
 ร่มอาจารย์กันเซตเกิดเซตอดธา
 ร่มราชากันศัตรุให้รู้ชาม
 ร่มพระพุทธกันร้อนผ่อนอุกตาม
 ให้ โลกงามเย็นขึ้นกว่าอื่นใด